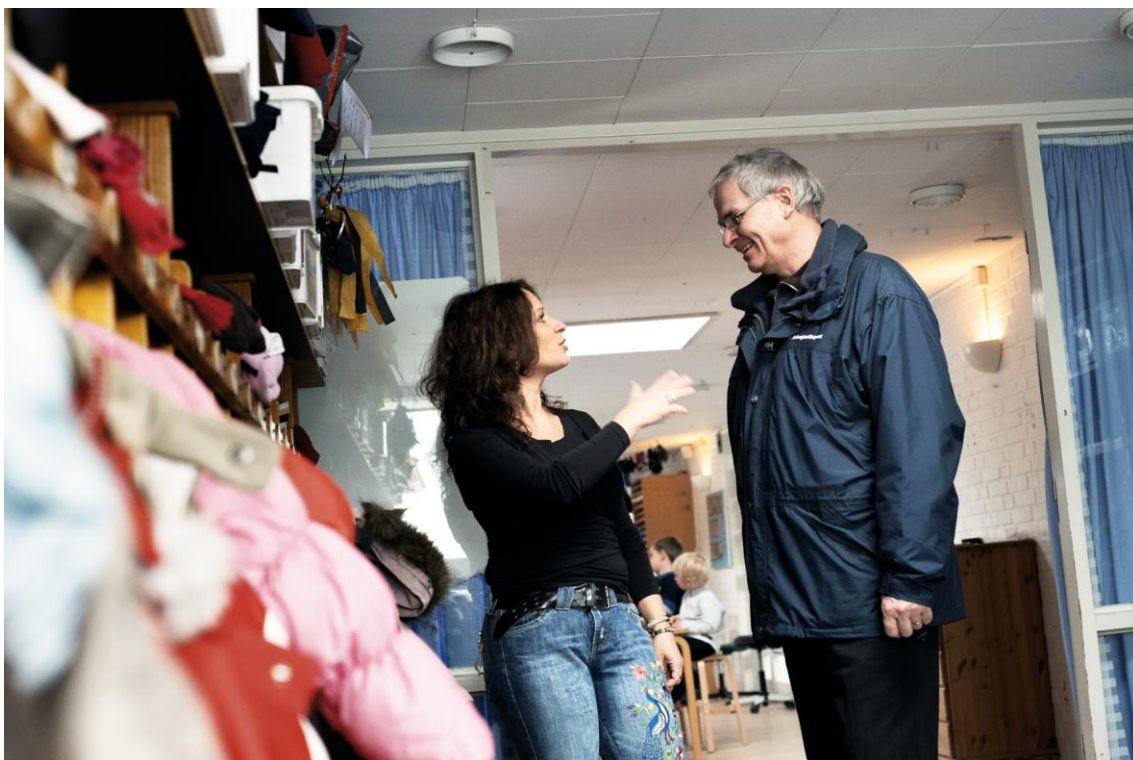

KARTLEGGING

SPRÅK ÅPNER DØRER. STRATEGI FOR STYRKING AV FREMMEDSPRÅK I GRUNNOPPLÆRINGEN 2005-2009

Rambøll Management Consulting AS
Hoffsveien 21-23,
Postboks 427
Skøyen
0213 Oslo
T +47 2252 5903
F +47 2273 2701
www.ramboll-management.no

INNHALDSFORTEGNELSE

1.	Sammendrag	1
1.1	Kartleggingens fokus og formål	1
1.2	Bakgrunn for kartleggingsoppdraget	1
1.3	Metodisk gjennomføring av kartleggingen	2
1.4	Kartleggingens hovedfunn og slutninger	2
1.5	Anbefalinger og betraktninger til videre oppfølging av strategien	6
2.	Executive Summary	9
2.1	The Purpose and Objectives of the Mapping	9
2.2	The Strategic Plan Languages Open Doors	9
2.3	Choice of Methods	10
2.4	Main Findings and Conclusions	11
2.5	Recommendations for further Follow-up of the Strategy	15
3.	Innledning	18
3.1	Kort om <i>Språk åpner dører</i>	18
3.2	Kartleggingens fokus og formål	19
3.3	Metodisk gjennomføring	20
3.4	Leseveiledning	22
4.	Bakgrunn	24
4.1	Behovet for fremmedspråkkompetanse i en globalisert verden	24
4.2	Fremmedspråk i Norge	26
4.3	En nasjonal strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen	28
5.	Utvikling i opplæringstilbud og elevenes valg	31
5.1	Strategien Språk åpner dører	31
5.2	Elevenes valg av fremmedspråk	32
5.3	Utviklingen i tilbudet innenfor fremmedspråk	38
5.4	Oppsummering: Opplæringstilbud og elevenes valg	40
6.	Satsing på fremmedspråk i utdanningssektoren, kunnskap og kompetanse	41
6.1	Strategien Språk åpner dører	41
6.2	Implementeringen av strategien "Språk åpner dører"	42
6.3	Satsing på fremmedspråk i skolene	48
6.4	Endringer i UH – sektoren	62
6.5	Oppsummering: Satsing på fremmedspråk i utdanningssektoren, kompetanseheving og kunnskap om fremmedspråk	65
7.	Fokus og innhold i opplæringen i fremmedspråk	67
7.1	Strategien Språk åpner dører	67
7.2	Differensiert og tilpasset opplæring	68
7.3	Tilnærming til opplæring i fremmedspråk	69
7.4	Lærernes mappebruk i opplæring og vurdering	73
7.5	Bruk av Den europeiske språkpermen	75
7.6	Lærernes bruk av vurderingsformer	77
7.7	Bruk av digitale verktøy i fremmedspråkopplæringen	78
7.8	Internasjonalisering av fremmedspråkopplæringen	79
7.9	Oppsummering: Fokus og innhold i opplæringen	80

8.	Forsknings- og utviklingsarbeid innenfor fremmedspråk og i lærerutdanningen	81
8.1	Strategien Språk åpner dører	81
8.2	Fremmedspråksdidaktikk som forskningsfelt og aktuell teori	82
8.3	Nyere forsknings- og utviklingsarbeid på feltet fremmedspråksdidaktikk	84
8.4	Styrking av læreres utdanning innenfor fremmedspråk	89
8.5	Forsknings- og utviklingsarbeid i lærerutdanningen	91
8.6	Oppsummering: Forsknings- og utviklingsarbeid i fremmedspråk og lærerutdanningen	96
9.	Helhetlig vurdering av strategien Språk åpner dører	98
9.1	Vurdering av kartleggingens viktigste funn	98
9.2	Betraktninger om det videre arbeidet med styrking av fremmedspråkopplæringen	101
10.	Referanser	103

VEDLEGG

Vedlegg 1 - Status for tiltak	107
Vedlegg 2 – Statistikk av elevers valg av fremmedspråk, ungdomstrinnet	124
Vedlegg 3 – Krysstabuleringer	138
Vedlegg 4 – Oversikt over tilbud om videreutdanning ved 15 universiteter og høyskoler	141
Vedlegg 5 - Oversikt over forskningslitteratur og relevante FoU-prosjekter	152
Vedlegg 6 – Om den kvantitative datainnsamlingen	164
Vedlegg 7 - Analyseramme	165

OVERSIKT OVER FIGURER I RAPPORTEN

Figur 5.1: Strategiplanens målstruktur.....	31
Figur 5.2: Har opplæringstilbudet i fremmedspråk ved din skole blitt utvidet siden høsten 2005? krysset med Skoletype. N=236.....	39
Figur 5.3: I så fall, hvilke nye språk tilbyr din skole opplæring i? krysset med skoletype N=115.....	39
Figur 6.1: Strategiplanens målstruktur.....	41
Figur 6.2: I hvilken grad vurderer du som skoleeier at det er behov for å styrke fremmedspråkopplæringen (gjennom kompetanseheving, utvidet tilbud eller liknende)?	43
Figur 6.3: Er styrking av fremmedspråk uttrykt i noen av kommunens strategiske planer? Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N=161	44
Figur 6.4: "Kjenner du til strategien <i>Språk åpner dører. Styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009</i> "? Kommune N=161, fylkeskommune N= 9	44
Figur 6.5: I hvilken grad vurderer du at skoleeier er rustet til å lede arbeidet med de nye læreplaner i fremmedspråk og strategien for styrking av fremmedspråk? Krysset med Som skoleeier representerer du en kommune eller fylkeskommune? N=161	45
Figur 6.6: I hvilken grad vurderer du at skoleeier er rustet til å lede arbeidet med de nye læreplaner i fremmedspråk og strategien for styrking av fremmedspråk? Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N=155	46
Figur 6.7: I hvilken grad vurderer du at skoleledere i din kommune/fylkeskommune er rustet til å arbeide med de nye læreplanene og strategien for styrking av fremmedspråk? Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N= 154	47
Figur 6.8: Har det fra skoleeier blitt iverksatt tiltak i forbindelse med nye læreplaner i fremmedspråk og strategien for styrking av fremmedspråk? Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N skoleeier=161	47
Figur 6.9: "Følger skoleeier opp hvorvidt skolene praktiserer fremmedspråkopplæringen i tråd med strategien <i>Språk åpner dører</i> , og læreplanene i fremmedspråk"? Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N skoleeiere=155	48
Figur 6.10: I hvilken grad vil du si at rekruttering av elever til fremmedspråk/engelsk er et strategisk fokus for skolen du arbeider ved? Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N skoleledere=228	49
Figur 6.11: Er satsingen på fremmedspråk/engelsk uttrykt i skolens strategiske planer? Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N skoleledere=228.....	50
Figur 6.12: Hva tror du er grunnen til at satsingen på fremmedspråk/engelsk er del av skolens strategiske planer? Flere kryss mulig. N skoleledere=123.....	51
Figur 6.13: Kjenner du til Kunnskapsdepartementets strategi <i>Språk åpner dører. Styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009</i> ? N skoleledere=236, N lærere=988	52
Figur 6.14: Kjenner du til det nasjonale senter for fremmedspråk og/eller deres nettsted? N skoleeiere=170, N skoleledere=234, N lærere= 988.....	53
Figur 6.15: I hvilken grad vurderer du at det er behov for styrking av opplæringen i fremmedspråk ved din skole (gjennom kompetanseheving og liknende)? N skoleleder=228	55
Figur 6.16: Hvordan vurderer du din kompetanse til å møte kravene til undervisning som stilles etter Kunnskapsløftet? Krysset med skoletype, N lærer vgo=339, N lærer ungdomsskole=635	55
Figur 6.17: Hvordan vurderer du din kompetanse i...? N lærer=629	56
Figur 6.18: Hvilke typer tiltak er gjennomført? Flere kryss mulig. N skoleeier=98	58

Figur 6.19: Hvem har stått for gjennomføring av kursene? Flere kryss mulig. N skoleeier=98	59
Figur 6.20: Har du deltatt i kompetansehevingstiltak (etter- og videreutdanning) av betydning for opplæringen i språket/-ene du underviser i etter høsten 2005? Flere kryss mulig. N lærere=629	60
Figur 6.21: Hvordan vurderer du nytten av de kompetansehevingstiltak du har deltatt på? (Skala 1 til 5) N lærer=177	62
Figur 7.1: Strategiplanens målstruktur.....	67
Figur 7.2: På hvilke måter tilpasser du opplæringen til den enkelte elev? Flere kryss mulig. N=986?.....	69
Figur 7.3: I hvilken grad vurderer du at det har skjedd didaktiske endringer som peker mot en praktisk tilnærming i opplæringen i fremmedspråk/engelsk ved din skole? krysset med Hvilket trinn underviser du på? N=988.....	70
Figur 7.4: I hvilken grad vurderer du at det har skjedd didaktiske endringer som peker mot en praktisk tilnærming i opplæringen i fremmedspråk/engelsk ved din skole? krysset med Hvor mange innbyggere er det i den kommunen skolen din tilhører? N=969	71
Figur 7.5: I hvilken grad benyttes målspråket i opplæringen? N= 988	71
Figur 7.6: Hvorfor benyttes ikke elevmapper i opplæringen? Flere kryss mulig. N=745.....	74
Figur 7.7: Hvordan vurderer du din egen kompetanse på de følgende områdene – mappebruk? N=973	74
Figur 7.8: I hvilke aktiviteter benyttes elevmapper? Flere kryss mulig. N=217	75
Figur 7.9: Kjenner du til den europeiske språkpermen i opplæringen? N=986 ..	76
Figur 7.10: Kjenner du til den europeiske språkpermen i opplæringen? krysset med kommunestørrelse. N=969.....	77
Figur 7.11: Hvilke prøveformer/vurderingsformer benytter du for å gi elever en vurdering med karakter? Flere kryss mulig. N=982	78
Figur 7.12: Benytter du digitale læringsressurser (for eksempel digitale lærebøker, digitale oppslagsverk, "A Passport to English", eller lignende) i opplæringen? Flere kryss mulig. N=985	79
Figur 8.1: Strategiplanens målstruktur.....	81
Figur 8.2: Har din skole deltatt i forsknings- og utviklingsprosjekter knyttet til opplæringen i fremmedspråk/engelsk eller fremmedspråk-/engelskdidaktikk? N skoleleder=234	94
Figur 8.3: I løpet av et år, hvor stor andel av din tid bruker du på å sette deg inn i forsknings- og utviklingsarbeid i forbindelse med opplæring i fremmedspråk/engelsk? N lærere=629	95
Figur 8.4: Hvordan vurderer du nytten av forsknings- og utviklingsarbeid? Krysset med Hvor stor andel av tid brukt på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid? N lærere=969	95

OVERSIKT OVER TABELLER I RAPPORTEN

Tabell 5.1: Valg av fremmedspråk, inkludert fordypning og forsøk 2006-07.....	32
Tabell 5.2: Valg av fremmedspråk, inkludert fordypning og forsøk 2007-2008 .	33
Tabell 5.3: Valg av fremmedspråk, inkludert fordypning og forsøk 2008-2009 .	33
Tabell 5.4: Elevers valg av fremmedspråk i videregående opplæring.....	35
Tabell 5.5: Antall søkere til høyere språkstudier.....	36
Tabell 7.1: Anslagsvis i løpet av et skoleår: Hvor stor andel bruker du på følgende aktiviteter i opplæringen i fremmedspråk/engelsk? N=988	68

1. SAMMENDRAG

Rambøll Management Consulting (Rambøll) har i tidsperioden november 2008 til september 2009 gjennomført en kartlegging av strategien *Språk åpner dører. Strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009. Revidert utgave januar 2007 (Språk åpner dører)*.

Rambøll har inngått samarbeid med Sonja Kjær og Rita Gjørven ved Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling (ILS) ved Universitetet i Oslo. Rambøll står alene ansvarlig for de analyser og vurderinger som presenteres i denne rapporten.

1.1 Kartleggingens fokus og formål

Det overordnede formålet med kartleggingen har vært å undersøke status for arbeidet med å styrke fremmedspråk i grunnopplæringen, i henhold til *Språk åpner dører*. Kartleggingen har sett på fire hovedområder under strategien:

- Utvikling i opplæringstilbud og elevenes valg av fremmedspråk
- Satsing på fremmedspråk i utdanningssektoren, kunnskap og kompetanse
- Fokus og innhold i fremmedspråkopplæringen i skolen
- Forsknings- og utviklingsarbeid innenfor fremmedspråk og lærerutdanningen

Det er i dag et utdanningspolitisk fokus, både internasjonalt og i Norge, på å styrke fremmedspråkopplæringen. *Språk åpner dører* kom i revidert utgave i januar 2007, og er en strategi for å styrke fremmedspråk i grunnopplæringen. Denne kartleggingen har sett på hvordan strategien er implementert, hvorvidt satsingen på fremmedspråk gjenspeiles lokalt i kommuner og fylkekommuner, hvorvidt det kan spores didaktiske endringer i opplæringen og innhold og omfang av tiltakene som er beskrevet i *Språk åpner dører*. Det er også gjort en vurdering av hvorvidt tiltakene i planen virker i henhold til oppsatte mål, og som verktøy for å oppnå endring i praksis.

1.2 Bakgrunn for kartleggingsoppdraget

Situasjonen for fremmedspråk i Norge samsvarer ikke med det økte behovet for fremmedspråkkompetanse i samfunnet. Siden 2001 har det vært et tydelig bortvalg av fremmedspråk på ungdomstrinnet, samt en betydelig nedgang i antallet elever i videregående opplæring som ønsker fordypning i et annet fremmedspråk enn engelsk¹. Med Kunnskapsløftet fikk elevene mulighet til å velge mellom flere språk på ungdomstrinnet. Statistikk viser at elever på ungdomstrinnet i større grad begynt å velge fremmedspråk enn tidligere. I videregående opplæring viser forhåndstall for elevenes valg at svært få velger å fordype seg i andre fag enn engelsk. Situasjonen er også bekymringsfull når det gjelder søkningen til språkfag ved de høyere utdanningsinstitusjoner, der det særlig er fransk og tysk som har hatt en nedgang i antall studenter. Rekrutteringen sliter mest på masternivået til språkfagene.

Språk åpner dører skal bidra til å realisere politiske målsettinger om å styrke fremmedspråk. Strategien har som hovedmål at elever, lærlinger og lærere i grunnskole og videregående opplæring skal ha bedre ferdigheter i flere fremmedspråk, og at de får økt interesse og motivasjon for språklæring. Strategiplanen er bygd opp med seks hovedmål, med ulike delmål og tiltak gruppert under disse². De seks hovedmålene er:

- 1) Større mangfold og bredde i opplæringen i fremmedspråk

¹ Språk åpner dører. Strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009 (Juni 2005). Kunnskapsdepartementet.

- 2) Bedre kvalitet på opplæringen i fremmedspråk
- 3) Økt rekruttering og kompetanseheving av lærere i fremmedspråk
- 4) Økt kunnskap om behovet for kompetanse i fremmedspråk
- 5) Styrket internasjonalisering i opplæringen i fremmedspråk
- 6) Økt forskning og forsøks- og utviklingsarbeid innenfor fremmedspråk

Strategien er retningsgivende for beslutningstakere og ansvarlige på utdanningssektorens ulike forvaltningsnivåer. Således inkluderer målgruppen politiske beslutningstakere ved forskjellige utdanningsinstitusjoner, elever, lærlinger, lærere, foresatte og allmennheten. De ansvarlige for gjennomføringen av tiltakene i strategiplanen er Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen (Fremmedspråksenteret), Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU), Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO), Nettverk for kompetanseutvikling og skoleeiere, høyskoler og universiteter og VOX - Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet og skoler. I utgangspunktet var Utdanningsdirektoratet hovedansvarlig for å følge opp strategien, men siden april 2008 har ansvaret vært delegert til Fremmedspråksenteret³.

1.3 Metodisk gjennomføring av kartleggingen

Kartleggingen av Språk åpner dører har basert seg på flere ulike datakilder, herunder:

- Dokumentstudier; stortingsmeldinger, *Språk åpner dører*, læreplaner, FoU-litteratur, statistikk fra GSI, og tall fra Samordna opptak og Utdanningsdirektoratet.
- Kvalitative intervjuer; 10 intervjuer er gjennomført med ansvarlige aktører for strategiplanen. Videre har 15 intervjuer blitt gjennomført med relevante representanter i universitets- og høyskolesektoren.
- Spørreskjemaundersøkelser; ett spørreskjema ble tilsendt representanter for skoleeiernivået i alle kommuner og fylkeskommuner, og ett ble tilsendt ett utvalg skoleledere og lærere i fremmedspråk/ engelsk på ungdomsskoler og videregående skoler.

Svarprosenten blant skoleledere og lærere i fremmedspråk/ engelsk var på 33,2 prosent, hvilket utgjør et antall på 1197 respondenter. Blant skoleeiere var svarprosenten på 36,2 prosent, hvilket tilsvarer et antall på 162 respondenter. Videre er det i spørreundersøkelsene:

- God geografisk spredning mellom fylkene
- God fordeling mellom små, middels og store kommuner
- Både ungdomsskoler (64,9) og videregående skoler (35,1 %) er godt representert i spørreskjemaet til skoleledere og lærere

Fylkeskommunene er underrepresentert på skoleeiernivået, hvilket må tas i betraktning ved tolkning av funnene.

1.4 Kartleggingens hovedfunn og slutninger

I det følgende presenteres kartleggingens hovedfunn, knyttet til temaområdene:

Utvikling av opplæringstilbudet og elevenes valg innenfor fremmedspråk:

- Kartleggingen viser at en del skoler har utvidet tilbudet i fremmedspråk, enten ved flere språk, flere nivåer eller begge deler. Det er imidlertid stor variasjon mellom ungdomsskoler og videregående skoler. Et flertall av skolelederne ved ungdomsskoler har utvidet tilbudet, mens bare et mindretall har

gjort dette ved videregående skoler. Generelt gjelder det utvidete tilbudet i stor grad spansk, og i svært liten grad ikke-europeiske språk.

- Videre fremkommer det at flere elever velger fremmedspråk på ungdomstrinnet nå enn tidligere. Spansk har økt mest, og er sammen med fransk og tysk det vanligste valget, noe som kan ha sammenheng med at tilbudet innenfor spansk er utvidet de siste tre årene. Nesten ingen elever velger ikke-europeiske språk. Kartleggingen viser at få skoleledere oppgir at det tilbys opplæring i ikke-europeiske språk ved skolen. Det er imidlertid en liten andel i Nord som velger russisk. Hovedsakelig gjelder dette elever fra Finnmark og i noe mindre grad Troms.
- Tallene for elever som velger fremmedspråk på videregående trinn er mindre tilgjengelige, og utviklingen derfor vanskeligere å analysere. Tallene for skoleåret 08-09 indikerer imidlertid at flest velger spansk, tysk og fransk. Av andre språk velges de fleste italiensk, russisk, nordsamisk og mandarin.
- Rekruttering av lærerstudenter til fremmedspråk er fortsatt en utfordring. Som kartleggingen har vist, er det lite systematisk satsing på rekrutteringsarbeid i UH-sektoren, og andel søkere til språkfag ved universiteter i Norge har ikke økt i løpet av perioden 2007 til 2009. Det er stor variasjon i antallet studenter som søker språkfag fra år til år mellom de ulike studiesteder.
- At flere voksne får tilbud om grunnopplæring i fremmedspråk er et av delmålene i Språk åpner dører. Det er ikke egne tall for voksnes valg av fremmedspråk i grunnopplæringen. En del av "etter- og videreutdanningstilbudene" til fremmedspråklærere kan dog betraktes som grunnopplæring. Når det gjelder disse tilbudene så fremkommer det av intervjuene i UH-sektoren at flere av tilbudene her tar utgangspunkt i at søker ikke har noe kjennskap til språket fra før. Dette er særlig gjeldende for spansk, da dette er et nyere språkfag hvor det fortsatt er stort behov for grunnopplæring.

Kunnskap og kompetanse i fremmedspråk:

- Strategiplanen Språk åpner dører ser i varierende grad ut til å være kjent i UH-sektoren. De som arbeider med fremmedspråk oppgir at de kjenner til strategiplanen, men det er ulikt i hvilken grad de har satt seg inn i strategiens innhold, mål og tiltak. Dette gir seg utslag i at enkelte representanter fra UH-sektoren fremhever at de ville jobbet med tiltak som faller inn under strategiplanen uansett, og at tiltak således ikke er en direkte følge av strategien.
- Et hovedfunn i kartleggingen er at det er avdekket en høy grad av kjennskap til Fremmedspråksenteret i UH-sektoren, men langt lavere kjennskap blant skoleeiere, skoleledere og lærere i fremmedspråk/ engelsk. Omlag 50 % av skoleeierne, 50 % av skolelederne og 50 % av lærerne oppgir at de ikke kjenner til hverken senteret eller senterets nettsted. Omlag 25 % av skolelederne og lærerne oppgir å kjenne til Fremmedspråksenteret og nettstedet, mens rundt 10 % kjenner enten bare til Fremmedspråksenteret, eller bare til nettstedet. Dette er et viktig funn sett i forhold til Fremmedspråksenterets formål og mandat. Med tanke på at det skal være et ressurscenter for å bidra til høy kvalitet på fremmedspråkopplæringen, er det grunn til økt innsats for å gjøre senteret mer kjent for de som er blant senterets viktigste målgruppe, nemlig skoleeiere, skoleledere og lærere. Fremmedspråksenteret er svært viktig med hensyn til å formidle forskning og litteratur i tilknytning til fremmedspråk og fremmedspråksdidaktikk. Fremmedspråksenteret kan utgjøre en meget viktig ressurs for lærere hvis de blir kjent med senteret.

ret og nettstedet. Fremmedspråksenteret tilbyr for eksempel gratis regionale kurs i bruken av språkpermen på barnetrinnet og nettstedet inneholder flere metodiske verktøy til bruk i opplæringen, for eksempel digitale læringsressurser.

- Skoleeiernivået i kommunene og fylkekommunene er en viktig målgruppe for strategien og en premissleverandør for at styrkingen av fremmedspråk gjenspeiles lokalt. 70 % av skoleeierne oppgir at de kjenner til Språk åpner dører, og et flertall mener at det er behov for å styrke fremmedspråkopplæringen gjennom kompetanseheving, utvidet fremmedspråktilbud eller liknende. Nærmere 60 % har iverksatt tiltak i forbindelse med strategiplanen og/eller de nye læreplanene i fremmedspråk og engelsk. Imidlertid er det kun 40 % av skoleeierne som følger opp hvorvidt skolene praktiserer fremmedspråksatsingen i tråd med Språk åpner dører og nye læreplaner. Dermed er det grunn til å anta at fremmedspråksatsingen varierer mye ved skolene rundt om i landet, noe som også bekreftes av kartleggingen på det enkelte skolenivå.
- Blant skolelederne er det nærmere 60 % som oppgir å kjenne til Språk åpner dører. Videre oppgir 40 % av skoleledere at rekruttering av elever til fremmedspråk i noe grad er et strategisk fokus for skolen. 30 % oppgir at rekruttering av elever til fremmedspråk i ganske høy grad er et strategisk fokus. En tilsvarende andel oppgir at det ikke er et strategisk fokus. Samtidig oppgir nærmere 55 % av skolelederne at satsingen på fremmedspråk ikke er uttrykt i skolens strategiske planer, som gjør at det er grunn til å stille spørsmål ved hvorvidt fremmedspråksatsingen gjenspeiles i skolens faktiske virksomhet.
- Andelen lærere i fremmedspråk/ engelsk som kjenner til Språk åpner dører, er på 35 %. Videre viser kartleggingen at 60 % av lærere i fremmedspråk/ engelsk vurderer at de har ganske høy kompetanse i forhold til å møte kravene til undervisning som stilles etter Kunnskapsløftet. Særlig når det gjelder kompetanse til bruk av målspråket i opplæringen og arbeid med skriftlige oppgaver, opplever lærere sin kompetanse som høy. Det området som skiller seg ut som et område hvor lærere vurderer at de har behov for kompetanseheving, er bruk av mapper. 43 % av lærerne i fremmedspråk/ engelsk oppgir å ikke ha deltatt på kompetansehevingstiltak av relevans for fremmedspråket de underviser i, etter høsten 2005. Blant de som har deltatt, har flertallet deltatt på kortere kurs eller seminarer på under 16 timer. Rundt 50 % av lærerne som har deltatt på kompetanseheving, oppgir at det er de selv som har tatt initiativet til deltakelsen. Skoleledere ble spurt om hvorfor ikke lærere har deltatt på kompetansehevingstiltak, og et flertall oppgir manglende ressurser eller interesse fra lærer som hovedgrunner til dette.
- Det er startet opp flere etter- og videreutdanningstilbud for lærere siden 2004/ 2005. Språkene som dominerer tilbudet er spansk, fransk og tysk, og i mindre grad ikke-europeiske språk. De fleste språktilbudene har ikke egne moduler/kurs i didaktikk, men et felles kurs som studenter fra alle språkfangene tar. Kvaliteten på etter- og videreutdanningstilbudene varierer. Samtidig er kursene ofte av kort varighet og stiller ikke nødvendigvis krav til forkunnskaper i språket. Tilbud er imidlertid også lagt ned i perioden 2005-09. Informanter i UH-sektoren anser at dette i stor grad hadde sammenheng med at andre fremmedspråk ikke ble obligatorisk med Soria Moria-erklæringen i 13. oktober 2005. Videre viser kartleggingen at rekruttering av studenter til fremmedspråk ikke er høyt prioritert i UH-sektoren.

- Kartleggingen har avdekket at under halvparten av lærere i fremmedspråk har deltatt i enten etter- og/eller videreutdanning. Kun 7 % av lærerne i breddeundersøkelsen melder at de har deltatt i videreutdanning (studiepoengsgivende kurs). NIFU STEP sin halvårslige spørring til sektoren, på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet, har funnet at 2,2 av lærere i språkfag i grunnskolen og 2,1 av lærere i språkfag i videregående opplæring har tatt videreutdanning. Det er derfor noe usikkerhet i forhold til å fastslå en sikker prosentandel, men alle undersøkelser på dette området anslår at det er en svært lav andel. Kartleggingen tyder på at det er flere forklaringer på hvorfor en så lav andel lærere har deltatt. For det første tyder funnene på at kompetanseheving i stor grad gjennomføres på eget initiativ fra lærerne, og at noen skoleeiere og skoleledere ikke ser et stort behov for å styrke lærernes kompetanse. For det andre sier lærerne selv at de ikke deltar mer på grunn av arbeidspress og tidsmangel. Til slutt tyder funn fra undersøkelsen på at lærerne selv anser at de generelt har høy kompetanse til å gi opplæring. I henhold til TALIS-undersøkelsen sier likevel 70 % av lærerne i Norge på ungdomstrinnet at de ønsker å delta i mer faglig og yrkesmessig utvikling.

Fokus og innhold i opplæringen i fremmedspråk:

- Kartleggingen viser at nærmere 60 % av lærere vurderer at det i noe grad har skjedd didaktiske endringer som peker mot en mer praktisk tilnærming til opplæringen i fremmedspråk/ engelsk. Her er det ingen store forskjeller mellom ungdomstrinn, og yrkesfag og studieforberedende på videregående trinn.
- Lærere oppgir at de tilpasser opplæringen på ulike måter, hvor individuelle skriftlige oppgaver og arbeid med språkstrukturer/grammatikk fortsatt plasserer seg som de aktivitetene som brukes mye. Dette samsvarer med at arbeid med skriftlige oppgaver er et område hvor lærere opplever sin kompetanse som relativt høy. Bruk av målspråket i opplæringen er et annet område lærere oppgir at de har ganske høy kompetanse, og lærere oppgir gjennomsnittlig å bruke målspråket 41-60 % av undervisningstiden. Når det gjelder nyere former for aktiviteter som prosesskriving, diskusjon/forum/blogg og samarbeid med elever som snakker målspråket, benyttes dette i liten grad. Samlet viser kartleggingen at det fortsatt er et stykke igjen før opplæring i skolen har en praktisk tilnærming. Andre studier viser i tillegg at læreres forståelse av praktisk tilnærming er svært varierende og at det er stor usikkerhet rundt begrepet
- Bruk av mapper er svært lite utbredt. Mappebruk i vurdering og opplæring er et område som lærerne vurderer at de har manglende kompetanse på. Bruk av den europeiske språkpermen er lav, selv om mange lærere oppgir å kjenne til den. Mangel på kompetanse og mangel på tid oppgis som grunner til at mapper ikke benyttes i opplæringen, noe som samsvarer med at lærere oppgir bruk av mapper som et område hvor de har behov for kompetanseheving.

Forsknings- og utviklingsarbeid innenfor fremmedspråk og i lærerutdanningen

- Kartleggingen viser at 176 skoleledere av totalt 234, oppgir at skolen ikke har deltatt i forsknings- og utviklingsarbeid i tilknytning til opplæringen i fremmedspråk/ engelsk. Videre fremkommer det at det i perioden 2005-2009 er igangsatt en rekke FoU-prosjekter knyttet til fremmedspråk. Disse

relaterer seg i stor grad til tidlig start med fremmedspråklæring, praktisk tilnærming, interkulturell kompetanse, bruk av litteratur i fremmedspråkkopplæringen, og morsmål som andrespråk.

- Flertallet av lærere bruker mindre enn 5 % av tiden på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid. Videre fremkommer det at det er en tendens til at lærere som vurderer at de har stor nytte av å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid, i større grad setter av mer tid til å gjøre dette. Grunnen til at så mange som rundt 50 % av lærere i fremmedspråk/ engelsk kun bruker under 5 % av sin tid gjennom et år på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid, kan blant annet ha sin årsak i manglende tilgjengelighet og liten opplevelse av relevans. I forbindelse med å tilgjengeliggjøre og videreformidle oppdatert forsknings- og utviklingsarbeid, har Fremmedspråksenteret og <http://www.fremmedspraksenteret.no/> en viktig oppgave.
- Kunnskapsoverføring fra forskningen til praksisfeltet er utfordrende. Per i dag gjøres dette primært gjennom etter- og videreutdanningstilbud som ikke er stabile. Det er også relevant å se utfordringen med kunnskapsoverføring fra forskningsfeltet til praksis i lys av at en høy andel skoleeiere, skoleledere og lærere i fremmedspråk/ engelsk oppgir at de ikke kjenner til Fremmedspråksenteret eller dets nettsted. Fremmedspråksenteret tilgjengliggjør resultater fra forsknings- og utviklingsarbeid, og kan gjøre veien fra forskning til praksis lettere, dersom hele målgruppen kjenner til Fremmedspråksenteret.
- Det har skjedd flere endringer i organiseringen av lærerutdanningen, både ved universiteter og høyskoler, mot en tettere kobling mellom språklæring og didaktikk, hvilket tyder på at lærerutdanningen har blitt styrket. Det er opprettet integrerte lektorutdanninger ved alle universiteter i utvalget (seks stykker) og det er opprettet skolerettede masterprogrammet ved halvparten av høyskolene i utvalget (8 stykker i utvalget). Det er også satt i gang prosjekter ved enkelte utdanningsinstitusjoner som kan bidra til å styrke lærerstudenters FOU-kompetanse.
- Funnene kan imidlertid tydes dit hen at det fortsatt er få tilbud i høyskolesektoren om studietilbud i andre fremmedspråk enn engelsk i tilknytning til lærerutdanningen. Dette er helt nødvendig for å styrke fremtidige læreres kompetanse i fremmedspråk. Informanter i høyskolesektoren vurderer at det begrensede studietilbudet i stor grad forårsakes av lav etterspørsel hos lærerstudentene.

1.5 Anbefalinger og betraktninger til videre oppfølging av strategien

Kartleggingen viser at det er et stykke igjen før målene for strategien er nådd. Det er gjennomført mange tiltak som faller inn under strategien, men det er også store utfordringer knyttet til å skape økt interesse for og kompetanse i fremmedspråk. De ulike hovedområdene henger nøye sammen, og suksess på ett område er i mange tilfeller avgjørende for suksess på andre områder. For eksempel er økt rekruttering av lærere avhengig av økt kunnskap om behovet for kompetanse i fremmedspråk, og at språkfagenes status økes. Det er fortsatt et stort behov for innsats for å realisere strategien, blant annet på følgende punkter:

- Økt bevissthet om språkfagenes rolle i samfunnet for å skape større interesse for språkfag
- Større andel elever på ungdoms- og videregående trinn som velger fremmedspråk
- Flere lærerstudenter som velger fremmedspråk i allmennlærerutdanningen

- Kompetanseheving av lærere i skolen, særskilt med tanke på muntlige ferdigheter, bruken av mapper, blant annet språkpermen, og bruken av digitale verktøy
- Videre styrking av lærerutdanningen
- Større antall studenter som velger språkfag ved høyere utdanningsinstitusjoner
- Tettere kobling mellom praksisfeltet og lærerutdanningen

Samlet sett dreier de skisserte punktene seg om å skape interesse, og å markedsføre, fremmedspråk gjennom å synliggjøre behovene og mulighetene som finnes. Dette er igjen en forutsetning for å rekruttere elever og studenter til fremmedspråk. Videre er kompetanseheving av lærere i fremmedspråk sentralt. Kompetansehevingstiltak er av betydning for å gi lærere de verktøy som kreves for å gi en best mulig opplæring, i tråd med de pedagogiske prinsipper og retninger som forskning og utviklingsarbeid har vist at er effektive. I det følgende vil det gis noen anbefalinger til hvordan behovene som er skissert, kan imøtekommes:

- **Behov for, og muligheter ved valg av fremmedspråk, må i større grad synliggjøres;** Insentivene for å få elever og studenter til å velge fremmedspråk er i dag mangelfulle. Som ledd i å synliggjøre behovene for, og mulighetene ved valg av, fremmedspråk for allmennheten, studenter, elever og foresatte, har UH-sektoren, kommuner og fylkekommuner en viktig rolle. Aktører fra næringslivet og yrkeslivet for øvrig vil kunne ha en viktig funksjon i sammenheng med å informere om behovet for fremmedspråk. Tettere samarbeid og ulike prosjekter som involverer UH-sektoren, ulike skoletrinn og aktører fra ulike yrker vil potensielt kunne ha en forsterket markedsføringseffekt, og således også fungere som et rekrutteringstiltak. Et eksempel på et samarbeidsprosjekt her er brosjyrer om språkvalg til rådgivere som Fremmedspråksenteret har utarbeidet i samarbeid med Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG). Men for at flere elever i skolen og studenter ved universitetet skal velge språkfag, er det nok nødvendig med sterkere politiske føringer som vektlegger språk som et statusfag og som viktig for samfunnet.
- **Det må settes sterkere fokus på rekruttering av elever og studenter til fremmedspråk;** Det å øke rekrutteringen av elever og studenter som velger fremmedspråk, må i større grad være et fokusområde for å styrke fremmedspråkene i grunnopplæringen. Dersom det i realiteten skal opprettes et utvidet tilbud av fremmedspråk i skolen og i UH-sektoren, er det sentralt at det finnes elever og studenter som ønsker å benytte seg av tilbudet. Kartleggingen har avdekket at rekruttering har stått lite i fokus både i UH-sektoren og ved skolene, samtidig som skoleeieinivået i liten grad følger opp hvordan skolene arbeider med styrking av fremmedspråk. Når det gjelder rekruttering kan UH-sektoren med fordel inngå samarbeid med skoler, slik at rekrutteringsarbeidet omfatter både ungdoms- og videregående trinn, i tillegg til at UH-sektoren bør arbeide strategisk med å rekruttere lærerstudenter til å velge fremmedspråk. Rekrutteringsarbeidet bør sees i nær sammenheng med synliggjøring av behov for og muligheter ved valg av, fremmedspråk ettersom dette kan virke motiverende inn mot elever og studenter sine valg.
- **Gjøre Fremmedspråksenteret og dets nettsted kjent blant kommuner, fylkeskommuner, skoleledere og lærere;** Et hovedmål i strategiplanen er at det skal gjøres mer forskning på sentrale områder innenfor fremmedspråk og mer forsøks- og utviklingsarbeid i fremmedspråk i lærerutdanningen. I forbindelse med denne målsettingen, er det av betydning at skoleeiere, skoleledere og lærere får tilgang på resultater, forskning og ny kunnskap innenfor fremmedspråk. Fremmedspråksenteret skal være med å bidra til at fremmedspråkoplæringen i Norge er av høy kvalitet, og at det gis et bredt tilbud

av fremmedspråk. Både UH-sektoren, kommuner og fylkeskommuner, samt skoleledere og lærere er viktige målgrupper som følge av senterets mandat. Kartleggingen har vist at svært mange i UH-sektoren kjenner til senteret, men at langt færre har kjennskap til senteret blant lærere, skoleeiere og skoleledere. Som en konsekvens av dette, bør det settes fokus på å markedsføre og bekjentgjøre Fremmedspråksenteret overfor disse målgruppene. Ved å gjøre dette, vil lærere, skoleledere og skoleeiere få tilgang på forskning, ny kunnskap og metodiske verktøy som vil kunne bidra til å sikre en bedre fremmedspråkopplæring. Videre vil forskning og ny kunnskap i større grad kunne finne vei fra academia til praksisfeltet, og således bli en del av utvikling av god praksis.

- **I større grad sikre tilbud om og deltakelse i kompetansetilbud innenfor fremmedspråk;** Kompetanseheving av lærere er sentralt for å nå målene om kvalitet i fremmedspråkopplæringen. Gjennom kartleggingen har det blitt avdekket at lærere i varierende grad har deltatt i kompetansehevingstiltak av relevans for fremmedspråket de underviser i, og at dette i så fall skjer som følge av lærernes eget initiativ. Allikevel mener de fleste lærere at de har nok kompetanse til å imøtekomme kravene i Kunnskapsløftet. Dette er urovekkende fordi kartleggingen av lærernes utdanningsnivå viser at få har utdanning på master/hovedfagsnivå og at den typiske lærer i fremmedspråk har grunnfag og/eller mellomfag. Enkelte områder er imidlertid skissert som områder hvor lærere ønsker kompetanseheving, blant annet mappevurdering skiller seg ut i denne sammenheng. Behovene lærerne selv har identifisert, som bør være retningsgivende for det tilbudet om kompetanseutvikling som gis til fremmedspråklærere er:
 - Pedagogiske og fagdidaktiske kurs
 - Læringsstrategier og metode/varierte undervisningsformer
 - Muntlige ferdigheter i fremmedspråket/bruk av språket muntlig
 - Kulturkunnskaper om fremmedspråket
 - Vurdering og kartlegging (mappevurdering og andre vurderingsformer)
 - Bruk av IKT og digitale læremidler i fremmedspråk/digital kompetanse

Rambøll vurderer at i det fremtidige arbeidet med å realisere strategien vil det være hensiktsmessig å ha en bedre sammenheng mellom flere av tiltakene og delmålene. Utfordringen med tiltakene i strategien er ikke at de ikke kan skape lokale og gode effekter, men i sin helhet er svært mange av strategiens tiltak spredte og lite hensiktsmessige uten sterkere politiske føringer og mer forpliktende samarbeid mellom ansvarlige aktører i strategien. Rambøll ser derfor at hvis strategiens mål skal realiseres, er det nødvendig med enkelte mer overgripende og større tiltak. For det første er det avgjørende å få til en mer aktiv involvering og ansvarliggjøring av sentrale aktører i strategien. Dette gjelder flere av aktørene, men i særlig grad skoleeiere og skoleledere. Også i forhold til andre ansvarlige aktører vil det være nyttig med en mer aktiv involvering – kartleggingen har blant annet vist at flere av aktørene, selv om de kjenner til strategien, ikke har arbeidet aktivt i forhold til å realisere planen. Erfaringsmessig er samarbeid, helhet og dokumenterte strategiske føringer hensiktsmessige tiltak for å sikre implementering. Disse tiltakene vil således kunne antas å bidra til en forsterket og mer effektiv styrking av fremmedspråk sett i forhold til det kartleggingen har avdekket at er tilfellet i dag.

2. EXECUTIVE SUMMARY

Rambøll Management Consulting (Rambøll) has in the period November 2008 to September 2009 mapped *Languages Open Doors. A Strategy for promoting Foreign Languages in Primary and Secondary Education and Training 2005-2009. Revised January 2007 (Languages Open Doors)*.

Rambøll has collaborated with Sonja Kjær and Rita Gjørven from the Department of Teacher Education and School Development (ILS) at the University of Oslo. Rambøll is responsible for the analysis and conclusions presented in the report.

2.1 The Purpose and Objectives of the Mapping

The purpose of this study has been to map the results of the strategic plan in strengthening the position of foreign languages in primary and secondary education and training, as set out in *Languages Open Doors*. The study has mapped four main strategic areas:

- Development in diversity and breadth in foreign language teaching and pupils' choices in foreign language education in lower and upper secondary education and training
- Increased commitment in strengthening foreign languages in the educational sector, knowledge and competence
- Focus and content in foreign language teaching in lower and upper secondary education and training
- Research and development work in foreign language education and teacher education

Today there is an increasing political focus on education at a national and international level. The position of foreign languages in education is an area that receives particular attention. *Languages Opens Doors* was revised January 2007, and is a strategy for strengthening foreign languages in primary and secondary education and training. This study has focused on the implementation of the strategy; commitment and knowledge of the strategic plan at school owner and school administrator level; didactic changes in foreign language teaching; and the results and impacts of the measures and objectives in the strategic plan. Additionally, assessing whether the plan's measures are relevant to achieve the objectives, and whether the plan functions as a tool for changes in practice, has been emphasized.

2.2 The Strategic Plan Languages Open Doors

The position of foreign languages in Norway does not match the increasing needs for foreign language competence in society. Since 2001 there has been a decline in pupils choosing foreign language studies in lower secondary and upper secondary education and training, as well as a considerable decline in the number of students in upper secondary school who chooses in-depth studies in other languages than English.⁴ Since the latest reform in the compulsory school and upper secondary education, *The Knowledge Promotion*, introduced in 2006, pupils can choose between several languages at lower secondary school. Statistics show that pupils in lower secondary school have started to choose foreign

⁴ *Languages Open Doors. A Strategy for Promoting Foreign Languages in Primary and Secondary Education, and Training 2005-2009 (June 2005). Norwegian Ministry of Education and Research.*

languages to a greater extent than previous years - hence changing the trend before 2006. In upper secondary education, however, preliminary figures tell that very few pupils choose other languages than English. Low student numbers in foreign languages other than English, particularly in French and German language studies, in higher education gives cause for concern. The situation is especially critical for master-level language studies.

The strategic plan, *Languages Open Doors*, aims at strengthening the position of foreign languages. The general objective of the strategic plan is improved skills in several foreign languages for pupils, apprentices and teachers in primary and secondary education and training, and an increased interest in, and motivation for, language learning. The strategic plan has six main objectives, i.e.:

- 1) Greater diversity and breadth in foreign language teaching
- 2) Improved quality in foreign language teaching
- 3) Increased recruitment and enhanced competence for foreign language teachers
- 4) Increased knowledge about the demand for foreign language competence
- 5) Strengthened internationalization in foreign language teaching
- 6) Increased research and development work in foreign languages

The strategic plan is normative for decision-makers and for all those with responsibility in the education sector. The plan targets decision-makers at various education institutions, pupils, apprentices, teachers, parents, and society. The Norwegian Directorate for Education and Training, Norwegian Center for Foreign Languages in Education, Norwegian Centre for International Cooperation in Higher Education (SIU), the National Center for Multicultural Education (NAFO), the Network for Competence Development, school owners, and VOX – Norwegian Institute for Adult Learning are responsible for carrying out the objectives. The Norwegian Directorate for Education and Training had the main responsibility for the follow up of the strategy. Since April 2008, the Norwegian Center for Foreign Language in Education has been delegated the responsibility.

2.3 Choice of Methods

The mapping of Languages Open Doors is based on several data sources:

- Document studies; propositions, *Languages Open Doors*, subjects curricula, literature from research and development work in Norway (R&D), statistics from the Information System for Primary and Lower Secondary Education (GSI), statistics from Norwegian Universities and Colleges Admission Service (NUCAS) and from the Norwegian Directorate for Education and Training.
- Qualitative interviews; 10 interviews with responsible actors for the strategic plan, and 15 interviews with representatives from the university and college sector.
- Survey; one questionnaire was sent to representatives of the school owners in the municipalities and county administrations, and another questionnaire was sent to a sample of school administrators and teachers in foreign language/ English in lower and upper secondary school.

32.2 % of the school administrators and teachers in foreign languages /English completed the questionnaire which composes a number of reports to 1197. 36.2 % of the school owners completed the questionnaire which composes a number of reports to 162. However, key characteristics are well distributed in the group of respondents:

- A broad geographical scattering amongst the county administrations
- A good distribution amongst small, medium and large municipalities
- Both lower secondary (69,9 %) and upper secondary school (35,1 %) are represented in the survey to school administrators and teachers.

School owners are under-represented amongst the county administrations. This is taken into consideration in the data analysis.

2.4 Main Findings and Conclusions

The study's main findings in the four main strategic areas of the plan are as follows:

Development in diversity and breadth in foreign language teaching and pupils' choices in foreign language education in lower and upper secondary education and training

- The mapping shows that there is a greater breadth in the foreign languages offered in some schools, either by an increase in the number of languages offered or an increase in languages offered at several levels, or both. Yet, there is great variation between lower secondary and upper secondary school. A majority of school administrators in lower secondary schools now offers a higher number of foreign languages. However, this is the case only for a minority of school administrators in lower secondary schools. Spanish constitutes the largest part of the increase in languages offered. Few schools offer non-European languages.
- There has been an increase in the share of pupils choosing foreign languages in lower secondary school. Spanish has had the highest increase in pupils, and is together with French and German the most preferred foreign language. The mapping reveals that only a few school administrators report that they offer non-European languages. Yet, in the Northern part of Norway – Finnmark County and Troms County – a small but significant share of the pupils, chooses Russian as a foreign language.
- Statistics of foreign languages in upper secondary schools are less available due to changes in codes and registers introduced with the *Knowledge Promotion*, the latest school reform for the 10-year compulsory school and upper secondary education and training, introduced in autumn 2006. The development is thus difficult to analyze. Analysis of the numbers from the school year 2008-09 indicates that Spanish, German, and French are the most preferred foreign languages. Italian, Russian, Northern Sami, and Mandarin are the most preferred choice among other languages.
- Few students in teachers training program apply for foreign language studies. As the mapping reveals, commitment to a systematic promotion strategy of foreign language studies to teacher students lacks in the university and college sector. The number of applicants to foreign

language studies at the universities has not increased between 2007 and 2009, although the number of students applying to a foreign language study program varies considerably every year.

- A higher number of adults receiving basic training in foreign languages is one of the partial objectives in *Languages Open Doors*. Statistics regarding the adult's choices of foreign languages in basic training is not available. Some of the foreign language supplementary teacher training can be considered as basic training when the training is at beginner's level and offered to teachers with no prior knowledge of the language. This applies especially to several Spanish language trainings because Spanish is a more recent foreign language offered in schools in Norway, and because fewer teachers have high competence in Spanish.

Commitment in strengthening foreign languages in the educational sector, knowledge and competence

- Knowledge of the strategic plan varies within the university and college sector. Employees in departments of languages or education are familiar with the strategic plan. Yet, the depth of knowledge of the plan's contents varies. Some of the representatives of the university and college sector point out that their work is related to the plans' objectives although it is not a direct result of the strategy.
- The mapping has revealed a broad scope of knowledge of the Norwegian Center for Foreign Languages in Education in the university and college sector. However, school administrators and teachers in foreign language/ English reveal much less knowledge of the center. Approximately 50 % of school administrators and teachers say they do not know the center or the Center's web page. Only 25 % of school administrators and teachers know of both the Norwegian Center for Foreign Languages in Education and their web page, and 10 % knows of the center *or* the web page. Scattered knowledge of the center is a major obstacle for the center's purpose and mandate. The center's main purpose is to contribute to high quality in foreign language education and training by raising teachers' competence level. It is therefore crucial to promote the center to main target groups, e.i. school owners, school administrators, and teachers.
- School owners in municipalities and counties constitute important target groups and are crucial for strengthening the position of foreign languages in schools. 70 % of school owners know *Languages Open Doors*. A majority of school owners believe that the foreign language teaching in their municipality or county needs strengthening through competence raising measures or by an increase in foreign languages offered. Almost 60 % of school owners report to having carried out efforts in connection with the strategic plan and/or the new subject curricula for foreign languages and English. Only 40 % of school owner say they follow up on the schools' commitment to raise competence in foreign languages as set in *Languages Open Doors* and the new subject curricula. There is reason to assume that the commitment to competence- raising measures varies amongst the schools in Norway.
- Nearly 60 % of school administrators know *Languages Open Doors*. 40 % of school administrators say that recruiting pupils to foreign language studies is a strategic focus for the school "to some extent".

30 % say recruiting pupils to study foreign languages is a strategic focus "to a great extent". The whole of 30 % say recruiting pupils is not a focus area at all. Nevertheless, almost 55 % of the school administrators say commitment to foreign languages is not expressed in their school's own strategic plans. This gives us reason to question whether the reported commitment to strengthening foreign languages is reflected in practice and teaching in schools.

- The mapping has also investigated teachers' knowledge of the strategic plan and their competence. The results of the survey show that 35 % of the teachers in foreign languages / English know of the plan. 60 % of teachers believe their competence is high enough to meet the demands to teaching set in *the Knowledge Promotion*. The teachers find their competence especially high with regard to teaching written assignments and the practical use of the language. With regard to the use of portfolios, teachers believe on the contrary that their competence is low. 43 % of foreign language/English teachers say they have not participated in competence raising measures relevant to the foreign language they teach since 2005. Among those report that they have participated in such measures, most of the courses are limited to 16 hours. About 50 % of the teachers who have participated in competence raising measures tell that participation was initiated by themselves. According to school administrators many teachers do not participate in the competence raising measures due to lack of resources or interest from the teachers themselves.
- There has been an increase in supplementary training and continuing education in foreign languages since 2004/2005, mostly in Spanish, French and German, and to a less extent in Non-European languages. Didactics are either given as a part of the study of a particular language or didactics are given as a joint course for several foreign languages. The latest option is the most common. This can reduce the quality of the language courses. Furthermore, the courses are limited in time and do not necessarily require any prior knowledge of the language. Although there has been an increase in the period 2005 – 2009, some courses have been closed. Interviewees from the university and college sector say that it can be connected to the fact that foreign language is not compulsory. Moreover, the mapping shows that recruiting students to foreign language studies is not highly prioritized in the university and college sector.
- The mapping further revealed that only 7 % of foreign language teachers have participated in continuing education. In a report from NIFU Step similar numbers confirm the low share – 2,2 % of teachers in primary and lower secondary education, and 2,1 % of teachers in upper secondary education and training have participated in continuing education. There is some difference in the actual share (ca 5 %) all research show the share is very low. The mapping suggests some explanations to why the rate is low. First, participation in continuing education and supplementary training are initiated by the teachers themselves, and because some school owners and school administrators do not see the need to improve teachers' competence. Second, teachers say they do not participate due to lack of time and the amount of work load. Third, findings suggest that teachers regard their competence sufficient in many areas.

Focus and content in foreign language teaching in lower and upper secondary education and training

- The mapping shows that almost 60 % of the teachers think didactic changes toward a more communicative (practical) approach have taken place to some extent. Teachers in lower secondary school and upper secondary (program for general education and vocational education and training) reports are similar.
- Teachers adapt education in various ways. Exercises such as individual written tasks and structural and grammatical exercises are still the most common activities. The teachers also point out written exercises as their main competence. Moreover, teachers regard their competence in practical usage of the language. In average teachers say they speak the language 41-60 % of the time in class. Less traditional activities – such as process writing, discussions/forums/blogs, and cooperation with pupils who are native speakers – are used to a lesser degree. In conclusion, the mapping reveals that the teaching overall cannot be characterized as having a communicative (practical) approach to a full degree. It is noteworthy that several studies state that teachers lack a common understanding of semantics of the term “practical approach”.
- The use of portfolios is not very common. Teachers point out the use of portfolios in assessment and teaching as areas where they experience a lack of competence. Although many teachers say they know the *European Language Portfolio* very few use it. According to teachers, lack of competence and time constitute main reasons for not using portfolios.

Research and development work in foreign language education and teachers' education

- The mapping shows that 176 out of 234 school administrators say their school has not participated in research- and development work related to foreign language /English education. In the university and college sector however, several R &D projects in the field of foreign languages have been conducted in the period 2005-09. The projects concern research on early start with foreign language training, practical approach to teaching in foreign language education, intercultural competence, use of literature in the teaching and mother tongue as a second language.
- A majority of the teachers use less than 5 % of their time to study results from research and development projects. Teachers who consider such studies of great advantage report to a greater extent that they use time to study. 50 % of the teachers use only 5 % of their time yearly to study research literature. Lack of accessibility or an experience of little relevance might explain the figures. Norwegian Center for Foreign Languages in Education and <http://www.fremmedspraksenteret.no/> are important in order to make research more available.
- Transfer of knowledge from the field of research to the practice field is challenging. The main strategy is continuing education or

supplementary training. An important obstacle is that few of these educational courses are stable over time. It is also noteworthy that a high share of school owners, school administrators and teachers do not know of the Norwegian Center for Foreign Languages in Education or its web page. The center is a very important means to spread knowledge to these target groups. The Center updates information on foreign language education, information on research and development projects, relevant literature and professional events. Thus, the center can reduce the gap between research and the practice field, provided that the target groups know it exists.

- There have been several changes in the organization of the teachers' education toward a stronger connection between language studies and didactical studies. This has strengthened teachers' education. All of the six universities in the sample have established teacher education programs which include language and didactical studies, and four out of eight colleges in the sample offer master's degrees oriented toward teaching languages. Projects are also initiated at some education institutions to strengthen students' R & D competence in teacher education programs.
- Nonetheless, the findings indicate that there are few language programs at colleges that offer other foreign languages besides English. It is essential that teachers' education is strengthened in order to improve future teachers' competence in foreign languages. Interviewees in the university and college sector argue that low demand for foreign languages among the students explain why few languages are offered.

2.5 Recommendations for further Follow-up of the Strategy

In conclusion, the mapping shows that further commitment is needed before the main objectives are fulfilled. Several measures in the strategy have been carried out. Nevertheless there are several obstacles with regard to generating interest in studying foreign languages and raising teachers' competence. The main objectives are interdependent and success in one area will contribute to success in another one. One example is that an increase in teacher recruitment depends on higher awareness of the need for competence in foreign languages, as well as a higher status for foreign languages studies in society. Hence, there is still an urgent need for strengthening the position of foreign language on areas as follow:

- Higher status of foreign language studies in society, and thereby create a greater interest in foreign languages
- Higher number of pupils at the lower and upper secondary school choosing foreign languages
- A higher number of students in teachers education choosing foreign languages
- Increase teachers' competence, especially when it comes to oral dexterities, use of portfolios, e.g. the *European Language Portfolio*, and more use of digital tools.
- Increased efforts in strengthening teacher education programs

- An increased number of students who chooses foreign language studies at universities and colleges
- Greater connection between the practice field and the teachers education program

These main points center around creating an interest and promoting foreign languages, a prerequisite for recruiting more pupils and students to study foreign languages. An increase in competence among teachers of foreign languages is central. Competence raising measures are essential in order to oust teachers with tools to the best possible teaching of pupils. In the following, we will give recommendations for how to meet the needs identified above:

- **Promote the need for foreign language competence and career possibilities with an education in foreign language education;** Today's initiatives for making pupils and students choose foreign languages are inadequate. The university and college sector and school owners are important actors in promoting the needs and possibilities of choosing foreign languages. Employers in various sectors have an important role in in forming about various sectors' need for foreign languages. Closer collaboration and different projects which involve the university and college sector, schools, and professional groups could have a strong impact. One example of a collaboration project is the brochures developed by the Norwegian Center for Foreign Languages in Education in the university and college sector and the National Parents' Committee for Primary and Lower Secondary Education. However, in order to increase the number of pupils in schools and students in higher education who choose foreign language studies, it is most likely necessary with stronger political measures who will stress language studies as beneficcarys for society.
- **Greater focus on recruiting pupils and students to study foreign languages;** Higher recruitment of pupils and students to study foreign language should be a focus area for strengthening foreign language education in lower and upper secondary school. Motivation for language learning among pupils and student is necessary. This is a central premise for establishing and developing the breadth and diversity if foreign language education in lower and upper secondary schools. Recruitment has not been in focus in the university- and college sector, neither at the schools. Moreover, school owners have to a small extent followed up on strengthening foreign language education in the schools. Collaboration between the university and college sector and schools would be advantageous to meet these ends. The University and college sector should also work strategically on recruiting new students to study foreign languages. To motivate pupils and students, the recruitments strategies should be connected to promoting the needs language competence in society and career opportunities as a result of language studies.
- **Spread knowledge about the Norwegian Center for Foreign Languages in Education and its web page to school owners, school leaders, and teachers;** One of the main objectives in *Languages open doors* is increased research and development work in the field of foreign language education and in connection with teacher education programs. To do so, school owners, school leaders and teachers must have easy access to results of research and development work. The Norwegian Centre for Foreign Languages is responsible for gathering and publishing available information. The university and college sector, municipalities, county administrations, school administrators and teachers

constitute the center's main target groups. The mapping has revealed broad knowledge of the center in the university and college sector. Yet, few teachers, school administrators and school owners know of the center. Consequently, the focus should be promoting the center to the target groups mentioned above. Hence they will get access to new research, new knowledge and methodological tools which can contribute to an improved foreign language education. Moreover, a greater connection between knowledge with the research sector and the practice field can be established, and thereby become part of developing good practice.

- **Secure access and participation in competence raising measures;**

Improved teacher competence is important to improve the quality of foreign language education and training. The intention of a more communicative approach in foreign language education and training can also be met by improved competences among teachers. The mapping has showed that teachers in a varying degree have participated in competence raising measures. And if they do, it is most often by their own initiative. Nonetheless, most teachers regard their competence adequate in order to meet the demands set in the *Knowledge Promotion*. This is alarming with concern to teachers' educational level, as revealed by the mapping. Very few teachers have education at master's degree level. The typical teacher has a one year or one and a half year of higher education at undergraduate level. But the survey reveals that teachers would like to raise their competence in specified areas, such as the use of portfolios. Teachers' own identification of needs should guide further development of courses and measures:

- Courses in pedagogy and didactics
- Learning strategies and methods
- Oral dexterities in foreign language/practical usage of the language
- Cultural knowledge
- Assessment and mapping (portfolio and other types of assessments)
- Use of ICT and digital tools in foreign languages/digital competence

In the future follow-up on realizing the strategic plan a more coherent relation between objectives and measures is advisable. The objectives in the strategic plan would have a potentially much greater effect if they work together and are less dispersed. Stronger political guidelines and more committed cooperation between the responsible actors in the strategy could also be of great benefit. The mapping has showed that even though the actors know about the strategy, they have not been working actively enough in all areas. It is crucial that school owners and school administrators' feel greater responsibility for realizing the strategic plan.

3. INNLEDNING

Rambøll Management Consulting (Rambøll) har på oppdrag for Utdanningsdirektoratet gjennomført en kartlegging av *Språk åpner dører. Strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009. Revidert utgave januar 2007 (Språk åpner dører)*. Kartleggingen er gjennomført i tidsperioden november 2008 til september 2009. Denne leveransen utgjør sluttrapporten i kartleggingen.

Rambøll har inngått samarbeid med Sonja Kjær og Rita Gjørven ved Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling (ILS) ved Universitetet i Oslo. Rambøll står alene ansvarlig for de analyser og vurderinger som presenteres i denne rapporten.

3.1 Kort om *Språk åpner dører*

I takt med økt globalisering, øker også behovet for fremmedspråk i Norge. Økende mobilitet og samkvem på tvers av landegrenser stiller krav til økte ferdigheter i fremmedspråk, og fører til at kompetanse i engelsk ikke lenger er nok. Læring av andre fremmedspråk enn engelsk er også viktig for økt flerkulturell kompetanse og forståelse.

Situasjonen for fremmedspråk i Norge samsvarer dog ikke med det stigende behovet for fremmedspråk i samfunnet. I 2001 ble det tydelig at bortvalget av fremmedspråk på ungdomstrinn var stort, og at nedgangen i antallet elever i videregående opplæring som ønsket fordypning i et annet fremmedspråk enn engelsk var betydelig⁵. Situasjonen er også bekymringsfull ved søknaden til språkfag ved de høyere utdanningsinstitusjoner. Der er det særlig fransk og tysk som har hatt en nedgang i antall studenter. Rekrutteringen sliter mest på masternivået til språkfagene. I 2005 kom Kunnskapsdepartementet med strategien *Språk åpner dører*. Strategien er ment å danne bakgrunn for et såkalt fremmedspråkløft i utdanningssektoren og samfunnet for øvrig.

For den første utgaven av *Språk åpner dører*, var fokus på fremmedspråk på europeisk nivå, blant annet gjennom markeringen av det europeiske språkåret 2001, blant viktige innflytelser. I Norge har Stortingsmelding nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* vært et viktig bakgrunnsdokument, sammen med utdanningsreformen Kunnskapsløftet som har virket i skolene siden 2006. Strategien skal bidra til å realisere de politiske målsettingene i *Soria Moria-erklæringen* (2005). Videre må strategien sees i sammenheng med andre strategier, blant disse er *Kompetanse for utvikling. Strategi for kompetanseutvikling i grunnopplæringen 2005-2008*⁶. *Språk åpner dører* har som hovedmål at elever, læringer og lærere i grunnskole og videregående opplæring skal ha bedre ferdigheter i flere fremmedspråk, samt å bidra til økt interesse og motivasjon for språklæring. Strategiplanen ble revidert i januar 2007.

Planen er bygd opp med seks hovedmål, med ulike delmål og tiltak gruppert under disse⁷. De seks hovedmålene er:

1. Større mangfold og bredde i opplæringen i fremmedspråk
2. Bedre kvalitet på opplæringen fremmedspråk

⁵ Språk åpner dører. Strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009 (Juni 2005). Kunnskapsdepartementet.

⁶ Kompetanse for utvikling skal bidra til gjennomføringen av et kompetanseløft i grunnopplæringen fra 2005-2008 (*Språk åpner dører* (2005-2009). Revidert utgave 2007)

⁷ En fullstendig oversikt over hovedmål, delmål og tiltak fra strategien finnes som vedlegg (se vedlegg 1).

3. Økt rekruttering og kompetanseheving på lærere i fremmedspråk
4. Økt kunnskap om behovet for kompetanse i fremmedspråk
5. Styrket internasjonalisering i opplæringen i fremmedspråk
6. Økt forskning og forsøks- og utviklingsarbeid innenfor fremmedspråk

Strategien er retningsgivende for beslutningstakere og ansvarlige på utdanningssektorens ulike forvaltningsnivåer. Dette gjør at målgruppen for strategien er vid, og inkluderer politiske beslutningstakere på alle forvaltningsnivå, utdanningsinstitusjoner, elever, lærlinger, lærere, foresatte og allmennheten. De ansvarlige for gjennomføringen av tiltakene i strategiplanen er Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen (Fremmedspråksenteret), Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU), høyskoler og universiteter, Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO), Nettverk for kompetanseutvikling og skoleeiere, og VOX - Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet og skoler. Hovedansvaret for oppfølging av strategien ble i april 2008 delegert til Fremmedspråksenteret⁸. Fremmedspråksenteret erstatter også Utdanningsdirektoratet som aktør i strategien.

3.2 Kartleggingens fokus og formål

Det overordnede formålet med kartleggingen er å undersøke status for arbeidet med styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen. Målet for oppdraget har vært tredelt:

- Kartlegge innhold og omfang av strategiens tiltak
- Vurdere hvorvidt tiltakene bidrar til å fremme måloppnåelse innenfor strategiens mål og delmål
- Identifisering av drivkrefter og barrierer for måloppnåelse
- Vurdere strategiens hensiktsmessighet for å realisere strategiens overordnede mål

Kartleggingen ser konkret på fire hovedområder under strategien:

1) Utvikling i opplæringstilbud og elevenes valg

Hovedfokus i dette temaet er strategiplanens hovedmål 1: *Større mangfold og bredde i opplæringen i fremmedspråk*. Innenfor dette kartleggingstemaet ses det på utviklingen av tilbudet i fremmedspråk i perioden 2005-2009 til elever på ungdomstrinnet og på videregående trinn. Det ses på hvilke språk som tilbys og hvordan tilbudet fordeler seg mellom europeiske og ikke-europeiske språk. Temaet innebærer også å analysere utviklingen i elevenes valg av fremmedspråk i skolen og hvordan etterspørselen etter språk har utviklet seg. Utviklingen i valg av språkfag ved høyere utdanningsinstitusjoner berøres også.

2) Satsing på fremmedspråk i utdanningssektoren, kunnskap og kompetanse

Dette kartleggingstemaet er knyttet til strategiplanens mål 3: *Økt rekruttering og kompetanseheving lærere i fremmedspråk* og mål 4: *Økt kunnskap om behovet for kompetanse i fremmedspråk*. Dette omfatter for det første en undersøkelse av implementeringen av satsingen på fremmedspråk i kommunene/fylkeskommunene og ved skolene. Herunder ses det på hvordan skoleeierne vurderer behovet for en økt satsing på fremmedspråk, og hvilke tiltak som er iverksatt mot dette formålet. Hvordan satsingen har tatt form på skolenivå, og hvordan lærere i fremmedspråk vurderer de tiltak som er iverksatt, omfattes også av temaet. Derneest inkluderer det å se på hvorvidt fagtilbudet i fremmedspråksdidaktikk i universitets- og høyskolesektoren er utvidet. Herunder ses det

⁸ Utdanningsdirektoratet (22.04.2008). "Tilleggstilddeling til Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen – Ansvar for oppfølging av strategiplanen *Språk åpner dører*". [15.05.2009].

på hvilke etter- og videreutdanningstilbud som tilbys til lærere i fremmedspråk samt kvaliteten på disse.

3) Fokus og innhold i fremmedspråkopplæringen

Hovedfokus for dette temaet er hvorvidt det har skjedd didaktiske endringer i fremmedspråkopplæringen, og er således knyttet til hovedmål 2: *Bedre kvalitet på opplæringen i fremmedspråk*. Fokus ligger på å undersøke hvilke opplærings- og vurderingsmetoder som benyttes i fremmedspråkopplæringen, og hvorvidt metodene har endret seg siden 2004/2005. Strategien legger blant annet opp til et økt fokus på differensiert og praktisk tilnærming, økt bruk av mappe og digitale verktøy samt internasjonalisering.

4) Forsknings- og utviklingsarbeid på fremmedspråk og lærerutdanningen

Under dette temaet er det sentralt å kartlegge forsknings- og utviklingsarbeid⁹ innenfor fremmedspråk og fremmedspråksdidaktikk som er satt i gang i universitets- og høyskolesektoren etter at strategien kom. Kartleggingstemaet er således knyttet til hovedmål 6: *Økt forskning og utviklingsarbeid innenfor fremmedspråk*. Organisering av lærerutdanningen med hensyn til fremmedspråk og fremmedspråksdidaktikk, samt bruken av FoU-prosjekter i utdanningen, kartlegges. Temaet inkluderer en undersøkelse av omfanget og innholdet av forskning og forsøksarbeid, og ser på hvilke temaer nyere forskning og utvikling på feltet konsentrerer seg rundt.

For mer om det analytiske rammeverket som er lagt til grunn for rapporten, se vedlegg 7.

3.3 Metodisk gjennomføring

Data i kartleggingen er innhentet fra flere kilder i løpet av evalueringens tre faser. I evalueringens første fase ble det gjennomført dokumentstudier, og relevant statistikk ble innhentet. Det ble videre gjennomført 10 intervjuer med sentrale aktører. I den andre fasen av evalueringen ble det gjennomført en kvantitativ breddeundersøkelse blant skoleeiere, skoleledere og lærere. Videre ble det i fase 2 gjort intervjuer med representanter for UH-sektoren. Vi vil i det følgende gi en nærmere beskrivelse av datakildene:

Dokumentstudier

I forbindelse med kartleggingen av *Språk åpner dører*, har Rambøll analysert en rekke relevante dokumenter. Dette inkluderer blant annet stortingsmeldinger, læreplanverk og strategier:

- St. meld. 30 2003-2004 "Kultur for læring"
- St. meld. 23 2007-2008 "Språk bygger broer"
- Læreplanverket for Kunnskapsløftet LK-06
- "Språk åpner dører" strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009
- Strategi for kompetanseutvikling i grunnopplæringen 2005-2008
- Strategiplanen Likeverdig opplæring i praksis! 2007-2009

Videre har Rambøll sett på relevant FoU-litteratur om fremmedspråk og fremmedspråksdidaktikk. I tillegg har det blitt gjort studier av statistikk fra Grunnskolenes informasjonssystem (GSI), søkerstatistikk fra Samordna opptak (SO) og tall for videregående opplæring fra Utdanningsdirektoratet.

⁹ Begrepet FoU dekker tre aktiviteter: grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid. FoU omfatter både formell FoU i FoU-utførende enheter og uformell eller sporadisk FoU i andre enheter. Frascati-manualen (NIFU 2004). "Utdrag fra OECDs Frascati manual" i norsk oversettelse". Utviklingsarbeid vil i rapporten også inkludere det som også refereres til som *forsøksarbeid*.

Kvalitative intervjuer

Den kvalitative delen av datainnsamlingen ble gjennomført i to deler. I den første delen ble det gjennomført intervjuer med hovedaktører i *Språk åpner dører*, mens den andre delen innebefattet intervjuer med representanter for UH-sektoren:

Det ble gjennomført 10 kvalitative intervjuer med hovedaktører for *Språk åpner dører*, hvorav alle er ansvarlige for at ulike mål realiseres. Aktørene Rambøll har snakket med er:

- Utdanningsdirektoratet
- Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen (Fremmedspråksenteret)
- Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU)
- Universitets- og høyskolerådet (UHR)
- Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO)
- Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet (VOX)
- Institutt for lærerutdanning og skoleledelse ved Universitet i Oslo (ILS)
- Institutt for fremmedspråk ved Universitet i Bergen

Ytterligere har RMC gjennomført 15 intervjuer¹⁰ i universitets- og høyskolesektoren, hvorav intervjuene er gjennomført ved enten avdeling for lærerutdanning, institutt for fremmedspråk eller annen relevant avdeling/institutt. Utvalget av universiteter og høyskoler er som følger:

- Norges teknisk-vitenskapelige universitet (NTNU)
- Universitet i Bergen (UiB)
- Høgskolen i Bergen (HiB)
- Universitet i Oslo (UiO)
- Høgskolen i Oslo (HiO)
- Høgskolen i Vestfold (HiVe)
- Høgskolen i Østfold (HiOf)
- Høgskolen i Hedmark (HiHm)
- Universitetet i Stavanger (UiS)
- Høgskolen i Bodø (HiBo)
- Høgskolen i Lillehammer (HiL)
- Høgskolen i Finnmark (HiFm)
- Universitetet i Tromsø (UiT)
- Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST)
- Universitet i Agder (UiA)

Formålet med intervjuene har blant annet vært å få kunnskap om hvordan UH-sektoren har arbeidet i forhold til studie-, etter-, og videreutdanningstilbudene innenfor fremmedspråk, forskning som foregår på fremmedspråkområdet, og for å rekruttere studenter til fremmedspråkstudier. En oversikt over videreutdanningstilbudet ved 15 utvalgte universiteter og høyskoler finnes som vedlegg 4 i rapporten. Til slutt har organisering av lærerutdanningen vært et viktig fokus i intervjuene.

Spørreskjemaundersøkelser

Det ble gjennomført en omfattende kvantitativ datainnsamling i forbindelse med kartleggingen. Dette var en spørreskjemaundersøkelse til skoleeiere, herunder skolesjef/utdanningsdirektør eller annen nærmeste ansvarlig for skole i kommu-

¹⁰ Ved høyskolen i Bodø ble informant sykemeldt og det var ikke mulig å gjennomføre intervju med annen relevant person innenfor tidsrommet. Vi har derfor innehentet informasjon på andre måter ved denne høyskolen, bl.a. gjennom høyskolens nettsider.

nen eller fylkeskommunen, og skoleledere, og lærere i fremmedspråk og engelsk på ungdoms- og videregående trinn.

Spørreskjemaundersøkelsen ble tilsendt alle kommuner og fylkeskommuner. Dette tilsvarer 430 kommuner og 19 fylkeskommuner. Videre ble spørreskjemaundersøkelsen sendt til et tilfeldig utvalg på 300 ungdomsskoler og 300 videregående skoler. Svarprosentene for begge spørreundersøkelsene ble middels bra:

- Spørreundersøkelse til skoleledere og lærere i fremmedspråk og engelsk: 33,2 prosent (N = 1197 respondenter)
- Spørreundersøkelse til skoleeiere: 36,2 prosent (N = 162 respondenter)

Det høye antallet respondenter veier i stor grad opp for middels svarprosent. Feilmarginer er på 3 prosent for lærere og 5,2 prosent for skoleledere, noe som er vanlig i tilsvarende undersøkelser.

De noe lave svarprosentene kan tilskrives flere forhold, men den viktigste årsaken her trolig at det i lengre tid har vært et stort press mot utdanningssektoren. Både skoler, lærere og skoleeiere melder at de får tilsendt et høyt antall undersøkelser fra ulike hold, og de opplever at de har liten kapasitet til å svare på alle disse. Dette gjelder særlig lærere og skoleledere. Forhold rundt den kvantitative datainnsamlingen er nærmere beskrevet i vedlegg 6.

Fordi antallet respondenter er over 1000 er det mulig å generalisere til hele populasjonen, forutsatt at det ikke foreligger systematiske skjevheter i hvilke respondenter som har svart og ikke svart. Vi har imidlertid godt grunnlag for å tro at det ikke foreligger slike systematiske skjevheter hos respondentene. Vi ser blant annet at det i begge undersøkelsene er:

- God geografisk spredning mellom fylkene
- God fordeling mellom små, middels og store kommuner
- Både ungdomsskoler (64,9 %) og videregående skoler (35,1 %) er godt representert i spørreskjemaet til skoleledere og lærere

Når det gjelder skoleeiere er dog fylkeskommunene underrepresentert i spørreskjemaet til skoleeiere, noe som må tas til etterretning ved tolkning av funnene.

3.4 Leseveiledning

Rapporten er bygget opp på følgende måte:

Kapittel 4 presenterer bakgrunnen for kartleggingen, herunder også bakgrunnen for strategien og gir en presentasjon av strategien Språk åpner dører.

Kapittel 5 presenterer kartleggingstema 1: Utvikling i opplæringstilbudet og elevenes valg.

Kapittel 6 presenterer kartleggingstema 2: Satsing på fremmedspråk i utdanningssektoren, kunnskap og kompetanse

Kapittel 7 presenterer kartleggingstema 3: Fokus og innhold i opplæringen i fremmedspråk.

Kapittel 8 presenterer kartleggingstema 4: Forsknings- og utviklingsarbeid innenfor fremmedspråk og lærerutdanningen.

Av vedlegg foreligger: Vedlegg 1- Status for tiltak; Vedlegg 2 – Statistikk av elever valg av fremmedspråk på ungdomstrinnet; Vedlegg 3 – Krysstabuleringer; Vedlegg 4 – Oversikt over tilbud om videreutdanning ved 15 universiteter og

høyskoler; Vedlegg 5 – Oversikt over forskningslitteratur og relevante FOU-prosjekter; Vedlegg 6 – Om den kvantitative datainnsamlingen; og Vedlegg 7 – Analyseramme.

4. BAKGRUNN

I dette kapitlet presenterer vi bakgrunnen for at det har kommet en nasjonal strategi for å styrke fremmedspråk i grunnopplæringen. Kapitlet ser nærmere på situasjonen for fremmedspråk i Norge, og setter strategien inn i en nasjonal og internasjonal kontekst. Nasjonalt, vil vi også se på rammebetingelsene for fremmedspråk, herunder lovverk og politiske føringer relatert til fremmedspråk. Til slutt presenterer vi nærmere strategiens hovedelementer og grunnlag, herunder hovedmål, delmål og strategiens tiltak.

4.1 Behovet for fremmedspråkkompetanse i en globalisert verden

Behovet for kompetanse innenfor fremmedspråk er stort i en økende globalisert verden. Globaliseringen fører til økt samhandling på tvers av landegrenser og i ulike medier. Økende mobilitet og samhandling innebærer at fremmedspråkkompetanse ofte er nødvendig for deltakelse på flere arenaer, internasjonalt og digitalt. Språklig og interkulturell kompetanse er nødvendig i en rekke sektorer og arenaer, fra næringsliv og handel til digitale ungdomsmedier. Som følge av de utfordringer og muligheter som ligger her, deltar Norge i ulike former for samarbeid som gjør oss til en deltagende aktør i internasjonal utdanningspolitikk. Både samarbeidet i Norden og i Europa er viktig for norsk språkpolitikk.

4.1.1 Nordisk språksamarbeid

De nordiske landene har lang tradisjon om nordisk kultursamarbeid som bygger på de mange språklige og kulturelle bånd. Nordisk Råd ga i 2006 tilsutning til ministerrådsforslaget om en ny nordisk språkpolitikk: Deklarasjon om nordisk språkpolitikk¹¹. Utgangspunktet for deklarasjonen er at de nordiske, samfunnsbærende språkene forblir sterke og levende og at Norden blir et språkpolitisk forbilde for andre regioner. Det er særlig flerspråkligheten i de nordiske landene som understrekes som et gode. Deklarasjonen legger et grunnlag for en samlet språkpolitisk innsats, men er ikke juridisk bindende.

4.1.2 Europeisk språksamarbeid

Det er høy grad av samarbeid om fremmedspråk på europeisk nivå. Den europeiske union (EU) og Europarådet er viktige aktører og pådrivere for samarbeid på det europeiske kontinentet. Både Europarådet og EU har satt som mål at alle skal kunne bruke minst to språk i tillegg til eget morsmål¹². Målet om flerspråklighet er økt handel og mobilitet, men også økt kulturell forståelse, åpenhet, toleranse og som et element i demokratiopplæringen (*Education for democratic citizenship*¹³). Språkkunnskaper er nødvendige for å kunne forstå og delta i europeiske og internasjonale prosesser.

EØS-avtalen innebærer at mål for norsk utdanningspolitikk i stor grad sammenfaller med de europeiske. EU-kommisjonen har utarbeidet en handlingsplan med konkrete tiltak for språklig mangfold og språkopplæring (*Promoting Language Learning and Linguistic Diversity. An Action Plan 2004-2006*). Plan fokuserer på sikring av livslang læring av fremmedspråk for alle nivåer i samfunnet, utvikling av god fremmedspråkdidaktikk og utvikling av språkvennlige miljøer. Ett av målene i denne handlingsplanen er at elever bør lære minst to fremmedspråk fra tidlig alder¹⁴. Kommisjonen er for tiden i gang med å utarbeide kriterier for en

¹¹ Deklarasjon om nordisk språkpolitikk (2006). Tilgjengelig på:

<http://www.norden.org/pub/sk/showpub.asp?pubnr=2007:746>

¹² Kunnskapsdepartementet (2007). Språk åpner dører. Styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen (2005-2009).

Revidert utgave januar 2007.

¹³ Europarådet har satt i gang et prosjekt om Education for democratic citizenship: A Lifelong Learning Perspective i 2002. Tilgjengelig på:

http://www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2000_21_Birzea_Lifelong_perspective.PDF

¹⁴ The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (2001)

undersøkelse med sammenliknbare data for europeiske elevers språkferdigheter. I 2009-2010 er det planlagt en undersøkelse av kunnskap i 1. og 2. fremmedspråk hos elever i alderen 14-16 år. Denne undersøkelsen skal blant annet vise hvor nær man er målet om å gjøre EUs befolkning mer flerspråklig ved å innføre undervisning i minst to fremmedspråk fra ung alder ¹⁵.

I Europarådet er samarbeidet i de senere år utvidet, og omfatter blant annet spørsmål om utdanning, kultur og utenrikspolitikk. Europarådet har vært en betydelig språkpolitisk aktør og pådriver for aktiviteter ment å stimulere til språkopplæring i Europa i tillegg til å utvikle ulike pedagogiske og institusjonelle verktøy for språkopplæring.

Det europeiske rammeverket og den europeiske språkpermen

Europarådet har utviklet et europeisk rammeverk (*The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*) som en del av arbeidet med å utvikle en felles europeisk tenkning om fremmedspråk og kommunikativ kompetanse. I dette rammeverket defineres tre ferdighetsnivåer for språkbruk. Videre inneholder rammeverket beskrivende skalaer innenfor ulike ferdighetsnivåer og språkaktiviteter, noe som skal gjøre det mulig å kartlegge språkutvikling i et livslangt læringsperspektiv ¹⁶. For øyeblikket er Europarådet i gang med å utvikle et europeisk rammeverk for nasjonal-språk/undervisningsspråk som skal bygge på prinsippene for rammeverket for fremmedspråk ¹⁷.

Den europeiske språkpermen (*European Language Portfolio*) er utviklet som internasjonalt samarbeidsprosjekt og ledd i en felles vurderings- og dokumentasjonspraksis for fremmedspråk¹⁸. Språkpermen er et didaktisk verktøy for språklæring og gir elevene mulighet til å vurdere egne språkferdigheter og reflektere over egen språklæring¹⁹. Den europeiske språkpermen bygger på den pedagogiske og teoretiske tilnærmingen i det europeiske rammeverket. Språkpermen består av tre deler, språkpasset, språkbiografien og språkmappen²⁰. *Språkpasset* sammenfatter de kunnskaper eleven/deltakeren har i fremmedspråk. *Språkbiografien* gir en oversikt over hvor, når og hvordan eleven/deltakeren har lært fremmedspråk/et, samt at den beskriver delmål og avsluttende mål med sjekklister til egenvurdering. *Språkmappen* skal benyttes til å samle inn eksempler på elevens/deltakernes skriftlige eller muntlige arbeider.

Det europeiske senteret for moderne språk

Det europeiske senteret for moderne språk (*European Centre for Modern Languages - ECML*) er en institusjon under Europarådet som skal fremme læring av, og undervisning i, fremmedspråk gjennom å medvirke til forskning, utvikling og nettverksbygging. Videre skal senteret bidra til utveksling av erfaringer og informasjon via kontaktinstitusjoner i de 33 av Europarådets medlemsland som deltar i virksomheten ved senteret. Utviklingsarbeidet organiseres som prosjekter i tematiske 4-års program. Vurdering, flerspråklighet og kontinuitet i opplæringen, innhold og opplæring i andre fag gjennom fremmedspråk er hovedtemaer i programmet for 2008-2011.

¹⁵ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-23-2007-2008-/7/2/4.html?id=512508>

¹⁶ Europarådet (2001): *The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*.

¹⁷ http://www.utdanningsforbundet.no/upload/Pdf-filer/Publikasjoner/Faktaark/Faktaark%202008_08.pdf

¹⁸ Kunnskapsdepartementet (2007). *Språk åpner dører. Styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen (2005-2009)*. Revidert utgave januar 2007.

¹⁹ Fremmedspråksenteret "Den europeiske språkpermen" [14.05.2009].

²⁰ Kunnskapsdepartementet (2007). *Språk åpner dører. Styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen (2005-2009)*. Revidert utgave januar 2007; og

Europeiske utdanningsprogrammer

Til tross for at Norge ikke er medlem i EU, så har vi gjennom EØS-avtalen rett til å delta på lik linje som medlemsstatene i EUs utdanningsprogrammer. EU har samarbeidet på utdanningsområdet i tre tiår, men vedtok en stor satsning på utdanningsområdet gjennom Lisboa-strategien fra 2000. I tråd med Lisboa-strategiens vektlegging av livslang kompetansebygging for å møte utdannings-samfunnets utfordringer, vedtok EU-kommisjonen i oktober 2006 å samle alle sine utdanningsprogrammer, inklusiv yrkes- og voksenopplæring, i et integrert program kalt Programmet for livslang læring (*Lifelong Learning Program 2007-2013- LLP*)²¹. Dette programmet skal videreføre arbeidet med styrking av språklig mangfold og språkopplæring fra EU-kommisjonens handlingsplan fra 2004-2006. LLP er organisert i fem underprogram: 1) *Comenius* for barnehage, grunnskole og videregående skole (samt lærerutdanning); 2) *Erasmus* for høyere utdanning; 3) *Grundtvig* for voksnes læring; 4) *Leonardo da Vinci* for yrkesopplæring og – praksis; og 5) et *tverrgående program* med fire hovedtemaer, hvorav språklig mangfold er et av disse.

Det er også andre programmer utenfor EU på europeisk nivå. Et av disse er *Pestalozzi-programmet*, som er et etterutdanningstilbud administrert av Europarådet rettet mot grunn- og videregående opplæring og læreropplæring.

4.2 Fremmedspråk i Norge

Økt fokus på behovet for fremmedspråk i samfunnet internasjonalt har også fått ringvirkninger i Norge. Fordi norsk forstås og snakkes av svært få er det av stor betydning at Norge som land har både bredde og dybde i språkkompetansen, dvs. at det både snakkes flere språk og at disse snakkes på et høyt nivå. Norge preges av flerspråklighet i og med at vi både forstår de andre skandinaviske språkene og at det snakkes flere språk i Norge, slik som samisk, kvensk og finsk. I tillegg er det en økende andel i Norge som har et annet morsmål en norsk. Men, til tross for denne flerspråkligheten i samfunnet, viser studier og forskning at det er stort behov for å styrke språkkompetanse i Norge og opplæringen i fremmedspråk i grunnopplæringen.

Engelsk har lenge vært et obligatorisk fag i norsk skole, og fra og med skolereformen i 1997 begynner de fleste elever med engelsk på 1. trinn. Stortingsmelding nr. 30 *Kultur for læring* satte fokus på den svake situasjonen for fremmedspråk. Meldingen pekte særlig på at det var liten bredde i fremmedspråkopplæringen ved at et høyt antall skoler bare tilbyr et språk, ofte tysk; at det er stort fravall i opplæringen; at både nordiske og andre europeiske land har et større antall år med opplæring i fremmedspråk og flere fremmedspråk; at opplæringen i fremmedspråk må gis en mer fleksibel og praktisk tilnærming ;og at 2. fremmedspråk bør bli et obligatorisk fag på ungdomstrinnet.

Liten interesse for språkfag hos elever og manglende rekruttering til språkfagene er en utfordring hvis Norge skal møte kravene til språkkompetanse i en globalisert verden. Fra flere hold har det blitt argumentert for at fremmedspråks svake stilling skyldes i at språkfagene oppfattes som teoretiske. Videre viste en rekke studier at lærere i fremmedspråk i Norge i stor grad har lav eller manglende formell kompetanse i fagene. Det er ikke noe formelt undervisningskrav i annet fremmedspråk for å undervise i faget på grunnskolen, men fra om med august 2008 er det krav til 60 studiepoeng for å undervise i engelsk. I videregående er det krav til faglig utdanning på minst 60 studiepoeng for å undervise i faget, men på grunn av mangel på lærere omgås dette kravet i praksis. Svikende rekruttering til språkfagene på universitetene og høyskolene har også vist en negativ utvikling for fremmedspråk. Stortingsmelding nr. 30 påpekte flere av disse forholdene og meldte at departementet tok sikte på å arbeide med en na-

²¹ Senter for internasjonalisering av høyere utdanning [14.05.2009].

sjonal strategi for fremmedspråk. I 2005 i juni presenterte den daværende regjeringen den første nasjonale strategien for styrking av fremmedspråk i grunnsopplæring (2005-2009), *Språk åpner dører*. Strategien var nært knyttet til skole-reformen Kunnskapsløftet og nye læreplaner.

Ved planleggingen av Kunnskapsløftet ble 2. fremmedspråk tenkt obligatorisk på ungdomstrinnet og karakteren tellende for inntak til videregående opplæring. Kunnskapsministeren for den nye rød-grønne regjeringen (Ap, SV og Sp) trakk imidlertid tilbake fagets obligatoriske status, men holdt fast ved de andre kravene fra stortingsmelding nr. 30 om praktisk tilnærming og styrking av fremmedspråk i grunnsopplæringen. I dag skal elever på ungdomstrinnet ha fordypning i engelsk, norsk eller samisk, eller ha et andre fremmedspråk²². Fremmedspråk og språklig fordypning anses som like krevende fag og er derfor likestilte. På ungdomstrinnet skal skolene tilby minst ett av fire språk. Disse er tysk, fransk, spansk eller russisk. Dersom skolen har ressurser til det kan de også tilby andre språk, inkludert ikke-europeiske²³. Karakteren skal telle ved inntak til videregående fra og med skoleåret 2009/10.

I *videregående opplæring* heter tidligere allmennfaglig studieretning etter Kunnskapsløftet, program for studiespesialisering. Da Kunnskapsløftet ble innført høsten 2006, var det opprinnelig slik at eleven skulle kunne fordype seg innenfor de tre områdene *Realfag*, *Samfunnsfag*- og *økonomi*, eller *Språkfag* på Vg2 og Vg3. Fra høsten 2006 var altså programområdet Språkfag tenkt som et eget kurs i studiespesialiserende utdanningsprogram i videregående opplæring. Det skulle også være mulig å velge fag fra de andre programområdene.

For å imøtekomme utfordringen om at for få elever valgte programområde for språkfag, bestemte Kunnskapsdepartementet at språkfaget fra skoleåret 2008/2009 skulle sammenslås med programområdet for samfunnsfag og økonomi i videregående opplæring. Tanken bak dette var å åpne for store fleksibilitet i strukturen. Programområdet heter nå programområde for Språk, samfunnsfag og økonomi.

Elever som velger studieforberedende utdanningsprogram og som ikke har hatt fremmedspråk på ungdomstrinnet, skal begynne med fremmedspråk i videregående opplæring²⁴. For disse vil valg av programfag i videregående opplæring reduseres fordi de må ha fremmedspråket i tre år som fellesfag mens de som har hatt fremmedspråk i ungdomsskolen, bare behøver å ha faget i to år. I studiespesialiserende utdanningsprogram kan elevene i tillegg velge fremmedspråk som valgfritt programfag²⁵.

Kunnskapsløftet har for videregående opplæring medført en reduksjon fra 86 kurs i tilbudsstrukturen i R 94, til 56 programområder for yrkesfaglig studieprogram. Yrkesfaglige utdanningsprogrammer har svært begrensede tilbud av fremmedspråk utenom engelsk.

Med Kunnskapsløftet kom det nye læreplaner i alle fag – også i fremmedspråk og engelsk, hver for seg. *Læreplan i fremmedspråk* er delt i to deler, hvor nivå I tilbys i grunnskole og videregående opplæring, mens nivå II bygger på nivå I og bare tilbys videregående opplæring. Faget er strukturert etter de tre hovedområdene Språklæring, Kommunikasjon og Språk, kultur og samfunn. Det er for-

²² Kunnskapsdepartementet "Fremmedspråk og språklig fordypning" [12.05.2009].

²³ Kunnskapsdepartementet (2007). *Språk åpner dører*. Styrking av fremmedspråk i grunnsopplæringen (2005-2009). Revidert utgave januar 2007.

²⁴ Kunnskapsdepartementet "Fremmedspråk og språklig fordypning" [12.05.2009].

²⁵ Kunnskapsdepartementet (2007). *Språk åpner dører*. Styrking av fremmedspråk i grunnsopplæringen (2005-2009). Revidert utgave januar 2007.

mulert tilhørende kompetansemål til hovedområdene, hvor de grunnleggende ferdigheter er integrert. Fremmedspråk nivå I har kompetansemål etter 10. årstrinn og etter Vg2, mens fremmedspråk nivå II har kompetansemål etter Vg2/Vg3²⁶. Når det gjelder vurdering skal elevene ha standpunktkarakter ved utgangen av 10. årstrinn og etter avsluttet kurs i videregående opplæring (Vg2 og Vg3). På 10. trinn kan elevene kun trekkes ut til muntlig, men etter avsluttet kurs i videregående opplæring, kan de trekkes ut til muntlig og/eller skriftlig eksamen.

Regjeringen har i St.meld. nr. 23 (2007-2008) *Språk bygger broer* foreslått som et tiltak at det skal innføres tilleggspoeng for programfag i andre fremmedspråk enn engelsk ved opptak til høyere utdanning. Tilleggspoeng for fremmedspråk iverksettes fra og med opptak til studieåret 2011-2012²⁷. Til og med opptaket til studieåret 2010-2011 gjelder fastsatte bestemmelser for opptak fra og med 2009-2010.

Tilleggspoeng for fremmedspråk gjelder for søkere som velger programfag fremmedspråk, eller som tidligere har tatt ett tredje fremmedspråk i tillegg til det obligatoriske fremmedspråket, fra og med opptak til studieåret 2011-2012. Endringen omfatter ikke tilleggspoeng for obligatorisk fremmedspråk (fellesfag) og heller ikke programfag engelsk.

4.3 En nasjonal strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen

Strategiplanen *Språk åpner dører*. Strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen (2005-2009) forlås i juni 2005. Planen ble senere revidert i januar 2007. Det overordnede målet til den nasjonale strategien *Språk åpner dører* (2005-2009). Revidert utgave januar 2007 er:

“Bedre ferdigheter i flere fremmedspråk hos elever, lærlinger og lærere i grunnskole og videregående opplæring og økt interesse og motivasjon for språklæring.”

Strategien er bygd opp med seks hovedmål, med ulike delmål og tiltak gruppert under disse²⁸. De seks hovedmålene er:

- 1) Større mangfold og bredde,
- 2) Bedre kvalitet på opplæringen,
- 3) Økt rekruttering og kompetanseheving på lærere i fremmedspråk,
- 4) Økt kunnskap om behovet for kompetanse i fremmedspråk,
- 5) Styrket internasjonalisering i opplæringen i fremmedspråk og
- 6) Økt forskning og forsøks- og utviklingsarbeid

Strategien *Språk åpner dører* legger til grunn språkarbeidet i Europa, blant annet gjennom Europarådet, og nyere forskning om fremmedspråk og didaktikk. Vi vil her presentere hva som ligger i strategiplanens hovedmål nærmere. Den samlede oversikt over strategiens tiltak finnes i vedlegg 1.

Strategien har *større bredde og mangfold i fremmedspråkopplæringen* som ett av hovedmålene, og bygger blant annet på studier, for eksempel Telemarksforskning sin undersøkelse fra 2002, som viser at det undervises i et lavt antall fremmedspråk i grunnopplæringen. *Språk åpner dører* har som formål at det

²⁶http://www.udir.no/upload/larerplaner/Fastsatte_lareplaner_for_Kunnskapsloftet/Grunnskole_og_gjennomgaende/fremmedsprak.rtf

²⁷ Kunnskapsdepartementet. Rundskriv F-15-08. URL:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/rundskriv/2008/rundskriv-f-15-08-endringer-i-opptaksfor.html?id=537847>.

²⁸ En fullstendig oversikt over hovedmål, delmål og tiltak fra strategien finnes som vedlegg (se vedlegg 1).

skal undervises i flere språk i grunnopplæringen, både europeiske og ikke-europeiske. Den flerspråkligheten som finnes i Norge skal også unyttes bedre, blant annet gjennom å igangsette forsøk med morsmål som andrespråk. Et annet viktig tiltak er å igangsette forsøk med tidlig start i andre fremmedspråk på barnetrinnet. Det er økende fokus på at tidlige start med fremmedspråk kan gi stort utbytte, og strategien bygger videre på dette. Strategien har også som delmål at et høyere antall voksne får tilbud om grunnopplæring i fremmedspråk.

Språk åpner dører legger opp til *bedre kvalitet i opplæringen i fremmedspråk* ved å innføre nye opplærings- og vurderingsmetoder som er mer praktisk rettet, noe som innebærer en didaktisk dreining mot at ferdigheter i språket skal være det viktigste. En ekspertgruppe nedsatt av Europarådet viser til at ethvert fag kan gjøres mer eller mindre toeretisk eller praktisk²⁹. Dette gjenspeiles også i Kunnskapsløftets læreplan for fremmedspråk som fokuserer på praktiske og grunnleggende ferdigheter, i motsetninger til kunnskaper om, språket. Språk åpner dører legger også opp til at nyere vurderingsmetoder, mappebruk i særdeleshet, skal brukes for å øke kvaliteten i fremmedspråkopplæringen. Språk åpner dører anser mapper som et bedre utgangspunkt for individuell vurdering og i forhold til styring og kontroll av kompetansemålene i læreplanen. Et av tiltakene for økt bruk av mapper er også informasjon om den europeiske språkpermen.

Språk åpner dører setter også fokus på styrking av digitale ferdigheter for å stryke kvaliteten fremmedspråkopplæringen. Lærere skal få økt kunnskap om digitale læringsressurser. Bruken av digitale læringsressurser skal både styrke elevenes digitale ferdigheter samtidig som digitale verktøy kan øke motivasjonen for fremmedspråk.

Gjennom *økt rekruttering og kompetanseheving av lærere i fremmedspråk*, skal strategien løse utfordringen om manglende faglige kvalifikasjoner hos lærere som underviser i fremmedspråk og bidra til å sikre fremtidig rekruttering til læreryrket. Tiltak som skal bedre fagtilbudet innenfor fremmedspråksdidaktikk og større kobling mellom lærerutdanningen og språkfag på skal styrke fremtidige læreres kompetanse. Opprettelsen av femårig integrert lektorutdanning og andre fagdidaktiske, skolerettede masterprogram skal likeledes bidra til økt rekruttering av lærere. I tillegg har strategien flere tiltak som skal bedre og øke etter- og videreutdanningstilbudet til dagens fremmedspråklærere.

Strategien skal bidra til *økt kunnskap om behovet for kompetanse i fremmedspråk*. Dette skal bidra til at flere elever og foreldre skal se nytten av å studere fremmedspråk. Markering av den europeiske språkdagen, samarbeid med foreldre og dokumentasjon av verdien av fremmedspråk i arbeids- og kultur- og næringsliv er sentrale tiltak for dette hovedmålet.

Internasjonalisering i fremmedspråkopplæringen på flere nivåer, i grunnopplæringen, høyere utdanningsinstitusjoner og i etter- og videreutdanningstilbud, skal styrke språkopplæringen. Bedre utnyttelse av bilaterale avtaler og nye avtaler med målspråkland, samt utnyttelse av internasjonale og europeiske samarbeidsprogram skal bidra til internasjonalisering.

Språk åpner dører har også *økt forskning og forsøks- og utviklingsarbeid inne fremmedspråk* som hovedmål, og det settes særskilt fokus på utvikling av modeller for bedre samspill mellom forskning og praksisfeltet.

²⁹ Europarådet/ Utdannings- og forskningsdepartementet (2003-2004): Language Education Policy Profile for Norway

4.3.1 Ansvarlige aktører for gjennomføring

Strategien er retningsgivende for beslutningstakere og ansvarlige på alle nivåer i utdanningssektorens ulike forvaltningsnivåer, fra departement til lærer. Målgruppen for strategien er vid og inkluderer politiske beslutningstakere på alle forvaltningsnivå, utdanningsinstitusjoner, elever, lærlinger, lærere, foresatte og allmennheten. De ansvarlige for gjennomføringen av tiltakene i strategiplanen er Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen, Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU), Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO), Nettverk for kompetanseutvikling og skoleeiere, universiteter og høyskoler, VOX-Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet og skoler.

Utdanningsdirektoratet har hatt hovedansvaret for oppfølging av strategien. Dette ansvaret ble delegert til Nasjonalt senter for fremmedspråk i april 2008³⁰. Senteret erstatter også Utdanningsdirektoratet som aktør i strategien.

Fremmedspråksenteret

Nasjonalt senter for fremmedspråk ble etablert 1. juni 2005 og tilknyttet høyskolen i Østfold. Senteret skal være et nasjonalt ressurscenter for fremmedspråk i opplæringen og arbeide for at fremmedspråkopplæringen får høy kvalitet, blir tilpasset alle elever og gis et praktisk og variert innhold. Senteret skal arbeide for at alle elever så tidlig som mulig får et bredt tilbud om fremmedspråkopplæring av høy kvalitet. Senteret skal bidra til at Norge blir et land med høy språkompetanse i mange fremmedspråk, både europeiske og ikke-europeiske.

Senterets målgruppe er elever, lærere som underviser i språkfag i grunnopplæringen og i lærerutdanningen, samt studenter, forskere og læremiddelutviklere. Senteret har også allmennheten for øvrig som målgruppe for å formidle behovet for fremmedspråk i samfunnet. Foreldre og media er også viktige målgrupper.

³⁰ Utdanningsdirektoratet (22.04.2008). " Tilleggstilldeling til Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen – Ansvar for oppfølging av strategiplanen *Språk åpner dører*". [15.05.2009].

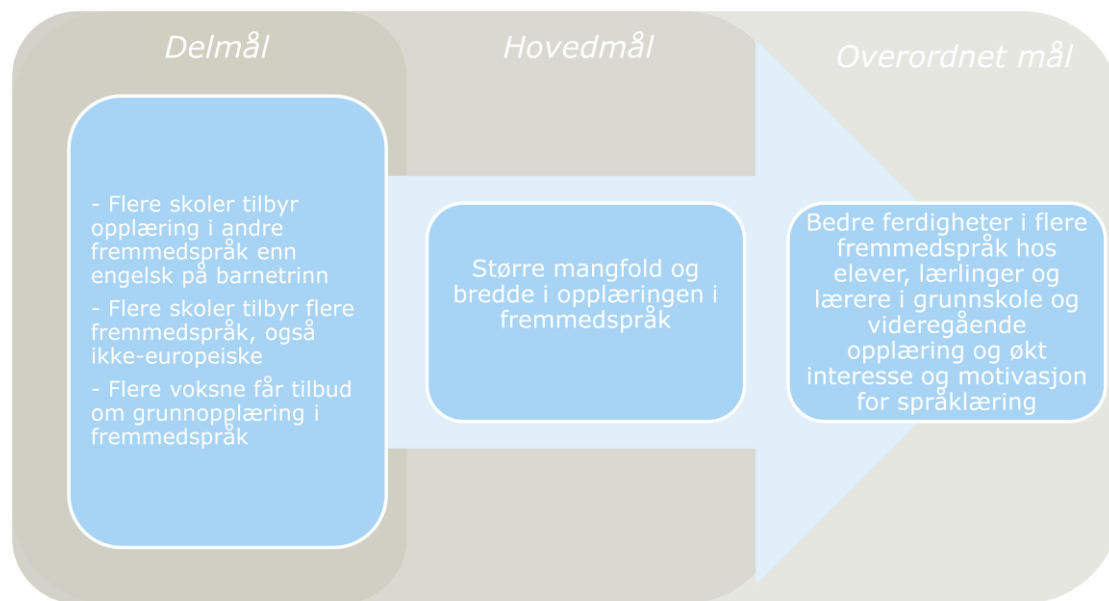
5. UTVIKLING I OPPLÆRINGSTILBUD OG ELEVENES VALG

Dette kapitlet ser på utviklingen i opplæringstilbud og elevenes valg av fremmedspråk på ungdomstrinnet og i videregående opplæring. Kapitlet vil først presentere hva strategiplanen sier på dette området, herunder hovedmål, delmål og enkelte tiltak i strategien som hører inn under dette kartleggingstemaet. Hovedmålet Større mangfold og bredde i opplæringen i fremmedspråk er sentralt for dette kartleggingstemaet. Deretter vil vi undersøke hvorvidt det har skjedd endringer i den lokale tilbudsstrukturen på ungdoms- og videregående trinn.

5.1 Strategien Språk åpner dører

Dette kartleggingstemaet forholder seg først og fremst til hovedmål 1 Større mangfold og bredde i opplæringen i fremmedspråk i strategien Språk åpner dører med tilhørende tre delmål og 9 tiltak. Kartleggingstemaet forholder seg også delvis til hovedmål 5 Internasjonalisering som innebærer bedre utnyttelse av, og flere bilaterale avtaler med, aktuelle målspåkland, samt bedre utnyttelse av internasjonale samarbeidsprogrammer. Figur 5.1 viser delmål, hovedmål og overordnet mål i strategien relatert til dette kartleggingstemaet.

Figur 5.1: Strategiplanens målstruktur

Strategien Språk åpner dører legger til grunn at større mangfold og bredde i fremmedspråkopplæringen kan øke elevens ferdigheter i fremmedspråk og deres interesse for språklæring. Strategien har et sterkt fokus på at det ikke holder å kunne engelsk i samfunnet, men at det er nødvendig å kunne andre fremmedspråk. Strategien har som mål at flere skoler tilbyr flere språk, også ikke-europeiske. Flere skoler skal tilby andre språk enn engelsk på barnetrinnet, ungdomstrinnet og i videregående opplæring. Vi vil derfor se nærmere på utviklingen i tilbudet i fremmedspråk i skolene, samt elevenes valg av fremmedspråk gjennom statistikk.

5.2 Elevenes valg av fremmedspråk

Utviklingen i elevenes valg av fremmedspråk i skolen er ett uttrykk for om interessen for fremmedspråk har økt siden strategien kom. Samtidig er slik statistikk også ett uttrykk for den lokale tilbudsstrukturen, hvilket må tas i betraktning i analysen av data, selv om denne også vil gjenspeile elevenes etterspørsel i stor grad. Statistikken er likevel nyttig for å vurdere måloppnåelse fordi økt tilbud i fremmedspråk i skolene også er et delmål i strategien for å styrke mangfoldet og bredden i fremmedspråkopplæringen. Vi vil i det følgende analysere utviklingen i valg av fremmedspråk på henholdsvis ungdomstrinn, i videregående opplæring og for voksne.

5.2.1 Valg av fremmedspråk på ungdomstrinnet

Elever i 8.-10. trinn skal enten ha fremmedspråk eller fordypning i engelsk, norsk eller samisk³¹. Skoleeier skal tilby opplæring i minst ett av de fire språkene: tysk, fransk, spansk eller russisk. Skoleeier kan også tilby ikke-europeiske språk. Elever som velger fremmedspråk på ungdomstrinnet må velge ett av de språkene som skoleeier tilbyr. Dette er gjeldende fra skoleåret 2006/07 for elever på 8. trinn, fra skoleåret 2007/08 for 9. trinn fra 2008/09 også for 10. Trinn. Det må derfor tas i betraktning ved analyse av tallene at forskjellige lovverk og tilbud er lagt til grunn for noen av årskullene. For de årskullene som har hatt gammelt regelverk gjeldende, gjenspeiles dette også i tallene. Vi vil her presentere tall fra grunnskolenes informasjonssystem (GSI) for årene 2006/07, 2007/08 og 2008/09 for å analysere utviklingen i elevens valg siden revidert utgave av strategien^{32, 33}. Tilsvarende tall for årene før kan finnes i Språk åpner dører (revidert utgave) eller i GSI. Nominaltallene kan sees i vedlegg 2.

Tabell 5.1: Valg av fremmedspråk, inkludert fordypning og forsøk 2006-07

	8. årstrinn			9. årstrinn			10. årstrinn		
Nasjonalt	Gutter	Jenter	I alt	Gutter	Jenter	I alt	Gutter	Jenter	I alt
Tysk	29 %	25 %	27 %	10 %	10 %	10 %	0 %	1 %	1 %
Fransk	14 %	20 %	17 %	5 %	8 %	7 %	0 %	0 %	0 %
Spansk	30 %	35 %	33 %	7 %	8 %	8 %	0 %	0 %	0 %
Italiensk	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Russisk	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Andre språk	0 %	1 %	0 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %
Totalt fremmedspråk	75 %	81 %	78 %	23 %	27 %	25 %	2 %	2 %	2 %
Fordypning engelsk	16 %	13 %	14 %	7 %	5 %	6 %	1 %	0 %	0 %
Fordypning Norsk	4 %	3 %	4 %	2 %	1 %	2 %	0 %	0 %	0 %
Fordypning samisk	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Fordypning andre	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Totalt fordypning	21 %	16 %	18 %	9 %	6 %	8 %	1 %	1 %	1 %
Totalt	95 %	97 %	96 %	32 %	33 %	33 %	2 %	3 %	3 %

³¹ http://www.regjeringen.no/upload/KD/Rundskriv/2008/F_12_08_Kunnskapsloftet_bokmaal_280109.pdf

³² Prosentueringsgrunnlaget for tallene er det totale antallet elever.

³³ Gjelder elever som følger ny læreplan (ink skoler i utlandet)

Tabell 5.2: Valg av fremmedspråk, inkludert fordypning og forsøk 2007-2008

	8. årstrinn			9. årstrinn			10. årstrinn		
Nasjonalt	Gutter	Jenter	I alt	Gutter	Jenter	I alt	Gutter	Jenter	I alt
Tysk	27 %	23 %	25 %	26 %	23 %	25 %	6 %	6 %	6 %
Fransk	12 %	18 %	15 %	12 %	19 %	15 %	4 %	5 %	4 %
Spansk	32 %	36 %	34 %	26 %	32 %	29 %	5 %	6 %	5 %
Italiensk	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Russisk	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Andre språk	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Totalt fremmedspråk	71 %	78 %	74 %	65 %	75 %	70 %	15 %	18 %	16 %
Fordypning engelsk	18 %	15 %	17 %	22 %	17 %	20 %	7 %	5 %	6 %
Fordypning Norsk	5 %	4 %	4 %	8 %	5 %	6 %	3 %	2 %	2 %
Fordypning samisk	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Fordypning andre	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Totalt fordypning	24 %	19 %	22 %	31 %	22 %	26 %	9 %	7 %	8 %
Totalt	96 %	97 %	96 %	95 %	97 %	96 %	24 %	25 %	25 %

Tabell 5.3: Valg av fremmedspråk, inkludert fordypning og forsøk 2008-2009

	8. årstrinn			9. årstrinn			10. årstrinn		
Nasjonalt	Gutter	Jenter	I alt	Gutter	Jenter	I alt	Gutter	Jenter	I alt
Tysk	27 %	26 %	27 %	24 %	22 %	23 %	24 %	22 %	23 %
Fransk	12 %	16 %	14 %	11 %	17 %	14 %	11 %	18 %	14 %
Spansk	31 %	35 %	33 %	27 %	34 %	30 %	24 %	30 %	27 %
Italiensk	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Russisk	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Andre språk	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Totalt fremmedspråk	70 %	78 %	74 %	63 %	73 %	68 %	59 %	70 %	65 %
Fordypning engelsk	21 %	16 %	19 %	25 %	19 %	22 %	27 %	20 %	23 %
Fordypning Norsk	6 %	4 %	5 %	9 %	6 %	7 %	10 %	7 %	9 %
Fordypning samisk	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Fordypning andre	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Totalt fordypning	27 %	20 %	24 %	35 %	25 %	30 %	38 %	27 %	32 %
Totalt	97 %	98 %	98 %	97 %	98 %	98 %	97 %	98 %	97 %

Slik det fremgår av tabellene ovenfor, er det skjedd en markant utvikling i andelen elever som velger fremmedspråk. Tallene gjenspeiler meget tydelig når de nye reglene ble gjeldene for de ulike trinnene. De mest fremtredende funnene er:

- Andelen elever som velger fremmedspråk på 8. trinn har vært stabil siden de nye reglene, foruten et lite bortvalg i løpet av det siste året (4 prosent). Det samme gjelder for elever på 9. trinn. Andelen ser ut til å ligge omtrent ti prosentpoeng lavere for 10. trinn. Dette kan tyde på bortvalg av fremmedspråk ved et høyere kompetansenivå.
- Spansk er det fremmedspråket flest elever velger, og denne utviklingen er stabil for alle tre skoleårene, hvilket forsterket utviklingstrenden fra årene før også. Dette gjenspeiler trolig også at tilbudet innenfor spansk er utvidet i løpet av de tre siste årene. Etter at de nye reglene er gjeldene for alle trinn og skoleår, er det dobbelt så mange elever som velger spansk enn fransk.
- Nærmere ingen elever velger ikke-europeiske språk. Det er fortsatt de tradisjonelle europeiske fremmedspråkene, tysk, fransk, i tillegg til spansk, som velges.
- Kjønnssdimensjonen gjør seg fortsatt gjeldende ved at jenter oftere velger fremmedspråk enn gutter på nasjonalt nivå. Tallene om valg av fremmedspråk etter at de nye reglene ble innført viser at til tross for at både jenter og gutter oftest velger fremmedspråk fremfor språklig fordypning, velger en større andel av jentene dette. I 2006-07 valgte 6 prosent flere jenter fremmedspråk i 8. trinn. I 2007-08 var forskjellen økt til 7 prosent for 8. trinn, mens den var 10 prosent for 9. trinn det skoleåret. I skoleåret 08-09 var forskjellen henholdsvis 8, 10 og 11 prosentpoeng for 8., 9. og 10. trinn. Dette viser at forskjellen mellom jenter og gutter øker med et høyere kompetansenivå.
- Av elevene som har valgt fremmedspråk, er det noen forskjeller mellom gutter og jenter. Jenter velger oftere fransk enn gutter, mens gutter oftere velger tysk.
- Når det gjelder målet om å øke andelen elever som tar fremmedspråk er dette nådd, men når det gjelder hvordan elevenes valg fordeler seg mellom europeiske språk og ikke-europeiske språk, så har utviklingen stått stille. Dette kan også forklares med den lokale tilbudsstrukturen og ikke utelukkende elevens valg av fag.

Det er imidlertid store fylkesvise forskjeller når det gjelder elevers valg av fremmedspråk og som er nært knyttet opp til de lokale tilbudsstrukturen. Fylkesvis fordeling over elevers valg av fremmedspråk for årene 2007/08 og 2008/09 kan sees i vedlegg 2. Tallene viser at:

- Det er store forskjeller mellom fylker når det gjelder hvilke språk elevene velger, men dette gjelder først og fremst fordelingen mellom tysk, fransk og spansk. Andelen elever som valgte tysk på 8.trinn i 2007/08 varierte for eksempel mellom 17,5 og 43,1 prosentpoeng, altså med 25,6 prosentpoeng. For det samme året og trinnet varierte valget av fransk med 6,2 til 25,5 prosent, dvs. 19,3 prosentpoeng, og for spansk varierte dette fra 15,4 til 43,1 prosent, dvs. 27,7 prosentpoeng.
- Forskjellene har sunket noe det neste skoleåret, men er fortsatt betydelige. Variasjonen i prosentpoeng for 8.trinn for henholdsvis tysk, fransk og spansk er 23,7, 19,4 og 21,5.
- Det er fortsatt svært få elever som velger ikke-europeiske språk. De nasjonale tallene fra GSI sier ikke om dette er på grunn av manglende tilbud eller

elevers valg, men funn fra spørreundersøkelsen viser at svært få skoler tilbyr ikke-europeiske fremmedspråk på ungdomstrinnet.

- Det er imidlertid en liten andel i Nord som velger russisk. Hovedsakelig gjelder dette elever fra Finnmark, og i noe mindre grad Troms.

5.2.2 Valg av fremmedspråk i videregående opplæring

Elever som har hatt nivå 1 i et fremmedspråk i grunnskolen, og som fortsetter med opplæring i det samme språket i videregående opplæring, skal ha opplæring etter læreplanens nivå 2 i videregående opplæring³⁴. Elever som har hatt nivå 1 i et fremmedspråk i grunnskolen, men velger et nytt fremmedspråk i videregående opplæring, skal ha opplæring etter læreplanens nivå 1 i det nye fremmedspråket.

Statistikken over valg av fremmedspråk i videregående opplæring er mindre tilgjengelig, og deler av den er beheftet med stor usikkerhet. Dette gjelder særskilt tallene fra de første årene av Kunnskapsløftet (06-07 og 07-08). Tallene for disse årene er ikke mulige å bruke på grunn av store feilregistreringer, hvilket innebærer at det ikke er mulig å få et korrekt bilde over utviklingen i valg av fremmedspråk fra 2005 til 2009³⁵.

Kunnskapsløftet ble gradvis innført i videregående opplæring; først på Vg1 i 2006, deretter på Vg2 i 2007, og til slutt på Vg3 i 2008. Dette betyr at det er en overlapping mellom Kunnskapsløftet og Reform 94 de to første årene. Tallene for elevers valg av fremmedspråk må derfor anses som usikre og omtrentlige. På grunn av omfattende feilrapportering av språkkoder for Kunnskapsløftet for 2006–2007 vises ingen tall for dette året i denne rapporten.

Vi vil derfor kun presentere tallene for antall elever som har valgt fremmedspråk på videregående for skoleåret 2007-08 og 2008-09, jf. Tabell 5.4.

Tabell 5.4: Elevers valg av fremmedspråk i videregående opplæring

Skoleår	Fellesfag	Programfag	R 94	Total
2007-08	55339	762	8448	64549
2008-09	58206	1437	x	59643

Tallene for Kunnskapsløftet er oppdelt i fellesfag og programfag. I 2007-2008 får du i tillegg tall fra Reform 94, fordi det var overlapp det året. Engelsk er holdt utenfor statistikken. Fordi det ikke er tall for det totale elevantallet i de to årene og fordi overlappet mellom Reform 94 og Kunnskapsløftet, samt fortsatte tilfeller av feilkoding de neste to årene, må de øvrige tallene betraktes som usikre, og det ikke grunnlag for å sammenligne tallene for de to skoleårene i forhold til om det er flere eller færre som valgte fremmedspråk i 08-09.

Det er likevel mulig å påpeke enkelte funn:

- Dette er svært få elever som velger fremmedspråk som programfag, dvs. at de velger fremmedspråk selv om det ikke er obligatorisk. Av de som velger programfag er dette i all hovedsak elever på utdanningsprogram for studie-spesialiserende. De fleste elevene er registrert på fellesfag, kun et fåtall tar programfag i språk. Henholdsvis 802, 176 og 246 elever var registrert på programfag i spansk, tysk og fransk i 2008–2009.

³⁴ http://www.regjeringen.no/upload/KD/Rundskriv/2008/F_12_08_Kunnskapsloeftet_bokmaal_280109.pdf

³⁵ I henhold til Utdanningsdirektoratet skyldes dette at LK06 ble innført gradvis og at foreløpige koder ble tatt i bruk før de endelige kodene kom, hvilket innebærer at det i den endelige statistikken ikke var mulig å vite det eksakte innholdet i flere av kodene.

- Det er også mulig å si noe om hvilke språk som velges. Utdanningsdirektoratet sier i sin analyse av tallene, at innenfor det studiespesialiserende programområdet Samfunnsfag, språk og økonomi er de klart største fremmedspråkfagene spansk, tysk og fransk³⁶. I neste rekke kommer italiensk med 367 elever, russisk og nordsamisk med 117 og mandarin med 101.

Søkertallene til fremmedspråk i videregående opplæring får nødvendigvis også innvirkning på søkertallene til språkfag ved høyere språkinstitusjoner. Antallet søkere til språkstudier og studieplasser ved høyere utdanningsinstitusjoner kan her gi et bilde av utviklingen siden 2007. Vi har valgt ut søknader til alle universiteter. Høyskoler er holdt utenfor.

Tabell 5.5 neste side: Antall søkere til høyere språkstudier³⁷

³⁶ Utdanningsdirektoratet (2009). "Elevers fagvalg i videregående opplæring 2008–2009."

³⁷ Tall fra samordna opptak. www.samordnaopptak.no

Studiested	Studie	2007				2008				Økning 2007-2008		2009				Økning 2008-2009	
		Stud.pla.	Søkere	Sø. 1. pri	Tilbud	Stud.pla.	Søkere	Sø. 1. pri	Tilbud	Søkere	Søk 1. pri	Stud.pla.	Søkere	Sø. 1. pri	Tilbud	Søkere	Søk 1. pri
NTNU	Engelsk, årsstudium	50	919	111	85	60	964	157	107	4,9 %	41,4 %	60	995	142	106	3,2 %	-10 %
	Fransk, årsstudium	20	278	29	35	30	314	40	50	12,9 %	37,9 %	20	303	30	32	-3,5 %	-25,0 %
	Tysk, årsstudium	20	175	18	28	17	208	24	25	18,9 %	33,3 %	15	193	26	24	-7,2 %	8,3 %
	Spansk, årsstudium	50	758	188	76	53	791	180	85	4,4 %	-4,3 %	60	654	130	102	-17,3 %	-27,8 %
	Engelsk	64	543	83	112	55	547	93	88	0,7 %	12,0 %	55	487	86	82	-11,0 %	-7,5 %
	Fransk	15	125		19	8	119	12	16	-4,8 %		10	105	12	14	-11,8 %	0,0 %
	Tysk	10	60	4	2	6	65	8	8	8,3 %	100 %	5	60	5	8	-7,7 %	-37,5 %
	Lektorutdanning språkfag/engelsk											38	333	70	48		
	Lektorutdanning språkfag/fransk											7	43	12	10		
	Lektorutdanning språkfag/tysk											8	31	3	3		
UiA	Engelsk	40	460	77	93	45	444	60	78	-3,5 %	-22,1 %	30	182	41	37	-59,0 %	-31,7 %
	Fransk	10	103	14	24	10	95	17	22	-7,8 %	21,4 %	13	91	16	15	-4,2 %	-5,9 %
	Tysk	10	67	8	7	10	60	7	9	-10,4 %	-12,5 %	15	79	12	9	31,7 %	71,4 %
	Engelsk, årsstudium											56	470	81	83		
UiB	Engelsk	30	994	145	82	25	927	139	141	-6,7 %	-4,1 %	25	848	118	41	-8,5 %	-15,1 %
	Fransk	35	238	20	18	30	219	21	22	-8,0 %	5,0 %	25	245	23	20	11,9 %	9,5 %
	Tysk	15	144	17	13	15	155	16	17	7,6 %	-5,9 %	15	150	20	17	-3,2 %	25,0 %
	Lektorutdanning i eng, fra eller tys	27	389	46	40	27	291	43	50	-25,2 %	-6,5 %	27	292	51	37	0,3 %	18,6 %
	Språk	120	932	249	212	125	847	223	211	-9,1 %	-10,4 %	120	862	194	222	1,8 %	-13,0 %
	Spansk	35	554	61	64	30	506	69	65	-8,7 %	13,1 %	30	506	73	92	0,0 %	5,8 %
UIO	Engelsk	25	1495	237	51	25	1346	237	50	-10,0 %	0,0 %	25	1520	267	50	12,9 %	12,7 %
	Fransk	25	528	76	55	25	592	95	50	12,1 %	25,0 %	25	578	88	50	-2,4 %	-7,4 %
	Språk	300	2472	644	516	290	2416	699	469	-2,3 %	8,5 %	308	2385	705	484	-1,3 %	0,9 %
	Tysk	25	343	39	60	25	320	44	53	-6,7 %	12,8 %	25	332	58	58	3,8 %	31,8 %
	Spansk	25	1183	215	43	25	909	175	46	-23,2 %	-18,6 %	25	892	158	43	-1,9 %	-9,7 %
	Lektor- og adjunktprog. Fremmedspråk	60	455	83	97	65	525	97	104	15,4 %	16,9 %	65	475	78	84	-9,5 %	-19,6 %
UIS	Engelsk, årsstudium	50	704	110	102	50	643	105	108	-8,7 %	-4,5 %	60	700	102	100	8,9 %	-2,9 %
	Fransk, årsstudium	15	145	25	31	20	169	19	29	16,6 %	-24,0 %	20	152	15	16	-10,1 %	-21,1 %
	Tysk, årsstudium	35	142	15	35	15	113	12	22	-20,4 %	-20,0 %	15	100	18	15	-11,5 %	50,0 %
	Engelsk språk og litteratur	30	256	30	50	30	258	39	40	0,8 %	30,0 %	30	229	36	33	-11,2 %	-7,7 %
	Fransk språk og litteratur	20	54	1	21					-100 %	-100 %						
	Tysk språk og litteratur	20	22	1	4					-100 %	-100 %						
	Spansk					30	370	82	75			40	316	60	61	-14,6 %	-26,8 %
UIT	Lektorutd. i språk og samfunnsfag	0	250	41	55	0	202	30	36	-19,2 %	-26,8 %	30	228	38	26	12,9 %	26,7 %
	Engelsk											5	235	35	33		

Søkerstatistikken ovenfor viser ikke noen entydig utvikling i søkere til språkfag ved universiteter i Norge, verken mellom studiesteder eller mellom språk. Det mest fremtredende funnet er nok at søkertallene til språkfag samlet sett ikke viser store endringer i løpet av denne perioden, hvilket vitner om at det fortsatt er behov for flere tiltak som kan øke antallet søkere til språkfagene. Noen av de funnene statistikken viser er som følger:

- Det er ingen entydig utvikling i søkertallene til universiteter i Norge. Basert på de kvalitative intervjuene med et utvalg av høyskoler er tendensen tilsvarende hos høyskolene: noen har hatt en positiv utvikling og noen en negativ utvikling.
- Lektorutdanninger tilbys nå ved flere universiteter. Utviklingen i disse tallene er heller ikke entydige. Ved for eksempel Universitetet i Oslo var det en økning i antallet søkere som hadde dette som første prioritet fra 2007-08, mens det var en nedgang i søkere mellom 2008-09, mens ved Universitetet i Bergen var situasjonen motsatt.
- Spansk har fortsatt et høyt antall og med lignende søkertall som engelsk.
- Fransk og tysk har fortsatt lavere søkertall enn engelsk og spansk. Det er imidlertid flere som søker til fransk enn til tysk - i motsetning til elevers valg i videregående opplæring, jf. Tabell 5.4.

5.2.3 Tilbud om grunnopplæring i fremmedspråk for voksne

At flere voksne får tilbud om grunnopplæring i fremmedspråk er et av delmålene i Språk åpner dører. Det finnes ikke egen statistikk for voksenopplæring i fremmedspråk, da voksnes valg er inkludert i statistikken i avsnitt 5.2.2, jf. Tabell 5.4. I tillegg til tilbud om grunnopplæring i fremmedspråk, gis det tilbud til voksne innvandrere om grunnopplæring i norsk, ved at norsk er definert som et fremmedspråk. Dette er gjeldende for en del av innvanderbefolkningen hvor norsk er et fremmedspråk og ikke bare et andrespråk. Vox - Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet har blant annet lagt dette perspektivet til grunn når de har definert målgruppen for noen av sine verktøy.

I tillegg kan en del av tilbudene til fremmedspråklærere betraktes som grunnopplæring fordi de ikke forutsetter tidligere kunnskaper i fremmedspråket. Når det gjelder tilbudene til fremmedspråklærere fremkommer det av intervjuene i UH-sektoren at flere av tilbudene her kan defineres som grunnopplæring fordi de tar utgangspunkt i at søker ikke har noe kjennskap til språket fra før. Dette er særlig gjeldende for spansk, da dette er et nyere språkfag hvor det fortsatt er stort behov for grunnopplæring. Vi vil nærmere beskrive slike tilbud i kapittel 6 som angår kompetanseheving og kjennskap til strategien. Når det gjelder norskopplæring til voksne innvandrere anser vi at dette ligger utenfor rammene for denne kartleggingen.

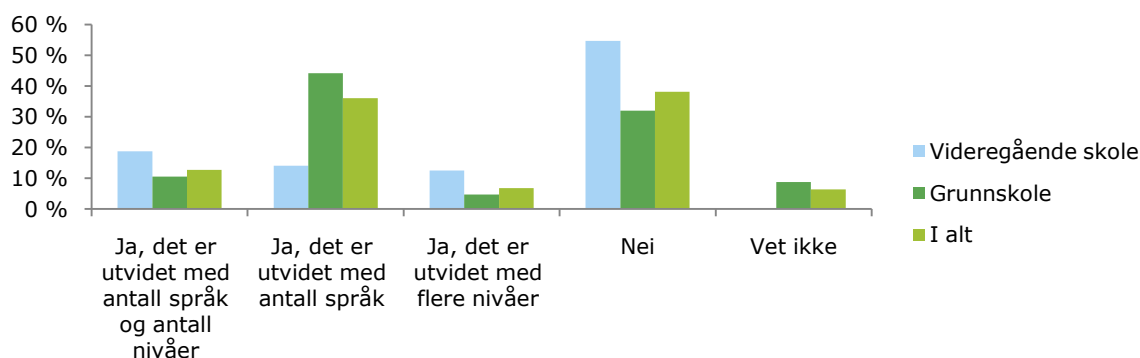
5.3 Utviklingen i tilbudet innenfor fremmedspråk

Funnene fra breddeundersøkelsene viser at det har vært en utvikling i tilbudet på ungdomstrinnet og i videregående opplæring siden 2005. Tilbudet har økt ved at flere språk tilbys eller at allerede tilbudte språk tilbys på nye nivåer. Undersøkelsen viser dog at tilbudet har økt i forhold til europeiske språk – spansk særskilt – og at

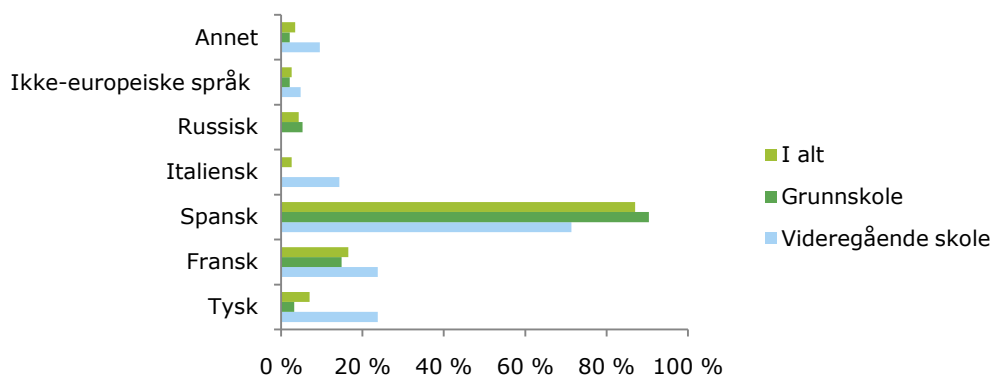
svært få skoler har utvidet tilbudet i forhold til ikke-europeiske språk. Vi vil her se på utviklingen på ungdomstrinnet og i videregående opplæring.

Funn fra breddeundersøkelsen viser at tilbudet innenfor europeiske språk har økt noe siden 2005, i følge skoleledere. Figur 5.2 viser andelen skoleledere som sier at de har utvidet opplæringstilbudet i fremmedspråk siden 2005, fordelt på skoletype.

Figur 5.2: Har opplæringstilbudet i fremmedspråk ved din skole blitt utvidet siden høsten 2005? krysset med Skoletype. N=236

Figur 5.3: I så fall, hvilke nye språk tilbyr din skole opplæring i? krysset med skoletype N=115

Figur 5.2 viser at det er stor variasjon mellom videregående trinn og ungdomstrinn. På videregående skoler, svarer hele 55 % at tilbudet ikke er utvidet, mens bare 32 prosent av skoleledere ved ungdomsskolene, svarte tilsvarende, enten gjennom å utvide med antall språk, antall nivåer og eller begge deler, siden 2005.

Dette viser at det er større bredde og mangfold enn det var i 2005 på ungdomstrinnet, noe som må anses som positivt for måloppnåelsen til strategien på dette området. Mer kritisk er det for tilbudet i videregående opplæring.

Av de skolelederne som har utvidet tilbudet, begrunner over halvparten av skolelederne (ved ungdomsskoler og videregående skoler) dette i "etterspørsel fra elever",

”ny tilgang på lærerkompetanse” og ”skolens eget ønske om utvikling/profilering”. Svært få derimot - under fem prosent - begrunner utvidelse i tilbudet i en økning i økonomiske ressurser.

Når vi ser på hvilke språk tilbudet er utvidet i forhold til i Figur 5.3, viser undersøkelsen at spansk står i en særstilling. Spansk teller for over 80 prosent av det utvidede språktilbudet på ungdomstrinnet og i videregående opplæring sammenlagt. Men her er det variasjon i utviklingen i tilbudet på ungdomstrinn og videregående trinn. På ungdomstrinnet er det i all hovedsak tilbudet i spansk som er utvidet. I tillegg så har 15 % gjort det i fransk, av de som har utvidet tilbudet. I videregående trinn er det større variasjon. Spansk er fortsatt det tilbudet som er utvidet mest, men også fransk og tysk er blitt utvidet til en viss grad. Vi ser også at tilbudet er utvidet innenfor italiensk.

Få skoleledere rapporterer at de har utvidet tilbudet innenfor ikke-europeiske språk, kun 5 % i videregående og 2 % på ungdomstrinnet. Samlet gjelder utvidelsene kinesisk, arabisk og urdu. At skoler tilbyr ikke-europeiske språk er et av delmålene i skolen og på dette området er det derfor svært lav måloppnåelse.

Undersøkelsen viser også at kun 21 prosent av skolelederne har planer om å utvide tilbudet. 62 prosent har ikke tenkt til å utvide, og 17 prosent vet ikke. Dette tyder på liten bæredyktigheten av strategien i forhold til fremtidig utvidet tilbud utover det vi allerede har sett.

I kapittel 6 vil vi komme nærmere inn på satsningen på fremmedspråk og forankring av strategien på skoleeier- og skoleledernivå.

5.4 Oppsummering: Opplæringstilbud og elevenes valg

Bredde og mangfold i fremmedspråkopplæringen er sentralt for å øke elevers interesser og ferdigheter i fremmedspråk. Funn fra denne undersøkelsen viser at flere velger fremmedspråk på ungdomstrinnet på grunn av nye regler i K06. Spansk har økt aller mest og står i en særstilling. Spansk, fransk og tysk utgjør spansk de vanligste valgene. Det er fortsatt svært få som velger ikke-europeiske språk. Dette vises også gjennom skolelederes svar om utviklingen i den lokale tilbudsstrukturen. Fler-tallet av ungdomsskolene har utvidet tilbudet lokalt, men mesteparten av økingen i tilbudet gjelder spansk, og svært få ikke-europeiske språk.

Når det gjelder valg av fremmedspråk i videregående tall er statistikken mindre tilgjengelig, og det er derfor ikke mulig å måle utviklingen i søkertall siden strategien kom. Tilbudet har også økt mest i spansk på videregående, om enn i noe mindre grad på ungdomsskolene i undersøkelsen.

Andelen søkere til språkfag til universiteter i Norge har ikke økt i løpet av perioden 2007 til 2009, og det er stor variasjon fra år til år og mellom studiesteder. Funnene tyder på at det fortsatt er en stor utfordring å øke rekrutteringen til språkfag, hvilket også bekreftes av intervjuene i universitets- og høyskolesektoren.

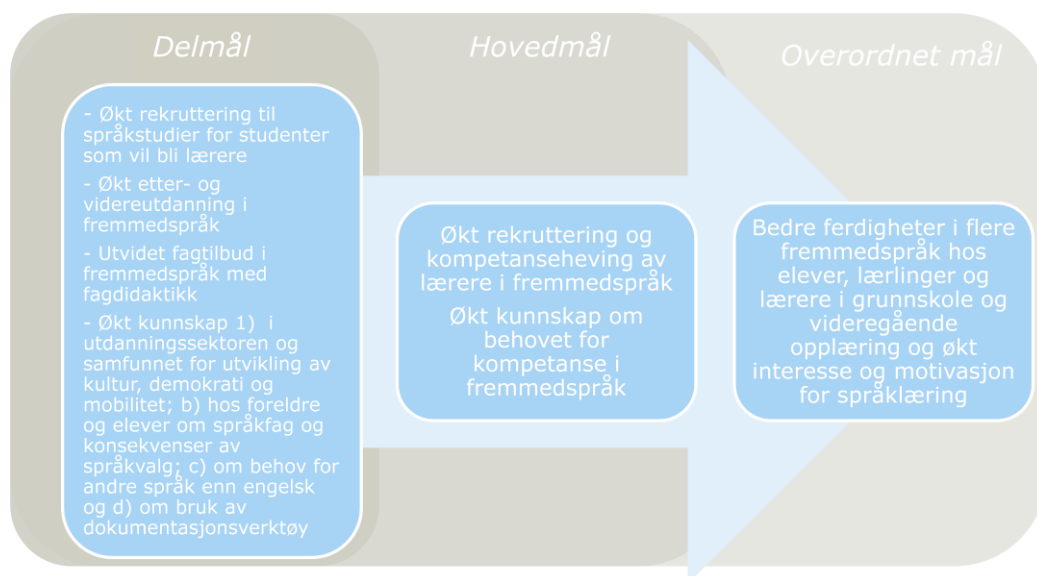
6. SATSING PÅ FREMMEDSPRÅK I UTDANNINGSSEKTOREN, KUNNSKAP OG KOMPETANSE

Dette kapitelet er knyttet til strategiplanens mål 3 om økt rekruttering og kompetanseheving av lærere i fremmedspråk. Kapitelet vil ta for seg implementeringen av satsingen på fremmedspråk samt kunnskap og kompetanse om denne i UH-sektoren, i kommuner/fylkeskommuner og ved de enkelte skoler. Temaet for dette kapitelet er således delt i to. På den ene siden dreier temaet seg om implementeringen av satsingen på fremmedspråk i kommunene/fylkeskommunene og ved skolene. Herunder vil vi blant annet se på hvordan skoleeieinivået vurderer behovet for en økt satsing på fremmedspråk, og hvilke tiltak som er iverksatt mot dette formålet. Videre vil vi se på hvordan satsingen har tatt form på skolenivå, og hvordan lærere i fremmedspråk vurderer de tiltak som er iverksatt. Et interessant aspekt er i hvilken grad lærere opplever at aktuelle etter- og videreutdanningstilbud er tilgjengelige for dem. Den andre delen av temaet dreier seg om hvorvidt fagtilbudet i fremmedspråksdidaktikk i universitets- og høyskolesektoren er utvidet. Herunder vil vi se på hvilke tilbud om etter- og videreutdanning som tilbys til lærere i fremmedspråk samt kvaliteten på disse.

6.1 Strategien Språk åpner dører

Dette kartleggingstemaet forholder seg først og fremst til hovedmål 3 Økt rekruttering og kompetanseheving av lærere i fremmedspråk og hovedmål 4 Økt kunnskap om behovet for kompetanse i fremmedspråk i strategien Språk åpner dører. Figur 6.1 viser delmål, hovedmål og overordnet mål i strategien relatert til dette kartleggingstemaet.

Figur 6.1: Strategiplanens målstruktur

Økt rekruttering og kompetanseheving innebærer blant annet rekruttering av flere lærerstudenter, et bedre etter- og videreutdanningstilbud og et utvidet tilbud i fagdidaktikk. Fordi studier av fremmedspråkopplæringen har vist at det til dels er lav kvalitet i opplæringen ved mange skoler. Dette er en av grunnene til at elever ikke velger fremmedspråk og at det er stort bortvalg på ungdomstrinnet og i videregående opplæring. Opplæringen har vært preget av et stort fokus på grammatikk, pugging og høytlesing i stedet for utvikling av elevenes kommunikative kompetanse. Derfor setter strategien et stort fokus på å øke det fagdidaktiske tilbudet til lærere gjennom etter- og videreutdanning og å øke rekruttering til språkstudier. En stor utfordring er imidlertid å rekruttere elever og studenter til språkfag, blant annet fordi kunnskapen om behovet for fremmedspråkskompetanse er lav. Derfor har også strategien flere delmål som omhandler å øke kunnskapen på dette området i flere samfunnsgrupper.

Internasjonalisering, som er strategiplanens hovedmål nummer 5, inngår også delvis i dette kartleggingstemaet, men er ikke nevnt i figuren.

6.2 Implementeringen av strategien "Språk åpner dører"

Forvaltningen av strategiplanen for fremmedspråk bygger på de generelle prinsippene for ansvarsfordeling mellom nivåene i utdanningssektoren. Strategien er retningsgivende for beslutningstakere og ansvarlige på alle nivåer, fra departementet og ned til den enkelte lærer. Skoleeiere og skolene er også viktige aktører i oppfølgingen av strategien. For å danne et bilde av hvordan strategien for fremmedspråk er implementert, er det relevant å se på hvorvidt strategien er forankret i UH-sektoren og blant andre ansvarlige aktører.

I evalueringens innledende fase ble det gjennomført intervjuer med ulike aktører, blant annet NAFO, VOX, SIU, UHR og Fremmedspråksenteret. Disse intervjuene har vist at strategiplanen vurderes som hensiktsmessig for å styrke fremmedspråk i grunnopplæringen, og for å øke kunnskap om behov for å styrke fremmedspråk i samfunnet generelt og i utdanningssektoren spesielt. Blant styrkene som tillegges strategien er at den er helhetlig, at den skriver hvem som er ansvarlige og at den står i sammenheng med andre strategier på utdanningsområdet.

Intervjuene som ble gjennomført med informanter fra ulike universiteter og høyskoler rundt om i landet, gjenspeiler funnene fra de innledende intervjuene. Samtlige informanter fra UH-sektoren ser et stort behov for satsing og økt kunnskap om fremmedspråk. Det fremkommer av intervjuene at det er relativt bred kjennskap til strategiplanen i UH-sektoren. Alle informantene kjenner til strategien, men hvor godt de kjenner til innholdet varierer. Ikke alle informantene knytter tiltak som gjennomføres ved deres institusjon til strategiplanen, og flere har ikke jobbet aktivt med strategien til tross for at flere tiltak faller inn under strategiplanen er gjennomført.

Når det gjelder informantene fra UH-sektoren sin vurdering av strategiplanen, er det et flertall av informantene som vurderer strategiplanen som hensiktsmessig. De ser stor nytteverdi i et politisk dokument som setter fokus på behovet for og styrking av fremmedspråk. En av informantene fremhever at strategiplanen har en viktig legitimerende effekt ved at den gir støtte til fagansatte som argumenterer for å utvide fremmedspråktilbudet ved sin institusjon. Det er imidlertid tydelig at det i stor grad er engelsk, fransk, tysk og til dels spansk som er de dominerende språk som det til-

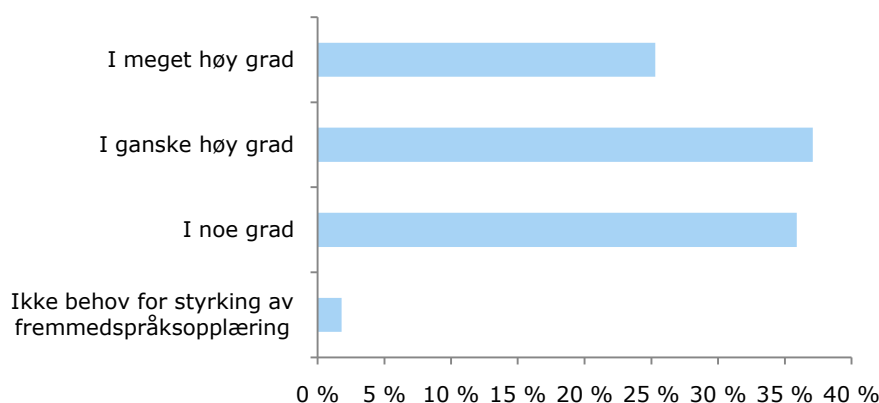
bys etter- og videreutdanning. I det videre vil vi se på hvordan styrking av fremmedspråk har tatt form blant skoleeiere på kommunalt/fylkeskommunalt nivå.

6.2.1 Styrking av fremmedspråk og implementeringen av *Språk åpner dører* på det kommunale og fylkeskommunale nivå

Skoleeiernivået er en del av målgruppen for strategiplanen og er også en premissleverandør for å sikre at den nasjonale fremmedspråksatsingen gjenspeiles i skolene. I dette delkapitlet ser vi på hvordan skoleeiere har implementert satsingen på fremmedspråk i grunnopplæringen, om de kjenner til strategiplanen for styrking av fremmedspråk og hvordan den eventuelt er forankret.

For å få et inntrykk av holdningen til behovet for en styrket fremmedspråkopplæring på skoleeiernivå, har skoleeiere besvart spørsmål om i hvilken grad de mener det er behov for styrking av fremmedspråkopplæring, gjennom kompetanseheving, utvidet tilbud eller liknende. Svarfordelingen illustreres i Figur 6.2.

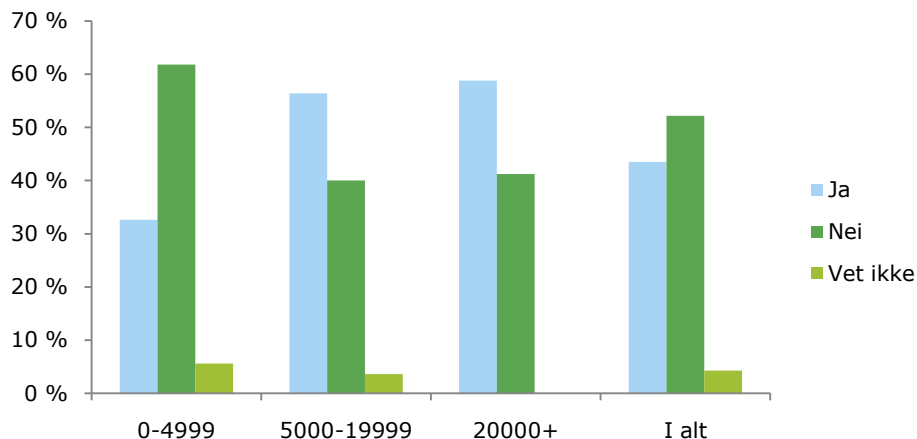
Figur 6.2: I hvilken grad vurderer du som skoleeier at det er behov for å styrke fremmedspråkopplæringen (gjennom kompetanseheving, utvidet tilbud eller liknende)?

Av Figur 6.2 ser vi at et flertall av respondentene på skoleeiernivå mener det er behov for å styrke fremmedspråkopplæringen. 37 % av skoleeierne mener det i ganske høy grad er behov for å styrke fremmedspråkopplæringen, andelen som mener det i noe grad er behov, er bare et prosentpoeng mindre. 25 % av skoleeierne mener at det i meget høy grad er behov for å styrke fremmedspråkopplæringen. Rambøll har analysert hvorvidt det er forskjeller i svarfordelingne mellom små, middels og store kommuner. Analysen viste at det ikke var betydelige variasjoner her mellom kommuner av ulik størrelse (se vedlegg 3).

På bakgrunn av dette er det tydelig at skoleeiernivået ser behovet for en styrket fremmedspråkopplæring. I den sammenheng er det relevant å se på hvorvidt styrking av fremmedspråk er uttrykt i de strategiske planene i kommunen/fylkeskommunen. Samlet sier kun 45 % av skoleeiere at en styrking av fremmedspråk er uttrykt i kommunen/fylkeskommunens strategiske planer. Det kan dog være interessant å se om kommunestørrelse har betydning for svarfordelingen. Skoleeiernes svar fordelt på kommunestørrelse presenteres derfor i Figur 6.3.

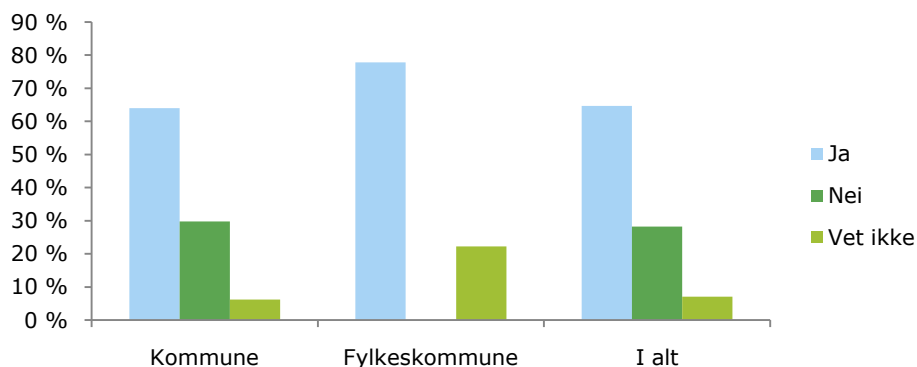
Figur 6.3: Er styrking av fremmedspråk uttrykt i noen av kommunens strategiske planer? Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N=161

Som det fremgår av Figur 6.3, er det i alt rundt 40 % av skoleeierne som oppgir at styrking av fremmedspråk er uttrykt i strategiske planer. 50 % av skoleeierne oppgir imidlertid at styrkingen ikke er uttrykt i strategiske planer. Det fremgår videre at mellomstore og store kommuner i større grad oppgir å ha uttrykt styrking av fremmedspråk i sine strategiske planer enn skoleeiere i de små kommunene.

Av det foregående, har det fremkommet at skoleeiere generelt ser ut til å se behov for styrking av fremmedspråk, selv om dette i varierende grad er forankret i strategiske planer. Skoleeiere har videre oppgitt hvorvidt de er kjent med strategien for fremmedspråk. Svarfordelingen er illustrert i Figur 6.4.

Figur 6.4: "Kjenner du til strategien *Språk åpner dører. Styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009*"? Kommune N=161, fylkeskommune N= 9

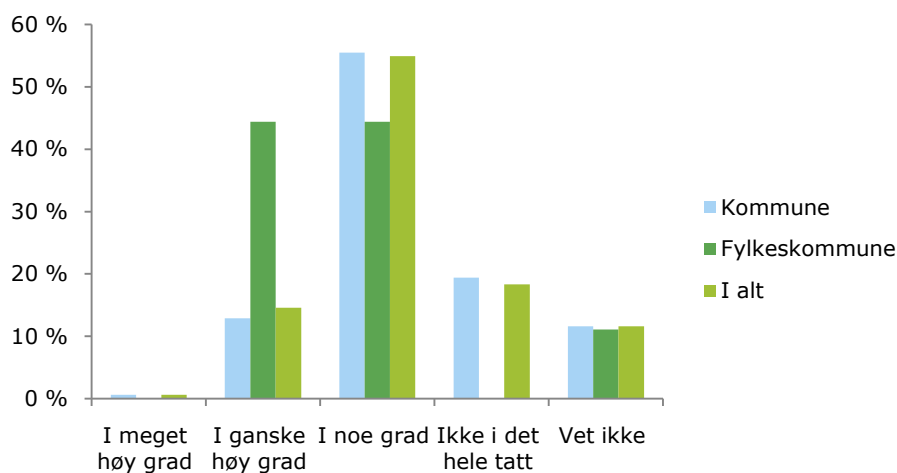

Av Figur 6.4 fremkommer det at et flertall av skoleeierne i kommunene og fylkeskommunene som har besvart spørreundersøkelsen, kjenner til strategiplanen. Rundt 60 % oppgir å kjenne til strategien for styrking av fremmedspråk, mens andelen som ikke kjenner til strategien er på rundt 30 %.

Nærmere analyser viser at skoleeiere i større kommuner kjenner til strategien i størst grad, mens det ikke er store forskjeller mellom skoleeiere i mellomstore og små kommuner.

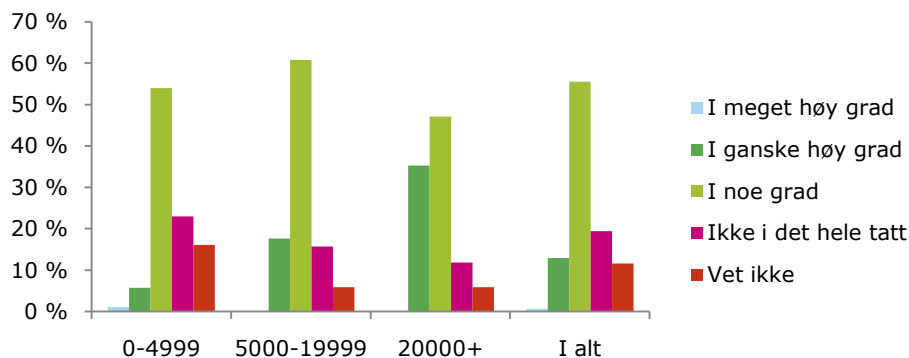
Det er ikke bare holdninger til fremmedspråk og kjennskap til strategiplanen som avgjør hvorvidt det arbeides med å styrke fremmedspråkopplæringen i skolene. Det er også relevant å se på hvorvidt skoleeiernivået føler seg rustet til å lede arbeidet med nye læreplaner i fremmedspråk og strategiplanen. Svarfordelingen vises i Figur 6.5, fordelt på type skoleeier.

Figur 6.5: I hvilken grad vurderer du at skoleeier er rustet til å lede arbeidet med de nye læreplaner i fremmedspråk og strategien for styrking av fremmedspråk? Krysset med Som skoleeier representerer du en kommune eller fylkeskommune? N=161

Figur 6.5 viser at fylkeskommunale skoleiere vurderer seg mer rustet enn kommunale skoleiere. Det er imidlertid få fylkeskommunale skoleiere som er inkludert i undersøkelsen, og det kan derfor heftes usikkerhet ved tallene. I alt vurderer flertallet av skoleeierne at de "i noe grad" føler seg rustet. Kommunestørrelse er et forhold som kan ha betydning for i hvilken grad skoleiere føler seg rustet til å lede dette arbeidet. Vi ser derfor om det er forskjeller i svarfordelingen mellom små, middels og store kommuner. Svarfordelingen er illustrert i Figur 6.6 på neste side.

Figur 6.6: I hvilken grad vurderer du at skoleeier er rustet til å lede arbeidet med de nye læreplaner i fremmedspråk og strategien for styrking av fremmedspråk? Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N=155

Figur 6.6 viser at skoleeiere i større kommuner i vesentlig større grad føler seg bedre rustet, rundt 35 % oppgir at de i ganske høy grad føler seg godt rustet til å lede arbeidet. Til sammenlikning er andelen som i ganske høy grad føler seg godt rustet på mellom 5 % og 15 % i små og mellomstore kommuner.

Nærmere analyser viser at skoleeiere som føler seg godt rustet til arbeidet med de nye læreplaner i fremmedspråk og strategien for styrking av fremmedspråk, viser til følgende faktorer som viktige for hvorfor de føler seg godt rustet:

- Faglig kompetanse på skoleeiernivå
- Lang erfaring med implementeringsarbeid
- Person med særskilt ansvar og kompetanse hos skoleeier
- Prioritering av kompetanseutviklingsarbeid på alle nivåer i kommunen
- Tett samarbeid med skoler og skoleledere
- Nettverksarbeid i og mellom kommuner

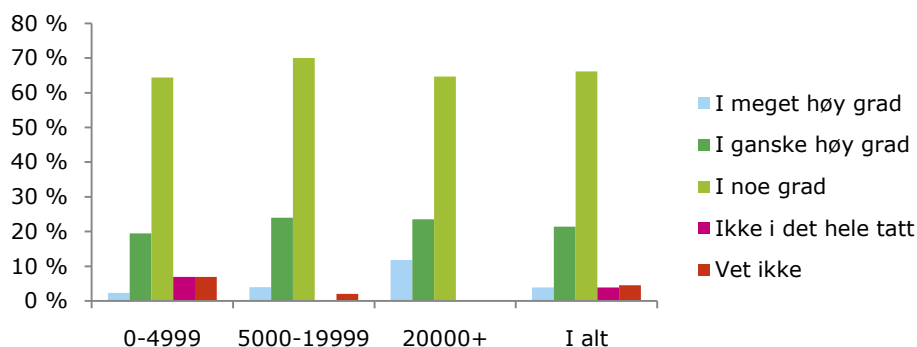
Når det gjelder skoleeiere som i mindre grad opplever seg som rustet til å arbeide med de nye læreplaner i fremmedspråk og strategiplanen, oppgir de følgende grunner som årsaker til dette:

- Tids- og prioriteringspress hos skoleeier
- Manglende kompetanse hos skoleeier
- Manglende fremmedspråkressurser i skolene (lærere og søkere)
- Tonivåkommune, ansvaret er delegert til rektor
- For lite kjennskap til hva som foregår i skolene

Flere skoleeiere som føler seg dårlig rustet til å arbeide med fremmedspråk i kommunen, oppgir at de ikke har fått nok informasjon, eller ikke kjente til, at det var kommet en strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen.

Skoleeiere er også bedt om å vurdere hvor godt skoleledere i kommunen er til å lede arbeidet med de nye læreplanene og strategien for styrking av fremmedspråk. Denne vurderingen illustreres i Figur 6.7.

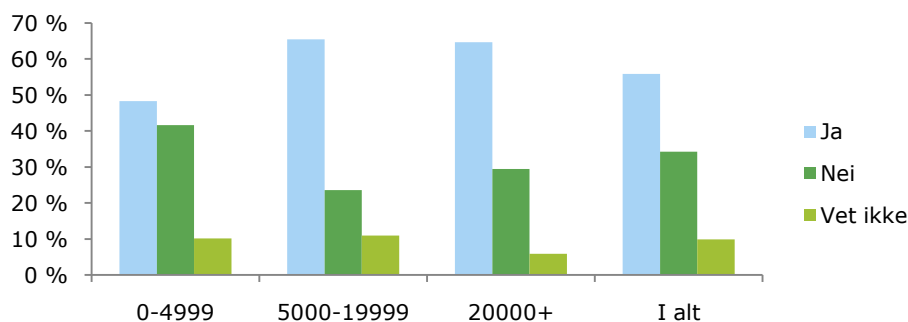
Figur 6.7: I hvilken grad vurderer du at skoleledere i din kommune/fylkeskommune er rustet til å arbeide med de nye læreplanene og strategien for styrking av fremmedspråk? Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N= 154

Som det fremgår av Figur 6.7, er det ingen store variasjoner mellom kommunestørrelsene på spørsmålet om i hvilken grad skoleeiere mener skoleledere er rustet for å arbeide med nye læreplaner og strategien for styrking av fremmedspråk. Generelt vurderer skoleeiere at skoleledere i noe grad er rustet til arbeidet med fremmedspråk, mens skoleeiere i store kommuner mener at skoleledere i meget høy grad er godt rustet.

I forbindelse med hvordan skoleeiere vurderer skolelederes kompetanse til å lede arbeidet med fremmedspråk, er det også relevant å se på i hvilken grad skoleeier har iverksatt tiltak i forbindelse med nye læreplaner i fremmedspråk og strategien for styrking av fremmedspråk. 58 % av skoleeierne sier at de har iverksatt tiltak i forbindelse med de nye læreplanene og strategien. I tillegg er det interessant å se om det er forskjeller i svarfordelingen mellom kommuner av ulik størrelse. Svarfordelingen illustreres i Figur 6.8.

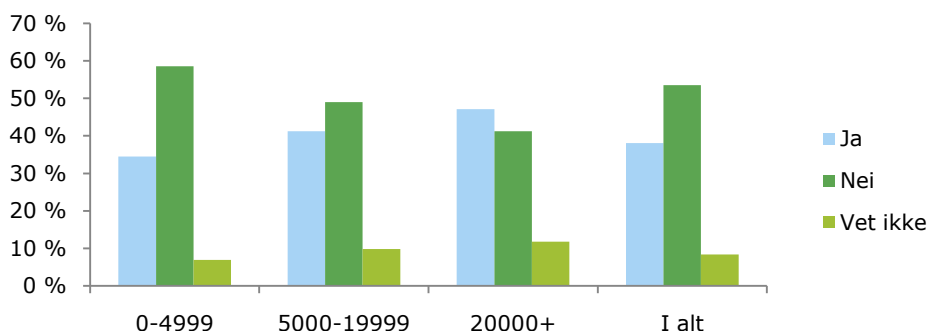
Figur 6.8: Har det fra skoleeier blitt iverksatt tiltak i forbindelse med nye læreplaner i fremmedspråk og strategien for styrking av fremmedspråk? Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N skoleeier=161

Som det fremgår av Figur 6.8 oppgir et flertall av skoleeiere som representerer kommuner, rundt 55 % i alt, at det er iverksatt tiltak i forbindelse med nye læreplaner i fremmedspråk og strategien for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen. Tendensen er at dette i noe større grad er gjort i mellomstore og store kommuner, mens det i mindre grad er iverksatt tiltak for å styrke fremmedspråk i skolen i de minste kommunene.

Skoleeiere har overordnet ansvar for å sikre en best mulig opplæring av barn og unge, og de har ansvar for at opplæringen skjer i samsvar med de krav og føringer som ligger i Opplæringsloven og i Kunnskapsløftet. I den sammenheng er det relevant å spørre om skoleeiernivået følger opp om skolenes praktisering av fremmedspråkopplæringen er i tråd med strategien for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen og de nye læreplanene i fremmedspråk. Kun 40 % av skoleierne i kommuner og fylkeskommuner sier at de følger opp hvorvidt skolene praktiserer fremmedspråkopplæringen i tråd med strategien. Det er ingen variasjon mellom kommuner og fylkeskommuner i andelen skoleeiere som sier at de følger opp strategien. Figur 6.9. viser svarfordelingen, fordelt på kommuner av ulik størrelse.

Figur 6.9: "Følger skoleeier opp hvorvidt skolene praktiserer fremmedspråkopplæringen i tråd med strategien Språk åpner dører, og læreplanene i fremmedspråk"? Krysset med Antall innbyggere i kommunen, N skoleeiere=155

Figur 6.9 viser at store kommuner i noe større grad har oppfølging enn de mellomstore og små kommunene. Svarfordelingen, hvor et flertall skoleeiere oppgir å ikke følge opp fremmedspråkopplæringen i skolene, indikerer at satsingen på fremmedspråk vil være varierende blant landets kommuner og mellom de enkelte skoler. For å kartlegge implementeringen av Språk åpner dører og styrking av fremmedspråk i skolene, vil vi i det videre blant annet se på hvilken prioritering skoleledere har gitt fremmedspråk i skolen samt den formelle kompetanse lærere som underviser i fremmedspråk er i besittelse av.

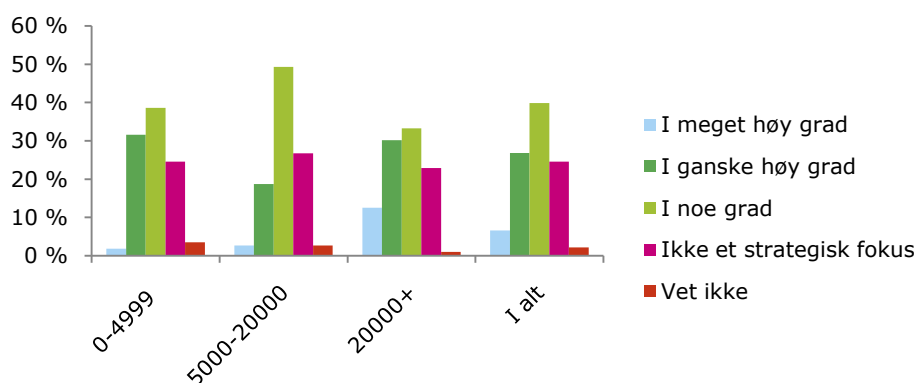
6.3 Satsing på fremmedspråk i skolene

I det følgende kapitlet vil vi se nærmere på kunnskap skolene har om fremmedspråksatsingen, og hvorvidt og på hvilke måter skolene har iverksatt en styrket satsing på fremmedspråk. Herunder er også læreres kompetanse og muligheter til kompetanseheving et viktig tema, så vel som hvilket behov for kompetansetiltak de selv opplever at de har. Det som fremkommer gjennom kartleggingen av læreres kompetanse i avsnitt 6.3.2, vil bli sett i forhold til resultatene fra OECD-

undersøkelsen Teaching and Learning International Survey (TALIS)³⁸. Denne undersøkelsen er en komparativ holdningsundersøkelse om forhold ved undervisning og læring.

Skoleledere har besvart spørsmål om hvorvidt rekruttering av elever til fremmedspråk/engelsk er et strategisk fokus ved skolen. Svarfordelingen illustreres i Figur 6.10.

Figur 6.10: I hvilken grad vil du si at rekruttering av elever til fremmedspråk/engelsk er et strategisk fokus for skolen du arbeider ved? Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N skoleledere=228

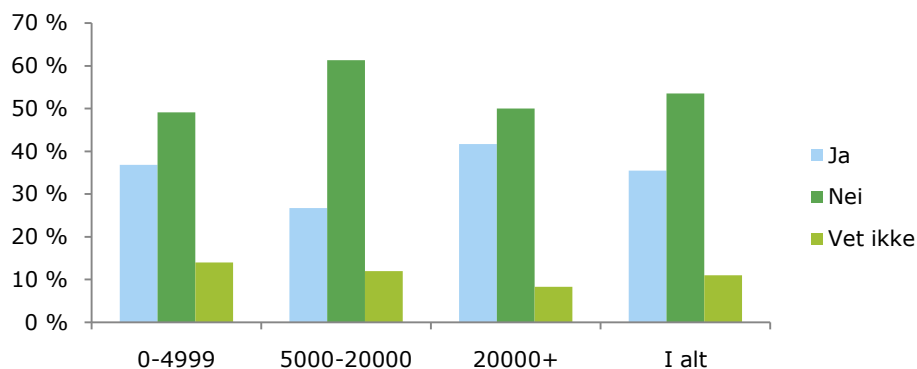

Som det fremgår av Figur 6.10, oppgir 40 % av skoleledere at rekruttering av elever til fremmedspråk i noe grad er et fokus. Rundt 35 % av skoleledere oppgir at rekruttering av elever til fremmedspråk i ganske høy grad er et fokus. Tilsvarende andel som mener rekrutteringen ikke er et strategisk fokus er tilnærmet like stor. Det er i mellomstore kommuner flest oppgir at rekrutteringen "i noe grad" er et strategisk fokus. De små og store kommunene oppgir i større grad at rekrutteringen "i meget høy grad" er et fokusområde ved skolen.

Skoleledere har videre angitt hvorvidt satsingen på fremmedspråk er uttrykt i skolens strategiske planer. Svarfordelingen illustreres i Figur 6.11 på neste side.

³⁸ OECD (2008). Teaching and Learning International Survey (TALIS). URL: http://www.udir.no/upload/Rapporter/TALIS-2008/TALIS08_sammendrag.pdf.

**Figur 6.11: Er satsingen på fremmedspråk/engelsk uttrykt i skolens strategiske planer?
Krysset med Antall innebyggere i kommunen, N skoleledere=228**

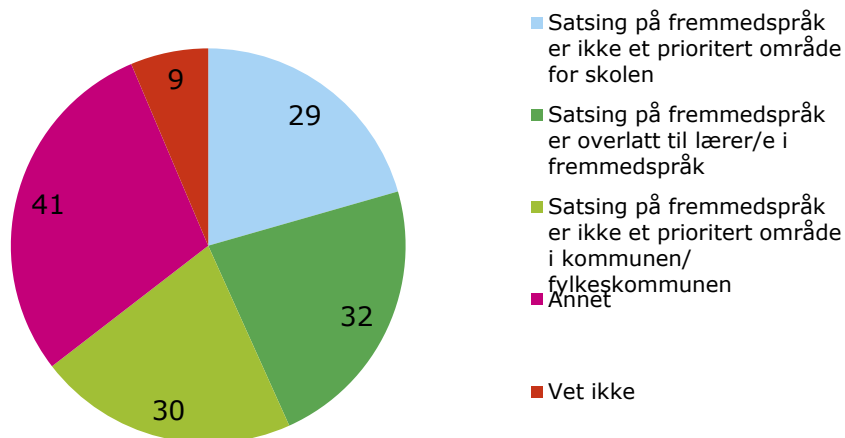

Som Figur 6.11 viser er det i alt 35 % av skolelederne som oppgir at satsingen på fremmedspråk er uttrykt i skolens strategiske planer. Andelen som oppgir at satsingen på fremmedspråk ikke er uttrykt i skolens strategiske planer er på nærmere 55 %. En tendens som fremkommer er at skoleledere i mellomstore kommuner i minst grad har uttrykt fremmedspråksatsingen. Her er andelen som oppgir at satsingen ikke er uttrykt på 60 %, mens om lag 25 % oppgir at satsingen på fremmedspråk er uttrykt i strategiske planer.

På bakgrunn av svarfordelingen slik den fremgår i Figur 6.11, er det grunn til å anta at det er varierende i hvilken grad skolene har prioritert å satse på fremmedspråk. Dette indikerer at det ikke nødvendigvis er samsvar mellom hvorvidt skoleeiernivået har uttrykt satsingen, og hvorvidt denne følges opp og forankres på skolenivå.

De skoleledere som har oppgitt at satsingen på fremmedspråk ikke er forankret i skolens strategiske planer, er i spørreskjemaet bedt om å begrunne dette. Svarfordelingen illustreres i Figur 6.12 på neste side.

Figur 6.12: Hva tror du er grunnen til at satsingen på fremmedspråk/ engelsk er del av skolens strategiske planer? Flere kryss mulig. N skoleledere=123

Av Figur 6.12 fremkommer det at 32 av 123 skoleledere oppgir at satsing på fremmedspråk er overlatt til lærere som underviser i fremmedspråk. 30 skoleledere oppgir at satsingen på fremmedspråk ikke er et prioritert område i kommunen/fylkeskommunen, mens 29 skoleledere oppgir at satsing på fremmedspråk ikke er et prioritert område for skolen. 41 av skolelederne har oppgitt at det er andre grunner til at satsing på fremmedspråk ikke er uttrykt i skolens strategiske planer.

Det fremkommer altså helhetlig sett at fremmedspråksatsingen som uttrykkes i strategiplanen, ikke nødvendigvis gjenspeiles på skolenivå. Dette kan ha ulike årsaker, blant annet kan det antas å være en sammenheng mellom hvorvidt skoleeiernivået prioriterer at fremmedspråkopplæringen skal styrkes og hvordan strategien er forankret på skolenivået. Videre vil det kunne være en sammenheng med hvorvidt skolenivået har kjennskap til den nasjonale satsingen på å styrke fremmedspråk, noe som vil bli fulgt opp i følgende delkapittel.

6.3.1 Kjennskap til satsingen på å styrke fremmedspråkopplæringen på skolenivå

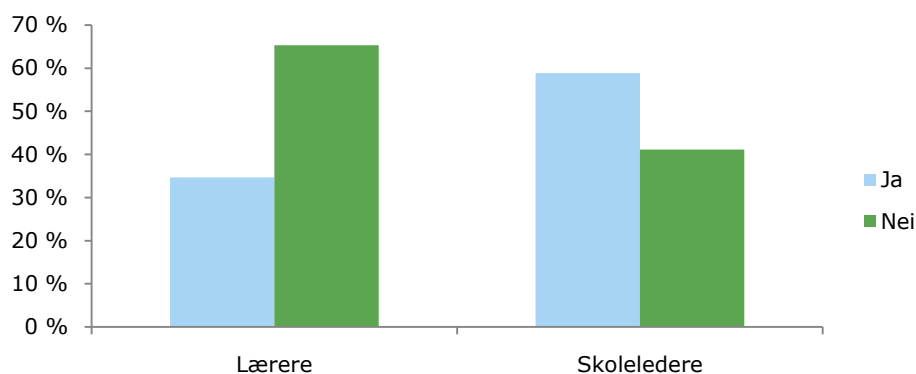
Strategiplanen *Språk åpner dører* er ment å være retningsgivende for alle nivåer, fra departementet til den enkelte lærer³⁹. Hvorvidt satsingen på fremmedspråk når praksisnivået avhenger av at skoleledere og lærere har kjennskap til strategien. Ut i fra det vi har sett i det foregående delkapitlet, har et flertall av skoleeierne oppgitt å ha kjennskap til strategien (jamfør Figur 6.4), og et flertall av skoleeierne oppgir også å ha iverksatt tiltak mot skolene i forbindelse med strategien og nye læreplaner i fremmedspråk (jamfør Figur 6.8).

Imidlertid har vi også sett at et fåtall skoler har forankret arbeidet med å styrke fremmedspråkopplæringen i sine strategiske dokumenter, og et viktig spørsmål i denne sammenheng er hvorvidt skoleledere og lærere kjenner til strategiplanen for

³⁹ Strategiplan *Språk åpner dører*. Strategi for fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009.

styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen. Svarfordelingen blant skoleledere og lærere illustreres i Figur 6.13 .

Figur 6.13: Kjenner du til Kunnskapsdepartementets strategi *Språk åpner dører. Styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009*? N skoleledere=236, N lærere=988

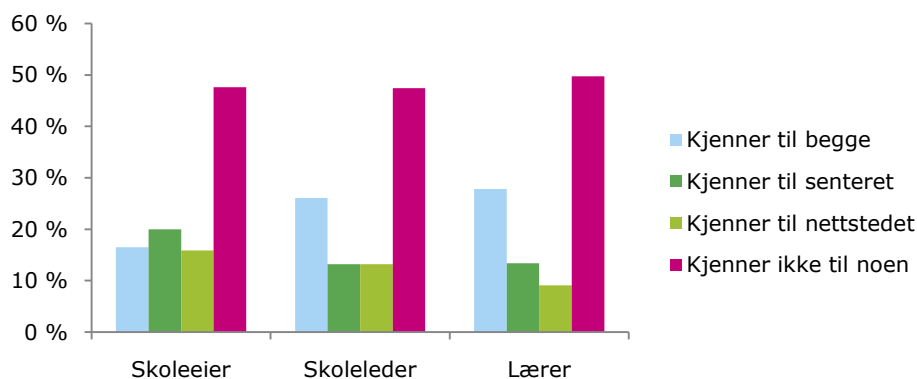

Av Figur 6.13 fremkommer det at skoleledere i større grad enn lærere kjenner til strategiplanen. Andelen skoleledere som kjenner til strategiplanen er på 60 %, mens tilsvarende andel blant lærere er på 30 %. Dette indikerer at lærere i fremmedspråk i varierende grad er klar over fremmedspråksatsingen, strategiplanen og dens innhold.

Nærmere analyser viser at det ikke er noen markante forskjeller mellom skoleledere i små eller store kommuner når det gjelder kjennskap til strategiplanen, det er uavhengig av kommunestørrelse et flertall skoleledere som oppgir å kjenne til strategiplanen. Heller ikke blant lærere er det noen tendens til at kommunestørrelse har noe å si for hvorvidt de kjenner til strategiplanen eller ikke.

For å arbeide for at fremmedspråkopplæringen får høy kvalitet, og bidra til at Norge blir et land med høy kompetanse i mange fremmedspråk ble Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen (Fremmedspråksenteret) etablert og lagt til Høgskolen i Østfold i juni 2005. I denne sammenheng er det interessant å se i hvilken grad de ulike nivåene har kjennskap til Fremmedspråksenteret og deres nettsted. Svarfordelingen på hvorvidt skoleeiere, skoleledere og lærere i fremmedspråk har kjennskap til Fremmedspråksenteret illustreres i Figur 6.14.

Figur 6.14: Kjenner du til det nasjonale senter for fremmedspråk og/eller deres nettsted? N skoleeiere=170, N skoleledere=234, N lærere= 988

Figur 6.14 viser at skoleeiere, skoleledere og lærere i liten grad kjenner til Fremmedspråksenteret. I alt er det nærmere 50 % av skoleeiere som oppgir at de verken kjenner til Fremmedspråksenteret eller deres nettsted. Andelen blant skoleledere og lærere som heller ikke kjenner til verken Fremmedspråksenteret eller nettstedet er like stor. Andelen skoleeiere som oppgir å kjenne til både Fremmedspråksenteret og nettstedet er på nærmere 20 %, mens nærmere 30 % av skoleledere og lærere oppgir å kjenne til begge.

Sett i forhold til at et av Fremmedspråksenterets hovedmål er at fremmedspråkkompetansen hos lærere og elever skal styrkes, vil den manglende kjennskapen til Fremmedspråksenteret og nettstedet være en barriere. Videre skal senteret utvikle arbeidsmetoder, innhold og eksempler på undervisningsmateriell som bidrar til å utvikle fremmedspråkkompetanse og motivasjon for arbeid med fremmedspråk for alle relevante målgrupper⁴⁰. Rambøll vurderer at den grad av kjennskap til Fremmedspråksenteret som illustreres i Figur 6.14 indikerer at mange fremmedspråklærere ikke har fått mulighet til å bruke Fremmedspråksenteret til å oppdatere og utvide sin kunnskap. Fremmedspråklærere som er kjent med senteret og nettstedet, vil ha lettere tilgang til, og kanskje i større grad oppsøke, ny informasjon og kunnskap om fremmedspråkfeltet.

6.3.2 Lærernes kompetanse

En undersøkelse fra 2000 viste at lærere i fremmedspråk i Norge i stor grad har lav eller manglende formell kompetanse i fremmedspråkfaget de underviser i⁴¹. Det er bare for engelsk at det er et formelt undervisningskrav på 60 studiepoeng for å undervise på ungdomstrinnet. I videregående opplæring er det krav til faglig utdanning på minst 60 studiepoeng, men på grunn av lærermangel omgås dette kravet i praksis. For å vite noe om kompetansenivået til lærerne som underviser i fremmedspråk, ble lærerne spurt om å angi dette i breddeundersøkelsen.

⁴⁰ Fremmedspråksenteret: URL: <http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=9803>.

⁴¹ Lagerström (2000). *Kompetanse i grunnskolen. Hovedresultater 1999/ 2000*. Statistisk sentralbyrå 2000/72. Oslo

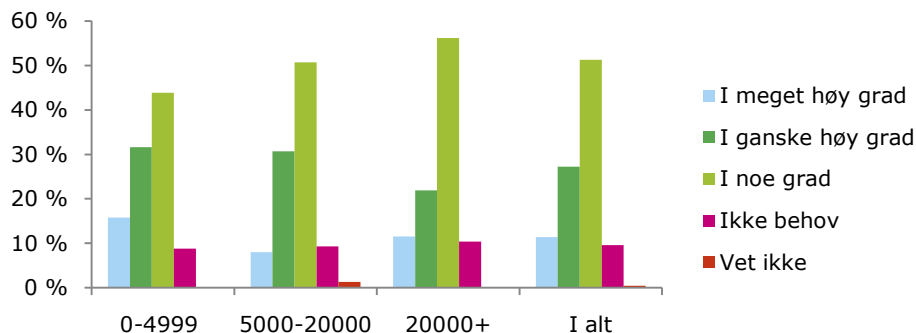
Totalt 988 lærere besvarte spørsmål om sitt kompetansenivå. Resultatet var som følger, fordelt på lærere som underviser på ungdomstrinnet og lærere som underviser i videregående opplæring:

Høyeste fullførte utdanning	Videregående	Ungdomsskole
Allmennlærerutdanning, 4 år med fordypning i fremmedspråk	1 %	12 %
Universitets- og/eller høyskoleutdanning på master/hovedfagsnivå uten PPU (med fordypning i fremmedspråk)	4 %	1 %
Universitets- og/eller høyskoleutdanning på master/hovedfagsnivå med PPU (med fordypning i fremmedspråk)	30 %	8 %
Cand.mag/Bachelor fra universitet eller høyskole med PPU (med fordypning i fremmedspråk)	20 %	9 %
Cand.mag/Bachelor fra universitet eller høyskole uten PPU (med fordypning i fremmedspråk)	3 %	1 %
30 studiepoeng i fremmedspråk	1 %	8 %
60 eller 90 studiepoeng i fremmedspråk	6 %	12 %
Grunnfag/ Mellomfag i fremmedspråk ved universitet eller høyskole	32 %	36 %
Ikke formell utdanning i fremmedspråk	1 %	10 %
Annen utdanning	2 %	3 %
I alt	344	644

Med Kunnskapsløftet kom det nye læreplaner i alle fag, også i fremmedspråk og engelsk. Læreplanen er delt i to deler, hvor nivå I tilbys i grunnskolen og videregående opplæring. Nivå II bygger på nivå I, og tilbys kun på videregående. Fremmedspråkfaget er strukturert etter tre hovedområder; Språklæring, Kommunikasjon, og Språk, kultur og samfunn.

Kunnskapsløftet medførte et økt fokus på *praktiske* ferdigheter i språket. Det å lære seg et fremmedspråk innebærer altså å kunne lese, lytte, snakke og skrive språket i forskjellige sammenhenger. I tillegg innebærer det kommunikasjon om og innsikt i andres levemåter, livssyn, verdier og kulturer. Som følge av Kunnskapsløftet møter lærere i fremmedspråk dermed nye krav til egen kompetanse, blant annet når det gjelder muntlig praktisering av fremmedspråket i opplæringen, og til vurdering av elevene og til egen kompetanse.

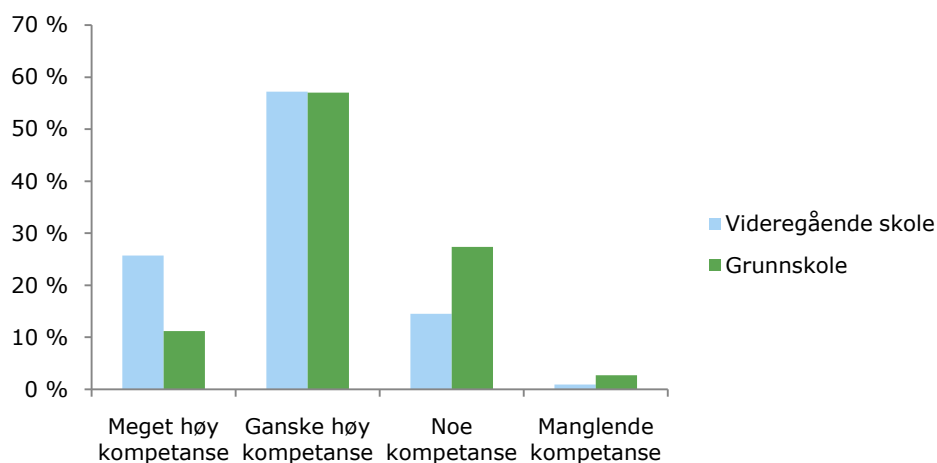
Figur 6.15: I hvilken grad vurderer du at det er behov for styrking av opplæringen i fremmedspråk ved din skole (gjennom kompetanseheving og liknende)? N skoleleder=228

Av Figur 6.15 fremgår det at et flertall av skolelederne i noe grad vurderer at det er behov for å styrke opplæringen i fremmedspråk ved deres skole, denne andelen ligger i alt på 50 % av skolelederne. Det er ingen store variasjoner mellom små og store kommuner. Men det er en tendens til at andelen skoleledere som mener det i ganske høy grad er behov for å styrke opplæringen i fremmedspråk, er noe høyere i små og mellomstore kommuner enn i store kommuner. En årsak til dette kan være at det i større kommuner er større lærertetthet, og dermed enklere å få tak i lærere med variert kompetanse i fremmedspråk.

Fremmedspråklærerne ble i spørreskjemaet bedt om å vurdere egen kompetanse til å møte kravene til undervisning i fremmedspråk som stilles etter Kunnskapsløftet. Svarene illustreres i Figur 6.16.

Figur 6.16: Hvordan vurderer du din kompetanse til å møte kravene til undervisning som stilles etter Kunnskapsløftet? Krysset med skoletype, N lærer vgo=339, N lærer ungdomsskole=635

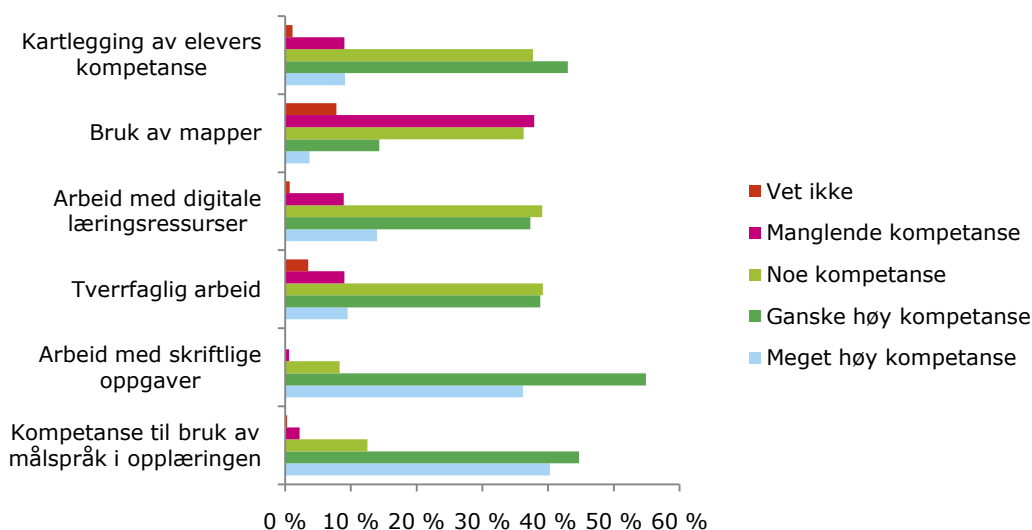

Som Figur 6.16 viser, opplever et flertall av lærerne at de har ganske høy kompetanse når det gjelder å møte kravene til undervisning i fremmedspråk som stilles etter Kunnskapsløftet. Figuren viser videre at lærere som underviser på videregående trinn vurderer sin kompetanse noe bedre enn lærere som underviser på ungdoms-

trinnet. Dette samsvarer med variasjoner i utdanningsnivået til lærere som underviser i videregående opplæring og som underviser på ungdomstrinnet, jf. tidligere oversikt over lærernes utdanningsnivå.

For å få et tydeligere bilde av lærernes opplevelse av egen kompetanse, ble de i spørreskjemaet bedt om å angi hvordan de vurderer egen kompetanse på spesifiserte områder av undervisningen. Disse områdene omhandler kartlegging av elevenes kompetanse, bruk av mapper, digitale læringsressurser, tverrfaglig arbeid, skriftlige oppgaver og bruk av målspråk i opplæringen. Svarfordelingen illustreres i Figur 6.17.

Figur 6.17: Hvordan vurderer du din kompetanse i...? N lærer=629

Som Figur 6.17 viser, er det i arbeid med skriftlige oppgaver og kompetanse til bruk av målspråket i opplæringen et flertall av fremmedspråklærere oppgir at de har meget høy kompetanse. Nærmere 40 % av lærerne oppgir at de opplever å ha meget høy kompetanse på disse områdene, mens andelen som oppgir å ha ganske høy kompetanse er på rundt 50 %. Andelen lærere som vurderer at de har noe kompetanse og ganske høy kompetanse på de øvrige områdene er jevnt fordelt på nærmere 40 %.

Det fremgår videre av Figur 6.17 at bruk av mapper skiller seg ut som et område av fremmedspråkundervisningen hvor lærerne i størst grad vurderer at de har manglende kompetanse. Nærmere 40 % av lærerne oppgir at de vurderer sin kompetanse som manglende. Andelen lærere som opplever at de har ganske høy kompetanse på bruk av mapper er på 15 %, noe som er en vesentlig lavere andel enn lærere som vurderer sin kompetanse som ganske høy på de andre områdene. Dette forholdet vil vi komme nærmere inn på i kapittel 7 som ser på fokus og innhold i opplæringen.

I sammenheng med hvordan lærere vurderer sin kompetanse, er også relevant å se på hvilke kompetansetiltak de anser som viktige for å imøtekomme kompetanse-

kravene som de nye læreplanene i fremmedspråk/engelsk fordrer. Dette spørsmålet er besvart i åpen kategori, og kan oppsummeres i følgende punkter:

- Pedagogiske og fagdidaktiske kurs
- Varierte undervisningsformer
- Muntlige ferdigheter i fremmedspråket/bruk av språket muntlig
- Kulturkunnskaper om fremmedspråket
- Vurdering og kartlegging (mappevurdering og andre vurderingsformer)
- Bruk av IKT og digitale læremidler i fremmedspråk/digital kompetanse
- Læringsstrategier og metode

Lærerne etterspør også mer nettverksarbeid mellom og innenfor kommunen, og mer lokalt læreplanarbeid.

Det kan stilles spørsmål ved lærerens holdning til egen kompetanse sett opp i mot krav til nye læringsmetoder i Kunnskapsløftet, da det fremkommer enkelte motstridende funn i kartleggingen. På den ene siden fremkommer det at flertallet av lærerne selv vurderer at de har meget høy (rundt 40 %) eller ganske høy kompetanse (rundt 45 %) til bruk av målspråket i opplæringen. Et flertall av lærerne vurderer også at de har meget høy kompetanse (rundt 35 %) eller ganske høy kompetanse (55 %) på arbeid med skriftlige oppgaver. På den andre siden har kartleggingen vist at på ungdomstrinnet har svært få lærere har utdanning i fremmedspråk på master/hovedfagsnivå (kun 9 %, med og uten PPU). 36 % har grunnfag eller mellomfag i fremmedsspråk, men 10 % har ingen formell utdanning i fremmedspråk. Lærere i I videregående opplæring har dog et mye høyere utdanningsnivå; 34 % av lærerne i fremmedspråk utdanning på master/hovedfagsnivå (med og uten PPU), 20 % av lærerne har cand.mag/Bachelor i fremmedspråk med PPU, og 32 % har grunnfag/mellomfag i fremmedspråk.

At lærere vurderer at de har meget høy eller ganske høy kompetanse til bruk av målspråket til opplæring er også underlig med tanke på at "Muntlige ferdigheter i fremmedspråket/bruk av språket muntlig" er et av de områdene lærere nevner oftest i den åpne kategorien om hvilke kompetansetiltak de ser et behov for.

Kartleggingen har også avdekket at tilbudet innenfor spansk i stor grad er utvidet og at dette nå tilbys i like stor eller større grad enn tysk og fransk på ungdomstrinnet (jf. kapittel 5). Tilbud om spansk som fremmedspråk har hatt en eksplosiv vekst i løpet av de tre til fem siste årene. Det er derfor lite sannsynlig at lærerkompetanse innenfor spansk i skolen har klart å tilegne seg tilstrekkelig kompetanse i spansk i løpet av denne tidsperioden. Oppsummert tyder derfor de samlede funn på at lærere trolig har et bilde av egen kompetanse som ikke samvarierer med den reelle kompetanse.

En sentral strategi i Språk åpner dører er at kvaliteten i fremmedspråkopplæringen skal styrkes gjennom at flere lærere deltar i etter- og videreutdanningstibud. Hvis lærere derimot vurderer at de ikke har behov for kompetanseheving er det ikke nok at det opprettes flere kurs og at det tilrettelegges for at lærere deltar på slike. Vi vil

derfor se nærmere på lærernes deltakelse i kompetansehevingstiltak og hva som kan forklare deltakelse eller mangel på deltakelse.

6.3.3 Tiltak for kompetanseutvikling

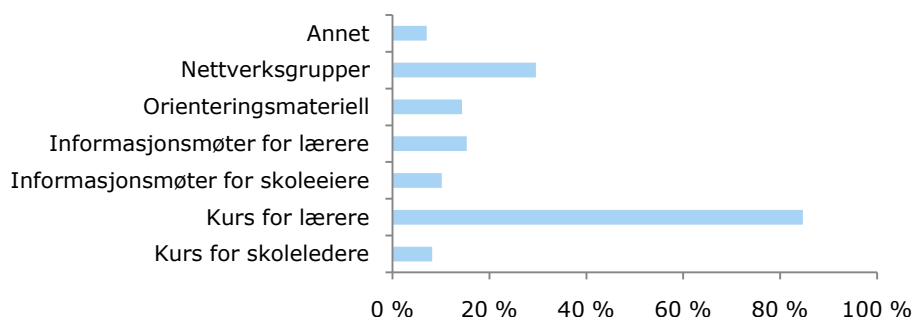
I dette delkapitlet ser vi på hvorvidt tilbud om kompetanseheving formidles til lærere, i hvilket omfang lærere får tilbud om videre- og etterutdanning og hvilke kompetansehevingstiltak lærere har deltatt i. Skoleeier og skoleleder har ansvar for å kartlegge behov for kompetanseheving, og å sikre at det gis kompetansehevingstilbud til lærere. På bakgrunn av dette, er det innledningsvis relevant å se på hvorvidt skoleeier formidler informasjon om kompetansehevingstilbud til lærere, hvilke kompetansehevingstilbud som er gjennomført og hvilke aktører som har vært ansvarlige for disse. Deretter vil vi se på hvor stor andel av lærerne som har deltatt i kompetansehevingstilbud, hva slags typer tilbud de har deltatt på og hvordan de vurderer nytten av tilbudene. Vi vil også se på hva som kan forklare læreres deltakelse eller mangel på deltakelse i nevnte tilbud.

Et stort flertall av skoleeierne, hele 93 %, oppgir å formidle informasjon om kompetansehevingstilbud til skolene. Disse skoleeierne ble bedt om å spesifisere hvordan denne informasjonen ble formidlet, altså hvilke kanaler som benyttes. Følgende punkter oppsummerer skoleeierenes svar:

- Kurs- og utdanningstilbud sendes per e-post til skoleleder
- Skoleeiers nettsider
- Plan for kompetanseutvikling utarbeides i samarbeid med representant for skolen
- Informasjon formidles på nettverks- og skoleledermøter
- Kommunale eller tverrkommunale nettsider for etterutdanningstilbud

Videre ble skoleeierne spurt om hvilke type kompetansetiltak som er gjennomført, og svarene illustreres i Figur 6.18.

Figur 6.18: Hvilke typer tiltak er gjennomført? Flere kryss mulig. N skoleeier=98

Som Figur 6.18 viser, oppgir et flertall av skoleeiere tilsvarende om lag 80 % at det er kurs for lærere som er gjennomført som kompetansehevingstilbud. Rundt 30 % oppgir at det er organisert nettverksgrupper. Skoleeier er videre spurt om hvem som har stått for gjennomføring av kursene, og svarfordelingen presenteres i 6.19.

Figur 6.19: Hvem har stått for gjennomføring av kursene? Flere kryss mulig. N skoleeier=98

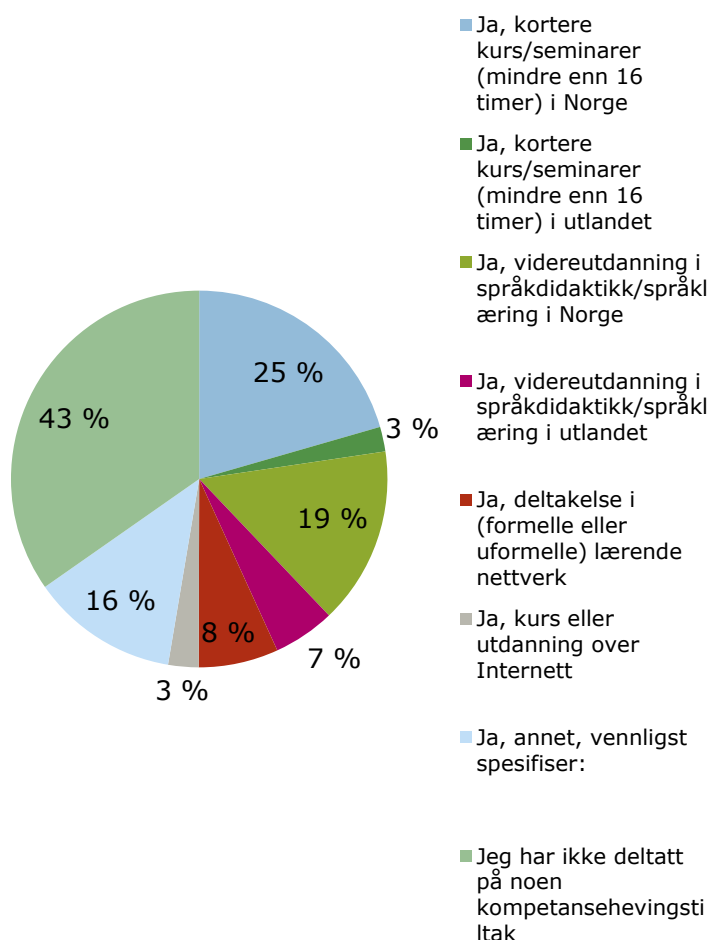
Figur 6.19 viser at nærmere 80 % av skoleeierne oppgir at det er høgskole- og universitetsmiljøer som hovedsakelig har stått for gjennomføring av kurs for lærere. Svarfordelingen viser at mer interne ressurser i kommunen/fylkeskommunen og ved den enkelte skole benyttes i vesentlig mindre grad, noe som indikerer at det fremmedspråktilbudet høgskoler og universiteter tilbyr, spiller en stor rolle for hvilke muligheter for kompetanseheving fremmedspråklærere har.

6.3.4 Læreres deltakelse i kompetansehevingstiltak

Som det fremgår av delkapittel 6.2.3, er det hovedsakelig kurs for lærere i regi av høgskole- og universitetsmiljøer som er kompetansetiltak som er iverksatt mot fremmedspråklærere. I det følgende vil vi se på hvilke kompetansehevingstilbud lærere har deltatt på, hvordan de har opplevd nytten av å delta på kompetansehevingstilbud og eventuelt hvorfor lærere ikke har fått tilbud om/har deltatt på kompetansetiltak.

Lærere er bedt om å besvare spørsmål om de har deltatt i kompetansehevingstiltak av betydning for opplæringen i fremmedspråk(ene) læreren underviser i, etter høsten 2005. Svarfordelingen illustreres i Figur 6.20 på neste side.

Figur 6.20: Har du deltatt i kompetansehevingstiltak (etter- og videreutdanning) av betydning for opplæringen i språket/-ene du underviser i etter høsten 2005? Flere kryss mulige. N lærere=629

Når det gjelder hvilke kompetansehevingstiltak lærere oppgir å ha deltatt i, viser Figur 6.20 at 57 % har deltatt i et eller flere typer tiltak. 25 % av lærerne oppgir å ha deltatt på kortere kurs eller seminarer på mindre enn 16 timer. 19 % av lærerne oppgir å ha deltatt på videreutdanning i språkdidaktikk/språklæring i Norge. Nærmere analyser viser at 50 % av lærerne oppgir at det er de selv som har tatt initiativ til å delta på kompetansehevingstilbud, mens 20 % av lærerne oppgir at de har deltatt på skoleleders eller fylkeskommunalt initiativ.

Den største andelen av lærerne, tilsvarende 43 %, oppgir imidlertid ikke å ha deltatt på noe kompetansehevingstiltak. At få lærere har deltatt i kompetansehevingstiltak underbygges av NIFU STEP sin halvårslige utspørring til sektoren⁴² som viser at kun 2,2 % av alle fremmedspråklærere i grunnskolen har tatt videreutdanning de siste fire år. På skolenivå var det én ut av fire skoler der lærere har tatt videreutdanning i språkfag (N=875). Til sammenligning var det 3,4 % som har tatt videreutdanning i pedagogikk og 3,3, % i realfag. I videregående opplæring var prosentandelen lærere som har tatt videreutdanning 1,2 (N=305). Det var flest lærere som har tatt videreutdanning de siste fire år i pedagogikk (2,5 %), men språkfag kom her på annen plass.

Her må det likevel understrekes at NIFU STEP kun har undersøkt videreutdanning og ikke ulike etterutdanningstilbud. Dette forklarer hvorfor en større andel har deltatt i kompetansehevingstiltak i Rambøll sin breddeundersøkelse (jf. Figur 6.20). Tallene til NIFU STEP er noe lavere enn andre tilsvarende studier. NIFU STEP anser at dette kan skyldes at opplysningene i undersøkelsen er innhentet fra rektorer (skoleledere) og ikke fra lærerne selv. Trolig kan noen lærere har tatt videreutdanning uten at de har fått støtte til dette.

Det er usikkert hvorfor en såpass stor andel lærere ikke har deltatt på kompetansehevingstiltak. Mangel på tilbud eller støtte fra skoleleder og/eller skoleeier eller manglende interesse er to mulige forklaringer. Funnene fra kartleggingen tyder på at begge forklaringer er gyldige, selv om det er vanskelig å slutte hva som har størst betydning. Fra avsnitt 6.3.2 ble det poengtert at en stor andel lærere muligens overvurderer sin kompetanse til å undervise i fremmedspråk. Dette kan resultere i manglende interesse for å delta i kompetansehevingstiltak.

Den store andelen lærere som oppgir ikke å ha deltatt på kompetansehevingstilbud må også sees i forhold til at flertallet av lærere som har deltatt oppgir at dette har skjedd på eget initiativ. TALIS-undersøkelsen viser at over 80 % av lærerne i norske skoler oppgir å ha deltatt i formalisert faglig og yrkesmessig utvikling de siste 18 månedene⁴³. "Faglig og yrkesmessig utvikling" er definert svært bredt og inkluderer alt fra "formaliserte kurs eller andre kvalifiseringstiltak" og "mer uformelle måter ved individuell oppdatering gjennom litteratur etc. og gjennom diskusjoner med kollegaer"⁴⁴, hvilket betyr at 80 % ikke er noen høy andel, heller tvert i mot. 70 % av lærerne i Norge på ungdomstrinnet sier at de ønsker å delta i mer faglig og yrkesmessig utvikling. TALIS-undersøkelsen retter seg mot alle lærere på ungdomstrinnet, men sier ikke noe spesifikt om lærere i fremmedspråk.

Skoleledere ble bedt om å besvare hvorfor lærere ikke har deltatt på kompetansehevingstilbud. 18 skoleledere svarte på dette spørsmålet, hvor flere kryss var mulige. Åtte skoleledere oppgir at det ikke har vært ressurser til å sende lærere på kurs,

⁴² NIFU STEP, Vibe, Nils, Evensen, Miriam og Hovdhaugen, Elisabeth (2009). *Spørsmål til Skole-Norge. Tabellrapport fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere våren 2009*.

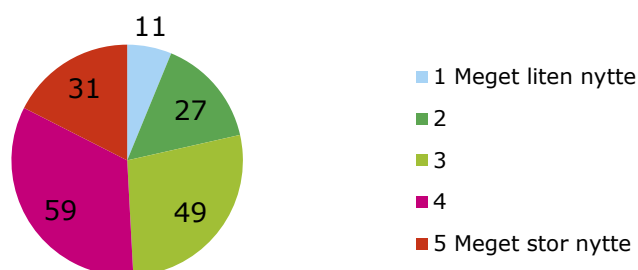
⁴³ OECDs internasjonale studie av undervisning og læring (TALIS). Presentasjon av hovedresultater. URL: http://www.udir.no/upload/Rapporter/TALIS-2008/TALIS08_sammendrag.pdf.

⁴⁴ OECDs internasjonale studie av undervisning og læring (TALIS). Presentasjon av hovedresultater. URL: http://www.udir.no/upload/Rapporter/TALIS-2008/TALIS08_sammendrag.pdf.

mens et tilsvarende antall begrunner manglende deltagelse på kompetansehevings-tilbud med at lærere selv ikke ønsker å dra på kurs. Seks skoleledere mener lærerne har den nødvendige kompetanse, og derfor ikke trenger å sendes på kurs. Fem skoleledere oppgir at de ikke har funnet relevante kurs å sende lærerne på. I TALIS-undersøkelsen er de vanligste grunnene til at lærere ikke har deltatt på kompetansehevingstilbud oppgitt å være arbeidsplass og mangel på passende tilbud. I TALIS-undersøkelsen konkluderes det forsiktig at faglig og yrkesmessig oppdatering er et individuelt ansvar.

Lærerne er bedt om å gi en vurdering av hvordan de opplever nytten av å delta på kompetansehevingstilbud, og svarfordelingen illustreres i Figur 6.21. Figuren viser hele tall, og ikke prosentvis fordeling.

Figur 6.21: Hvordan vurderer du nytten av de kompetansehevingstiltak du har deltatt på? (Skala 1 til 5) N lærer=177

På en skala fra 1 til 5, hvor 1 tilsvarer meget liten nytte og 5 tilsvarer meget stor nytte, viser Figur 6.21 at 59 av 177 lærere vurderer nytten av å ha deltatt på kompetansehevingstiltak til å være av stor nytte. Totalt sett vurderer et flertall av lærerne at de har hatt nytte av deltakelsen på kompetansehevingstilbudene, noe som er i samsvar med funn fra TALIS-undersøkelsen. Svarene på hvilken betydning dette har hatt, indikerer at lærere har hatt nytte av tiltak på dette området.

6.4 Endringer i UH – sektoren

Formålet med dette kapitlet er å se på hvorvidt det er et utvidet fagtilbud innenfor fremmedspråk i UH-sektoren. For å kartlegge hvorvidt det har skjedd endringer som følge av satsingen på fremmedspråk og strategien for å styrke fremmedspråk i grunnopplæringen, har vi sett nærmere på følgende områder:

- Utvidet fagtilbud
- Rekruttering
- Internasjonalisering

Det er gjennomført intervjuer med 15 informanter fra ni høyskoler og seks universiteter i Norge. Som tidligere nevnt kjenner alle informantene Rambøll har snakket med til strategien, selv om det er varierende i hvilken grad de har satt seg inn i innholdet og hvor godt de kjenner til ulike mål og tiltak. Det ser også ut til å være varierende hvorvidt informantene mener strategien er kjent i UH-sektoren, men om lag

alle informantene mener den er kjent blant de som jobber med språk og fremmedspråk. Alle informantene er positive til at det har kommet en strategi for fremmedspråk, og mener at satsingen er av stor nødvendighet. Allikevel er det delte mening om hvorvidt strategien har påvirket språktilbudet, undervisningen ved lærerutdanninger og i skolen, og ikke minst når det gjelder rekruttering av elever og studenter til engelsk og fremmedspråkfag.

6.4.1 Utvidet fagtilbud

Det fremkommer av kartleggingen at flere etter- og videreutdanningstilbud for lærere er startet opp siden 2004/2005. Dette er en følge av en kombinasjon mellom etterspørsel i sektoren, strategiplanen for styrking av fremmedspråk, Kunnskapsløftet og etter- og videreutdanningsmidler som er bevilget gjennom *Kvalitet gjennom kompetanseheving*. Flere informanter ser negativt på at 2. fremmedspråk ikke lenger er obligatorisk, og opplyser om at dette i sin tid førte til at etter- og videreutdanningstilbud måtte legges ned.

Det er tilbud innenfor europeiske språk som engelsk, fransk, tysk og spansk som har fått størst plass i utvidelsen av etter- og videreutdanningstilbudene. Samtidig fremgår det av intervjuene som er gjennomført i UH-sektoren at mange av kursene ikke stiller krav til forkunnskaper, og at de er av relativt kort varighet, eksempelvis et halvt år til et år. TALIS-undersøkelsen OECD har gjennomført, viser at den gjennomsnittlige varigheten er 14 dager i Norge, noe som er nær gjennomsnittet for landene TALIS er gjennomført i⁴⁵. Flere informanter mener disse "korte" kursene er av utilstrekkelig varighet i forhold til tiden det tar å lære seg et språk. En konsekvens av dette er at flere lærere får undervisningskompetanse i for eksempel spansk, mens kvaliteten på kurset vurderes av flere informanter som relativt lav.

En av informantene påpeker at et flertall av språktilbudene ikke har fagdidaktiske emner i studiene for hvert enkelt språk, som følge av at det er vanskelig å opprette stillinger. Dermed skjer det sammenslåinger, som gjør at flere ulike språk har felles didaktikkfag. En informant ved en høyskole hvor de har egne kurs i fagdidaktikk for hvert enkelt språk, fremhever verdien i at de har fagdidaktikk i hvert av språkfagene ved høyskolen vedkommende jobber ved, i stedet for generelt fagdidaktikkurs. Vedkommende mener dette er særlig viktig for engelsk og spansk, som er store språk, men høyskolen har også fagdidaktikk i russisk og finsk.

Det fremkommer av intervjuene at det er ulikt hvordan UH-sektoren har organisert sitt etter- og videreutdanningstilbud innenfor språkfagene, og hvilken variasjon og bredde det er i tilbudet. For å skaffe en oversikt, presenteres i vedlegg 4 en tabell over videreutdanningstilbud ved 15 utvalgte universiteter og høyskoler, med utfyllende kommentar om tilbudet.

6.4.2 Rekruttering

Økt rekruttering til språkstudier for studenter som vil bli lærere, er en del av strategiplanens hovedmål 3. Sett i sammenheng med at fremmedspråktilbudet i UH-sektoren skal utvides og at flere fremmedspråk skal tilbys i skolene, er rekruttering av elever og lærere en vesentlig suksessfaktor. Det er også rekrutteringsspørsmålet

⁴⁵ http://www.udir.no/upload/Rapporter/TALIS-2008/TALIS08_sammendrag.pdf, s. 6

som er en av de største utfordringene i den lave søknadsproblematikken vi har til fremmedspråk i Norge i dag.

Blant informantene er det ingen som oppgir at det er iverksatt noen systematisk form for rekruttering av studenter eller elever til engelsk eller fremmedspråk. En informant fra en av høyskolene forteller at det arbeides bevisst med rekruttering av fremmedspråklærere, og at dette skjer i samarbeid med Fremmedspråksenteret. Imidlertid er det ingen omfattende prosess, rekrutteringen foregår i tilknytning til Forskningsdagene. Det arrangeres en språkdag med språkkafè for å synliggjøre fremmedspråk og for å fange studentenes interesse.

En av informantene sier at hun ikke ser for seg nettverk for å rekruttere flere fremmedspråklærere, og flere informanter knytter dette til den lave statusen og prioriteringen av språkfag i skolen. Tre av informantene påpeker at det ligger en utfordring i å rekruttere studenter til fremmedspråkene, ettersom studentene ikke har prioritert språkfag i videregående opplæring. Når det gjelder rekruttering av fremmedspråklærere kan det hende innsats i forbindelse med strategiplanen har bidratt, men først og fremst er det lønns- og personalpolitikken i staten og kommunene som betyr noe. Det er ingen insentiver for å få studenter til å velge fremmedspråk, noe som også påpekes av andre informanter. Det påpekes også av rundt halvparten av informantene i UH-sektoren at da andre fremmedspråk likevel ikke ble obligatorisk hadde det en uheldig virkning på rekrutteringen av språkstudenter.

6.4.3 Internasjonalisering

Mål 5 i strategiplanen dreier seg om å styrke internasjonaliseringen i opplæringen i fremmedspråk. Informantene fra UH-sektoren er bedt om å si noe om internasjonale samarbeid som er etablert ved institusjonen. Enkelte av informantene påpeker at de vet det pågår internasjonale samarbeid, uten at de husker navn eller betegnelser på disse.

Generelt fremkommer det at de fleste høyskolene og universitetene har avtaler med universiteter i andre land om utveksling av studenter. Imidlertid fremhever flere informanter at det er utfordringer knyttet til at få studenter velger å benytte seg av ordningene. Videre nevner informanten ved ett av universitetene en utvekslingsavtale spesifikt med et fransk universitet siden 2004. Informanten sier at studenter på lærerutdanningen oppfordres sterkt til å ta et semester i utlandet ved dette universitetet. Likevel er det så få studenter som har tatt fransk masterstudium at ordningen ikke er prøvd ennå. Når det gjelder internasjonale forskningssamarbeid opplyser informanten at dette pågår med en rekke Latin Amerikanske land som samarbeidspartnere.

En annen informant sier at høyskolen vedkommende arbeider ved, har inngått samarbeid i Den Dominikanske republikk i forbindelse med spansk. Høyskolen utvider nå spansktilbudet til spansk 2, og har etter Kunnskapsløftet opplevd at det er enklere å rekruttere studenter til språkfagene.

6.5 Oppsummering: Satsing på fremmedspråk i utdanningssektoren, kompetanseheving og kunnskap om fremmedspråk

Av kartleggingen fremkommer det at det er bred enighet blant ulike aktører og nivåer i utdanningssektoren om at det er behov for en styrking av fremmedspråk. Et flertall av skoleeiere på kommunalt og fylkeskommunalt nivå oppgir at de kjenner til strategiplanen, men et mindretall av skoleeierne har styrking av fremmedspråk uttrykt i strategiske planer. Skoleeierne oppgir at de i noe grad opplever seg som rustet til å lede arbeidet med styrking av fremmedspråk og de nye læreplaner for engelsk og fremmedspråk i forbindelse med Kunnskapsløftet. For å føle seg godt rustet, oppgir skoleeierne erfaring, prioritering av kompetanseutvikling, tett samarbeid med skolene og nettverk med andre kommuner og fylkeskommuner som viktige suksessfaktorer. De skoleeiere som ikke opplever seg som godt rustet, oppgir tids- og prioriteringspress, manglende kompetanse og fremmedspråkressurser, og for lite kjennskap til hva som foregår i skolene og på feltet som hovedbarrierer.

Når det gjelder skolelederne, er det et flertall som oppgir å kjenne til strategiplanen for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen. Et flertall oppgir at rekruttering av elever er et strategisk fokus for skolen, men satsingen på engelsk og fremmedspråk er i mindre grad uttrykt i skolens strategiske planer. Rambøll vurderer derfor at det er vanskelig å vite hvorvidt satsingen på fremmedspråk gjenspeiles i skolens helhetlige virksomhet. Begrunnelser for at satsingen ikke er uttrykt i strategiske planer, oppgis å være at fremmedspråk ikke er et prioritert område på skolen og/eller i kommunen/fylkeskommunen, eller at satsingen er overlatt til lærere i fremmedspråk.

Et interessant funn som har fremkommet, er at skoleeiere, skoleledere og lærere i liten grad kjenner til Fremmedspråksenteret og deres nettsted. Et flertall lærere kjenner heller ikke til strategiplanen, mens noen få oppgir også at de ikke har satt seg inn i den nye læreplanen.

Generelt vurderer lærerne at de har ganske høy kompetanse til å møte de krav til opplæring som stilles etter Kunnskapsløftet, spesielt når det gjelder bruk av mål-språk i opplæringen og arbeid med skriftlige oppgaver. Bruk av mapper skiller seg ut som et område hvor lærerne opplever at de har manglende kompetanse. Videre har lærere oppgitt hvilke kompetansetiltak de anser som viktige for å imøtekomme krav til opplæring i fremmedspråk, og disse er:

- Pedagogiske og fagdidaktiske kurs
- Varierte undervisningsformer
- Muntlige ferdigheter i fremmedspråket/bruk av språket muntlig
- Kulturkunnskaper om fremmedspråket
- Vurdering og kartlegging (mappevurdering og andre vurderingsformer)
- Bruk av IKT og digitale læremidler i fremmedspråk/digital kompetanse
- Læringsstrategier og metode

Et flertall av lærerne oppgir at de ikke har deltatt i kompetansehevingstiltak (videre- og etterutdanning) som er relevante for fremmedspråket de underviser i, etter høsten 2005. Blant de som har deltatt, er det i størst grad kortere kurs/seminarer på under 16 timer eller videreutdanning i språkdidaktikk i Norge som er gjeldende. Et flertall av lærerne som har deltatt på kompetansehevingstiltak, vurderer nytten av dette som stor.

6.5.1 Utvidet tilbud i UH-sektoren

Kartleggingen viser at det er bred kjennskap til strategiplanen for styrking av fremmedspråk i blant informantene. Det er allikevel varierende i hvilken grad informantene kjenner til innholdet i strategiplanen. Flere informanter oppgir at det er iverksatt tiltak som faller under strategiplanen, uten at disse nødvendigvis er direkte knyttet til fremmedspråkstrategien. Det er ingen av informantene som gir uttrykk for at det har blitt opprettet flere tilbud eller skjedd store endringer i undervisningen, men en informant påpeker at det kan ha blitt lettere å holde språktilbud i live etter fremmedspråksatsingen kom. Allikevel påpekes dette å være midlertidig, slik at det er vanskelig å si hvor varig tilbudene vil være.

I dag er det tilbud innenfor europeiske språk som fransk, spansk, tysk og engelsk som dominerer. Tilbud om fremmedspråkdidaktikk kan enten slås sammen for alle språkfagene, dvs. at studenter på for eksempel tysk, fransk og engelsk tar et felles kurs i fremmedspråkdidaktikk, eller kurs i fremmedspråkdidaktikk tilbys spesifikt for det enkelte språkfaget, dvs. at for eksempel studenter i fransk går på et kurs bare for franskstudenter og at engelskstudenter går på et annet kurs.

Kartleggingen viser at ikke alle fremmedspråkene som tilbys har egne fag i fagdidaktikk, og ved de fleste UH- institusjonene slås dette sammen for flere språk. Kun én av informantene opplyser om at alle språkfagene ved høghskolen har egne fag i fagdidaktikk.

Ut i fra hvilke ressurser som skal til for å lære et språk, stiller flere av informantene spørsmål ved kvaliteten på de videre- og etterutdanningskursene som tilbys. Dette begrunnes med at de fleste kursene er av kort varighet, og at det ikke nødvendigvis trengs forkunnskaper for å delta. Når det gjelder rekruttering av studenter til fremmedspråkstudier, er det ingen av informantene som oppgir at det følges en bevisst strategi. Enkelte informanter trekker frem Fremmedspråksenteret som viktig i rekrutterings- og informasjonssammenheng, og en informant forteller at høghskolen han jobber ved samarbeid med Fremmedspråksenteret og bruker Forskerdagene til å synliggjøre og rekruttere lærerstudenter til fremmedspråkstudier.

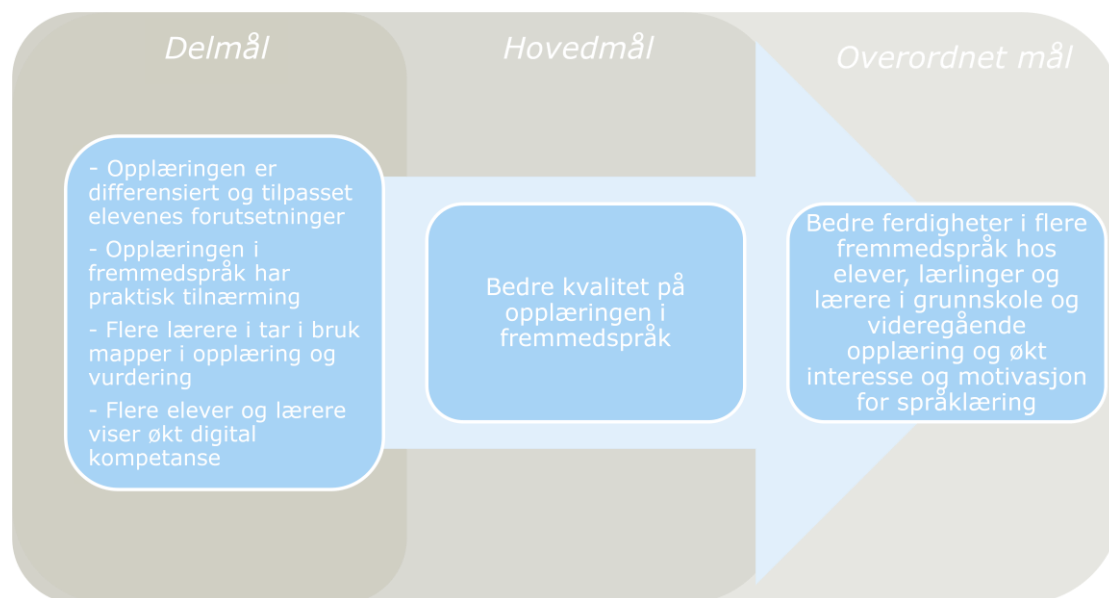
7. FOKUS OG INNHOLD I OPPLÆRINGEN I FREM- MEDSPRÅK

Dette kapitlet ser på fokus og innhold i fremmedspråkopplæringen på ungdomstrinn og i videregående opplæring. Flere studier av fremmedspråkopplæringen i skolen har vist at opplærings- og vurderingsmetodene i fremmedspråkopplæringen ikke er i tråd med nyere didaktisk teori og at dette har gått ut over kvaliteten i undervisningen. Kapitlet vil først presentere hva strategiplanen sier på dette området, herunder hovedmål, delmål og enkelte tiltak i strategien som hører inn under dette kartleggings-temaet. Kapitlet undersøker praksis i fremmedspråkopplæringen i dag, hvorvidt det har skjedd didaktiske endringer i praksis, og i særdeleshet hva gjelder endringer mot en mer praktisk tilnærming, økt bruk av mapper i undervisning og vurdering og bruken av digitale verktøy.

7.1 Strategien Språk åpner dører

Dette kartleggingstemaet forholder seg først og fremst til hovedmål 2 i strategien Språk åpner dører med tilhørende fire delmål og 10 tiltak. I tillegg forholder det seg også delvis til hovedmålet Internasjonalisering. Figur 7.1 viser delmål, hovedmål og overordnet mål i strategien relatert til dette kartleggingstemaet.

Figur 7.1: Strategiplanens målstruktur

Bedre kvalitet på opplæringen i fremmedspråk er et sentralt delmål i strategien for å bedre ferdigheter i fremmedspråk i grunnskole og videregående opplæring, samt å skape økt interesse og motivasjon for språklæring. Slik vi så i kapittel 4 har kvaliteten i fremmedspråkopplæringen i skolen ikke vært tilstrekkelig god, og mye av undervisningsmetodene tatt i bruk har vært tradisjonelle, eksempelvis basert på pugging og oppramsing av utenat lærte setninger eller replikker. Det har vært lite fokus på muntlige ferdigheter og praktisk bruk av språket.

Delmålene i strategien legger opp til at en endring i undervisnings- og vurderingsmetoder kan bedre kvaliteten på språkopplæringen, som igjen kan føre til at flere elever får økt interesse for å studere språk. Fokuset for dette kapitlet er derfor å kartlegge hvorvidt det har skjedd en endring i praksisfeltet, dvs. hos fremmedspråklærere i skolen.

7.2 Differensiert og tilpasset opplæring

Etter Opplæringsloven § 1-3, skal opplæringen i skolen tilpasses den enkelte elev, lærling og lære kandidats evner og forutsetninger⁴⁶. Tilpasset opplæring skal altså være et gjennomgående prinsipp i alle fag i grunnopplæringen. Tilpasset opplæring forutsetter differensiert undervisning. Dette innebærer blant annet at elever får en variert form for undervisning, og at lærer (i samarbeid med elev) velger blant ulike typer aktiviteter eller oppgaver av ulik art og vanskelighetsgrad som er tilpasset den enkelte elev. Det stiller også varierte krav til lærers undervisningsmetoder, hva som vektlegges i opplæringen, og bruk av ulike vurderingsverktøy.

Differensiert og tilpasset opplæring for elevene i fremmedspråkopplæringen er et av delmålene for å øke kvaliteten i fremmedspråkopplæringen. Tilpasset opplæring krever tilpasning i både undervisnings- og vurderingsmetoder. Fordi varierte arbeidsmetoder er viktig for å skape tilpasset opplæring, har vi sett det som hensiktsmessig å kartlegge hva slags aktiviteter lærerne bruker i undervisningen, og hvor stor andel av sin tid de bruker på de forskjellige. Funnene fra breddeundersøkelsen til lærere i fremmedspråk viser at lærerne benytter forskjellige arbeidsmetoder i undervisningen. Tabell 7.1 viser to mål for sentraltendens⁴⁷ for hvor stor del av undervisningstiden fremmedspråklærere bruker på forskjellige aktiviteter.

Tabell 7.1: Anslagsvis i løpet av et skoleår: Hvor stor andel bruker du på følgende aktiviteter i opplæringen i fremmedspråk/engelsk? N=988

	Modus	Gjennomsnitt
Individuelle skriftlige oppgaver	11-20 %	21-30%
Arbeid med språkstrukturer/grammatikk	11-20 %	21-30%
Muntlige presentasjoner	11-20%	21-30%
Temaarbeid	1-10/11-20 %	11-20%
Prosjektarbeid	1-10 %	11-20%
Høytlesing	1-10 %	11-20%
Prosessskrivning	1-10 %	1-10%
Diskusjon/forum/blogg	1-10 %	1-10%
Samarbeid med elever som snakker målspåket	0 %	1-10%

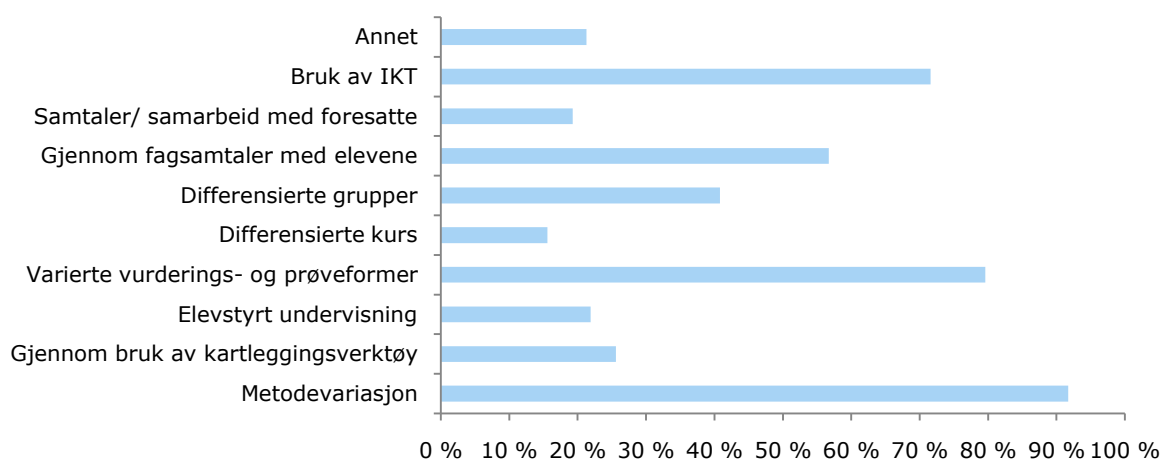
⁴⁶ Opplæringsloven. URL: <http://www.lovdato.no/all/hl-19980717-061.html#map001>.

⁴⁷ Mål for sentraltendens uttrykker hva som er typisk for en fordeling, i dette tilfellet hvor stor andel som er typisk å bruke på ulike aktiviteter for lærere i fremmedspråk. Modus og gjennomsnitt er to ulike mål for sentraltendens. Modus er den verdien som forekommer oftest i svarfordelingen. Gjennomsnitt er summen av alle enheters (læreres) verdier dividert på antall enheter. Hvis det er store forskjeller i svarene kan gjennomsnittet være misvisende. Vi har derfor valgt å vise både modus og gjennomsnitt.

Tabell 7.1 viser at lærerne varierer mellom flere aktiviteter i opplæringen i fremmedspråk. Vi har her valgt å presentere både gjennomsnitt og modus ettersom de varierer en del. Dette vises for eksempel ved at modus viser at det mest typiske for lærere er å bruke 11-20 % på arbeid med språkstrukturer og grammatikk, mens gjennomsnittet viser 21-30 %. Dette kan tolkes dit hen at det er store variasjoner mellom lærerne og at *noen* lærere tydeligvis bruker svært stor andel av tiden sin på dette slik at gjennomsnittet trekkes opp.

Tabell 5.1 viser at individuelle skriftlige oppgaver og arbeid med språkstrukturer/grammatikk fortsatt plasserer seg som de aktivitetene som brukes mye, men det er likevel positivt at flesteparten av lærerne benytter flere aktiviteter. Når det gjelder nyere former for aktiviteter slik som prosessskrivning, diskusjon/forum/blogg og samarbeid med elever som snakker målspråket benyttes dette i liten grad. Andre funn fra spørreundersøkelsen viser dog at lærerne sier at de forsøker å tilpasse undervisningen på flere måter. Figur 7.2 viser hvilke måter lærere benytter for å tilpasse opplæringen.

Figur 7.2: På hvilke måter tilpasser du opplæringen til den enkelte elev? Flere kryss mulige. N=986?

Figur 7.2 viser at de høyest brukte måtene å tilpasse opplæringen på er metodevariasjon, varierte vurderings- og prøveformer, bruk av IKT og fagsamtale med elever – over 50 prosent oppgir at de benytter disse måtene for å tilpasse opplæringen. Det er imidlertid bare rundt 25 prosent av lærerne som benytter kartleggingsverktøy.

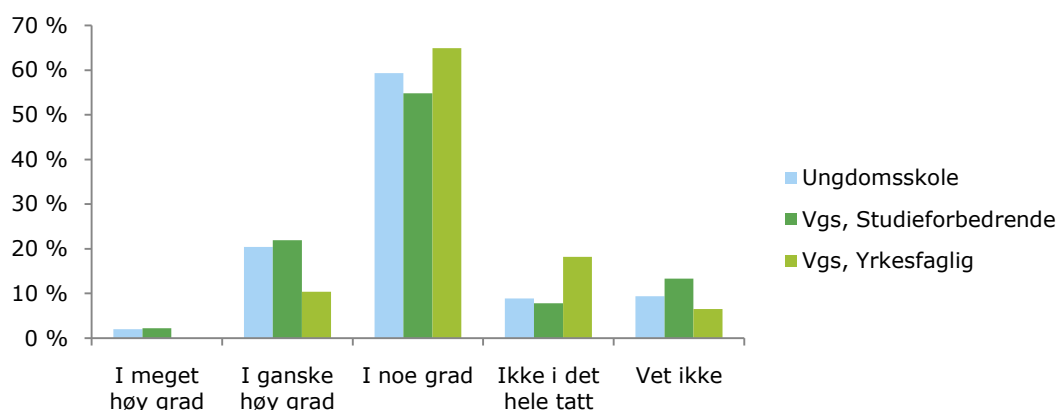
7.3 Tilnærming til opplæring i fremmedspråk

Strategien Språk åpner dører legger stor vekt på at fremmedspråkopplæringen må endre sin didaktiske tilnærming til større grad av vektlegging av kommunikative ferdigheter. Strategien baserer seg også på at en større praktisk tilnærming til språkfagene i skolene kan heve kvaliteten i undervisningen, men også i betydelig grad skape økt interesse for fremmedspråk ved at elevene kan se større relevans av faget.

Fokuset på praktisk tilnærming til opplæring i fremmedspråk har fått betydning for opplæringen i fremmedspråk i skolen selv om det trolig fortsatt er et stykke igjen. I henhold til lærerne selv, har det skjedd en endring mot en mer praktisk språkbruk i

fremmedspråkopplæringen i skolene. Figur 7.3 gir en oversikt over andelen lærere som vurderer at det har skjedd didaktiske endringer mot en praktisk tilnærming i fremmedspråk.

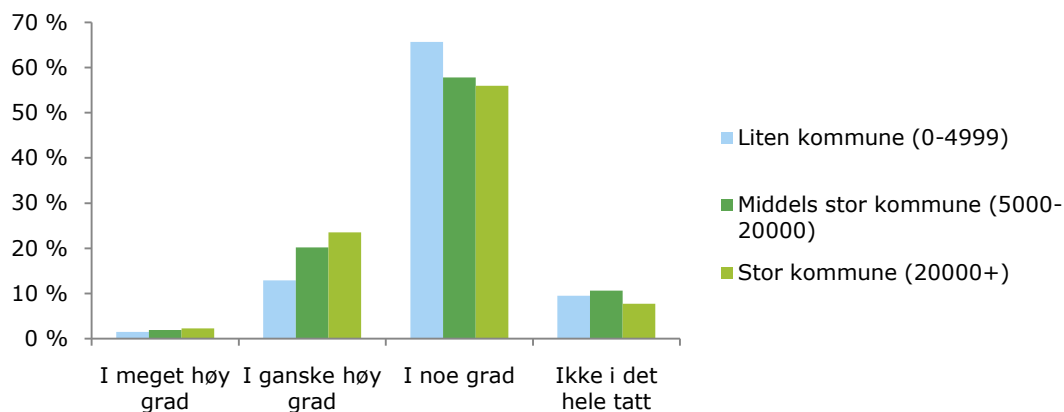
Figur 7.3: I hvilken grad vurderer du at det har skjedd didaktiske endringer som peker mot en praktisk tilnærming i opplæringen i fremmedspråk/engelsk ved din skole? krysset med Hvilket trinn underviser du på? N=988

Funnene viser dog at flertallet av fremmedspråklærerne vurderer at det "i noe grad" har skjedd en endring. Det er ikke store variasjoner mellom trinn og program selv om lærere som underviser på yrkesfaglige program vurderer at det har skjedd didaktiske endringer i mindre grad enn øvrige trinn og programmer.

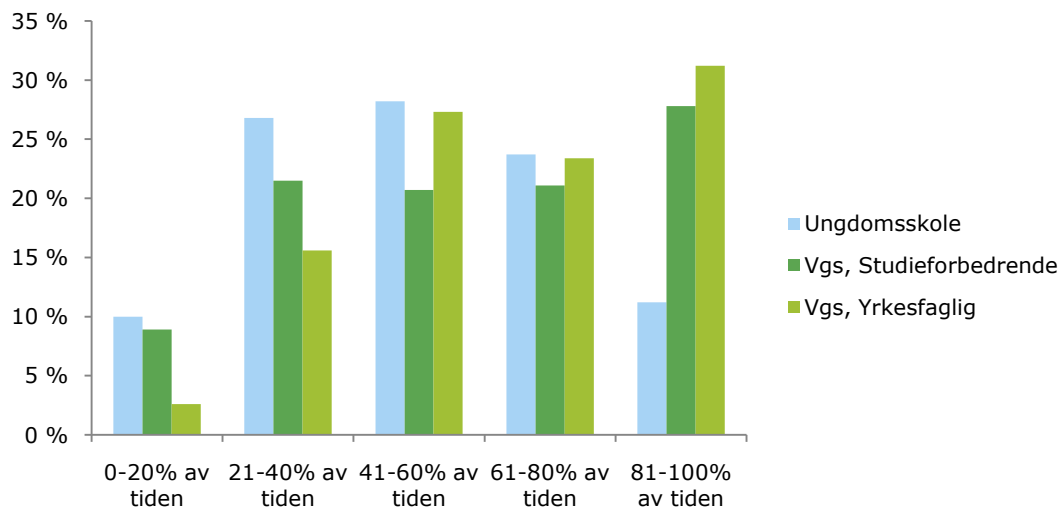
Funn fra breddeundersøkelsen viser at kommunestørrelse har større betydning for hvorvidt læreren vurderer at det har skjedd didaktiske endringer, enn språket læreren underviser i. Det er svært liten variasjon mellom lærere i språkene engelsk, tysk, fransk og spansk sine vurderinger, foruten at lærere i fransk svarer "i høy grad" litt oftere enn de øvrige, jmfør vedlegg 3. Hva gjelder kommunestørrelse, vises det at når vi sammenligner lærerens vurdering av hvorvidt det har skjedd didaktiske endringer ser vi at lærere i store kommuner svarer "i ganske høy grad" oftere enn middels og små kommuner. I store kommuner svarer henholdsvis 24 prosent at endringer har skjedd i ganske høy grad, i middels stor kommune 20 prosent og i små 13 bare prosent.

Figur 7.4: I hvilken grad vurderer du at det har skjedd didaktiske endringer som peker mot en praktisk tilnærming i opplæringen i fremmedspråk/engelsk ved din skole? krysset med Hvor mange innbyggere er det i den kommunen skolen din tilhører? N=969

Fremmedspråklærerne er også bedt om å anslå hvor stor andel av tiden de bruker målspråket i opplæringen. Funn fra breddeundersøkelsen viser at verken det språket læreren underviser i, eller kommunestørrelse, ser ut til å ha nevneverdig betydning for i hvor stor grad målspråket benyttes i timen (jamfør vedlegg 3). Her er imidlertid engelsk et unntak, men det defineres heller ikke som et fremmedspråk, ved at det oftere tales i timene. Undervisningsnivå ser dog ut til å ha større betydning, hvilket fremgår av Figur 7.5.

Figur 7.5: I hvilken grad benyttes målspråket i opplæringen? N= 988

Tallene viser at den største forskjellen eksisterer mellom ungdomskolen og videregående opplæring. Lærere i fremmedspråk på yrkesfaglige utdanningsprogram melder

at de bruker språket i størst grad. Dette nyanserer derfor analysen av hvorvidt det har skjedd didaktiske endringer mot mer praktisk tilnærming. En årsak til denne forskjellen kan være at yrkesfaglige lærere allerede har brukt språket mer i opplæringen fordi yrkesfag generelt er mer orientert mot praksis opplæring, sammenlignet med studieforberedende videregående.

Generelt sett viser tallene et positivt utviklingstrekk – at målspråket på både ungdomstrinnet og i videregående opplæring brukes i høy grad av majoriteten av lærerne. Det er under 10 som sier av målspråket brukes 0-20 % av tiden.

Begrepet praktisk tilnærming er imidlertid et lite presist og lite definert begrep, og det er derfor usikkerhet befestet ved hvordan lærerne selv forstår begrepet. En informant i UH-sektoren sier om praktisk tilnærming at det er et politisk og ikke et didaktisk begrep, og at begrepet er vanskelig å forholde seg til. Informanten understreker at fag ikke er enten praktiske eller teoretiske, men at det er tilnærmingen som må være begge deler.

Også Solfjeld hevder at det er stort behov for en tydeligere definering og presisering av hva praktisk tilnærming innebærer, basert på en intervjuundersøkelse med lærere i fremmedspråk på ungdomstrinnet⁴⁸. Hensikten med undersøkelsen var å avdekke læreres syn på lærerrollen, fagets rammebetingelser og hvordan de forstår god praksis i undervisningen.

I likhet med Solfjeld argumenterer også Heimark for at de fleste lærere har et stykke igjen før de har inkludert læreplanens hovedområde "Språklæring" i den praktiske tilnærmingen (læringsstrategier). Heimark har undersøkt fransklæreres forståelse av praktisk tilnærming og hvorvidt det har skjedd didaktiske endringer i tråd med ny læreplan i fremmedspråk og mål for opplæringen i stortingsmelding 30 (2003-2004)⁴⁹.

Heimark konkluderer videre at lærerne i ulik grad bruker målspråket fransk i klasserommet og i liten grad autentiske tekster og digitale verktøy. Heimark definerer imidlertid ikke hva hun forstår som praktisk tilnærming, som gjør det noe vanskelig å vurdere funnene i undersøkelsen. I vår breddeundersøkelse gjennomført med lærere ser vi at lærerne bruker en god del tid på arbeid med språkstrukturer/grammatikk, men at de også bruker mye tid på andre forhold, jamfør Tabell 7.1 i tidligere avsnitt. Slik vi kan tolke tallene i Tabell 7.1, så viser modus at de fleste lærerne bruker 11-20 prosent av undervisningstiden på arbeid med språkstrukturer/grammatikk, mens gjennomsnittet er på 21-30 prosent. Forskjellene mellom de to målene for sentraltendens her, tyder på at det er noen lærere som bruker mye mer tid på språkstrukturer/grammatikk, og som trekker gjennomsnittet opp. Dette stemmer overens med funn fra de kvalitative intervjuene hvor informanter i UH-sektoren, vurderer at den eldre generasjonen med lærere har et stort fokus på grammatikk, men at fokus på praktisk språkbruk og kommunikativ kompetanse i større grad begynner å få større fotfeste i den yngre generasjonen lærere.

⁴⁸ Solfjeld, Kåre (2007): *Andre fremmedspråk på ungdomstrinnet – med praktisk tilnærming. Fokus på språk*.

⁴⁹ Heimark, Gunn Elin (2008). "Praktisk tilnærming i praksis", i *Acta Didactica Norge* Vol 2. Nr. 1 Art. 10.

Det fremgår av Heimark sin undersøkelse at det er lite bilingval undervisning⁵⁰, som betyr at i stedet for norsk som arbeidsspråk i undervisningen i ikke-språkfag, benyttes et fremmedspråk. I undersøkelsen fremgår det ytterligere at det er lite tverrfaglig samarbeid. Begge funn stemmer overens med lærernes svar i vår undersøkelse. Det var blant annet bare 1,3 prosent av lærerne som hadde gjennomført bilingval undervisning, jamfør avsnitt 7.8. Heimark vurderer at hovedutfordringer fremover er at elevene får økt innsikt i egen språklæring, bruk av digitale verktøy og økt bruk av målspråket.

7.4 Lærernes mappebruk i opplæring og vurdering

At flere lærere tar i bruk mapper i opplæring og vurdering er et av hovedmålene for å bedre kvaliteten på opplæringen i fremmedspråk i Språk åpner dører. Mappemetodikk ligger derfor til grunn for strategien i stor grad. Mapper er uttrykk for et syn på læring som forutsetter at undervisning og vurdering er integrert⁵¹, og hvor eleven skal ta del i sin egen læring gjennom selvrefleksjon og egenvurdering i samarbeid med læreren.

I skolen brukes ordet "mappe" om en samling elevarbeider⁵². Det er flere typer mapper, men hovedsakelig kan det skilles mellom tre hovedformer: kompetansemappe, læringsmappe og vurderingsmappe⁵³. Formålet med bruk av mapper er imidlertid først og fremst læring, og begrepet læringsmappe⁵⁴ benyttes gjerne for å understreke at formålet er læring, uansett om mappen er grunnlag for vurdering. Alle typer mapper kan være enten papirbaserte eller digitale.

Funnene fra breddeundersøkelsen med lærere i fremmedspråk viser at elevmapper i opplæringen fortsatt brukes i lite utstrakt grad, da hele 76 prosent av lærere i fremmedspråk sier at de ikke benytter elevmapper, mens bare 22 prosent sier at de bruker elevmapper. Det er ingen signifikante forskjeller mellom lærere som underviser på ungdomstrinnet og i videregående opplæring, og heller ingen mellom yrkesfaglig og studieforberedende utdanningsprogram. Dette viser lav måloppnåelse på dette punktet, som har flere forklaringer.

På den ene siden har det sammenheng med mangel på kompetanse og tidsressurser. På den andre siden, svarer også en stor andel lærere at de "ikke ser nytten av bruk av mapper". Figur 7.6 viser hvorfor elevmapper, i følge lærerne, ikke benyttes for delt på store, middels og små kommuner.

⁵⁰ Bilingval undervisning, på engelsk Content and Language Integrated Learning (CLIL).

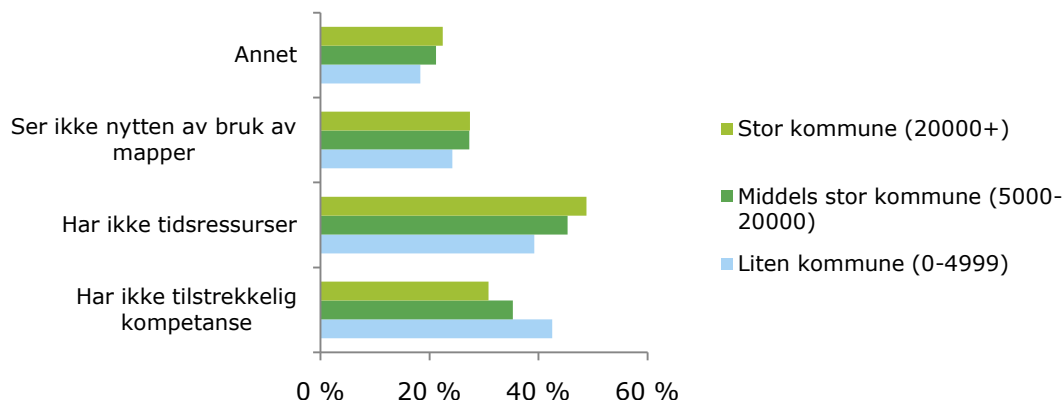
⁵¹ Dysthe, Olga (2005, januar). "Mapper i barneskolen". Tilgjengelig på www.skolenettet.no

⁵² Dysthe, Olga (2005, januar). "Mapper i barneskolen". Tilgjengelig på www.skolenettet.no

⁵³ Dysthe, Olga, Engelsen, Knut Steinar og Otnes, Hildegunn (2003). *Mapper som pedagogisk redskap – perspektiver og erfaringer*. Abstrakt forlag.

⁵⁴ Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling (ILS) benytter begrepet "læringsmappe" i Dysthe et al. (2003).

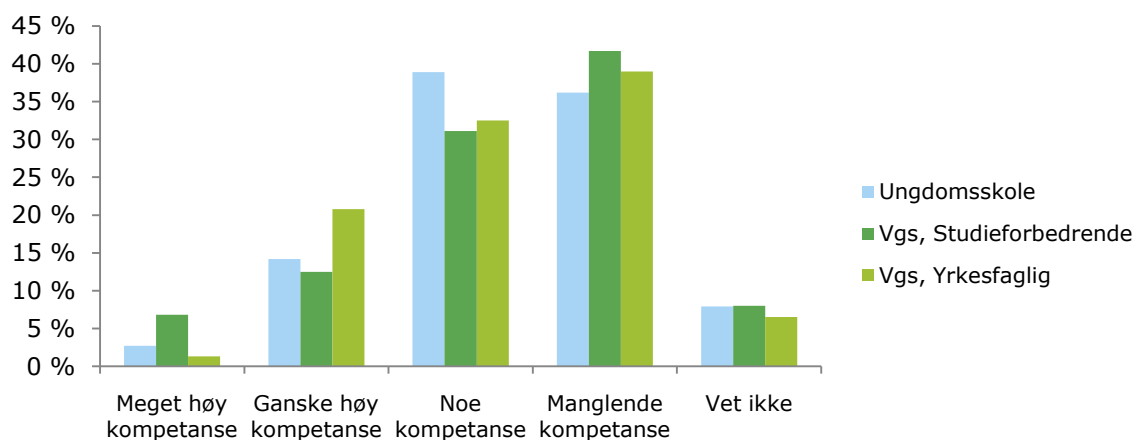
Figur 7.6: Hvorfor benyttes ikke elevmapper i opplæringen? Flere kryss mulige. N=745

Fordelingen viser at mangel på tid og kompetanse utgjør en stor del av forklaringen på hvorfor lærerne ikke tar i bruk elevmapper i opplæringen. Det er også rundt 25 prosent av lærerne som ikke bruker elevmapper fordi de ikke ser nytten av dette. Dette kan også ha sammenheng med at de ikke har god nok kompetanse til å bruke mapper i opplæringen.

Det var ingen signifikante forskjeller mellom fremmedspråklærere som underviser på ungdomstrinnet og på studieforberedende og yrkesfaglige studieprogram i videregående opplæring. Det er desto heller slik at kommunestørrelse påvirker bruken av elevmapper. Mangel på tid øker med kommunestørrelse, slik at lærere i store kommuner i størst grad tenderer til å si at de ikke bruker elevmapper på grunn av tidsressurser, mens færre og færre lærere svarer dette jo mindre kommunestørrelse er. På den andre siden, mangel på kompetanse synker med økt kommunestørrelse. Dette funnet styrkes av andre funn i breddeundersøkelsen. Figur 7.7 viser lærerens vurdering av sin egen kompetanse til å bruke mapper.

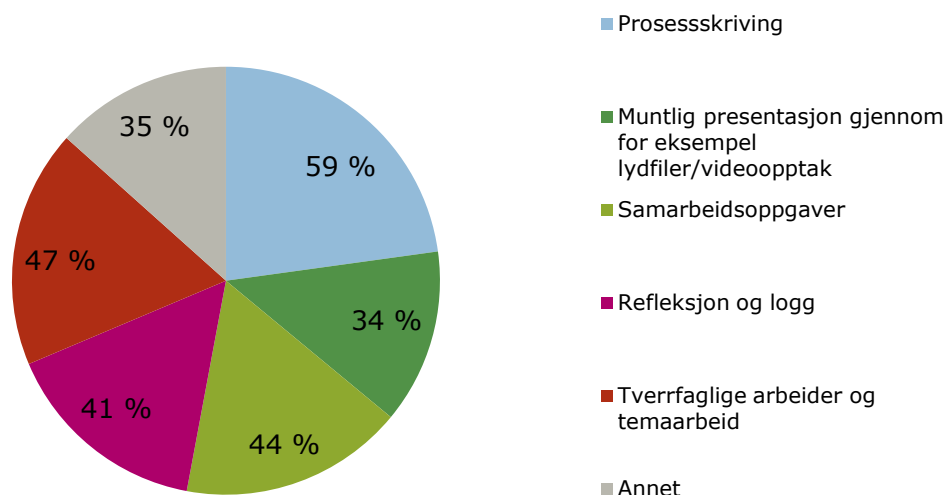
Figur 7.7: Hvordan vurderer du din egen kompetanse på de følgende områdene – mappebruk? N=973

Figur 7.7 viser at et stort antall av lærerne vurderer at de enten har "manglende kompetanse" eller "noe kompetanse" til å bruke mapper, og er her kryssset med undervisningsnivå. I analysen har vi også undersøkt hvorvidt undervisningsnivå, hvilket språk som undervises eller kommunestørrelse har betydning for lærernes kompetanse, men ingen av variablene indikerer signifikante forskjeller (Se mer i vedlegg 3).

Når det gjelder de lærerne som svarer bekreftende på om de bruker elevmapper i opplæringen, så benytter de mapper i flere typer av aktiviteter, og i stor grad i prosessskrivning. Figur 7.8 viser noen av de aktivitetene som elevmapper benyttes til.

Figur 7.8: I hvilke aktiviteter benyttes elevmapper? Flere kryss mulige. N=217

7.5 Bruk av Den europeiske språkpermen

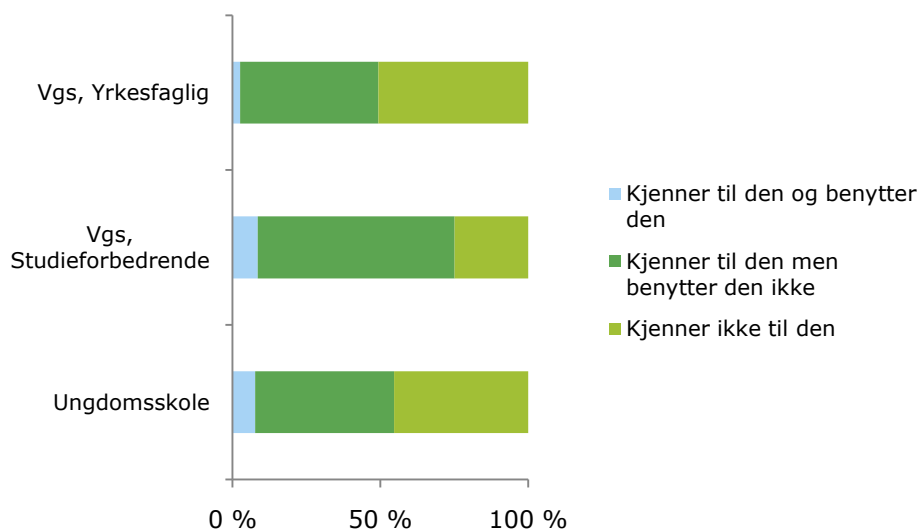
Språkpermen er et pedagogisk verktøy som skal gi elever, studenter eller andre som lærer, eller har lært seg fremmedspråk, en mulighet til å dokumentere språkferdigheter og reflektere over egen læring (Les mer om språkpermen i avsnitt 4.1.2). Språkpermen er derfor en blanding av flere typer av mapper, men først og fremst en kompetansemappe, jamfør avsnitt 7.4. Erfaringer med språkpermen fra blant annet Finland, Sverige og Irland, viser at bruk av språkpermen kan heve kvaliteten på opplæringen⁵⁵. Å "spre kunnskap om Den europeiske språkpermen som verktøy i språk-opplæringen" er definert som et tiltak for å øke læreres bruk av mapper i Språk åpner dører. Språkpermen finnes i to utgaver, én for 6-12 år og én for 13-18 år. Språkpermen for ungdomstrinnet ble introdusert til lærere gjennom et toårig pro-

⁵⁵ Kunnskapsdepartementet (2007). Språk åpner dører. Styrking av fremmedspråk i grunnsopplæringen (2005-2009). Revidert utgave januar 2007.

sjekt fra 2006-08. Et toårig innføringsprosjekt for språkpermen på barnetrinnet startet opp høsten 2008, og pågår fortsatt. Som del av dette tilbyr Fremmedspråksenteret gratis, regionale kurs i bruken av språkpermen.

Lærere i fremmedspråk er hovedmålgruppen til Språkpermen. Funn fra undersøkelsen viser imidlertid svært lav bruk av språkpermen, jamfør Figur 7.9.

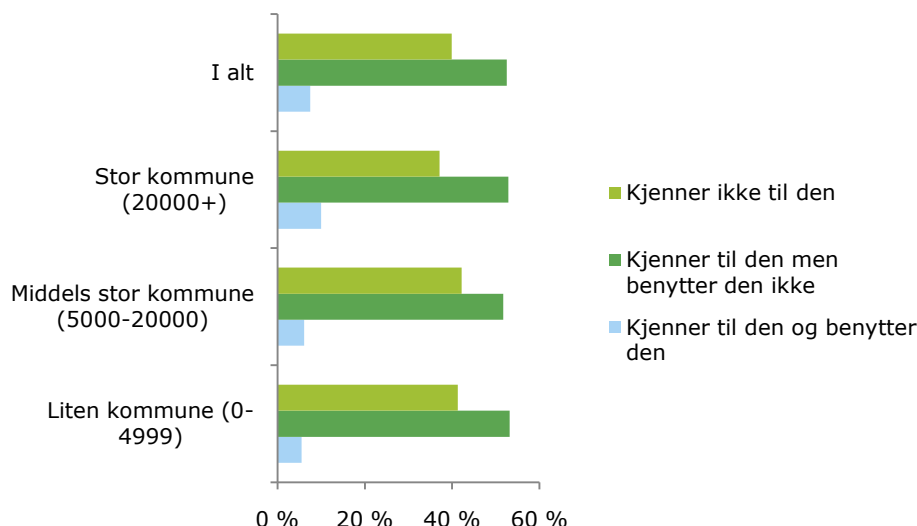
Figur 7.9: Kjenner du til den europeiske språkpermen i opplæringen? N=986

Som vi ser av Figur 7.9 er det svært få lærere i fremmedspråk som benytter språkpermen i opplæringen. Rundt halvparten av lærere i fremmedspråk kjenner til språkpermen, men benytter den likevel ikke. Det er flere som kjenner til språkpermen av lærere på studieforbredende program i videregående opplæring. Det er svært interessant at lærere kjenner til permen, men likevel ikke benytter den. Hvis vi sammenligner med hvorfor lærere sa at de ikke benyttet mapper generelt, så var manglende kompetanse, tid eller at de ikke så nytten av mapper, årsaker til dette. Det er nærliggende å tro at dette også forklarer hvorfor de ikke benytter språkpermen. Dette betyr derfor at det ikke er nok bare å spre kunnskap om språkpermen, men at lærere må få hevet sin kompetanse om mapper generelt og språkpermen spesielt, i forhold til praktisk bruk i opplæringssituasjoner, hvilket også trolig vil endre syn på hvorvidt mapper er nyttige redskaper i opplæringen.

Ofte har kommunestørrelse betydning for kunnskapsformidling ved at det lettere å nå ut til store kommuner enn små kommuner, da disse sjeldnere er tre-nivåkommuner. I tilfellet med språkpermen ser vi imidlertid at det er svært marginale forskjeller i bruk og kjennskap mellom kommunene. Det er omtrent fem prosent flere som benytter språkpermen i store enn i middels og små kommuner, jamfør Figur 7.10.

Figur 7.10: Kjenner du til den europeiske språkpermen i opplæringen? krysset med kommunestørrelse. N=969

7.6 Lærernes bruk av vurderingsformer

Vurdering er et stort fokus etter innføringen av Kunnskapsløftet. Fremmedspråk skal gis høyere status ved at elevene skal vurderes med karakterer i disse fagene, som også skal telle ved inntak til videregående opplæring⁵⁶. Betydningen av vurderingspraksis for læring er stor. Kunnskapsløftet og det nye læreplanverket legger opp til at vurderingspraksis i skolen skal forbedres. Omtale av vurdering i LK06 synliggjør betydningen av vurdering som er sentralt verktøy i opplæringen, hvor fremmedspråkopplæringen er intet unntak⁵⁷. Fra og med august 2009 har elevene i grunnskolen og videregående opplæring rett til individuell vurdering⁵⁸. I henhold til opplæringsloven (§ 3-1 og 3-2) innebærer individuell vurdering retten til underveisvurdering, sluttvurdering og dokumentasjon. Underveisvurdering og sluttvurdering har ulike formål⁵⁹.

Formålet med underveisvurdering er å fremme læring og utvikling og gi grunnlag for tilpasset opplæring, og skal gis løpende i opplæringen som veiledning til eleven. Formålet med sluttvurdering er å gi informasjon om kompetansen til elevene ved avslutningen av opplæringen i faget. Dette skjer til eksamen og ved avslutning av opplæringen i faget, i form av standpunkt karakter og eventuelt eksamen. Fokus er også på at underveisvurdering i opplæringen skal bidra til å skape en kultur for læring, og styrke kvaliteten i opplæringen. Innføring av mappevurdering er et ledd i arbeidet med å styrke vurdering, og et tiltak i Språk åpner dører. Språk åpner dører legger opp til en endring i vurderingspraksis ved økt bruk av mappevurdering.

⁵⁶ Strategiplanen Språk åpner dører. Styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009. Revidert utgave januar 2007.

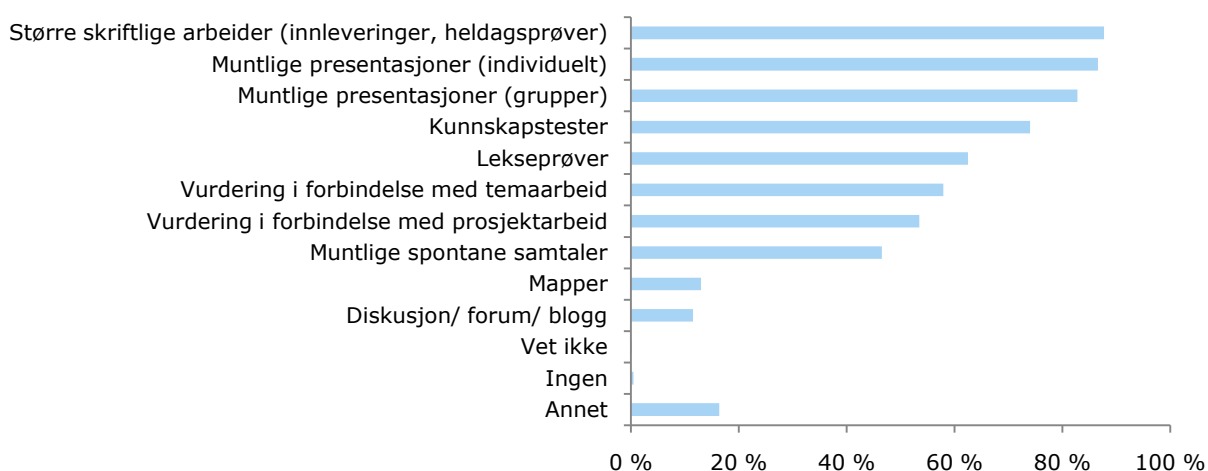
⁵⁷ Utdanningsdirektoratet (2006, 26 april): "Elevvurdering i kunnskapsløftet".

⁵⁸ Forskrift om endring i forskrift til opplæringsloven, som trådte i kraft 1.08.2009. URL: <http://www.lovdata.no/ltavd1/filer/sf-20090701-0964.html>.

⁵⁹ Utdanningsdirektoratet (2009): "Veiledning til lokalt læreplanarbeid", tilgjengelig på www.skolenettet.no

Breddeundersøkelsen, som er besvart av over 1000 fremmedspråklærere som underviser på ungdomstrinnet og i videregående opplæring, viser at lærerne benytter flere kanaler for å gi tilbakemelding til elevene. Mellom 80 til 100 prosent av lærerne gir tilbakemelding gjennom karakterer, skriftlige tilbakemeldinger, egen samtale med eleven; 50-60 prosent av lærerne benytter direkte tilbakemeldinger og foreldre-samtale til å gi tilbakemeldinger, mens rundt en fjerdedel benytter læringsplattform til å gi tilbakemeldinger. Når det gjelder å gi elevene en tilbakemelding med karakter, benyttes flere vurderingsformer, slik det fremgår av Figur 7.11.

Figur 7.11: Hvilke prøveformer/vurderingsformer benytter du for å gi elever en vurdering med karakter? Flere kryss mulig. N=982

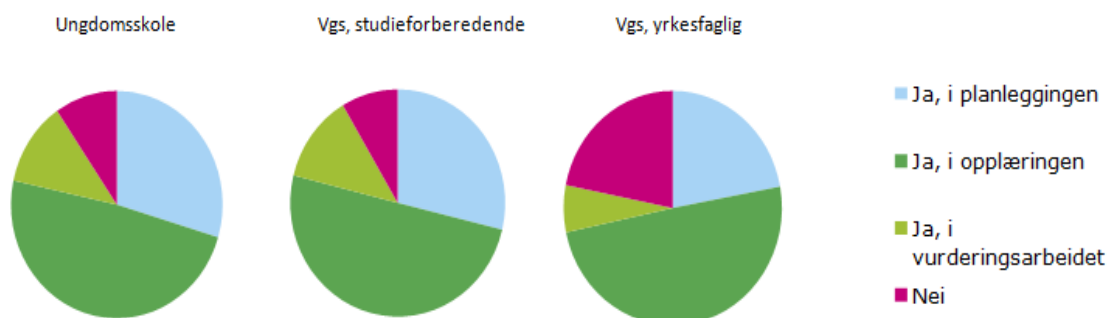
Figur 7.11 viser at lærerne bruker flere og varierte former for å gi elevene en vurdering med karakter i fremmedspråkopplæringen. Figuren viser også at det er god spredning på både muntlige og skriftlige vurderingsformer. Hva gjelder bruk av mapper og vurdering tilknyttet til digitale verktøy, er det fortsatt bare en liten andel av fremmedspråklærerne – 13 prosent som benytter mapper og 12 prosent som benytter forum/blogg. Som vi så tidligere, henger trolig lav grad av måloppnåelse hva gjelder mappebruk, sammen med at lærerne vurderer at de har for liten tid, at de har noe eller manglende kompetanse, eller at de ikke ser nytten av mapper. Når det gjelder bruken av digitale verktøy, vil vi se nærmere på dette i avsnitt 7.7.

7.7 Bruk av digitale verktøy i fremmedspråkopplæringen

Digitale ferdigheter ble innført som en av fem grunnleggende ferdigheter i alle læreplaner i Kunnskapsløftet og er en viktig del av den nye satsningen på fremmedspråk i Språk åpner dører. Språkkompetanse er ofte en forutsetning for å kunne ta i bruk digitale verktøy, samtidig som bruk av digitale verktøy kan styrke språkkompetanse.

Det har blitt utviklet flere digitale læringsressurser innenfor fremmedspråk, slik som digitale lærebøker og oppslagsverk. Funn fra spørreundersøkelsen viser at lærerne benytter IKT i høy grad for eksempel med tanke på å differensiere opplæringen, jmfør avsnitt 7.2. Figur 7.12 viser andelen lærere som benytter digitale læringsressurser, og til hva de benyttes til.

Figur 7.12: Benytter du digitale læringsressurser (for eksempel digitale lærebøker, digitale oppslagsverk, "A Passport to English", eller lignende) i opplæringen? Flere kryss mulig. N=985

Rundt 50 prosent av lærerne benytter digitale læringsressurser i opplæringen, og en mindre andel benytter også digitale ressurser til vurderingsarbeidet og til eget planleggingsarbeid. Omtrent en fjerdedel – 23,8 prosent – benytter ikke digitale læringsressurser overhodet. Slik vi ser av figurene ovenfor, er det svært få forskjeller mellom undervisningsnivå, foruten at andelen som ikke benytter digitale læringsressurser er større i yrkesfaglig studieretning. Heller ikke kommunestørrelse eller språk har betydning for andelen lærere som benytter dette (se vedlegg 3). Utdanningsnivå viser heller ikke signifikante forskjeller mellom andelen som benytter digitale læringsressurser eller ikke, men dette er dog befestet med noen usikkerhet da antallet i hver utdanningsgruppe er for lite for å kunne gjøre sikre slutninger.

7.8 Internasjonalisering av fremmedspråkopplæringen

Flere av delmålene i Språk åpner dører omhandler internasjonalisering. Styrket internasjonalisering i opplæringen i fremmedspråk er viktig for å bedre kvaliteten på opplæringen og elevenes ferdigheter. Det eksisterer i dag flere bilaterale og/eller internasjonale avtaler med målspåkland. Flere av tiltakene i Språk åpner dører omhandler utveksling av språklærere eller språkassistenter fra aktuelle målspåkland, som er tiltak blant annet for å styrke fremmedspråkopplæring og øke kulturforståelse på tvers av land. På europeisk nivå er Comenius er det største og viktigste programmet for utveksling av språkassistenter. I perioden 1995-2006 har 270 skoler vært vertsskoler for språkassistenter, og nærmere 40 prosent av skolene i landet har vært i kontakt med programmet⁶⁰. Tallene for antall språkassistenter som var i Norge etter dette er henholdsvis 18 (2006), 17 (2007), 32 (2008) og 29 (2009⁶¹)⁶². Dette viser at det har vært en noe ustabil utvikling i antallet språkassistenter, samt at ordningen med språkassistenter ikke har et stort omfang. Videre har til sammen 289 språklærere mottatt etter- og videreutdanningsstipend til å reise til utlandet i perioden 2006-09, henholdsvis: 99 for engelsk; 19 for fransk; 13 for italiensk; 126 for spansk; og 42 for tysk.

⁶⁰ SIU (23.02.07). "Program for livslang læring". Presentasjon ved Egil Eine, Bergen.

⁶¹ Status per juni 2009, kan justeres noe.

⁶² Tall fra Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU).

Det er imidlertid også andre måter å øke internasjonaliseringen på, for eksempel ved samarbeid med elever/ungdommer der målspråket snakkes. Funn fra spørreundersøkelsen viser dog at det er en liten andel skoler som samarbeider med elever/ungdom i andre land der målspråket snakkes. 23 prosent (N=226) av lærerne sier de har gjennomført slik samarbeid. Videre melder bare 1,3 (N=13) prosent av lærerne at de har gjennomført forsøk med CLIL (Content and Language Integrated Learning) eller såkalt bilingval opplæring. Fremmedspråksenteret melder at tolv skoler har bilingval undervisning⁶³.

7.9 Oppsummering: Fokus og innhold i opplæringen

Studier av fremmedspråkopplæringen har vist et stort behov for fornying og endring i undervisnings- og vurderingsmetodene, hvilket ligger til grunn for flere av målene og tiltakene i Språk åpner dører. Mer kvalitet i fremmedspråkopplæringen skal både føre til større interesse hos elevene for å velge fremmedspråk og styrking av ferdigheter. I likhet med kompetanseheving og rekruttering av lærere, er dermed en endring av praksis i skolene av stor betydning for å nå det overordnede målet i Språk åpner dører.

Språk åpner dører legger stor vekt på behovet for en mer praktisk tilnærming til opplæring i fremmedspråk og baserer seg i stor grad på teorier om kommunikativ kompetanse og mappemetodikk. Funn fra breddeundersøkelsen viser varierende resultater hva gjelder endringer i opplærings- og vurderingsmetoder. Gjennomsnittlig bruker lærere bruker målspråket i opplæringen 41-60 prosent av tiden. Flertallet av lærerne vurderer at det har skjedd didaktiske endringer som peker mot en praktisk tilnærming bare i noen grad. Funnene underbygges av lignende studier som er gjennomført som viser at mange lærere har et stykke igjen til opplæringen kan karakteriseres som å ha en praktisk tilnærming. Det er lite variasjon mellom språk som det undervises i, og kommunestørrelse ser ut til å ha større betydning – jo større kommune, jo større endringer – selv om variasjonen her ikke er meget stor.

Praktisk tilnærming handler om bruk av språket både i form av møte med det (lytte/lese) og i egen produksjon (snakke/skrive). Flere studier tyder imidlertid på at praktisk tilnærming er et lite presist begrep og at innholdet oppfattes ulikt hos lærere. For at opplæringen skal ha en praktisk tilnærming må målspråket brukes både i forbindelse med lytting, lesing, skriving og snakking.

Mappebruk er fortsatt svært lite utbredt – flertallet av lærerne benytter ikke mapper. Mangel på kompetanse eller tid oppgis som de viktigste grunnene til at mapper ikke benyttes. Et av tiltakene i Språk åpner dører er at det spres kunnskap om den europeiske språkpermen. Status for dette tiltaket viser også svært lav bruk av denne, rundt halvparten eller mer benytter den ikke, selv om flere kjenner til den. Mappebruk er sentralt for å styrke opplæring og vurdering i skolen. Det betyr at det vil være avgjørende å øke læreres kompetanse på bruken av mapper, både i opplæring og i vurdering. Kvaliteten i opplæringen kan også heves ytterligere ved økt bruk av digitale læringsressurser, mer tverrfaglig samarbeid og bilingval undervisning.

⁶³ Fremmedspråksenteret. URL: <http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=10112>

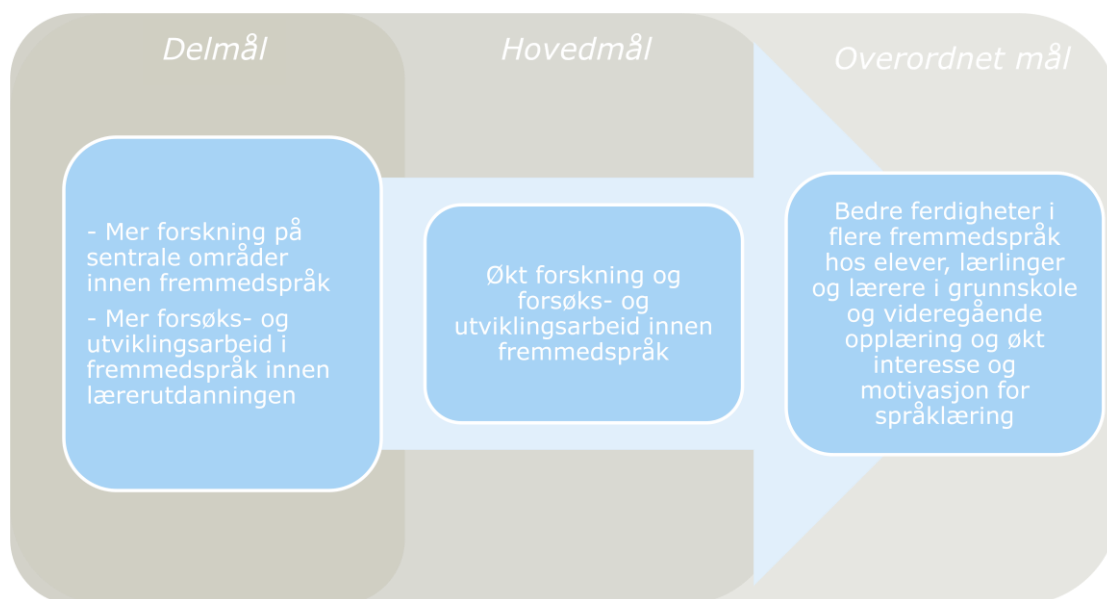
8. FORSKNINGS- OG UTVIKLINGSARBEID INNEN- FOR FREMMEDSPRÅK OG I LÆRERUTDANNINGEN

Dette kapitlet presenterer funnene fra kartleggingen av forsknings- og utviklingsarbeid innenfor fremmedspråk og fremmedspråksdidaktikk som er satt i gang i universitets- og høyskolesektoren. I tillegg ser kapitlet på organisering av lærerutdanningen med hensyn til fremmedspråk og fremmedspråksdidaktikk, samt bruken av FoU-prosjekter i utdanningen. Kapitlet vil først presentere hva strategiplanen sier på dette området, herunder hovedmål, delmål og enkelte tiltak i strategien som hører inn under dette kartleggingstemaet. Deretter vil vi presentere aktuell teori og nyere forskning og utvikling på feltet, på grunnlag av våre datakilder. Gjennomgangen er basert på et utvalg av 15 institusjoner i universitets- og høyskolesektoren hvor det er gjennomført intervjuer, i tillegg til det øvrige datamaterialet (se avsnitt 3.3). Deretter ser kapitlet på endringer i organiseringen av lærerutdanningen i UH-sektoren, samt bruken FoU-prosjekter.

8.1 Strategien Språk åpner dører

Dette kartleggingstemaet forholder seg hovedsakelig til hovedmål 6 Økt forskning og forsøks- og utviklingsarbeid innenfor fremmedspråk i strategien Språk åpner dører med tilhørende to delmål og fem tiltak. Figur 8.1 viser delmål, hovedmål og overordnet mål i strategien relatert til dette kartleggingstemaet.

Figur 8.1: Strategiplanens målstruktur

Økt forskning og forsøks- og utviklingsarbeid skal bidra til å øke kunnskap om fremmedspråkopplæring på flere områder, som igjen skal bidra til å styrke kvaliteten på fremmedspråkopplæringen til elever, lærlinger og voksne. Det er behov for økt kunnskap om flere forhold relatert til fremmedspråksdidaktikk. Strategien Språk åpner dører nevner flere aktuelle områder hvor det er ønskelig med mer forskning. Dette er blant annet: tilpasset opplæring og individvurdering i fremmedspråk, veiledning av nyutdannede lærere i fremmedspråk, mappevurdering i lærerutdanningen

og i skolen, bruk av fremmedspråk i internasjonal sammenheng, bruk av digitale medier, utvikling av elev- og lærerrollen, utvikling av interkulturell forståelse, nye evalueringsformer og innføring av nye språk. Samlet legger strategien et stort fokus på følgende satsningsområder:

- Fremmedspråk i lærerutdanningen og praksisfeltet
- Utvikle modeller for bedre samspill mellom forskning og praksisfeltet
- Opprettelse av fagdidaktiske, skolerettede programmer
- Internasjonalt prosjektsamarbeid

Nasjonalt senter for fremmedspråk, SIU og universiteter og høyskoler har ansvaret for forsknings- og utviklingsarbeidet innenfor fremmedspråk. Skoleeiere er også til en viss del ansvarliggjort ved at de skal bidra til formidling av resultater.

Det er også pekt på at læreres utdanning kan styrkes ved en bedre opplæring i fremmedspråksdidaktikk og en bedre kobling mellom forskning og praksisfeltet, blant annet gjennom økt forsøksarbeid i utdanningen og andre modeller for bedre samspill mellom forskning og praksisfeltet i lærerutdanningen.

Internasjonalisering, som er strategiplanens hovedmål nummer 5, inngår også delvis i dette kartleggingstemaet, men er ikke nevnt i figuren.

8.2 Fremmedspråksdidaktikk som forskningsfelt og aktuell teori

En måte å forstå begrepet didaktikk på, er å ta utgangspunkt i at didaktikk er undervisningens *hva, hvordan og hvorfor*⁶⁴. Denne måten å se didaktikkbegrepet på omhandler refleksjoner rundt mål og innhold i faget, og hva elevene skal lære. Videre dreier det seg om hvorfor valg tas, hvordan begrunnes mål, innhold og metoder som velges. Videre omfatter didaktikken hvordan faget best formidles, hvilke undervisningsformer og arbeidsmåter som vurderes som mest hensiktsmessige i lys av nyere forskning og rådende læringsteorier.

Fagdidaktikk er relativt nytt, både som begrep og som forskningsfelt⁶⁵. Feltet har utviklet seg mye de siste 10-15 år, og denne utviklingen pågår fortsatt. Fagdidaktikk kan forstås som *overveielser knyttet til undervisning og læring i et fag, og til dette fagets situasjon i skole, utdanning og samfunn*⁶⁶. Fremmedspråksdidaktikken dreier seg om at elevene skal lære seg å kommunisere på et bestemt språk, som har sine ulikheter. De ulike språkene har i skolen også utviklet ulikheter med hensyn til undervisningstradisjon, noe som kan komme av at språkene har ulik fartstid som fag i norsk skole.

Tradisjonelt har fremmedspråk som tysk og fransk hatt rykte på seg for å være teoretiske fag, som oppleves som vanskelige. Mye fokus har vært rettet mot gramma-

⁶⁴ Engelsen (2002). *Kan læring planlegges? Arbeid med læreplaner – hva, hvordan, hvorfor*. Revidert utgave. Oslo: Gyldendal.; Sjøberg (2006). "Naturfag i skole og samfunn: En tverrfaglig historie", i Ongstad (eds.). *Fag og didaktikk i lærerutdanningen. Kunnskap i grenseland*. Oslo: Universitetsforlaget.

⁶⁵ Ongstad (2006). *Fag og didaktikk i lærerutdanningen. Kunnskap i grenseland*. Oslo: Universitetsforlaget.; Sjøberg (2006). "Naturfag i skole og samfunn: En tverrfaglig historie", i Ongstad (eds.). *Fag og didaktikk i lærerutdanningen. Kunnskap i grenseland*. Oslo: Universitetsforlaget.

⁶⁶ Sjøberg (2006: 74). "Naturfag i skole og samfunn: En tverrfaglig historie", i Ongstad (eds.). *Fag og didaktikk i lærerutdanningen. Kunnskap i grenseland*. Oslo: Universitetsforlaget.

tikk og grammatiske ferdigheter, og undervisningen har i mindre grad fokusert på kommunikative ferdigheter. Siden 1980-tallet har man sett en tendens til at et økende antall elever har droppet ut av fremmedspråkopplæringen. Blant grunnene til dette, er at faget har blitt opplevd som teoretisk og mer arbeidskrevende enn enkelte andre valgfag.

I Stortingsmelding 30 (2003-2004) fremheves det at opplæringen i fremmedspråk må gis en mer fleksibel og praktisk tilnærming. Denne praktiske tilnærmingen var først og fremst nødvendig for å kunne tilpasse fremmedspråkfaget til elevens forutsetninger og behov, spesielt dersom det skulle bli obligatorisk med fremmedspråk for alle elever på ungdomstrinnet. Fagets obligatoriske status er trukket tilbake, men kravet om en praktisk tilnærming til fremmedspråk vedvarer, og gjenspeiles i kravene til opplæring som følger av Kunnskapsløftet og ny læreplan for fremmedspråk.

Hva innebærer så en praktisk tilnærming til fremmedspråkopplæring? Læreplan i fremmedspråk etter Kunnskapsløftet inneholder ingenting om arbeidsmåter og innhold i faget, slik L97 gjorde. Dette fordrer at lærere som skal undervise kjenner til ulike teorier og har et metoderepertoar som gjør at de kan omsette teori til praksis. Hvordan praktisk tilnærming skal forstås, blir heller ikke definert i stortingsmelding 30 eller andre forarbeider til læreplanen. Opplæringen skal knyttes nært til de grunnleggende ferdighetene, de kommunikative ferdighetene (leseforståelse, skriftlig produksjon, lytteforståelse, muntlig produksjon og muntlig interaksjon) og til kompetansemålene i faget, men lærere har allikevel stor didaktisk frihet innenfor rammen om at elevene skal oppnå best mulig kompetanse på målspråket. Målet med fremmedspråklæring, både i nasjonal og europeisk kontekst, er kommunikativ og interkulturell kompetanse. Dette dreier seg om at man skal kunne kommunisere på fremmedspråket i hverdagskontekst, og samtidig utvikle innsikt og forståelse for kultur og tenkemåte.

En måte å se praktisk tilnærming på, er å ta utgangspunkt i fem didaktiske prinsipper⁶⁷:

1. Kognitiv læring; utvidelse av språk- og språklæringsbevisstheten, og bevisstgjøring av egen språklæringsprosess gjennom å diskutere høyt med hverandre og lærer
2. Forståelse; elevene får anledning til å sammenlikne elementer i det nye språket, slik at de kan lagre dem i forhold til eksisterende språkkunnskap og erfaringselementer. På denne måten bygger didaktikken på elevenes tidligere språk- og språklæringserfaringer.
3. Innholdsorientering; elevene bør møte et bredt spekter av tekster, tema og tilnærmingsmåter som kan være en inngangsport til å se en annen kultur og verden og samtidig få perspektiv på sin egen livsverden.
4. Tekstorientering; Eleven møter og bearbeider mange ulike type tekster. Dette betyr både muntlige og skriftlige tekster, autentiske og ikke-autentiske tekster. Hensikten er å utvikle vokabular, grammatikk, uttale og rettskrivning.

⁶⁷ Neuner og Hufeisen (2005). "Mehrsprachigkeitskonzept – Tertiärsprachenlernen –

Deutsch nach Englisch." Strasbourg: Council of Europe Publishing, Heimark (2007, eds.). *Fagdidaktikk og fremmedspråksdidaktikk. Et forsøk på å plassere 2. fremmedspråk i et fagdidaktisk perspektiv.*

5. Økonomisering av læringsprosessen; dette prinsippet tar utgangspunkt i at elevene sjelden utsettes for like mye uformell påvirkning fra media gjennom TV, musikk i et fremmedspråk enn for eksempel engelsk. Læreren har derfor en viktig rolle i å sikre at elevene utvikler gode læringsstrategier i fremmedspråk, og ser paralleller og forskjeller mellom fremmedspråk, morsmål og engelsk. Videre må elevene lære å jobbe selvstendig med hjelpemidler som ordbok, oppslagsverk og Internett. Målet er at eleven opplever seg som aktivt deltakende i fremmedspråklæringen, og at dette igjen bidrar til økt motivasjon for å lære.

En mer moderne fremmedspråksmetodikk med vekt på kommunikative ferdigheter, som etter Kunnskapsløftet i 2006 ble sterkere fokusert i Norge, har lenge vært gjeldende for engelskfaget i skolen. Slik det er i dag, er engelskfaget et praktisk fag for alle elever. Elever møter engelsk både i skolen og i det daglige gjennom ulike medier, og tilegner seg språket på en naturlig måte. En utfordring er at de øvrige fremmedspråkene i mindre grad er synlige på samme måte, i tillegg til at det er en utbredt holdning blant elever og samfunnet for øvrig, om at engelsk er tilstrekkelig.

Slik dreiningen i fremmedspråkdidaktikk kan forstås gjennom strategiplanen for styrking av fremmedspråk, er det snakk om en dreining fra å lære *om* språket til å lære å *bruke selve* språket. Med Kunnskapsløftet ble digitale ferdigheter innført som grunnleggende ferdighet, og bruk av digitale verktøy i engelsk og fremmedspråk gir mulighet for nye og økte former for samarbeid, det å møte språk i autentisk form og det å bruke språket i autentiske situasjoner⁶⁸. Bruk av digitale verktøy kan bidra til språkkompetanse, samtidig som det stiller nye krav til lærere og således lærerutdanningene om nye kunnskaper og måter å drive opplæring på.

For å sikre at det skjer en endring i undervisning og opplæring som dreier mot mer praktisk bruk av fremmedspråk, er det avgjørende at forsknings- og utviklingsarbeid følger fremmedspråksatsingen. Dette er også viktig for å vite noe om hvilke metoder og tiltak som fungerer, erfaringsdeling og mulighet til å lære av andres praksis og gode erfaringer, samt å gi lærere verktøy og inspirasjon som kan bidra til å styrke fremmedspråkene i skolen.

8.3 Nyere forsknings- og utviklingsarbeid på feltet fremmedspråksdidaktikk

Denne kartleggingen har søkt å skaffe en oversikt over hva slags forsknings- og utviklingsprosjekter som har blitt gjennomført i perioden 2005-2009, basert på informasjonsinnhenting fra fagfolk i universitets- og høyskolesektoren og øvrig datainnsamling, herunder dokumentstudier og søk på internett. En liste over publikasjoner tilknyttet fremmedspråk og fremmedspråksdidaktikk er vedlagt (Se vedlegg 5). Det er også vedlagt en liste over sentralt FoU-arbeid som gjennomføres/er gjennomført ved de utvalgte institusjoner (Se vedlegg 5).

Vi vil her se litt nærmere på noen av de områdene som det forskes på etter 2005. Vi har utpekt noen hovedområder for forskningen på fremmedspråksdidaktikk. Noen av disse forskningsfeltene overlapper imidlertid noe og kan derfor være vanskelige å avgrense.

⁶⁸ Strategiplanen for fremmedspråk

- **Tidlig start av læring i fremmedspråk - "Young Language Learners"**

Forskning på tidlig start av læring i fremmedspråk, ofte referert til ved begrepet *young language learners (YLL)*, utgjør en betydelig andel av forskningen på fremmedspråksdidaktikk. Dette forskningsområdet har fått økt oppmerksomhet i løpet av de siste årene i Norge, etterfulgt av en global trend med tidlig start av fremmedspråkopplæring⁶⁹. Tidlig start vokser nå gradvis frem som et forskningsfelt i Norge, og et YLL-nettverk har blitt etablert for å dele kunnskap, kartlegge hva slags forskning som pågår og stimulere til økt forskning på området⁷⁰. Drew og Hasselgreen ved henholdsvis Universitetet i Stavanger og Høyskolen i Bergen analyserer forskningen om YLL i sin artikkel "Young Language Learner (YLL) research: An overview of international and national approaches" fra 2008. Drew og Hasselgreen vurderer forskningen som aktiv i forhold til utvalgte områder, herunder alder ved tidlig start, læreres erfaringer og holdninger, bruken av 'extensive reading', vokabular og analyse av skriftlige tekster, men at det fortsatt er hull på andre områder, herunder effekter av historiefortelling og drama i klasserommet, skriveprosesser, elevers kognitive ferdigheter, bruken av tekstbøker og effekten av læreplanen.

Drew og Hasselgreen påpeker at i Norge har personer med utdanning i fremmedspråk på masternivå (eller tilsvarende) fra høyere utdanningsinstitusjoner, begynt å jobbe som fremmedspråklærere på videregående trinn eller på ungdomstrinnet. Forskningen på fremmedspråkopplæring på disse trinnene har vært fokus for forskning i de samme institusjoner. I motsetning har lærere på barnetrinnet oftere vært utdannet som allmennlærere og ikke spesialister. Forskning på YLL har derfor vært mer distansert fra forskningsmiljøene. Drew og Hasselgreen anser imidlertid at det er en signifikant endring som nå finner sted ved at lærere på barnetrinn tilbys mer spesialiserte kurs og med flere mastergrader som spesialiserer seg på spesifikke behov ved språklæring for yngre språkelever.

Flere FoU-prosjekter er igangsatt i løpet av de siste årene på dette feltet i tilknytning til flere institusjoner og miljøer. Utviklingen av språkpermene for 6-12 og 13-år er gjennomført av Telemarksforskning-Notodden har vært et viktig bidrag selv om denne ikke i utgangspunktet var tiltenkt unge brukere. Utdanningsdirektoratet har støttet prosjektet "Tidlig start med andre fremmedspråk" i språkene fransk, tysk og spansk. Prosjektet ble evaluert av Telemarksforskning ved Heiki Speitz⁷¹. Prosjektet resulterte blant annet i to modeller for å tilnærme seg tidlig start med fremmedspråk. Introduksjonsmodellen innebærer kortere og mindre opplæring i flere fremmedspråk med det formål at elevene skal få smak på fremmedspråk for å senere velge dette. Progresjonsmodellen derimot, innebærer lengre og mer systematisk opplæring i ett fremmedspråk med konkrete målsettinger.

Flere av forskningsprosjektene omhandler også metoder i forhold til lese- og skriveopplæring. For eksempel "Assessing the literacy of young learners" ved Høyskolen i Bergen, som er et toårig prosjekt som ser på elever i 5.-7. trinn ved

⁶⁹ Drew, Ion og Hasselgreen, Angela (2008). "Young language learner (YLL) research: An overview of some international and national approaches", i *Acta Didactica Norge* Vol. 2 Nr. 1 Art. 5. Gjennomgangen av hva som skjer på dette forskningsfeltet i dette avsnittet baserer seg i stor grad på Drew og Hasselgreens artikkel.

⁷⁰ Nettverket er initiert av Drew og Hasselgreen, bistått av Fremmedspråksenteret.

⁷¹ Se Speitz, Heike (2007): Tidlig start med flere fremmedspråk. Språk & Språkundervisning. 4/07.

to klasser i Bergen. Et annet viktig område som det forskes på i forhold til tidlig start og skriveferdigheter, er elevers vokabular. Tre eksempler her er et forskningsprosjekt ved Universitetet i Agder ved Agnes Scott Langeland som analyserer utvikling av vokabular hos elever på barnetrinn, et prosjekt ved Høgskolen i Sør-Trøndelag ved Tale M. Guldal og Guri Figenschou Raaen og prosjekt om YLL og det europeiske rammeverket (CEFR) i tilknytning til AKSIS ved Universitet i Bergen ved Eli Moe.

- **Praktisk tilnærming**

Praktisk tilnærming til opplæring i fremmedspråk utgjør en stor del av det didaktiske grunnlaget for Språk åpner dører. Fokuset for forsknings- og utviklingsarbeid på dette feltet er i stor grad i forhold til å skape didaktiske endringer i praksisfeltet. Gunn Elin Heimark har undersøkt fransklæreres forståelse av praktisk tilnærming og hvorvidt det har skjedd didaktiske endringer i tråd med ny læreplan i fremmedspråk og mål for opplæringen i stortingsmelding 30 (2003-2004)⁷². Heimark konkluderer med at de fleste lærere har et stykke igjen å gå før de har inkludert læreplanens hovedområde "Språklæring" i den praktiske tilnærmingen, at de i ulik grad bruker målspråket fransk i klasserommet og i liten grad autentiske tekster. Lærerne bruker i stedet tid på vokabularlæring og variasjon i opplæringen, men i liten grad digitale verktøy. Det er også lite bilingval undervisning og tverrfaglig samarbeid. Undersøkelsens hovedslutning er at det ikke er noe markant skille mellom opplæringen under LK06 og under L97, og at hovedutfordringer fremover er at elevene får økt innsikt i egen språklæring, bruk av digitale verktøy og økt bruk av målspråket.

Universitetet i Stavanger ved Alexandre Dessingue har i liket med Heimark studert læreres holdninger. Fremmedspråklæreres holdninger etter LK06 er kartlagt gjennom en spørreundersøkelse til lærere i Rogaland fylke. Prosjektet har fokusert på læreres holdninger til læreplanen i forhold til praktisk tilnærming og bruken av kompetansemål. Kåre Solfjeld ved Høgskolen i Østfold har også gjennomført en intervjuundersøkelse med lærere i fremmedspråk på ungdomstrinnet med den hensikt å avdekke læreres syn på lærerrollen, fagets rammebetingelser og hvordan de forstår god (praktisk) praksis i undervisningen⁷³. Solfjeld konkluderer blant annet med at det er stort behov for en tydeligere definering og presisering av hva praktisk tilnærming innebærer.

EKSPER (Elevenes kommunikative språk performance) er også et sentralt bidrag for å øke den praktiske tilnærmingen til fremmedspråkopplæring i praksisfeltet. EKSPER-prosjektet er et resultat av et samarbeid mellom ungdomsskolelærere og lærere i videregående skole i Rogaland og Institutt for kultur og språkviten-skap ved Universitetet i Stavanger⁷⁴. Prosjektet startet høsten 2006. EKSPER er en konkretisering av den nye læreplanen for fremmedspråk i form av konkrete og kommunikative *performansemål*. EKSPER har valgt å snakke om *performansemål* istedenfor *kompetansemål* fordi Kunnskapsløftet legger til grunn "språk som handling" ved fokuset på praktisk tilnærming. Skillet er inspirert av diskusjonen Chomsky introduserer mellom competence (intuitiv kunnskap og evnen til å forstå og formulere grammatisk korrekte setninger) vs. performance (bruk av

⁷² Heimark, Gunn Elin (2008). "Praktisk tilnærming i praksis", i *Acta Didactica Norge* Vol 2. Nr. 1 Art. 10.

⁷³ Solfjeld, Kåre (2007): *Andre fremmedspråk på ungdomstrinnet – med praktisk tilnærming. Fokus på språk*.

⁷⁴ http://www.uis.no/om_uis/humanistisk_fakultet/kultur_og_spraak/eksper-prosjektet/article9726-4285.html

språket i konkrete situasjoner). EKSPER skal bidra til å gjøre det enklere for språklærere både å planlegge og å kartlegge språkperformansene hos elevene. EKSPER-skjemaer er utarbeidet for lærere i spansk, fransk og tysk⁷⁵.

Det er også gjennomført et FoU-prosjekt ved Kastelet skole i språkene spansk, fransk og tysk, "Hør hva jeg kan! Styrking av muntlige ferdigheter" med støtte fra Fremmedspråksenteret. Prosjektet avsluttes i 2009.

- **Interkulturell kompetanse**

I likhet med kommunikativ kompetanse, er også interkulturell kompetanse et mål for språklæringen. Hvordan opplæringen i fremmedspråk kan bidra til interkulturell kompetanse hos elevene og hvordan dette er ivarettatt i Kunnskapsløftet, er et område det er forsket en del på. Ragnhild Elisabeth Lund ved Høgskolen i Vestfold har undersøkt hvorvidt målsettingen om interkulturell kompetanse i den nye læreplanen i engelsk er ivarettatt, og hvordan det kan undervises slik at elevene når slik kompetanse⁷⁶. Lund argumenterer for at læreplanen først og fremst fokuserer på utviklingen av (rene) språklige ferdigheter og for lite på holdninger og etterspør begreper som *cultural sensitivity*, *behavioural flexibility* og *empathy*. Fordi interkulturell kompetanse som målsetting er lite reflektert i læreplanen vurderer Lund at det er høyst usikkert om det vil gis slik opplæring i klasserommet overhodet. Lund anser at eksamen, mappevurdering og tekstbøker som setter fokus på dette, kan styrke opplæringen på dette området.

Magne Dypedahl har også undersøkt den nye læreplanen i engelsk, i tillegg til læreplan i fremmedspråk⁷⁷. Dypedahl ser nærmere på hvilke plass begrepet interkulturell kompetanse har i læreplanene, hvordan man kan få bedre kunnskap om interkulturell læring gjennom fagområdet interkulturell kommunikasjon og gir noen forslag til refleksjonsverktøy som kan styrke undervisningen og utviklingen av språklærerens egen interkulturelle kompetanse. I motsetning til Lund, anser Dypedahl at det er større rom for å arbeide med interkulturelle spørsmål i de nye læreplanene og at LK06 kan utgjøre en arena for dette arbeidet.

Det er også igangsatt et FoU-prosjekt ved høyskolen i Oslo om utvikling av interkulturell kompetanse via diskusjoner i Fronter. Ved Universitetet i Bergen er det et prosjekt om undersøkelse av lærebøker i forhold til å utvikle interkulturell i klasserom i spansk.

- **Elevautonomi i språklæringen**

Begrepet elevautonomi (learner autonomy) har vært betydningsfullt for Europarådets tenkning om språkopplæring og språklæring siden slutten av 70-tallet⁷⁸ og har vært et sentralt forskningsområde også i Norge. Elevautonomi innebærer selvstendigjøring av eleven gjennom å utvikle innsikt i egen læring og har som formål å øke elevers læringsutbytte og å realisere tilpasset og kommunikativ un-

⁷⁵ Kan lastes ned på: http://www.uis.no/om_uis/humanistisk_fakultet/kultur_og_spraak/eksper-prosjektet/article9726-4285.html

⁷⁶ Lund, Ragnhild Elisabeth (2008). "Intercultural competence – an aim for the teaching of English in Norway?", i Acta Didactica Norge Vol. 2 Nr. 1 Art. 9.

⁷⁷ Dypedahl, Magne (Juni 2007) "Interkulturell kompetanse og kravet til språklæreren", *Fokus på språk* nr 2. 2007.

⁷⁸ Little, David. URL: http://www.ecml.at/mtp2/Elp_tt/Results/DM_layout/00_10/06/06%20Supplementary%20text.pdf. [25.06.09].

dervisning⁷⁹. Fokuset på elevautonomi er ikke nytt i forskningen, men har fått nytt fokus med hovedområdet Språklæring i ny læreplan i fremmedspråk i LK06. Et eksempel på forskning på dette området er Gjørven og Johansen sin 2007-artikkel "Hovedområdet og kompetansemålet språklæring i Læreplan i fremmedspråk 2006"⁸⁰. Et annet forskningsprosjekt, *Self-Directed Language Learning and Language Learner Autonomy revisited*, ble igangsatt ved Universitetet i Bergen ved Turid Trebbi i samarbeid med Université Nancy 2 ved Henri Holec og University of Warwick ved Richard C. Smith.

- **Bruk av litteratur i fremmedspråksopplæringen**

Flere prosjekter omhandler ulike aspekter ved bruken av litteratur i fremmedspråkopplæring. Forskningen ser på hvordan litteratur kan brukes i opplæringen og elevenes resepsjon av litteratur. Ved Høyskolen i Finnmark er det satt i gang et doktorgradsprosjekt som undersøker elevers resepsjon i engelsk, som sluttføres i 2009. Ved Høyskolen i Bergen ser de på bruken av litteratur, blant annet "picture books" og film. Det er også satt i gang et FoU-prosjekt ved en ungdomsskole i samarbeid med Universitetet i Stavanger, støttet av Fremmedspråksenteret, "Fra tekst til språk. Barne- og ungdomslitteratur i engelskfaget". I en artikkel i Språk og språkundervisning i 2007 ser Elin Vestli på litteraturens plass i det nye fremmedspråkfaget⁸¹.

- **Morsmål som andrespråk**

I tråd med Språk åpner dører sitt hovedmål om større mangfold og bredde i språkopplæringen er det igangsatt forsøksprosjekter om morsmål som andrespråk i to byer, Trondheim og Kirkenes, i regi av Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO). Målgruppen for prosjektet er barn og unge som kan godt norsk og som ikke har tilbud om morsmål i skolen. Prosjektet gjennomføres i to norske byer. I Trondheim ble det igangsatt et toårig prosjekt fra høst 2007. Trondheim tilbyr morsmål som andrespråk til fire grupper barn i 1.- 10. trinn i språkene farsi, vietnamesisk, russisk og bosnisk/kroatisk/serbisk. Prosjektet blir utvidet og starter med arabisk 2009. Det tilbys to timer i uken utenom skoletid. Rundt 40 barn var del av prosjektet i 2008 og 50 i 2009. Det er morsmålslærere som står for undervisning. Det har ikke vært noe frafall. I Kirkenes tilbys et svært lignende prosjekt med morsmål som andrespråk i russisk. 40 barn er med på prosjektet og det gis to timer undervisning i uken. Kirkenes-prosjektet startet i 2008 og skal holde på i to år. Forsøk med morsmål som andrespråk er tilknyttet utprøving av Språkpermen 6-12 år i samarbeid med Telemarksforskning. I underveisrapporten fra prosjektet påpeker NAFO at det ikke har blitt tilbudt kurs eller kompetanseutvikling for lærere, men at dette er et behov⁸². I NAFO sin egen evaluering fra 2008 ble det rapportert at elevene og lærerne kartla tilfredshet i timene, at det var lite fravær og at flere foreldre ba om at det ble opprettet flere grupper i 2009.

⁷⁹ Dam, Leni i Gjørven, Rita (2007). "Å utvikle innsikt i læring og undervisning gjennom å lære og undervise i fremmedspråk". Presentasjon.

⁸⁰ Gjørven, Rita og Johansen, Svein (2007). "Hovedområdet og kompetansemålet språklæring i Læreplan i fremmedspråk 2006", i Språk og språkundervisning. 2/07.

⁸¹ Vestli, Elin Nesje. (2007): Litteraturens plass i det nye fremmedspråksfaget: Fra sokkel til klasserom? Språk & Språkundervisning. 3/07.

⁸² NAFO (1. Juni 2008). "Forsøk med morsmål som andrespråk". Underveisrapport. Tilgjengelig på www.hio.no.

8.4 Styrking av læreres utdanning innenfor fremmedspråk

Kompetanseheving hos lærere og økt rekruttering av lærere til skolen er avgjørende for å styrke kvaliteten på opplæringen i fremmedspråk. Lærerutdanningen ved de høyere utdanningsinstitusjonene er den viktigste faktoren for å styrke fremmedspråkopplæringen på lengre sikt. Slik vi så i kapittel 6 om kompetanseheving er dette er område som trenger styrking. En stor andel lærere i fremmedspråk opplever et stort behov for kompetanseheving med hensyn til didaktikk, mappebruk, digitale verktøy og bruken av målspråket i opplæringen, som alle er sentrale forhold for en mer praktisk tilnærming til opplæringen i fremmedspråk. Dette har derfor stor betydning for å heve kvaliteten på opplæringen og for å øke elevenes motivasjon for språklæring.

To tiltak i Språk åpner dører er særskilt innrettet mot å styrke lærerutdanningen: *Utarbeide modeller for bedre samspill mellom forskning og praksis i lærerutdanningen* og *Opprettelse av fagdidaktiske skolerettede masterprogrammer*. Tiltakene er særlig innrettet mot å styrke koblingen mellom språkfagene og pedagogikken som tradisjonelt har vært på forskjellige avdelinger eller institutter. Gjennomgangen av forsknings- og utviklingsarbeid på feltet fremmedspråkdidaktikk viser at det er en stor utfordring å få til kunnskapsoverføring mellom forskning og praksisfeltet. Et høyst aktuelt eksempel er kommunikativ (og praktisk tilnærming) til språkopplæring som har vært et betydelig forskningsområde internasjonalt i tre tiår, men som fortsatt ikke har nådd ut i tilstrekkelig grad i praksisfeltet. Nyere forskningsprosjekter (f. eks Heimark, Solfjeld og Dessingue) og denne foreliggende undersøkelsen, viser at opplæringen i fremmedspråk ikke i tilstrekkelig grad når målet om praktisk tilnærming og at lærere flest fortsatt er usikre på hva praktisk tilnærming innebærer.

Vår undersøkelse viser at det ved et utvalg av universiteter og høyskoler har skjedd flere organisatoriske eller/og didaktiske endringer i forhold til å styrke opplæringen i fremmedspråksdidaktikk i lærerutdanningen, men at det fortsatt er et skritt igjen for noen universiteter og høyskoler som utdanner lærere. Noen av endringene som er blitt kartlagt er som følger:

- *Flere institusjoner har opprettet fagdidaktiske masterprogrammer*
Basert på vår datainnsamling har flere institusjoner opprettet nye fagdidaktiske masterprogrammer (kun ett universitet ut av seks har ikke tilbud om integrert lektorutdanning i språk). Ved høyskolene er bildet mer komplekst. Av utvalgte høyskoler med lærerutdanning, var det fire høyskoler som har opprettet, og én som skal opprette, en form for skolerettet masterprogram, av totalt 8 høyskoler⁸³.
- *Få høyskoler tilbyr fagdidaktiske mastere i andre språk enn engelsk*
Av universitetene tilbyr alle de seks med integrert lektorutdanning spesialisering i engelsk, tysk og fransk, samt at en institusjon i tillegg tilbyr spansk. Av de fire høyskolene som tilbyr et skolerettet masterprogram i fremmedspråk, var det imidlertid bare én institusjon som tilbyr et annet fremmedspråk (tysk) enn engelsk på masternivå.

⁸³ Datainnsamlingen er basert på utvalget av 15 institusjoner, hvorav seks er universiteter og 9 er høyskoler. En av høyskolene er ikke inkludert her fordi de ikke tilbyr allmennlærerutdanning, men dog PPU (Praktisk Pedagogisk Utdanning).

- *Få, men noen, lærerutdanninger har økt språktilbudet (nivå eller antall språk)*
Engelsk dominerer også på bachelorutdanningen eller fireårig allmennlærerutdanning ved høyskolene, selv om det ved enkelte høyskoler er mulig å velge tysk, fransk eller spansk. Ved høyskolen i Oslo har også studenter på allmennlærerutdanningen, som har urdu eller tyrkisk som morsmål, fått tilbud om å delta på kurs tilknyttet faglærerutdanningen for tospråklige lærere. Informanter ved høyskolene som er tilknyttet lærerutdanningen eller språkavdeling sier imidlertid at det primære fokuset i første omgang har vært på styrking av tilbudet i engelsk fremfor tilbud om andre fremmedspråk. Noen av høyskolene har fått utvidet tilbud i engelsk med mulighet for å ta flere studiepoeng. Noen har også innført tilbud om andre europeiske fremmedspråk. Men samlet tyder intervjuene med høyskolene på at det var en positiv dreining mot å øke lærerstudentenes interesse for å velge annet fremmedspråk når dette skulle bli obligatorisk, men at deler av denne utviklingen ble reversert da andre fremmedspråk ikke ble obligatorisk. Informanter i høyskolesektoren meddeler også at det er vanskelig å få studentene til å velge andre språk enn engelsk.

Samlet viser punktene ovenfor at utviklingen ikke er entydig. På enkelte områder går den i positiv retning fordi det er opprettet flere skolerettede masterprogrammer og ved flere institusjoner er organiseringen av lærerutdanningen styrket ved en økt kobling mellom språkstudier og didaktikken. Innføring av integrert lektorutdanning ved universitetene og opprettelse av skolerettede masterprogram i fremmedspråk ved halvparten av høyskolene i utvalget vil føre til en styrking av lærerutdanningen. Det er imidlertid et stort behov for å opprettholde fokuset på behov for andre fremmedspråk enn engelsk. Hvis utviklingen ikke fortsetter og styrkes på andre språk enn engelsk vil det være vanskelig å nå målene om bredde og mangfold og kvalitet i fremmedspråkopplæringen i Språk åpner dører.

Rekruttering av lærerstudenter til språktilbudene er likeledes en stor barriere og informanter ved lærerutdanningene utpeker det at andre fremmedspråk ikke ble obligatorisk som en hovedårsak til svak rekruttering. Ytterligere påpekes det av et flertall av informantene i UH-sektoren at ikke obligatorisk andre fremmedspråk svekket utviklingen i tilbudet til lærerstudenter og lærere (etter- og videreutdanningskurs).

Mangel på kunnskap om behovet for fremmedspråk i samfunnet og mangel på politiske prioriteringer, som obligatorisk andre fremmedspråk og språkfagenes svake stilling jamført med realfag, utheves som barrierer for en styrking av språk i lærerutdanningen, rekrutteringen av studenter og kvalitet i lærerutdanningen.

På den andre siden vurderes den kommende spesialiseringen av lærerutdanningen, som signaliseres i stortingsmelding nr. 11 (2008-2009). *Læreren, rollen og utdanningen*, om større differensiering ved å rette utdanningen inn mot bestemte trinn og fag, som en viktig potensiell drivkraft for å styrke lærerutdanningen. Større grad av spesialisering kan føre til bedre faglige kunnskaper hos lærerne som studerer språk og en større identitet som språklærer. Dette forutsetter at det opprettes flere studietilbud i høyskolesektoren, da det er høyskolesektoren som fortrinnsvis utdanner lærere til grunnskolen. Slik har vi har sett tidligere i dette avsnittet, er det svært få studietilbud i høyskolesektoren utover engelsk. Opprettelse av studietilbud andre fremmedspråk ved høyskolene i tilknytning til lærerutdanningen vil derfor være et

viktig område å prioritere hvis fremtidige lærere skal få økt kompetanse i fremmedspråk og ikke bare engelsk.

8.5 Forsknings- og utviklingsarbeid i lærerutdanningen

Ett av virkemidlene som Språk åpner dører legger opp til er bedre modeller for samspill mellom forskning og praksisfeltet for å styrke læreres utdanning og på denne måten heve kvaliteten på opplæringen. Tilstrekkelig og systematisk kunnskapsoverføring mellom forskning og praksisfeltet anses som utfordrende av flertallet av informantene i UH-sektoren. Eksisterende modeller for slik kunnskapsoverføring mellom forskning og praksisfeltet er først og fremst tiltenkt gjennom etter- og videreutdanningstilbud til lærere og ved publisering av forskningsresultater i relevante tidsskrifter. Språk åpner dører beskriver heller ingen systematisk tilnærming til dette. En informant sier blant annet at i dag er "kunnskapsoverføring ad-hoc preget" og at "det håpes at dette skal skje gjennom etterutdanningstilbud". Et av de forholdene som påpekes som negative i så henseende er at etter- og videreutdanningstilbudene sjelden er stabile og opprettes ofte for et kortere tidsrom.

Flere informanter i UH-sektoren vurderer at det er behov for en mer faglig tung allmennlærerutdanning. En informant så strategien som nyttig i dette henseende, men mener at strategien prøver å kompensere for en faglig svak allmennlærerutdanning ved å fokusere på behovet for å styrke etter- og videreutdanningen, i stedet for å sikre at allmennlærerutdanningen er tilstrekkelig god for å sikre kvalitet i fremmedspråkopplæringen. Når det gjelder allmennlærerutdanningen er det ved enkelte utdanningsinstitusjoner laget modeller for å styrke samspillet mellom forskning og praksis i lærerutdanningen, hvilket både skal styrke studentenes FoU-kompetanse, føre til at denne kompetansen blir videreført og brukt i studentens senere arbeidsliv, men også tilføre skolene/praksisfeltet nyttig kunnskap gjennom forsøksarbeid.

Evalueringer av FoU-virksomheten i allmennlærerutdanning har pekt på at lærerstuderenter er for lite involvert i forsknings- og utviklingsarbeid⁸⁴. I tråd med dette argumenteres det for at det er svak forskningsmetodisk/analytisk kompetanse blant lærere og at en svak profesjonsidentitet fører til ukritiske implementeringer av stadig nye ideer⁸⁵. Noen av de utfordringene som finnes i profesjonsutdanningen er "å sikre meningsfull kobling mellom teoribasert og praksisbasert kunnskap og kobling mellom de ulike læringsarenaer" og "å sikre et godt grunnlag for lærerdyktighet [...] i et livslangt perspektiv"⁸⁶.

Både NOKUT (2006), OECD (2005) og flere andre sentrale aktører hevder at FOU-kompetansen blant lærerstuderenter må styrkes for å utvikle praksis. I stortingsmelding nr. 16 (2001-2002) sies det at lærerutdanningen må styrke sin tilknytning til yrkesfeltet gjennom mer praksisrettet FOU-arbeid og at studentmedvirkning i forskningsarbeid gir en ekstra dimensjon til faget, også for det utviklingsarbeidet det for-

⁸⁴ Kulbrandstad, Lars Anders (2009). "Det finnes det vel ikke noe forskning på? Et eksempel på studentinvolvering i forskning", i Acta Didactica Norge, Vol. 3 Nr. 1 Art. 10.

⁸⁵ Blant annet Hestbek, Tine Arntzen (03.06.2008) "Lærerstuderenter i FOU-arbeid". URL: [http://portal.svt.ntnu.no/plu/pluveven/Delte%20dokumenter/Fra%20f%C3%B8rste%20samling%20\(10.-11.januar\)/FOU-prosjekt%20PPU%20\(TAH\).pdf](http://portal.svt.ntnu.no/plu/pluveven/Delte%20dokumenter/Fra%20f%C3%B8rste%20samling%20(10.-11.januar)/FOU-prosjekt%20PPU%20(TAH).pdf). Presentasjon.

⁸⁶ Hestbek, Tine Arntzen (03.06.2008) "Lærerstuderenter i FOU-arbeid". URL: [http://portal.svt.ntnu.no/plu/pluveven/Delte%20dokumenter/Fra%20f%C3%B8rste%20samling%20\(10.-11.januar\)/FOU-prosjekt%20PPU%20\(TAH\).pdf](http://portal.svt.ntnu.no/plu/pluveven/Delte%20dokumenter/Fra%20f%C3%B8rste%20samling%20(10.-11.januar)/FOU-prosjekt%20PPU%20(TAH).pdf). Presentasjon.

ventes at lærere tar del i ved skolen. I den siste meldingen om lærerutdanningen St.meld. nr. 11 (2008-2009): *Læreren. Rollen og utdanningen*, skrives det at studentene bør involveres direkte i forskningen som gjennomføres på lærestedet. Også Pedagogisk forskningsinstitutt i samarbeid med Senter for profesjonsstudier (2008) og Nasjonalt råd for lærerutdanningen (2009) argumenterer for at lærerstudenter skal delta i FOU-arbeid⁸⁷. Fremmedspråksenteret har arrangert en konferanse under temaet, *Kreativitet, profesjonalitet og forskning i språklærerutdanningen*.

I Språk åpner dører kommer dette delvis til uttrykk gjennom tiltaket om å utvikle modeller for bedre samspill mellom forskning og praksisfeltet i lærerutdanningen. Det er satt i gang prosjekter ved enkelte institusjoner med dette som formål. FOU-prosjektene er i stor grad basert på aksjonsforskningstilnærming eller aksjonslæring. Aksjonslæring og aksjonsforskning ligger nært opp til hverandre. Aksjonslæring er det som lærere og skoleledelse gjør i deres daglige virke, og aksjonsforskning er det forskere gjør når de utfører forskning i samarbeid med skoler og lærere⁸⁸. Aksjonsforskning har en praktisk tilnærming med fokus på kritisk refleksjon, analyse og fortolkning av profesjonell praksis. Aksjonsforskningsprosjekter skal først og fremst bidra til å forbedre praksis og i utviklingsarbeid.

Vi vil i det følgende gi eksempler på tre prosjekter med det formål å styrke FOU-kompetanse til lærerstudenter og forbedring av praksis. To av prosjektene er direkte knyttet til lærerstudenter i fremmedspråk og to er generelle for allmennlærerutdanningen.

- *Prosjekt Lærerstudenter i FOU-arbeid ved Program for lærerutdanning (PLU) ved NTNU*
Det er gjennomført forsøk hvor praksisgruppene (2-4 studenter) har gjennomført FOU-prosjekt i egen undervisning/praksis. Det overordnede målet for prosjektet har vært å utvikle studentenes FOU-kompetanse gjennom aksjonslæring, utvikle studentenes tverrfaglige samarbeidskompetanse og å dokumentere og presentere utviklingsarbeid. Studentgruppene har gjennomført en utprøving innenfor et avgrenset fokus og med et definert mål, gjennomført datainnsamling og analysert ved hjelp av teori. Ved avslutning av prosjektet har de levert prosjektrapport, prosessrapport og holdt en presentasjon. Prosjektrapporten har inkludert problemformulering, metodisk tilnærming, beskrivelse av forsøket, resultater og utviklingsdimensjon. Prosessrapporten inneholder beskrivelse av prosessen, herunder læringsprosess, læringsutbytte og gruppedynamikk. Erfaringene fra prosjektet tilsier at prosjektene har bidratt til å utvikle studentenes FOU-kompetanse: halvparten av studentene vurderte selv at de hadde et læringsutbytte og flere erfarer at teori er viktig for å forstå og forklare fenomener. Prosjektet viste dog at fagdidaktisk teori var noe svakt integrert i noen av forsøkene studentene gjennomførte.
- *Pedagogiske utviklingsprosjekter ved Høgskolen i Oslo*

⁸⁷ Pedagogisk forskningsinstitutt og Senter for profesjonsstudier (2008). *Profesjonslæring i endring*. Populærvitenskapelig rapport til Forskningsrådets KUL-program 2008. http://www.pfi.uio.no/prolearn/docs/ProLearn_KUL_report_2008.pdf og Nasjonalt råd for lærerutdanning (2009). Innspill fra Nasjonalt råd for lærerutdanning til stortingsmelding om forskning. http://www.uhr.no/documents/Innspill_fra_NRLU_til_Forskningsmeldingen_2009____endelig.pdf.

⁸⁸ Flognfeldt, Mona Evelyn (22.05.2008). "Action Research as Tool in Pre- and In-Service Professional development". Presentasjon, National Network for English and Foreign Language Education.

Høyskolen i Oslo har introdusert som ett nytt kurskrav for lærerstudenter på Engelsk 2 og Årskurs i engelsk, et pedagogisk utviklingsprosjekt. Studentene blir vurdert på bakgrunn av en skriftlig rapport som de må presentere og diskutere individuelt ved avslutningen eksamen i muntlig. Erfaringene fra studentenes prosjekter viser at svært mange av studentene sliter med denne typen prosjekter, og særlig med kravene til kritisk refleksjon. Mange av prosjektene ble også igangsatt for sent, og gjennomført i realiteten etter praksisperioden var avsluttet⁸⁹.

- *Utpøving av EPOSTL (European Portfolio for Student Teachers of Languages) ved Universitetet i Bergen*⁹⁰
Lærerpermen er et verktøy som skal hjelpe lærerstudenter i å reflektere over egen kunnskap, ferdigheter og verdier. EPOSTL beskriver indikatorer for didaktisk kompetanse og hva lærerstudenter i språk selv må lære for å kunne lære elever å benytte et språk for å kommunisere. EPOSTL skal videre fremme diskusjoner mellom studenter og mellom studenter og lærerutdannere og gi støtte til lærerstudenter i praksis. Ved Universitetet i Bergen er EPOSTL utpøvd som verktøy i veiledning av studenter i praksis. Det er innledet samarbeid mellom fagdidaktikere og praksisveiledere på ungdomstrinnet og i videregående skole i engelsk, tysk, fransk og spansk. Prosjektet er knyttet til flere andre delprosjekt i europeiske land og finansieres av Europarådet.
- *Prosjekt «Større språklig mangfold – en utfordring for lærerutdanning og grunnskole. Et bidrag til fornying av norskfaget»*⁹¹ ved Lars Anders Kulbrandstad⁹²
Prosjektet besto av to studier hvorav den ene delen involverte studenter i forskningen. Prosjektet innebar at fire allmennlærerstudenter deltok i utpøving av et opplegg for innsamling av data om språkholdninger og språkkunnskaper blant ungdomsskoleelever. Studentene fikk grunnleggende faglig og metodisk opplæring, var med og utviklet instrumenter for dataelisitering, gjennomførte selve innsamlingen og medvirket i bearbeidingen og analysen av data og rapporteringen av funn. Som resultater av prosjektet mener Kulbrandstad at prosjektet hadde flere utfordringer, men at det i stor grad førte til læringsutbytte hos studentene som medvirket og at disse utviklet en større forståelse for kritisk refleksjon over egen læring og forskning.

Det finnes flere modeller for å skape en bedre kunnskapsoverføring mellom forskning, lærerutdanningen og praksisfeltet, og mange av disse er, som vi har sett ovenfor, basert på aksjonsforskning. En informant i UH-sektoren vurderer imidlertid at disse modellene ikke er særlig effektive. Modellene krever tid, ved at lærere får tid til å reflektere over egen handling, diskutere mer og utpøve. Aksjonsforskningen krever ressurser, tid og nettverk hvis resultater av forsøkene skal være bæredyktige.

⁸⁹ Flognfeldt, Mona Evelyn (22.05.2008). "Action Research as Tool in Pre- and In-Service Professional development". Presentasjon, National Network for English and Foreign Language Education.

⁹⁰ Fenner, Anne-Brit (Mai 2008). "European Portfolio for Student Teachers of Languages". Presentasjon.

⁹¹ Prosjektet inngikk i et større prosjekt finansiert med midler fra Forskningsrådets strategiske høyskoleprogram, ledet av professor Thor Ola Engen med tittelen «Lærerutdanning som del av multikulturell nasjonsbygging: en tverrfaglig tilnærming»¹.

Her var det et

mål at studenter skulle involveres i alle delprosjektene for å tilegne seg en grunnleggende forskerkompetanse.

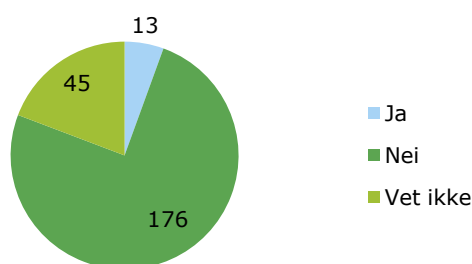
⁹² Kulbrandstad, Lars Anders (2009). "Det finnes det vel ikke noe forskning på? Et eksempel på studentinvolvering i forskning", i Acta Didactica Norge, Vol. 3 Nr. 1 Art. 10.

8.5.1 Forsøks- og utviklingsarbeid i skolen

Dette delkapitelet vil se på i hvilket omfang det er igangsatt forsøk knyttet til å utvikle fremmedspråkopplæringen ved skolene. Vi vil også se nærmere på hvor mye tid lærere bruker på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid, samt hvilken nytte lærere opplever at dette har.

Skoleledere ble i spørreskjemaet bedt om å angi hvorvidt skolen har deltatt i forsknings- eller utviklingsprosjekter knyttet til fremmedspråk- eller engelskopplæringen. Svarfordelingen illustreres i Figur 8.2.

Figur 8.2: Har din skole deltatt i forsknings- og utviklingsprosjekter knyttet til opplæringen i fremmedspråk/engelsk eller fremmedspråk-/engelskdidaktikk? N skoleleder=234

Som det fremgår av Figur 8.2, er det få av skolene som har deltatt i forsknings- og utviklingsprosjekter knyttet til opplæringen i fremmedspråk/engelsk eller fremmedspråk-/engelskdidaktikk. Av totalt 234 skoleledere som har besvart spørsmålet, er det 13 som svarer at skolen har deltatt i utviklings- eller forskningsprosjekter knyttet til fremmedspråkopplæringen, mens 176 svarer at skolen ikke har deltatt i slike prosjekter. En andel på 45 skoleledere svarer at de ikke vet, noe som kan tyde på at skoleleder har overlatt mye ansvar til den eller de som har spesielt ansvar for fremmedspråk ved skolen, eventuelt de enkelte fremmedspråklærere.

Det er i sammenheng med forsknings- og utviklingsarbeid innenfor fremmedspråk interessant å se på hvorvidt fremmedspråklærere prioriterer å sette seg inn i forskning og ny kunnskap. På bakgrunn av dette ble fremmedspråklærerne i spørreskjemaet bedt om å angi hvor stor andel de bruker på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid i forbindelse med opplæring i fremmedspråk/engelsk i løpet av et år. Svarfordelingen illustreres i Figur 8.3.

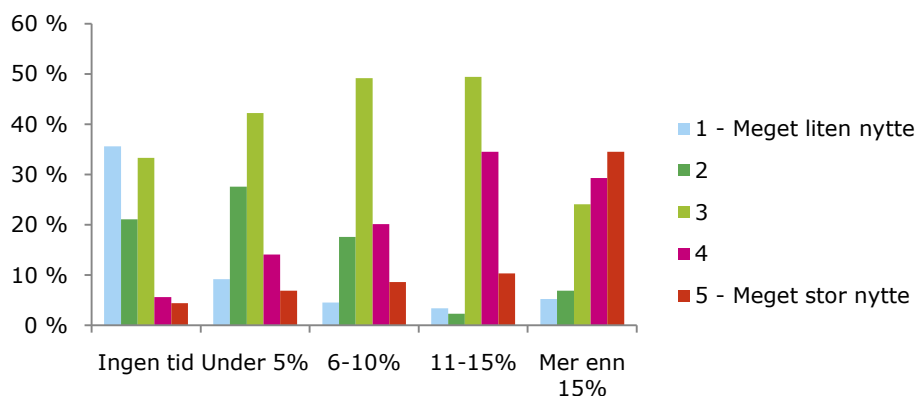
Figur 8.3: I løpet av et år, hvor stor andel av din tid bruker du på å sette deg inn i forsknings- og utviklingsarbeid i forbindelse med opplæring i fremmedspråk/engelsk? N lærere=629

Av Figur 8.3 fremkommer det at 52 % av 629 lærere oppgir at de i løpet av et år bruker under 5 % av sin tid på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid i forbindelse med opplæring i fremmedspråk/engelsk. 24 % av lærerne oppgir å bruke 6-10 % av sin tid på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid, mens 12 % oppgir ikke å bruke noe tid på dette. Til sammen 13 % av lærerne oppgir å bruke over 11 % eller mer av sin tid i løpet av et år, på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid knyttet til opplæringen i fremmedspråk/engelsk.

I Figur 8.4 er lærernes opplevelse av nytte knyttet til forsknings- og utviklingsarbeid, krysset med hvor stor andel tid lærerne bruker på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid på et år:

Figur 8.4: Hvordan vurderer du nytten av forsknings- og utviklingsarbeid? Krysset med Hvor stor andel av tid brukt på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid? N lærere=969

Figur 8.4 viser en tendens til at lærere som opplever at de har høy grad av nytte av å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid knyttet til opplæring i fremmedspråk/engelsk, i større grad bruker mer tid på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid. Denne tendensen forsterkes ved at lærere som oppgir at de har meget liten nytte av å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid, i liten grad setter av tid til å sette seg inn i dette. Imidlertid oppgir en andel på mellom 30 % og 40 % av lærerne som til en viss grad opplever nytte av forsknings- og utviklingsarbeid, at de

ikke bruker tid, eller bruker under 5 % av sin tid i løpet av et år, til å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid.

Blant grunnene til at enkelte lærere bruker lite, eller ingen tid, til å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid, kan være at de opplever manglende tid til å prioritere dette. En annen grunn kan være manglende kjennskap til hvor de skal hente tilgjengelig kunnskap om forsknings- og utviklingsarbeid. Fremmedspråksenteret har en viktig rolle i å tilgjengeliggjøre og spre kunnskap om forsknings- og utviklingsprosjekter. Imidlertid er det, som vist i

Figur 6.14, begrenset kjennskap til Fremmedspråksenteret og deres nettsted blant både skoleeiere, skoleledere og lærere som har besvart spørreundersøkelsen. Det å øke kjennskapen til Fremmedspråksenteret som ressurs for fremmedspråklærere blant skoleeiere og skoleledere, vil kunne bidra til at fremmedspråklærere lettere og i økt grad får tilgang til oppdatert kunnskap og informasjon.

8.6 Oppsummering: Forsknings- og utviklingsarbeid i fremmedspråk og lærerutdanningen

Økt forskning og FOU-arbeid skal styrke praksisfeltet og lærerutdanningen, slik det er omtalt i Språk åpner dører. Kunnskapsoverføring mellom forskning og praksisfeltet og styrking av lærerutdanningen er sentralt for å få bedre kvalitet i opplæringen, kompetanseheving hos lærere og økt interesse for fremmedspråk og bedre ferdigheter hos elevene. Det er igangsatt en rekke FOU-prosjekter i perioden 2005-2009, og en stor andel av disse relaterer seg til følgende områder: Tidlig start av læring i fremmedspråk - "Young Language Learners", Praktisk tilnærming, Interkulturell kompetanse, Elevautonomi i språkopplæringen, Bruk av litteratur i fremmedspråkopplæringen og morsmål som andrespråk.

Styrking av lærerutdanningen er særs viktig for å styrke kvaliteten på opplæringen på lengre sikt. Et av tiltakene i Språk åpner dører har derfor vært opprettelse av fagdidaktiske programmer, integrert lektorutdanning og/eller skolerettete masterprogrammer. Mange institusjoner har opprettet slike programmer og det er i stor grad gjort mange endringer for å bedre organiseringen av utdanningen for fremtidige lærere ved en bedre integrering av språkopplæring og fremmedspråksdidaktikk. Ved høyskolene er det imidlertid et sentralt funn at hva gjelder skolerettete masterprogrammer finnes dette nesten bare for engelsk, hvilket igjen henger sammen med at det store flertallet av lærerstudenter fortsatt velger andre spesialiseringer, slik som matematikk, realfag og nordisk, og i liten grad fremmedspråk. Dette viser igjen at rekruttering og motivering er særs viktige utfordringer i det fremtidige arbeidet med å nå målene i Språk åpner dører. Holdninger hos lærerstudenter og tidligere språkkunnskaper er barrierer som utpeker seg. Flertallet av intervjuobjektene i universitets- og høyskolesektoren påpeker at det at andre fremmedspråk ikke ble obligatorisk, var svært uheldig og reverserte noen av den positive utviklingen på feltet.

Mer forsøksarbeid i lærerutdanningen er også et tiltak i Språk åpner dører, som vurderes som viktig for å styrke lærerutdanningen, men som også kan styrke praksisfeltet og skolene som er involvert i forsøkene. Det er eksempler på aksjonsforskningsmodeller som er gjennomført i perioden, og hvorav de involverte aktørene, både lærerstudenter og lærerutdannere, vurderer at forsøkene eller FOU-prosjektene har hatt gode effekter. Det vil derfor være nyttig med erfaringsutveksling mellom flere lærerutdanninger slik at dette kan gjennomføres flere steder.

Funnene viser imidlertid at det er utfordrende å få til kunnskapsoverføring fra forskning til praksisfeltet, og at dette først og fremst gjøres gjennom etter- og videreutdanningstilbud, som ofte ikke er stabile, eller gjennom publisering. Det er likevel eksempler på flere nettverk og forum hvor lærere kan delta, i tilknytning til UH-sektoren. Tid er en utfordring her, og mye tyder på at ressursmessig er det avgjørende å satse på styrkning av lærerutdanningen, hvilket vil skape et godt grunnlag for læreres fremtidige arbeidsliv.

Når det gjelder forsknings- og utviklingsarbeid i skolen, så fremkommer det av kartleggingen at 5 % av lærere i fremmedspråk/engelsk bruker mer enn 15 % av sin tid gjennom et år på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid. Videre fremkommer det at det er en tendens til at lærere som vurderer at de har stor nytte av å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid, i større grad setter av mer tid til å gjøre dette. Grunnen til at så mange som rundt 50 % av lærere i fremmedspråk/engelsk kun bruker under 5 % av sin tid gjennom et år på å sette seg inn i forsknings- og utviklingsarbeid, kan blant annet ha sin årsak i manglende tilgjengelighet og liten opplevelse av relevans. I forbindelse med å tilgjengeliggjøre og videreformidle oppdatert forsknings- og utviklingsarbeid, har Fremmedspråksenteret og <http://www.fremmedspraksenteret.no/en> viktig oppgave.

9. HELHETLIG VURDERING AV STRATEGIEN SPRÅK ÅPNER DØRER

Språk åpner dører er en omfattende strategi, med mange mål, tiltak og involverte aktører. I kartleggingen har Rambøll sett på måloppnåelsen for hovedområdene:

- elevenes valg av fremmedspråk og opplæringstilbud
- rekruttering av elever/studenter og kompetanseheving av lærere, samt kjennskap til strategien i sektoren
- innhold og fokus i fremmedspråkopplæringen
- forsknings- og utviklingsarbeid innenfor fremmedspråk og i lærerutdanningen

Samlet er det grunn til å mene at det er et stykke igjen til hovedmålene i strategien er nådd. Mange innsatser og tiltak med hensikt å styrke fremmedspråkopplæringen er iverksatt, og gjennomføres fortsatt i UH-sektoren. Blant utfordringer som utpeker seg, er å skape større interesse for fremmedspråk og å styrke elevers og samfunnets kompetanse i fremmedspråk. Det ser i liten grad ut til å være noe systematisk og forankret arbeid for å nå denne målsettingen, verken i UH-sektoren eller i kommunene og fylkeskommunene. Den samme utfordringen finnes også i forhold til rekruttering av studenter som vil bli lærere til språkstudier, og rekruttering av elever til å velge fremmedspråk i skolen. Det er lite systematisk og forankret arbeid her, selv om enkelte representanter fra UH-sektoren nevner at det foregår noe rekrutteringsarbeid i samarbeid med Fremmedspråksenteret.

Det må likevel understrekes at det er positive utviklingstrekk på noen områder, og at strategien ser ut til å ha bidratt til at det generelt er satt mer fokus på å styrke fremmedspråkopplæringen. Både blant hovedaktørene i strategien, og i kommuner og fylkeskommuner, er det holdningen at det er behov for å styrke fremmedspråkopplæringen. De ulike hovedområdene henger nøye sammen og suksess på et område er avgjørende for suksess på andre områder. For eksempel er økt rekruttering av lærere avhengig av økt kunnskap om behovet for kompetanse i fremmedspråk og at språkfagenes status høynes.

Vi vil i det følgende se nærmere på noen av de viktigste funnene fra kartleggingen i sammenheng og deretter noen vurderinger i forhold til det videre arbeidet med styrking av fremmedspråkopplæringen.

9.1 Vurdering av kartleggingens viktigste funn

Når det gjelder elevenes valg av fremmedspråk i skolen, vises det at det er en høyere andel elever som velger fremmedspråk på ungdomstrinnet på grunn av nye regler med K06. Dette er positivt, og tallene viser samtidig at regler og lover er effektive for å skape endringer. På grunn av mangel på sammenlignbare tall for perioden 2005-09 på videregående trinn er det vanskelig å vurdere måloppnåelse hva gjelder elevers valg av fremmedspråk i videregående opplæring. Det er noe variasjon fra år til år, og mellom læresteder, hva gjelder språkvalg ved universiteter, men samlet sett er det ikke på dette tidspunktet mulig å spore noen endringer som tyder på en

høyere andel søkere til språkfagene. Dette bildet bekreftes av informantene i universitets- og høyskolesektoren, som sier at det er vanskelig å rekruttere studenter. Det er imidlertid noen unntak ved høyskoler som sier at søkertallene har økt.

Økt rekruttering av lærere i fremmedspråk er avgjørende for fremtidig kvalitet i fremmedspråkopplæringen i skolen. Uten at nivået og antallet på studentene som ønsker å bli lærere øker, vil dette være meget vanskelig. På dette området vurderer Rambøll at tiltakene i strategien som innebærer styrking av lærerutdanning ved etablering av integrerte lektorutdanninger ved universitetene og femårig språklinje i allmennlærerutdanningen samt andre typer av skolerettede masterprogrammer er meget hensiktsmessige. Kartleggingen viser også at det er skjedd flere endringer i organiseringen av lærerutdanningen ved et flertall av de utvalgte lærerstedene. Det er opprettet integrert lektorutdanning ved alle universitetene innenfor flere språk og det er også opprettet flere skolerettede masterprogrammer ved halvparten av høyskolene i vårt utvalg. Ved høyskolene er dette, foruten ved én høyskole som tilbyr tysk, bare opprettet i engelsk. Dette tyder likevel på at det er skjedd endringer som i større grad kobler språkfag og didaktikk, samt at hvis det blir etterspørsel etter andre språk enn engelsk, så er det mulige modeller og strukturer for å tilby andre språk på et senere tidspunkt.

Et annet tiltak i strategien vurderes også som hensiktsmessig for å styrke lærerutdanningen. Det er gjennomført flere prosjekter med den hensikt å skape tettere kobling mellom praksisfeltet og utdanningen og å forbedre studentenes kompetanse. Ved enkelte høyskoler tar studenter enten del i FOU prosjekter eller får ansvaret for å gjennomføre sine egne FOU-prosjekter. Rapporteringene fra disse prosjektene tyder på at de kan ha gode resultater.

Økt etterspørsel hos elevene er en drivkraft for å endre opplæringstilbudet. Dette er blant annet svært tydelig ved analyse av spansk som for få år siden ble tilbudt i liten grad, og som vi nå ser, tilbys i stor grad. Derfor er det også avgjørende for fremmedspråkopplæringen at den evner å motivere elever til å velge fremmedspråk. På dette området er det fortsatt viktig å heve læreryrket status som utdanningsvei generelt og språklæreryrket spesielt. UH-sektoren melder imidlertid at det er utfordrende å rekruttere til læreryrket, og enda mer til språklæreryrket. På dette punktet blir meldingen om at lærerutdanningen i større grad skal bli mer spesialisert, nevnt av flere informanter som en viktig drivkraft. Informantene understreker at de håper at også fremmedspråk kommer til å få en viktig rolle i de kommende endringer i lærerutdanningen.

Et flertall av informantene poengterer imidlertid at språkfagenes status bare kan styrkes gjerne sterkere politiske føringer. Flere av informantene argumenterer for at språkfagenes rolle blir nedprioritert sammenlignet med realfagene og mener at det også må gis tilleggs poeng til fremmedspråk. Rambøll vurderer derfor at det er viktig at det fra og med opptak til studieåret 2011-12 skal gis tilleggs poeng for fremmedspråk som programfag. Et flertall av informantene sier ytterligere at det at andre fremmedspråk ikke ble obligatorisk på ungdomstrinnet hadde en uheldig virkning på rekruttering av studenter til læreryrket og/eller opprettelse av studietilbud i universitets- og høyskolesektoren.

Forankring av strategien, i særdeleshet i utdanningssektoren, er nødvendig for en vellykket implementering av strategien. Kartleggingen har vist at skoleleder- og skoleeiernivå melder at de vurderer styrking av fremmedspråk som viktig i varierende grad, men satsningen er likevel ikke uttrykt i et flertall av skolens planer. Skoleeiernivået og skoleledernivået utgjør de sentrale leddene i implementeringsskjeden og er derfor helt avgjørende for en vellykket implementering av strategien. Kartleggingen har dog vist at det er brister i implementeringsskjeden. Det er store utfordringer med å nå helt ut til målgruppen. Kartleggingen viser at skoleeiere har størst kjennskap til strategien, deretter skoleledere, og lærere har aller minst kjennskap. Under halvparten av skolelederne kjenner til strategien. Flertallet av skoleeierne i små kommuner kjenner heller ikke til strategien. Kartleggingen har også vist at satsing på fremmedspråk ikke er uttrykt i skolens planer. Samlet betyr dette at det er nødvendig med et sterkere fokus på satsning på fremmedspråk hos skoleeierne og skolelederne for å nå praksisnivået. Det er vanskelig nå ut til praksisnivået og for at dette skal lykkes, er det helt nødvendig at skoleeiere og skoleledere opplever at dette er en viktig satsning.

Hos lærerne er det lav grad av kjennskap til Fremmedspråksenteret. Kjennskap til Fremmedspråksenteret er imidlertid et viktig premiss for at strategien skal realiseres. Fremmedspråksenteret har en svært viktig rolle for å heve kompetansen hos lærere og for å heve kvaliteten i opplæringen. Fremmedspråksenteret har på kort tid evnet å bygge opp en internettside med omfattende informasjon om fremmedspråk og fremmedspråkdiraktikk. Fremmedspråksenteret kan derfor spille en enda større rolle hvis kjennskapen til senteret øker. Skoleeier- og skoleledernivået spiller her igjen en meget viktig rolle i forbindelse med å spre kunnskap om senteret ned til praksisnivået.

Det har trolig skjedd didaktiske endringer i skolen og praksis har endret seg noe, men det er fortsatt et stykke igjen. Dette gjelder særlig på bruken av mapper i opplæring og vurdering. Målspråket snakkes en god del i timen, men det er usikkert hva lærere legger i begrepet praktisk tilnærming. Andre studier vist at det er stor usikkerhet rundt dette begrepet i praksisfeltet. Digitale læremidler brukes av rundt halvparten av læreren på en eller annen måte, og er også et område som det bør satses videre på. Liten grad av internasjonalisering i form av bruken av bilingval undervisning eller samarbeid med elever i målspråklandet.

Kartleggingen viser imidlertid at et flertall av lærerne opplever manglende kompetanse på flere områder, men at de generelt oppfatter at de har høy kompetanse til å gi opplæring i tråd med de krav som stilles etter K06. For at det skal skje didaktiske endringer i tråd med det strategiplanen legger opp til, må læreres kompetanse økes på flere områdene. Et flertall av lærerne oppgir at de ikke har deltatt i kompetansehevingstiltak (videre- og etterutdanning) som er relevante for fremmedspråket de underviser i, etter høsten 2005. Strategien vektlegger særlig noen områder hvor det er behov kompetanseheving, slik som mappebruk, styrking av muntlige ferdigheter og bruken av IKT-verktøy. Skoleledere og skoleeiere spiller en viktig rolle i forbindelse med å informere om etter- og videreutdanningstilbud. Men hvis lærerne selv ikke opplever at de har behov for kurs, er det ikke nok med flere midler og bedre rammenbetingelser – da er det andre typer av tiltak som blir ytterligere nødvendige å igangsette. Det er derfor viktig at skoleledere ikke bare tilrettelegger for kompetanseheving, men at de oppfordrer lærere til å delta.

Blant de som har deltatt, er det i størst grad kortere kurs/seminarer på under 16 timer eller videreutdanning i språkdidaktikk i Norge som er gjeldende. Et flertall av lærerne som har deltatt på kompetansehevingstiltak, vurderer nytten av dette som stor.

Flere av informantene vurderer at deler av etter- og videreutdanningstilbudet til lærere bør gjøres mer kontinuerlig. I denne sammenheng er det også avgjørende at det er et godt samarbeid mellom skoleledere og skoleeiere. Det er også særlig viktig at skoleleder prioriterer (eller har muligheten til å prioritere) kompetanseheving av lærere. En informant hos SIU sier at i noen av de internasjonale etterutdanningstilbudene, har det vært lærere som ønsker å delta, men som ikke får mulighet for dette fra sin skole.

9.2 Betragtninger om det videre arbeidet med styrking av fremmedspråkopplæringen

Kartleggingen har vist at det er et stykke igjen på flere sentrale områder, blant annet er det fortsatt et stort behov for forbedring på følgende punkter:

- Større andel elever på ungdomstrinnet og på videregående trinn som velger fremmedspråk
- Større antall studenter som velger språkfag ved høyere utdanningsinstitusjoner
- Flere lærerstudenter som velger fremmedspråk i allmennlærerutdanningen
- Kompetanseheving av lærere i skolen, særskilt med tanke på muntlige ferdigheter, bruken av mapper, blant annet språkpermen, og bruken av digitale verktøy
- Høyne språkfagenes rolle i samfunnet for å skape større interesse for språkfag
- Videre styrking av lærerutdanningen
- Økt kobling mellom praksisfeltet og lærerutdanningen

Rambøll vurderer at det i det fremtidige arbeidet med å realisere strategien vil være hensiktsmessig å ha en bedre sammenheng mellom flere av tiltakene og delmålene. Utfordringen med tiltakene i strategien er ikke at de ikke kan skape lokale og gode effekter, men i sin helhet er svært mange av strategiens tiltak spredte og lite hensiktsmessige uten sterkere politiske føringer og mer forpliktende samarbeid mellom ansvarlige aktører i strategien. Rambøll ser derfor at hvis strategien skal realiseres, er det nødvendig med enkelte mer overgripende og større tiltak. For det første er det avgjørende å få til en mer aktiv involvering og ansvarliggjøring av sentrale aktører i strategien, dette gjelder flere av aktørene, men i særlig grad skoleeiere og skoleledere. Kartleggingen har vist at styrking av fremmedspråk i liten grad er uttrykt i skolars strategiske planer, og flertallet av skoleledere og skoleeiere svarer at styrking av fremmedspråk bare i "noen grad" er et strategisk viktig område. Men også i forhold til andre ansvarlige aktører, vil det være nyttig med en mer aktiv involvering. Kartleggingen har blant annet vist at flere av aktørene, selv om de kjenner til strategien, ikke har arbeidet aktivt i forhold til å realisere planen. Til en viss grad virker også noen av tiltakene som gjennomføres hos noen av aktørene spredte. De ses i liten grad i sammenheng med resten av strategiplanen. For det andre viser strategien at en stor andel informanter vurderer at sentrale politiske føringer kan være avgjørende for at flere velger fremmedspråk. Sentrale politiske føringer kan være for eksempel lovregulering, i form av tilleggspoeng til fremmedspråk, obligatorisk fremmed-

språk på ungdomstrinnet eller lønnsøkning til lærere generelt, eller til lærere i fremmedspråk spesielt.

10. REFERANSER

Dam, Leni i Gjørven, Rita (2007). "Å utvikle innsikt i læring og undervisning gjennom å lære og undervise i fremmedspråk". Presentasjon.

Drew, Ion og Hasselgreen, Angela (2008). "Young language learner (YLL) research: An overview of some international and national approaches", i *Acta Didactica Norge* Vol. 2 Nr. 1 Art. 5.

Dypedahl, Mangne (Juni 2007) "Interkulturell kompetanse og kravet til språklæreren", *Fokus på språk* nr 2. 2007.

Dysthe, Olga (2005, januar). "Mapper i barneskolen". Tilgjengelig på www.skolenettet.no

Dysthe, Olga, Engelsen, Knut Steinar og Otnes, Hildegunn (2003). *Mapper som pedagogisk redskap – perspektiver og erfaringer*. Abstrakt forlag.

Engelsen (2002). *Kan læring planlegges? Arbeid med læreplaner – hva, hvordan, hvorfor*. Revidert utgave. Oslo: Gyldendal.

Europarådet. "Education for democratic citizenship: A Lifelong Learning Perspective". URL: http://www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2000_21_Birzea_Lifelong_perspective.PDF.

Europarådet (2001): The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment.

Europarådet/Utdannings- og forskningsdepartementet (2003-2004): Language Education Policy Profile for Norway

Fenner, Anne-Brit (Mai 2008). "European Portfolio for Student Teachers of Languages". Presentasjon.

Flognfeldt, Mona Evelyn (22.05.2008). "Action Research as Tool in Pre- and In-Service Professional development". Presentasjon, National Network for English and Foreign Language Education.

Flognfeldt, Mona Evelyn (22.05.2008). "Action Research as Tool in Pre- and In-Service Professional development". Presentasjon, National Network for English and Foreign Language Education.

Fremmedspråksenteret "Den europeiske språkpermen" [14.05.2009]. URL: <http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=13354>.

Fremmedspråksenteret "Den europeiske språkpermen" [14.05.2009]. URL: <http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=10109>.

Fremmedspråksenteret. "Mandat". URL: <http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=9803>

Fremmedspråksenteret. "Skoler som har CLIL". URL:
<http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=10112>

Gjørven, Rita og Johansen, Svein (2007). "Hovedområdet og kompetansemålet
språklæring i Læreplan i fremmedspråk 2006", i *Språk og språkundervisning*. 2/07.

Heimark, Gunn Elin (2008). "Praktisk tilnærming i praksis", i *Acta Didactica Norge*
Vol 2. Nr. 1 Art. 10.

Hestbek, Tine Arntzen (03.06.2008) "Lærerstudenter i FOU-arbeid". URL:
[http://portal.svt.ntnu.no/plu/pluveven/Delte%20dokumenter/Fra%20f%C3%B8rste%20samling%20\(10.-11.januar\)/FOU-prosjekt%20PPU%20\(TAH\).pdf](http://portal.svt.ntnu.no/plu/pluveven/Delte%20dokumenter/Fra%20f%C3%B8rste%20samling%20(10.-11.januar)/FOU-prosjekt%20PPU%20(TAH).pdf). Presentasjon.

Kulbrandstad, Lars Anders (2009). "Det finnes det vel ikke noe forskning på? Et ek-
sempel på studentinvolvering i forskning", i *Acta Didactica Norge*, Vol. 3 Nr. 1 Art.
10.

Kunnskapsdepartementet. *Språk åpner dører. Strategi for styrking av fremmedspråk
i grunnopplæringen 2005-2009* (Juni 2005).

Kunnskapsdepartementet. *Språk åpner dører. Strategi for styrking av fremmedspråk
i grunnopplæringen 2005-2009* (Revidert utgave januar 2007).

Kunnskapsdepartementet. St.meld. nr. 23 (2007-2008). *Språk bygger broer*.

Kunnskapsdepartementet. St. meld. 30 (2003-2004). *Kultur for læring*.

Kunnskapsdepartementet. *Strategi for kompetanseutvikling i grunnopplæringen*
(2005-2008).

Kunnskapsdepartementet. *Strategiplanen Likeverdig opplæring i praksis!* (2007-
2009).

Kunnskapsdepartementet. *Læreren. Rollen og utdanningen*. Stortingsmelding nr. 16
(2001-2002).

Kunnskapsdepartementet "Fremmedspråk og språklig fordypning" [12.05.2009].
URL:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/tema/grunnopplaring/kunnskapsloftet/Fremmedsprak-og-spraklig-fordypning.html?id=426352>.

Kunnskapsdepartementet (2008). Innføring av Kunnskapsløftet. Om fag- og timefor-
deling i grunnopplæringen, tilbudsstruktur m.m. Rundskriv F-12/2008 B
URL:
http://www.regjeringen.no/upload/KD/Rundskriv/2008/F_12_08_Kunnskapsloftet_bokmaal_280109.pdf.

Lagerström (2000). *Kompetanse i grunnskolen. Hovedresultater 1999/2000*. Statis-
tisk sentralbyrå 2000/72. Oslo

Little, David. "Learner autonomy: drawing together the threads of self-assessment,
goal-setting and reflection". URL:

http://www.ecml.at/mtp2/Elp_tt/Results/DM_layout/00_10/06/06%20Supplementar y%20text.pdf. [25.06.09].

Lund, Ragnhild Elisabeth (2008). "Intercultural competence – an aim for the teaching of English in Norway?", i *Acta Didactica Norge* Vol. 2 Nr. 1 Art. 9.

NAFO, Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (1. Juni 2008). "Forsøk med morsmål som andrespråk". Underveisrapport. Tilgjengelig på www.hio.no.

Nasjonalt råd for lærerutdanning (2009). Innspill fra Nasjonalt råd for lærerutdanning til stortingsmelding om forskning.
http://www.uhr.no/documents/Innspill_fra_NRLU_til_Forskningsmeldingen_2009____endelig.pdf.

Neuner og Hufeisen (2005). "Mehrsprachigkeitskonzept – Tertiärsprachenlernen – Deutsch nach Englisch." Strasbourg: Council of Europe Publishing, Heimark (2007, eds.). *Fagdidaktikk og fremmedspråksdidaktikk. Et forsøk på å plassere 2. fremmedspråk i et fagdidaktisk perspektiv*. URL: <http://adno.no/index.php/adno/article/viewFile/15/71>.

NIFU STEP (2004). "Utdrag fra OECDs Frascati manual" i norsk oversettelse".

NIFU STEP, Vibe, Nils, Evensen, Miriam og Hovdhaugen, Elisabeth (2009). *Spørsmål til Skole-Norge. Tabellrapport fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere våren 2009*.

Nordisk ministerråd (2006). "Deklarasjon om nordisk språkpolitikk". URL: <http://www.norden.org/pub/sk/showpub.asp?pubnr=2007:746>.

OECD (2008). *Teaching and Learning International Survey (TALIS)*. URL: http://www.udir.no/upload/Rapporter/TALIS-2008/TALIS08_sammendrag.pdf.

Ongstad (2006). *Fag og didaktikk i lærerutdanningen. Kunnskap i grenseland*. Oslo: Universitetsforlaget.

Opplæringsloven. URL: <http://www.lovdata.no/all/hl-19980717-061.html#map001>.

Forskrift om endring i forskrift til opplæringsloven. URL: <http://www.lovdata.no/ltavd1/filer/sf-20090701-0964.html>.

Pedagogisk forskningsinstitutt og Senter for profesjonsstudier (2008). *Profesjonslæring i endring*. Populærvitenskapelig rapport til Forskningsrådets KUL-program 2008. http://www.pfi.uio.no/prolearn/docs/ProLearn_KUL_report_2008.pdf

Samordna opptak. URL: www.samordnaopptak.no

SIU, Senter for internasjonalisering av høyere utdanning [14.05.2009]. URL: <http://www.siu.no/no/Internasjonalisering/Norge-og-Europa/EUs-utdanningsprogram>.

SIU, Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (23.02.07). "Program for livslang læring". Presentasjon ved Egil Eine, Bergen.

Sjøberg red. (2001). *Skole, kunnskap, fag. Fagdebattikk: Fagdidaktisk innføring i sentrale skolefag*. Oslo: Gyldendal.

Sjøberg (2006). "Naturfag i skole og samfunn: En tverrfaglig historie", i Ongstad (eds.). *Fag og didaktikk i lærerutdanningen. Kunnskap i grenseland*. Oslo: Universitetsforlaget.

Solfjeld, Kåre (2007): *Andre fremmedspråk på ungdomstrinnet – med praktisk tilnærming. Fokus på språk*.

Speitz, Heike (2007): Tidlig start med flere fremmedspråk. Språk & Språkundervisning. 4/07.

Telemarksforskning-Notodden: Rapport 03/02: Jeg valgte tysk fordi hele familien min ville det, men jeg angrep, Status for 2. fremmedspråk i norsk ungdomsskole.

Universitetet i Stavanger. "EKSPER-prosjektet". URL:
http://www.uis.no/om_uis/humanistisk_fakultet/kultur_og_spraak/eksper-prosjektet/article9726-4285.html.

Utdanningsdirektoratet (22.04.2008). "Tilleggstildeling til Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen – Ansvar for oppfølging av strategiplanen *Språk åpner dører*". [15.05.2009]. URL: www.fylkesmannen.no/Fremmedspråk_YVwaP.pdf.

Utdanningsdirektoratet (22.04.2008). "Tilleggstildeling til Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen – Ansvar for oppfølging av strategiplanen *Språk åpner dører*". [15.05.2009].

Utdanningsdirektoratet. *Læreplan i fremmedspråk*. URL:
http://www.udir.no/upload/larerplaner/Fastsatte_lareplaner_for_Kunnskapsloftet/Grunnskole_og_gjennomgaende/fremmedsprak.rtf

Utdanningsdirektoratet (22.04.2008). "Tilleggstildeling til Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen – Ansvar for oppfølging av strategiplanen *Språk åpner dører*". [15.05.2009].

Utdanningsdirektoratet (2006, 26 april): "Elevvurdering i kunnskapsløftet".

Utdanningsdirektoratet (2009): "Veiledning til lokalt læreplanarbeid". URL:
www.skolenettet.no.

Utdanningsdirektoratet (2009). "Elevers fagvalg i videregående opplæring 2008–2009".

Utdanningsforbundet (2008). Europarådets arbeid innen utdanning. Faktaark nr 8: 2008. URL: http://www.utdanningsforbundet.no/upload/Pdf-filer/Publikasjoner/Faktaark/Faktaark%202008_08.pdf.

Vestli, Elin Nesje. (2007). "Litteraturens plass i det nye fremmedspråkfaget: Fra sokkel til klasserom?", i *Språk & Språkundervisning*. 3/07.

VEDLEGG 1 - STATUS FOR TILTAK

Oversikten nedenfor gir en kort oversikt over status for hvert tiltak i strategiplanen Språk åpner dører. Store deler av informasjonen nedenfor er basert på Fremmedspråksenterets egen rapportering i årsrapporten for 2008, da de er ansvarlige for flertallet av tiltakene. I tillegg baserer oversikten seg på datakildene for kartleggingen.

Tiltak	Status	Ansvarlige i hh. til strategi
1.1.1 Igangsette forsøk med tidlig start i andre fremmedspråk	Tolv skoler i kommunene Tromsø, Bodø, Bergen, Trondheim, Hå og Oslo har deltatt i et forsøk med tidlig start med 2. Fremmedspråk på barnetrinnet, koordinert av Fremmedspråksenteret. Oppstart 2005 og avsluttet 2007. Se evaluering av Telemarksforskning. URL: http://udir.no/Rapporter/Forsok-med-tidlig-start-med-2-fremmedsprak-sluttrapport-2007/ Fremmedspråksenteret søker nå skoler til nye forsøk med tidlig start i perioden 2009-2011, Se: http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=16194	Utdanningsdirektoratet
1.1.2 Utvikle en europeisk språkperm for Barnetrinnet	Språkpermen 6-12 er ferdig. Et toårig innføringsprosjekt startet opp høsten 2008. Prosjektet gjennomføres i regi av Fremmedspråksenteret i samarbeid med Telemarksforskning-Notodden. Det er satt sammen en "kjernegruppe" av lærere fra skoler i hele landet som skal bidra til innføringen. Valideres av Europarådet.	Utdanningsdirektoratet
1.1.3 Gjennomføre forsøk med integrering av fremmedspråk i opplæ-	I regi av Fremmedspråksenteret er det gjennomført et større samarbeid mellom tre skoler, Nattland i Bergen, Kastellet skole i Oslo og Den tyske skole i Oslo (Max Tau). Det inkluderer et enkelt-	Utdanningsdirektoratet

ringen i andre fag på barnetrinnet Innhold: Skoler som ønsker å styrke elevenes språkferdigheter gis støtte til å igangsette forsøk hvor elevene får deler av undervisningen på et annet språk enn norsk i ikke språkfag.	prosjekt på 9. og 10. trinn ved Kastelet, samt utvikling av to kartleggingstester som bl.a. skal brukes i evalueringen av CLIL-prosjektene. Bilingval undervisning (CLIL) i historie på engelsk og tysk i 6. klasse: Den tyske skole i Oslo (Max Tau) tilbyr bilingval historie tysk/engelsk fra 6. klasse med gradvis økning i mengden undervisning på fremmedspråket t.o.m. 12. klasse. Partnerskoler er Kastelet skole i Oslo og Nattland skole i Bergen. CLIL-prosjektet som startet høsten 2006 ved Den tyske skolen i Oslo, ble videreført i 2008 og avsluttes i 2009. Både ved Nattland skole i Bergen og ved Kastelet skole i Oslo ble det høsten 2008 igangsatt CLIL også på 7. trinn. Disse avsluttes våren 2009. Samfunnsfag på engelsk på 9. Trinn, også ved Kastelet skole. Kartleggingstest av lese- og lytteferdigheter: Fremmedspråksenteret og UiB samarbeider om å utvikle en test som skal kartlegge elevers lese- og lytteferdigheter. Testen skal brukes i evalueringen av CLIL-prosjektene. Fremmedspråksenteret gav i 2008 Kastelet skole støtte til å utvikle en pilot for kartlegging av lese- og skriveferdigheter i engelsk for 10. trinn., med utgangspunkt i skolens CLIL-tilbud. Ferdigstilles i 2009.	
1.2.1 Igangsette forsøk med morsmål som andrespråk	Det er igangsatt forsøksprosjekter om morsmål som andrespråk i to byer, Trondheim og Kirkenes, i Norge i regi av Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO). Målgruppen for prosjektet er barn og unge som kan godt norsk og som ikke har tilbud om morsmål i skolen. Prosjektet gjennomføres i to norsk byer. I Trondheim ble det igangsatt et toårig prosjekt fra høst 2007. Trondheim tilbyr morsmål som andrespråk til fire grupper barn i 1.- 10. trinn i språkene farsi, vietnamesisk, russisk og bosnisk/kroatisk/serbisk. Prosjektet blir utvidet og starter med arabisk 2009. Det tilbys to timer i uken utenom skoletid. Rundt 40 barn var del av prosjektet i 2008 og 50 i 2009. Det er morsmåls lærere som står for under-	Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring

	visning, som skal følger læreplan i finsk som andrespråk. Det har ikke vært noe frafall. I Kirkenes tilbys et svært lignende prosjekt med morsmål som andrespråk i russisk. 40 barn er med på prosjektet og det gis to timer i uken. Kirkenes-prosjektet startet i 2008 og skal holde på i to år. Forsøk med morsmål som andrespråk er tilknyttet utprøving av Språkpermen 6-12 år i samarbeid med Telemarksforskning. I underveisrapporten fra prosjektet påpeker NAFO at det ikke har blitt tilbudt kurs eller kompetanseutvikling for lærere, men at dette er et behov. I NAFO sin egen evaluering fra 2008 ble det rapportert at elevene og lærerne kartla tilfredshet i timene, at det var lite fravær og at flere foreldre ba om at det ble opprettet flere grupper i 2009.	
1.2.2 Igangsette forsøk med ikke-europeiske språk som fremmedspråk Innhold: Det settes i gang forsøk med opplæring i ikke-europeiske språk på ungdomstrinnet eller tidlig start på barnetrinnet. Forsøkene inkluderer veiledning og oppfølging av skolene og dokumentasjon og følgeforskning, for at flest mulig skal kunne dra nytte av utviklingsarbeid og gode eksempler.	Prosjektet startet med en kartlegging av alle skoler i landet som tilbyr ikke-europeiske språk som fremmedspråk for å kunne velge aktuelle språk. Skoleåret 2009/2010 igangsettes forsøk med kinesisk for fremmedspråk i Trondheim. Gjennomføres i regi av NAFO og Fremmedspråksenteret.	Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring
1.2.3 Samarbeide om ressurser mellom	Fremmedspråksenteret har støttet utvalgte prosjekter faglig og/ eller økonomisk, se URL: http://www.hiof.no/index.php?ID=10170	Skoleeiere, skolene, Nasjonalt

barnetrinn, ungdomstrinn og videregående opplæring og informere om samarbeidet Innhold: Skolene utvikler lokale eller regionale løsninger for hvordan de kan samarbeide om lærerressurser mellom barnetrinn, ungdomstrinn og videregående opplæring, for eksempel digitale læringsressurser og samlinger på beste praksis.	<i>Fremmedspråksenteret</i> informerer også om vi om aktuelle samarbeidsprosjekter på sine nettsider, særlig ift vurdering. Ellers finnes det også digitale læringsressurser publisert på Fremmedspråksenterets nettsted.	senter for fremmedspråk
1.2.4 Utarbeide informasjonsmaterieil for rådgivere i ungdomsskole og videregående opplæring	Fremmedspråksenteret har en side (språkspesifikke tilleggsressurser på nett) for språkvalg. URL: www.fremmedspraksenteret.no/sprakvalg Det er også utviklet brosjyrer av Fremmedspråksenteret i samarbeid med FUG i to omganger. <i>Språkvalg på ungdomstrinnet og Språkvalg på videregående trinn</i> URL: http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=13486&lang=nor	Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk
1.2.5 Utvikle og gjøre tilgjengelig papirbaserte og digitale læringsressurser på noen av de store innvandrerspråkene	I 2007 ble behov for videre satsing på læremidler på flere av de store innvandrerspråkene utredet, av Utdanningsdirektoratet med bistand fra NAFO og Fremmedspråksenteret. Språkene velges ut fra blant annet språkgruppens størrelse, gjennomføringsmulighet (standardisering av språk, lærerkompetanse, motivasjon) og samfunnsmessige behov.	Utdanningsdirektoratet

1.3.1 Utvikle verktøy som muliggjør læring av fremmedspråk for voksne, også ikke-europeiske språk	Vox har utviklet et digitalt verktøy, InterAct, en modell for samarbeidslæring som integrerer flere grunnleggende ferdigheter, også bruken av fremmedspråk. Modellen ble opprinnelig skapt for fremmedspråkundervisning i skolesammenheng, men har blitt tilpasset til bruk i arbeidslivet gjennom et Leonardo-prosjekt som Vox har koordinert. Modellen har i de to senere år blitt integrert i det nasjonale Programmet for Basis Kompetanse i Arbeidslivet. I denne modellen er norsk regnet som et fremmedspråk for de som kommer til Norge. Vox har også utviklet en serie komparative hefter som hjelpemidler av ikke-europeiske språk og norsk: <i>Bli bedre i norsk – se forskjellene mellom norsk og hindi/persisk/somali/thai/vietnamesisk</i>. Heftene kan leses begge veier.	Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, Vox
2.1.1 Kartlegge elevenes valg av fremmedspråk på ungdomstrinnet	Prosjektet "Valg av fremmedspråk i grunnskolen" er gjennomført i samarbeid mellom NAFO og Fremmedspråksenteret, og har kartlagt elevers valg av fremmedspråk eller fordypning i engelsk/norsk i ungdomsskolen. Målet er å finne ut hvilke elever som velger, ikke velger eller velger bort språk, og hvorfor elevene akkurat velger som de gjør. Fremmedspråksenteret har også støttet prosjektet "Fra tilvalgsfag til fremmedspråk / språklig fordypning erfaringer og forventninger", ved Hokksund ungdomsskole. Prosjektet har gjort opp status over tilvalgsfag under L97 og å gjort rede for skolens foreløpige erfaringer med – og forventninger til – fremmedspråk / språklig fordypning i Kunnskapsløftet. Begge prosjekter ble ferdigstilt mars 2009.	Utdanningsdirektoratet
2.1.2 Kartlegge sammenheng mellom engelskferdigheter i grunnskolen og frafall i yrkesfaglige utdanningsprogrammer	Ikke gjennomført.	Utdanningsdirektoratet

2.1.3 Igangsette forsøk med utvikling av elevers delferdigheter innenfor andre fremmedspråk i grunnskolen Innhold: Det igangsettes forsøk med grupper av elever hvor opplæringen legger større vekt på muntlige delferdigheter og relevante vurderingsformer	Fremmedspråksenteret har støttet to FoU-prosjekter faglig og økonomisk: <i>Mobiltelefon og internett i tyskundervisningen</i> og <i>Hør hva jeg kan! Styrking av muntlige ferdigheter</i>. Mobiltelefon og internett i tyskundervisningen: http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=13918. Hør hva jeg kan! Styrking av muntlige ferdigheter: http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=13787 Senteret publiserer også undervisningsopplegg som tar for seg delferdighetene. Eksempler på undervisningsopplegg: http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=15614 (tysk) http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=15620 (spansk)	Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, Vox
2.1.4 Innføre gode løsninger for tilpasset opplæring innen fremmedspråk som ett av kriteriene ved utnevning av demonstrasjonsskoler	Kriteriet er lagt til grunn blant annet ved valget av Kastelet skole som demonstrasjonsskolen 2006-2008. URL: http://udir.no/upload/Satsningsomraader/demovirksomheter/Demovirksomheter_2008.pdf	Utdanningsdirektoratet
2.2.1 Utarbeide og tilby etterutdanningstilbud i fremmedspråkdidaktikk for andre fremmedspråk enn engelsk	Se liste over etter- og videreutdanningstilbud hos 15 utvalgte universiteter og høyskoler i Norge i vedlegg 4. Fremmedspråksenteret har høsten 2008 gjennomført tre dagers etterutdanningskurs. Fokuset var de fem grunnleggende ferdighetene i fremmedspråkundervisningen.	Nasjonalt senter for fremmedspråk, Utdanningsdirektoratet, Nettverk for kompetanseutvikling, universiteter og høyskoler, skoleeiere
2.2.2 Veilede	Fremmedspråksenteret har i 2008 i samarbeid	Utdannings-

om lærings- fremmende arbeidsmåter i opplæringen i fremmedspråk	med i Snøball laget flere filmer for å dokumentere god praksis i engelsk og fremmedspråkundervis- ning. URL: http://www.skoleipraksis.no/	direktoratet, Nasjonalt senter for fremmed- språk, skole- eiere, skolene
2.3.1 Spre kunnskap om <i>Den europeiske språkpermen</i> som verktøy i språkopplæ- ringen	Gjennomført et to-årig innføringsprosjektet for Språkpermen 13-18, avsluttet høsten 2008. Toårig innføringsprosjekt for Språkpermen 6-12 startet høsten. Se tiltak 1.1.2. Fremmedspråksenteret i samarbeid med Tele- marksforskning-Notodden har utviklet en brosjyre med informasjon om de to norske versjonene av språkpermen. Permene er presentert i ulike fora og nettverk.	Utdannings- direktoratet, Nasjonalt senter for fremmed- språk, skole- eiere, skolene, uni- versiteter og høgskoler
2.4.1 Spre kunnskap om digitale lærings- ressurser	Fremmedspråksenteret og ITU har utviklet en nettbasert IKT-veiledning for engelsk. Denne ble i 2008 utvidet til også å omfatte fremmedspråk. URL: http://www.fremmedspraksenteret.no/ikt-veiledning Innlegg etc. av Fremmedspråksenteret på ulike konferanser, fora etc. Informasjon på Fremmedspråksenterets nettside. Veiledning for lærere om bruken av IKT i under- visning og tilgang på flere digitale verktøy i flere fremmedspråk. URL: http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=13611	Utdannings- direktoratet, Nasjonalt senter for fremmed- språk
2.4.2 Videreut- vikle bruk av IKT ved av- gangsprøve og eksamen i fremmedspråk og nasjonale prøver i engelsk	-	Utdannings- direktoratet
2.4.3 Utvikle et felles nettsted for fremmed- språk	http://www.fremmedspraksenteret.no/	Nasjonalt senter for fremmed- språk, Utdannings- direktoratet

3.1.1 Bruke nettverk for å rekruttere til lærerutdanning i fremmedspråk	Høyskoler og universiteter har hatt rekrutteringsdager. Ikke kartlagt nærmere. Fremmedspråksenteret holder på å utarbeide heftet "Hvorfor bli språklærer?".	Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, Nettverk for kompetanseutvikling
3.1.2 Informere om og rekruttere lærerstudenter til språkfag og praktiskpedagogisk utdanning	-	Utdanningsdirektoratet, universiteter og høyskoler, Nettverk for kompetanseutvikling
3.2.1 Videreføre og utvikle modeller og tiltak for kompetanseheving blant lærere i fremmedspråk	En rekke etter- og videreutdanningstilbud tilbys ved universiteter og høyskoler, se vedlegg 4 for tilbud ved 15 utvalgte universiteter og høyskoler.	Nasjonalt senter for fremmedspråk, universiteter og høyskoler, skoleeiere, Nettverk for kompetanseutvikling
3.2.2 Publisere oversikt over kompetanseutviklingstilbudene i fremmedspråk	Fremmedspråksenteret oppdaterer en side over tilbud. URL: http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=9816 . Fremmedspråkets side henviser videre til lærestedet. Se ellers vedlegg 4.	Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, universiteter og høyskoler, skoleeiere
3.2.3 Videreutvikle eksisterende nettbasert etter- og videreutdanning og utvikle nye utdanningstilbud	Kartleggingen av tilbud ved 15 utvalgte universiteter og høyskoler viser at enkelte av disse er nettbaserte, og at det utvikles nye tilbud. Flere tilbud har imidlertid også blitt lagt ned, i følge sektoren pga manglende ressurser og/eller at andre fremmedspråk ikke ble obligatorisk. Se vedlegg 4 for oversikt over tilbud. Fremmedspråksenteret henviser til Nasjonalt nettverk for kompetanseutvikling sine nettsider, som inneholder planer til nettbaserte videreutdanningstilbud i engelsk for barnetrinnet og 5.-10. Trinn, og er ment å være til inspirasjon for utvik-	Universiteter og høyskoler

	ling av kurs.	
3.3.1 Utvidet tilbud om språk som valg i allmennlærerutdanningen og språklinje i den femårige integrerte lærerutdanningen	Det er opprettet femårig integrert lærerutdanning med språklinje ved fire ut av åtte høyskoler i vårt utvalg. Tre tilbyr engelsk og en høyskole tilbyr også tysk. Se avsnitt 8.4.	Utdanningsdirektoratet, universiteter og høyskoler, Nettverk for kompetanseutvikling
3.3.2 Delta i og utvikle internasjonalt samarbeid om grunnutdanning og etter- og videreutdanning av lærere i fremmedspråk	Lærere tilbys etter- og videreutdanning gjennom internasjonale, europeiske eller nordiske programmer som Comenius, Nordplus og Pestalozzi. <i>SIU sier:</i> De siste to årene har SIU lagt om arbeidet med etterutdanningsstipendene og bl.a. innledet et tettere samarbeid med Fremmedspråksenteret. SIU har fått innpass i programmet på flere av senterets regionale seminarer, fått legge ut informasjon på nettsidene deres og i nyhetsbrevet. I tillegg ble det informert om stipendene i Fremmedspråksenterets julebrev, som i fjor ble sendt til alle landets spansklærere. SIU har økt informasjonsvirksomheten overfor skoleeierne, primært fylkeskommunene, for å få dem til å oppmuntre skolene til å søke etterutdanningstipend. Resultatet kan ses i tall fra 2009: Til årets to første søknadsfrister har SIU mottatt ca 200 søknader, mot ca 130 i hele 2008. Det gjenstår en frist, 15. september. Språklærerne dominerer blant søkerne (veldig mange spansklærere til første frist, jf. julebrevet)	Utdanningsdirektoratet, Kunnskapsdepartementet, universiteter og høyskoler
4.1.1 Gjennomføre tiltak rettet mot skoler, universiteter og høyskoler for å markere Den europeiske språkdagen	Fremmedspråksenteret og ECML har markert Språkdagen i Norge hvert år. I hh. til Fremmedspråksenteret informeres alle skoler, universiteter og høyskoler om dagen i flere omganger hvert år, og det oppfordres til markeringer lokalt. Det er også inngått samarbeid med andre nasjonale organisasjoner samt utenlandske kulturinstitusjoner.	Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk
4.1.2 Bidra til	NAFO har gjennomført et prosjekt med utprøving	Utdannings-

elevaktiviteter knyttet til språkernes rolle i demokratiopplæringen	av modeller for elevaktiviteter der språklæring, interkulturell kompetanse og demokratiutvikling sees i sammenheng. Prosjektet er avsluttet. Status er derfor basert på NAFO sin egenrapportering. Prosjektperioden gikk fra januar 2008 til juni 2009. Skolene har levert sine sluttrapporter, men det foreligger ikke samlet sluttrapport pt. Tre skoler har deltatt i prosjektet. Skolene som deltok i prosjektet, var en barneskole i Oslo (Tøyen skole), en barne-og ungdomsskole i Bærum (Rykkinn skole) og en videregående skole i Akershus (Rud videregående skole). Skolene er valgt fordi de henholdsvis er en flerkulturell skole, ressurskole for minoritetsspråklige elever og har et høyt antall minoritetsspråklige elever. Målet med prosjektet var derfor å øke alle elevers muligheter til deltakelse i fellesskapet, øke utvikling av respekt og anerkjennelse for språklig og kulturelt mangfold i skolen, øke lærernes kompetanse i arbeid med språklig og kulturelt mangfold og identifisere gode modeller for elevrettede aktiviteter som fokuserer på språkdimensjonen i skolens virksomhet. Hensikten med prosjektet ved alle tre skolene var at det skulle gjennomføres modeller for elevaktiviteter der språklæring, interkulturell kompetanse og demokratiutvikling skulle sees i sammenheng. Rud videregående skole valgte å ha en prosjektgruppe som utarbeidet eksempler for elevaktiviteter andre lærere kunne benytte. De laget et opplegg til bruk i norsktimer der ordspråk var temaet og ordspråk fra ulike land ble sammenlignet. De hadde ønsket å få til flere elevaktiviteter knyttet til det språklige mangfoldet ved skolen, men tiden deres strakk ikke til. Prosjektgruppen klarte i liten grad å involvere andre lærere ved skolen, men deltakerne i prosjektgruppen fikk delta på studiereise og ble opptatt av å gjøre mer for det flerkulturelle feltet ved skolen. Det ble arbeidet mye med å kartlegge elever for å gi en mest mulig tilpasset opplæring som igjen fører til at elever får større mulighet til å delta i skolefellesskapet. Ved Rykkinn skole valgte prosjektgruppen å involvere hele skolen, både elever og lærere. På hvert trinn skulle det flerkulturelle og flerspråklige synliggjøres på forskjellige måter i tillegg til at det	direktoratet
--	--	---------------------

	skulle legges til rette for en elevaktivitet knyttet til det språklige mangfoldet i gruppen. Noen lærere opplevde at de ble pådyttet noe de ikke syntes noe om i utgangspunktet. Ved evalueringen viste det seg at elevene hadde blitt opptatt av sine medelevers ulike språkkompetanse. Lærerne måtte revurdere sin oppfatning og så at ved å gi elevers språklige og kulturelle bakgrunn anerkjennelse, førte det til mye positivt for hele elevgruppen. Tøyen skole knyttet prosjektet til IKT-opplæring. Målgruppen var både elever og foresatte. For elevene har det vært flere grupper som jobbet med IKT og blant annet laget en digital skoleavis. Ideen var å skrive på flere språk i avisen slik at den kunne leses av familier og venner i flere land. I tillegg har skolen arbeidet med fokusland ved å sette et og et land i fokus. Elever, lærere og foresatte har vært aktive bidragsytere og landene har blitt presentert for hele skolen. Det ble lagt ut konkurranser om de forskjellige landene i skoleavisen i etterkant. I forbindelse med IKT-opplæringen har det vært forsøkt nettkafe for foreldre og det har blitt gjennomført fronterkurs for foreldre. Alle tiltakene har hatt økt deltakelse som mål og elevenes ulike språkkompetanse har blitt benyttet. I forbindelse med dette prosjektet ble NAFO bedt om å lage et idéhefte for å vise hvordan språklig og kulturelt mangfold kan benyttes til elevfelleskapet i opplæringen. Dette er oversendt Utdanningsdirektoratet og vil bli lagt ut på nettet. Noen av de elevaktivitetene som har blitt utprøvd i prosjektet, står som ideer i dette heftet.	
4.1.3 Gjeninnføre språkutmerkelsen <i>European Label</i>	SIU og Fremmedspråksenteret tildeler prisen i Norge hvert år. URL: http://siu.no/no/Programoversikt/EU-program/Den-europeiske-spraakprisen og http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=14475&lang=nor	Utdanningsdirektoratet, SIU
4.1.4 Involvere medietilbydere for å	-	Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt

synliggjøre verdien av flerspråklighet		senter for fremmedspråk
4.2.1 Samarbeide med foreldreutvalg nasjonalt og lokalt om informasjonsmaterieell vedrørende fremmedspråk og språkvalg	Det er også utviklet brosjyrer av Fremmedspråksenteret i samarbeid med FUG i to omganger. <i>Språkvalg på ungdomstrinnet</i> og <i>Språkvalg på videregående trinn</i> URL: http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=13486&lang=nor De første brosjyrene ble utviklet i 2005/2006. I løpet av vinteren 2008/2009 er de reviderte. Bestilles gratis fra Fremmedspråksenteret. Fremmedspråksenteret har en side (språkspesifikke tilleggsressurser på nett) for språkvalg. URL: www.fremmedspraksenteret.no/sprakvalg. NAFO og Fremmedspråksenteret har publisert innlegg om språkvalg på: http://www.foreldrenettet.no. Og http://www.fug.no	Utdanningsdirektoratet, FUG, skoleeiere og skoler
4.3.1 Informere om dokumentasjon av språkkompetanse innenfor rammen av <i>Europass</i> -ordningen	<i>SIU sier:</i> Informasjon om Europass blir gitt på alle SIU sine seminarer og konferanser i regi av programmene vi forvalter. Videre er det etablert kontakt bl.a. med Nav (EURES) og nasjonale interesseiere som er representert i våre programutvalg (eks. NHO, UNio, LO osv.) URL: http://siu.no/no/Programoversikt/EU-program/Europass	Utdanningsdirektoratet, SIU
4.4.1 Dokumentere verdien av kompetanse i fremmedspråk i arbeids-, kultur- og næringsliv	Rapporten <i>Fremmedspråk i norsk næringsliv - engelsk er ikke nok!</i> ble publisert i 2007 v/Glenn Ole Hellekjær og støttet av Fremmedspråksenteret. Samme forfatter holder også på å gjennomføre en undersøkelse hvor temaet er Bruken av, og behovet for, for fremmedspråk i offentlig sektor. Fremmedspråksenteret har publisert en liste på nett med yrker og en oversikt over personer som representerer disse. De gir alle en uttalelse om	Vox, Nasjonalt senter for fremmedspråk, Utdanningsdirektoratet

	hvilke språk som kan være relevante å kunne for deres yrkesgruppe. I samarbeid med Næringsliv i skolen gjennomfører Fremmedspråksenteret en spørreundersøkelse i alle fylker om hvilke språk de lokale næringene behøver. Fremmedspråksenteret sitter i referansegruppen for det treårige prosjektet <i>Arbeidskraft i det globale marked</i> (NHO Østfold) og har i 2008 deltatt på felles- og arbeidsgruppemøter. Mål for prosjektet er å heve kompetansen i forretningsengelsk, både blant elever, studenter og bedriftenes egne ansatte. Deltakere i prosjektet er en sammensetting av bedrifter og undervisningsinstitusjoner.	
5.1.1 Videreføre eksisterende og etablere nye ordninger med utenlandske språkassistenter og språklærere fra sentrale samarbeidsland	<i>Tall fra Senter for internasjonalisering av høyere utdanning. Tall for 2009 kan justeres noe før utgangen av 2009:</i> Comenius utveksler språkassistenter. Tallene for antall språkassistenter som var i Norge er henholdsvis 18 (2006), 17 (2007), 32 (2008) og 29 (2009). 29 språkassistenter har reist ut fra Norge. <i>Tall for etterutdanningsstipendene som er delt ut til fremmedspråklærere i perioden 2006-2009 fra SIU:</i> Antall stipender delt ut til språklærere per år: 2006: 28 2007: 67 2008: 85 2009: 109 Til sammen har 289 språklærere har mottatt stipend. Stipendene er fordelt på følgende språk: engelsk: 99 stipend fransk: 19 stipend italiensk: 3 stipend spansk: 126 stipend tysk: 42 stipend Det er ikke etablert nye ordninger fra SIU sin side.	Utdanningsdirektoratet, Kunnskapsdepartementet, SIU

	<i>Fremmedspråksenteret informerer:</i> Fremmedspråksenteret har ansvar for tre ordninger med utenlandske språkassistenter eller språklærere: Franske språkassistenter, tyske og franske fagveiledere og Roving scholars. Franske språkassistenter: Programmet for franske språkassistenter i grunnopplæringen omfatter nå fem byer og seks språkassistenter. Tyske og franske fagveiledere: Denne ordningen dekker reiseutgiftene til ansatte på Goethe-Institut og Det franske kultursenteret. Roving scholars og ETAs: Fremmedspråksenteret er nasjonalt kontaktpunkt for Fulbright-kontoret i Oslo når det gjelder ordningen med Roving scholars og vi har etablert samarbeid i løpet av 2008. Det er etablert en ny ordning med ETA (English teaching assistants), som tilsvarer ordningen med de franske språkassistentene. Det forventes to assistenter i 2009.	
5.1.2 Informere om verdien av lærerutveksling og språkassistentordninger	Fremmedspråksenteret og SIU informerer løpende om dette på sine nettsider.	Utdanningsdirektoratet, SIU, Nasjonalt senter for fremmedspråk
5.1.3 Gjennomføre forsøk med integrering av fremmedspråk i andre fag i yrkesfaglige utdanningsprogrammer	Fremmedspråksenteret i gang med å samle eksempler på god praksis fra prosjekter fra ulike deler av landet med integrering av fremmedspråk i restaurant- og matfag som skal resultere i en publikasjon. Artiklene vil basere seg på prosjekter fra ulike deler av landet der fremmedspråk blir integrert i yrkesfag, blant annet fransk og tysk i kokk- og servitørfag.	Nasjonalt senter for fremmedspråk
5.2.1 Etablere kontakt med aktuelle mål-språkland for opprettelse av språkstipend for lærere i tysk, spansk og russisk	-	Utdanningsdirektoratet, Kunnskapsdepartementet
5.2.2 Videreføre og videreutvikle bilaterale	<i>SIU sier:</i> SIU har ikke arbeidet med dette. En del aktivitet	Kunnskapsdepartementet,

avtaler med land i og utenfor EØS-området om gjensidig utveksling innenfor fag- og yrkesopplæring	finner sted gjennom EØS-finansieringsmekanismene. SIU har ikke hatt anledning til å prioritere utvikling av nye bilaterale avtaler. Det har heller ikke blitt satt av midler til slikt samarbeid. <i>Vox sier:</i> Vox er kontaktinstans for potensielle søkere til EEA grants (www.eeagrants.org) og har i den forbindelse fungert som partnermegler for flere bilaterale avtaler som kan ha et element av fremmedspråkopplæring.	Utdanningsdirektoratet, SIU, Vox		
5.3.1 Informere om prosjektmidler og god praksis knyttet til internasjonalisering	SIU sine sider om internasjonalisering: http://siu.no/no/Internasjonalisering Fremmedspråksenterets nettside for internasjonalisering: http://www.fremmedspraksenteret.no/internasjonalisering	SIU, Nasjonalt senter for fremmedspråk		
6.1.1 Videreføre eksisterende og arbeide for å få igangsatt nye forskningsprogram på mer på sentrale områder innen fremmedspråk som berører praksisfeltet og lærerutdanningen	Se oversikt over FOU-prosjekter ved et utvalg universiteter og høyskoler i Norge i vedlegg 5. Se også en kort gjennomgang av noen sentrale forskningsområder i avsnitt 8.3. Fremmedspråksenteret publiserer serien <i>Fokus på språk</i>, som er åpen for eksterne bidragsytere og som formidler resultater fra forskning og utdanning til fagfeltet. Fremmedspråksenteret har også nedsatt et ekspertpanel for å øke faglig samarbeid på feltet.	Nasjonalt senter for fremmedspråk, universiteter og høyskoler, skoleeiere		
6.2.1 Initiere og styrke forsøks- og utviklingsarbeid knyttet til internasjonalt prosjektsamarbeid innen fremmedspråk	<i>Oversikter over tildelinger fra SIU sine nettsider:</i> Comenius bilaterale og multilaterale partnerskap samt Comenius Regio i perioden 2009 -2011. To bilaterale partnerskap fikk tildeling i 2009: <table><tr><td>Kongsberg videregående skole</td><td>An exchange Norway-Spain with the aim of using English language to work on four different topics: Culture, Environment, Coeducation, History and Arts. Spanish will be also be</td></tr></table>	Kongsberg videregående skole	An exchange Norway-Spain with the aim of using English language to work on four different topics: Culture, Environment, Coeducation, History and Arts. Spanish will be also be	Nasjonalt senter for fremmedspråk, SIU
Kongsberg videregående skole	An exchange Norway-Spain with the aim of using English language to work on four different topics: Culture, Environment, Coeducation, History and Arts. Spanish will be also be			

	practised as a second language and Norwegian in family contexts. Mosjøen videregående skole avd. Kippermoen Different Languages- The Same Echo SIU har gjennomført et temaseminar om hvordan deltakelse i internasjonalt samarbeid kan være et verktøy for språklæring. Fremmedspråksenteret informerer om internasjonalisering og hvordan finne internasjonale samarbeidspartnere på sine nettsider. URL: http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=12703.	
6.2.2 Utvikle modeller for bedre samspill mellom forskning og praksis i lærerutdanning i fremmedspråk	Det er blant annet gjennomført følgende prosjekter: Prosjekt Lærerstudenter i FOU-arbeid ved Program for lærerutdanning (PLU) ved NTNU, hvor grupper av studenter skal gjennomføre et FOU-prosjekt i løpet av sin praksisperiode i skolen. Ved Høyskolen i Oslo er det innført som nytt kurskrav på engelsk at studentene gjennomfører et pedagogisk utviklingsprosjekt i praksis i skolen. I Prosjekt «Større språklig mangfold – en utfordring for lærerutdanning og grunnskole. Et bidrag til fornying av norskfaget» ved Lars Anders Kulbrandstad, deltok lærerstudenter som deltok i utforming, datainnsamling og bearbeiding og analyse av data. Utpøving av EPOSTL (European Portfolio for Student Teachers of Languages) ved Universitetet i Bergen er også gjennomført. Se mer i avsnitt 8.5. Forskningsnettverket YLL (Young Language Learners) ønsker å trekke lærere i jobb inn i sine forskningsprosjekter. Seks lærere skal få ta del i og få opplæring i klasseromsbasert forskning ved Det norske studiesenter i York, støttet av Kompetansenettverket.	Nasjonalt senter for fremmedspråk, Nettverk for kompetanseutvikling, universiteter og høyskoler
6.2.3 Opprette	Flere institusjoner har opprettet fagdidaktiske	Universiteter

fagdidaktiske, skolerettede mastergrads-studier	masterprogrammer. Basert på vår datainnsamling har flere institusjoner opprettet nye fagdidaktiske masterprogrammer (kun ett universitet ut av seks har ikke tilbud om integrert lektorutdanning in språk). Ved høyskolene er bildet mer komplekst. Av utvalgte høyskoler med lærerutdanning var det fire høyskoler, og én som skal opprette, en form for skolerettet masterprogram av totalt 8 høyskoler. Få høyskoler tilbyr fagdidaktiske mastere i andre språk enn engelsk. Av universitetene tilbyr alle de seks med integrert lektorutdanning spesialisering i engelsk, tysk og fransk, samt at en institusjon i tillegg tilbyr spansk. Av de fire høyskolene som tilbyr et skolerettet masterprogram i fremmedspråk var det imidlertid bare én institusjon som tilbyr et annet fremmedspråk (tysk) enn engelsk på masternivå. Se mer i avsnitt 8.4.	og høyskoler
6.2.4 Vurdere tiltak som er gjennomført i strategiplanen <i>Språk åpner dører</i> , spre informasjon om resultatene og oppdatere planen	Oppdrag gitt til Rambøll Management Consulting, hvorav resultatet er denne aktuelle rapporten.	Utdanningsdirektoratet

VEDLEGG 2 – STATISTIKK AV ELEVERS VALG AV FREMMEDSPRÅK, UNGDOMSTRINNET

Nasjonale tall for 8., 9. og 10. trinn; 2008-09, 2007-08 og 2006-07

Fremmedspråk inkludert fordypning og forsøk 2008-2009	8. Årstrinn			9. Årstrinn			10. Årstrinn		
Nasjonalt Gjelder elever som følger ny læreplan. Inkl skoler i utlan- det	Gutter	Jenter	I alt	Gutter	Jenter	I alt	Gutter	Jenter	I alt
Tysk	8783	8007	16790	7856	6761	14617	7846	6850	14696
Fransk	3803	4898	8701	3478	5221	8699	3552	5528	9080
Spansk	10155	10793	20948	8840	10360	19200	7593	9206	16799
Italiensk	2	3	5	1	6	7	9	56	65
Russisk	30	34	64	22	19	41	25	34	59
Andre språk	94	58	152	49	59	108	25	26	51
Totalt fremmedspråk	22867	23793	46660	20246	22426	42672	19050	21700	40750
Fordypning engelsk	6853	4955	11808	8191	5952	14143	8652	6104	14756
Fordypning Norsk	2007	1246	3253	2938	1731	4669	3347	2155	5502
Fordypning samisk	18	12	30	10	10	20	8	9	17
Fordypning andre	73	52	125	80	50	130	86	53	139
Totalt fordypning	8951	6265	15216	11219	7743	18962	12093	8321	20414
Totalt	31818	30058	61876	31465	30169	61634	31143	30021	61164

Fremmedspråk inkludert fordypning og forsøk 2007-2008	8. Årstrinn			9. Årstrinn			10. Årstrinn		
	Gutter	Jenter	I alt	Gutter	Jenter	I alt	Gutter	Jenter	I alt
Nasjonalt Gjelder elever som følger ny læreplan. Inkl skoler i utlan- det									
Tysk	8662	6999	15661	8387	7035	15422	2126	1939	4065
Fransk	4003	5514	9517	3853	5776	9629	1191	1616	2807
Spansk	10188	11073	21261	8444	9914	18358	1581	1880	3461
Italiensk	0	1	1	1	1	2	11	23	34
Russisk	32	23	55	27	43	70	11	20	31
Andre språk	61	48	109	21	24	45	5	13	18
Totalt fremmedspråk	22946	23658	46604	20733	22793	43526	4925	5491	10416
Fordypning engelsk	5915	4539	10454	7122	5223	12345	2150	1452	3602
Fordypning Norsk	1690	1110	2800	2511	1487	3998	890	594	1484
Fordypning samisk	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fordypning andre	129	88	217	118	107	225	56	56	112
Totalt fordypning	7734	5737	13471	9751	6817	16568	3096	2102	5198
Totalt	30680	29395	60075	30484	29610	60094	8021	7593	15614

Fremmedspråk inkludert fordypning og forsøk 2006-2007	8. Årstrinn			9. Årstrinn			10. Årstrinn		
	Gutter	Jenter	I alt	Gutter	Jenter	I alt	Gutter	Jenter	I alt
Nasjonalt Gjelder elever som følger ny læreplan. Inkl skoler i utlan- det									
Tysk	9367	7624	16991	3248	2991	6239	164	199	363
Fransk	4521	6117	10638	1716	2453	4169	73	133	206
Spansk	9633	10639	20272	2191	2557	4748	62	67	129
Italiensk	0	0	0	26	32	58	0	0	0
Russisk	34	45	79	12	19	31	5	6	11
Andre språk	143	155	298	256	240	496	239	296	535
Totalt fremmedspråk	23698	24580	48278	7449	8292	15741	543	701	1244
Fordypning engelsk	5125	3886	9011	2166	1443	3609	170	128	298
Fordypning Norsk	1349	835	2184	680	450	1130	101	71	172
Fordypning samisk	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fordypning andre	166	135	301	99	59	158	1	0	1
Totalt fordypning	6640	4856	11496	2945	1952	4897	272	199	471
Totalt	30338	29436	59774	10394	10244	20638	815	900	1715

Andre fremmedspråk og språklig fordypning 8. årstrinn
Fylkesvis fordeling skoleåret 2007-2008 - nominaltall

Andre frem- medspråk og faglig for- dypning. Fylkesvis fordeling 8 årstrinn 2007-2008	Tysk	Frans k	Span sk	Itali- ensk	Rus- sisk	Andre Språk	For- dy- pning i engel- sk	For- dy- pning i norsk	For- dy- pning i andre språk
Østfold	777	489	1094	0	0	0	602	194	0
Akershus	1740	1537	2852	0	0	0	914	171	17
Oslo	891	1297	1525	0	2	35	779	64	0
Hedmark	667	359	754	0	0	0	347	109	10
Oppland	803	346	622	1	0	0	390	144	0
Buskerud	1047	579	664	0	0	0	734	193	0
Vestfold	611	666	1018	0	0	0	535	143	0
Telemark	672	243	706	0	0	1	394	114	0
Aust-agder	432	213	475	0	0	0	235	60	9
Vest-Agder	745	294	834	0	0	0	300	151	0
Rogaland	1416	722	2750	0	1	2	897	158	6
Hordaland	1497	1027	2589	0	0	4	853	257	1
Sogn og Fjordane	691	148	309	0	0	0	230	60	9
Møre og Romsdal	834	304	1130	0	0	0	742	219	0
Sør- Trøndelag	996	583	1285	0	0	10	609	189	4
Nord- Trøndelag	426	223	786	0	0	4	281	128	3
Nordland	684	294	1285	0	0	1	724	252	7
Troms	496	175	606	0	13	0	536	128	145
Finmark	236	63	157	0	39	52	352	66	6
Hele landet	15561	9517	21261	1	55	109	10454	2800	217

Andre fremmedspråk og språklig fordypning 8. årstrinn
Fylkesvis fordeling skoleåret 2007-2008 - prosent

Andre frem- medspråk og faglig for- dypning. Fylkesvis fordeling 8.årstrinn 2007-2008	Tysk	Frans k	Span sk	Itali- ensk	Rus- sisk	Andre Språk	For- dy- pning i	For- dy- pning i	For- dy- pning i
							engel- sk	norsk	andre språk
Østfold	22,9	14,41	32,24	0	0	0	17,74	5,72	0
Akershus	23,59	20,84	38,67	0	0	0	12,39	2,32	0,23
Oslo	17,51	25,48	29,96	0	0,04	0,69	15,31	1,26	0
Hedmark	28,87	15,54	32,65	0	0	0	15,02	4,72	0,43
Oppland	34,37	14,81	26,63	0,04	0	0	16,70	6,16	0
Buskerud	31,51	17,42	19,98	0	0	0	22,09	5,8	0
Vestfold	19,93	21,72	33,2	0	0	0	17,45	4,66	0
Telemark	29,81	10,78	31,32	0	0	0,04	17,48	5,06	0
Aust-agder	29,96	14,77	32,94	0	0	0	16,3	4,16	0,62
Vest-Agder	30,86	12,18	34,6	0	0	0	12,43	6,26	0
Rogaland	23,72	12,10	43,06	0	0,02	0,03	15	2,65	0,1
Hordaland	23,29	15,98	40,28	0	0	0,06	13,27	4	0,02
Sogn og Fjordane	43,08	9,23	19,26	0	0	0	14,34	3,74	0,56
Møre og Romsdal	24,79	9,03	33,58	0	0	0	22,05	6,51	0
Sør- Trøndelag	26,47	15,49	34,15	0	0	0,27	16,18	5,02	0,11
Nord- Trøndelag	22,61	11,84	41,72			0,02	14,92	6,8	0,16
Nordland	20,39	7,42	38,3	0	0	0,03	21,58	7,51	0,21
Troms	22,63	7,98	27,65	0	0,6	0	24,45	5,84	6,62
Finmark	23,09	6,17	15,36	0	3,82	5,1	34,44	6,46	0,59
Hele landet	24,87	15,21	33,97	0,002	0,09	0,17	16,7	4,47	0,35

Andre fremmedspråk og språklig fordypning 9. årstrinn
Fylkesvis fordeling skoleåret 2007-2008 - nominaltall

Andre frem- medspråk og faglig for- dypning. Fylkesvis fordeling 9 årstrinn 2007-2008	Tysk	Frans k	Span sk	Itali- ensk	Rus- sisk	Andre Språk	For- dy- pning i	For- dy- pning i	For- dy- pning i
							engel- sk	norsk	andre språk
Østfold	860	505	1036	0	0	0	715	310	5
Akershus	1616	1591	2514	0	0	1	1263	229	26
Oslo	932	1324	1501	0	2	1	1028	173	2
Hedmark	633	342	752	0	1	0	413	252	10
Oppland	721	322	657	0	0	0	445	219	2
Buskerud	1010	493	569	0	0	0	760	194	0
Vestfold	658	569	826	0	0	0	622	228	0
Telemark	740	270	407	0	0	0	449	166	0
Aust-agder	372	236	428	0	0	0	356	79	15
Vest-Agder	777	273	581	0	0	0	403	207	0
Rogaland	1429	750	2237	0	0	4	952	229	2
Hordaland	1429	1046	2175	0	0	2	1095	366	0
Sogn og Fjordane	699	139	245	0	0	0	305	77	13
Møre og Romsdal	1005	459	782	0	0	0	835	234	2
Sør- Trøndelag	817	600	1229	1	5	7	667	282	2
Nord- Trøndelag	352	216	732	0	0	1	401	117	2
Nordland	645	263	1136	0	0	6	799	267	0
Troms	512	160	361	1	17	2	554	223	131
Finmark	215	70	190	0	45	21	293	146	13
Hele landet	15422	9629	18358	2	70	45	12345	3998	225

Andre fremmedspråk og språklig fordypning 9. årstrinn
Fylkesvis fordeling skoleåret 2007-2008 - prosent

Andre frem- medspråk og faglig for- dypning. Fylkesvis fordeling 9 årstrinn 2007-2008	Tysk	Frans k	Span sk	Itali- ensk	Rus- sisk	Andre Språk	For- dy- pning i engel- sk	For- dy- pning i norsk	For- dy- pning i andre språk
Østfold	23,96	14,07	28,86	0	0	0	19,92	8,64	0,14
Akershus	21,64	21,3	33,66	0	0	0,01	16,91	3,07	0,35
Oslo	17,93	25,47	28,88	0	0,04	0,02	19,78	3,33	0,04
Hedmark	25,56	13,85	30,36	0	0,04	0	16,67	10,17	0,4
Oppland	29,79	13,31	27,15	0	0	0	18,39	9,05	0,08
Buskerud	32,25	15,75	18,17	0	0	0	24,27	6,20	0
Vestfold	21,52	18,61	27,01	0	0	0	20,34	7,46	0
Telemark	34,6	12,62	19,03	0	0	0	20,99	7,76	0
Aust-agder	24,92	15,81	28,68	0	0	0	23,85	5,29	1
Vest-Agder	33,05	11,61	24,71	0	0	0	17,14	8,8	0
Rogaland	24,47	12,84	38,31	0	0	0,07	16,3	3,92	0,03
Hordaland	22,59	16,54	34,39	0	0	0,03	17,31	5,79	0
Sogn og Fjordane	45,99	9,15	16,12	0	0	0	20,07	5,1	0,86
Møre og Romsdal	28,98	13,24	22,55	0	0	0	24,08	6,75	0,06
Sør- Trøndelag	21,93	16,1	32,98	0,03	0,13	0,19	17,9	7,57	0,05
Nord- Trøndelag	18,88	11,59	39,27	0	0	0,05	21,51	6,28	0,11
Nordland	19,34	7,89	34,06	0	0	0,18	23,96	8,01	0
Troms	24,56	7,67	17,31	0,05	0,82	0,1	26,09	10,7	6,28
Finmark	20,26	6,6	17,91	0	4,24	1,98	27,62	13,76	1,23
Hele landet	24,66	15,39	29,35	0,003	0,11	0,07	19,74	6,39	0,36

Andre fremmedspråk og språklig fordypning 10. årstrinn
Fylkesvis fordeling skoleåret 2007-2008 - nominaltall

Andre frem- medspråk og faglig for- dypning. Fylkesvis fordeling 10 årstrinn 2007-2008	Tysk	Frans k	Span sk	Itali- ensk	Rus- sisk	Andre Språk	For- dy- pning i	For- dy- pning i	For- dy- pning i
							engel- sk	norsk	andre språk
Østfold	91	67	99	0	0	0	91	33	0
Akershus	600	670	963	0	0	0	605	173	0
Oslo	308	515	271	0	0	5	339	158	0
Hedmark	100	28	45	14	0	0	79	28	0
Oppland	256	135	211	0	0	0	156	89	0
Buskerud	166	100	73	0	0	0	107	65	0
Vestfold	116	86	91	0	0	0	109	66	0
Telemark	125	41	30	0	0	0	63	21	0
Aust-agder	27	19	0	0	0	0	62	19	0
Vest-Agder	171	124	38	0	0	0	41	41	0
Rogaland	369	167	547	0	0	0	314	76	0
Hordaland	648	477	443	0	0	1	351	130	0
Sogn og Fjordane	176	5	29	0	0	0	103	26	0
Møre og Romsdal	199	77	116	0	0	0	129	114	0
Sør- Trøndelag	197	94	169	20	0	1	266	45	4
Nord- Trøndelag	18	10	14	0	0	0	50	2	0
Nordland	245	96	197	0	0	0	329	184	7
Troms	184	79	108	0	12	2	304	115	101
Finmark	69	17	17	0	19	9	104	99	0
Hele landet	4065	2807	3461	34	31	18	3602	1484	112

Andre fremmedspråk og språklig fordypning 10. årstrinn
Fylkesvis fordeling skoleåret 2007-2008 - prosent

Andre frem- medspråk og faglig for- dypning. Fylkesvis fordeling 10 årstrinn 2007-2008	Tysk	Frans k	Span sk	Itali- ensk	Rus- sisk	Andre Språk	For- dy- pning i	For- dy- pning i	For- dy- pning i
							engel- sk	norsk	andre språk
Østfold	2,52	1,86	2,74	0	0	0	2,52	0,91	0
Akershus	8,03	8,97	12,89	0	0	0	8,1	2,32	0
Oslo	5,79	9,69	5,1	0	0	0,09	6,38	2,97	0
Hedmark	3,89	1,09	1,75	0,55	0	0	3,07	1,09	0
Oppland	10,35	5,46	8,53	0	0	0	6,31	3,6	0
Buskerud	5,09	3,07	2,24	0	0	0	3,28	1,99	0
Vestfold	3,68	2,73	2,89	0	0	0	3,46	2,1	0
Telemark	5,45	1,79	1,31	0	0	0	2,75	0,92	0
Aust-agder	1,85	1,3	0	0	0	0	4,26	1,3	0
Vest-Agder	6,88	4,99	1,53	0	0	0	1,65	1,65	0
Rogaland	6,2	2,79	9,16	0	0	0	5,26	1,27	0
Hordaland	10,35	7,62	7,08	0	0	0,02	5,61	2,08	0
Sogn og Fjordane	10,92	0,31	1,8	0	0	0	6,39	1,6	0
Møre og Romsdal	5,83	2,26	3,4	0	0	0	3,78	3,34	0
Sør- Trøndelag	5,39	2,57	4,62	0,55	0	0,03	7,28	1,23	0,11
Nord- Trøndelag	0,97	0,54	0,76	0	0	0	2,7	0,11	0
Nordland	7,1	2,78	5,71	0	0	0	9,53	5,33	0,2
Troms	8,19	3,52	4,81	0	0,53	0,09	13,54	5,12	4,5
Finmark	6,67	1,64	1,64	0	1,84	0,87	10,05	9,57	0
Hele landet	6,39	4,41	5,44	0,05	0,05	0,03	5,66	2,33	0,18

Andre fremmedspråk og språklig fordypning 8. årstrinn
Fylkesvis fordeling skoleåret 2008-2009 - nominaltall

Andre frem- medspråk og faglig for- dypning. Fylkesvis fordeling 8 årstrinn 2008-2009	Tysk	Frans k	Span sk	Itali- ensk	Rus- sisk	Andre Språk	Fordy- pning i	For- dy- pning i	For- dy- pning i
							engel- sk	norsk	andre språk
Østfold	886	486	1211	0	0	0	676	177	71
Akershus	2068	1402	2694	0	0	12	1079	155	4
Oslo	1166	1261	1704	0	0	72	821	128	0
Hedmark	789	373	639	0	0	0	433	198	4
Oppland	797	303	654	0	0	0	389	123	0
Buskerud	980	500	769	0	0	0	701	260	14
Vestfold	729	608	982	0	0	0	576	202	0
Telemark	722	259	657	0	0	0	410	118	2
Aust-agder	424	173	456	0	0	0	326	77	0
Vest-Agder	731	186	885	0	0	0	365	201	2
Rogaland	1642	666	2353	0	0	6	1035	161	10
Hordaland	1512	929	2455	0	0	0	1043	240	0
Sogn og Fjordane	687	166	270	0	0	0	321	69	1
Møre og Romsdal	848	202	1267	0	0	3	824	211	0
Sør- Trøndelag	961	538	1318	0	0	12	519	217	1
Nord- Trøndelag	419	171	756	0	0	0	382	101	0
Nordland	719	224	1151	5	1	2	905	315	11
Troms	477	209	559	0	20	9	620	213	5
Finmark	233	45	168	0	43	36	383	87	0
Hele landet	16790	8701	20948	5	64	152	11808	3253	125

Andre fremmedspråk og språklig fordypning 8. årstrinn
Fylkesvis fordeling skoleåret 2008-2009 - prosent

Andre frem- medspråk og faglig for- dypning. Fylkesvis fordeling 8 årstrinn 2008-2009	Tysk	Frans k	Span sk	Itali- ensk	Rus- sisk	Andre Språk	Fordy- pning i engel- sk	For- dy- pning i norsk	For- dy- pning i andre språk
Østfold	24,59	13,49	33,61	0	0	0	18,76	4,91	1,97
Akershus	27,57	18,69	35,91	0	0	0,16	14,38	2,07	0,05
Oslo	21,62	23,38	31,59	0		1,33	15,22	2,37	0
Hedmark	31,9	15,08	25,84	0	0	0	17,51	8	0,16
Oppland	33,36	12,68	27,38	0	0	0	16,28	5,15	0
Buskerud	29,87	15,24	23,44	0	0	0	21,36	7,92	0,43
Vestfold	23,01	19,19	30,99	0	0	0	18,18	6,38	0
Telemark	31,9	11,44	29,03	0	0	0	18,12	5,21	0,09
Aust-agder	28,98	11,83	31,17	0	0	0	22,28	5,26	
Vest-Agder	30,33	7,72	36,72	0	0	0	15,11	8,34	0,08
Rogaland	27,46	11,14	39,35	0	0	0,1	17,31	102,6	0,17
Hordaland	24,06	14,78	39,06	0	0	0	16,60	3,82	0
Sogn og Fjordane	44,78	10,82	17,6	0	0	0	20,93	4,45	0,07
Møre og Romsdal	25	5,96	37,36	0	0	0,09	24,30	6,22	0
Sør- Trøndelag	26,44	14,8	36,26	0	0	0,33	14,28	5,96	0,03
Nord- Trøndelag	22,43	9,15	40,47	0	0	0	20,45	5,41	0
Nordland	21,13	6,58	33,82	0,15	0,03	0,06	26,59	9,26	0,32
Troms	21,53	9,44	25,24	0	0,09	0,04	27,99	9,62	0,23
Finmark	21,86	4,22	15,76	0	4,03	3,38	35,93	8,16	0
Hele landet	26,52	13,74	33,08	0,007	0,1	0,24	18,65	5,14	0,20

Andre fremmedspråk og språklig fordypning 9. årstrinn
Fylkesvis fordeling skoleåret 2008-2009 -nominaltall

Andre frem- medspråk og faglig for- dypning. Fylkesvis fordeling 9 årstrinn 2008-2009	Tysk	Frans k	Span sk	Itali- ensk	Rus- sisk	Andre Språk	Fordy- pning i engel- sk	For- dy- pning i norsk	For- dy- pning i andre språk
Østfold	782	422	1005	0	0	0	808	281	28
Akershus	1693	1363	2595	0	0	0	1367	331	2
Oslo	888	1269	1488	0	0	31	1101	187	19
Hedmark	596	320	664	0	0	0	421	278	8
Oppland	713	284	551	1	0	0	486	223	1
Buskerud	943	522	610	0	0	0	895	310	8
Vestfold	622	575	905	0	0	0	682	249	0
Telemark	625	280	552	0	0	0	526	225	2
Aust-agder	389	170	406	0		1	355	104	0
Vest-Agder	665	267	728	0	0	0	481	222	0
Rogaland	1388	660	2352	0	1	12	1185	250	33
Hordaland	1324	941	2494	0	0	4	1225	353	1
Sogn og Fjordane	680	112	256	0	0	0	402	119	0
Møre og Romsdal	801	274	927	0	0	18	957	373	4
Sør- Trøndelag	917	538	1125	0	0	18	873	239	11
Nord- Trøndelag	391	208	702	0	0	0	419	161	0
Nordland	584	245	1175	6	0	0	881	389	10
Troms	404	202	538	0	17	0	675	271	1
Finmark	212	47	127	0	23	24	404	104	2
Hele landet	14617	8699	19200	7	41	108	14143	4669	130

Andre fremmedspråk og språklig fordypning 9. årstrinn
Fylkesvis fordeling skoleåret 2008-2009 - prosent

Andre frem- medspråk og faglig for- dypning. Fylkesvis fordeling 9 årstrinn 2008-2009	Tysk	Frans k	Span sk	Itali- ensk	Rus- sisk	Andre Språk	Fordy- pning i	For- dy- pning i	For- dy- pning i
							engel- sk	norsk	andre språk
Østfold	22,6	12,25	29,16	0	0	0	23,45	8,2	0,8
Akershus	22,76	18,32	34,88	0	0	0	18,37	4,45	0,03
Oslo	17,25	24,66	28,91	0	0	0,6	21,39	3,63	0,37
Hedmark	25,55	13,72	28,47	0	0	0	18,17	11,92	0,34
Oppland	30,16	12,01	23,31	0,04	0	0	20,56	9,43	0,04
Buskerud	28,17	15,59	18,22	0	0	0	26,73	9,3	0,24
Vestfold	19,94	18,44	29,02	0	0	0	21,87	7,98	0
Telemark	27,58	12,36	24,36	0	0	0	23,21	9,93	0,09
Aust-agder	26,86	11,74	28,04	0		0,07	24,52	7,18	0
Vest-Agder	27,31	10,97	29,9	0	0	0	19,75	9,12	0
Rogaland	23,17	11,02	39,27	0	0,02	0,02	19,78	4,17	0,55
Hordaland	20,48	14,56	38,58	0	0	0,06	18,95	5,46	0,16
Sogn og Fjordane	42,39	6,98	15,96	0	0	0	25,06	7,42	0
Møre og Romsdal	23,73	8,12	27,47	0	0	0,05	28,36	11,05	0,12
Sør- Trøndelag	24,3	14,26	29,82	0	0	0,48	23,14	6,33	0,29
Nord- Trøndelag	20,54	10,92	36,87	0	0	0	22	8,46	0
Nordland	17,38	7,3	34,97	0,18	0	0	26,22	11,58	0,3
Troms	18,29	9,14	24,36	0	0,77	0	30,56	12,27	0,05
Finmark	21,1	4,68	12,64	0	2,29	2,39	40,2	10,35	0,2
Hele landet	23,19	13,8	30,46	0,01	0,07	0,17	22,44	7,41	0,2

Andre fremmedspråk og språklig fordypning 10. årstrinn
Fylkesvis fordeling skoleåret 2008-2009 - nominaltall

Andre frem- medspråk og faglig for- dypning. Fylkesvis fordeling 10 årstrinn 2008-2009	Tysk	Frans k	Span sk	Itali- ensk	Rus- sisk	Andre Språk	Fordy- pning i	For- dy- pning i	For- dy- pning i
							engel- sk	norsk	andre språk
Østfold	834	467	1019	0	0	0	814	390	34
Akershus	1544	1520	2330	0	0	0	1555	387	8
Oslo	901	1267	1272	47	1	0	1218	341	9
Hedmark	592	322	635	0	0	0	547	334	20
Oppland	675	276	575	0	0	0	462	272	1
Buskerud	945	468	517	0	0	0	868	290	2
Vestfold	647	537	776	0	0	2	720	320	0
Telemark	702	274	365	0	0	1	531	233	0
Aust-agder	346	218	394	0	0	0	417	117	0
Vest-Agder	735	256	564	0	0	0	517	237	0
Rogaland	1382	706	2044	17	0	9	1170	336	14
Hordaland	1337	971	2042	0	0	0	1403	463	7
Sogn og Fjordane	660	130	205	0	0	0	399	106	0
Møre og Romsdal	1013	416	672	0	0	0	947	375	7
Sør- Trøndelag	774	561	1117	1	4	17	819	351	23
Nord- Trøndelag	341	184	699	0	0	1	465	138	1
Nordland	603	259	1054	0	0	1	926	371	12
Troms	462	192	373	0	16	6	617	292	0
Finmark	203	56	146	0	38	14	361	149	1
Hele landet	14696	9080	16799	65	59	51	14756	5502	139

Andre fremmedspråk og språklig fordypning 10. årstrinn
Fylkesvis fordeling skoleåret 2008-2009 - prosent

Andre fremmedspråk og faglig fordypning. Fylkesvis fordeling 10 årstrinn 2008-2009	Tysk	Fransk	Spansk	Italiensk	Russisk	Andre Språk	Fordypning i engelsk	Fordypning i norsk	Fordypning i andre språk
Østfold	22,89	12,82	27,97	0	0	0	22,34	10,71	0,93
Akershus	20,59	20,27	31,08	0	0	0	20,74	5,16	0,11
Oslo	17,26	24,28	24,37	0,9	0,02	0	23,34	6,53	0,17
Hedmark	23,57	12,82	25,28	0	0	0	21,78	13,3	0,8
Oppland	27,24	11,14	23,2	0	0	0	18,64	10,98	0,04
Buskerud	29,67	14,69	16,23	0	0	0	27,25	9,11	0,06
Vestfold	21,02	17,45	25,21	0	0	0,07	23,39	10,4	0
Telemark	32,42	12,66	16,86	0	0	0,05	24,53	10,76	0
Aust-agder	22,91	14,44	26,09	0	0	0	27,62	7,75	0
Vest-Agder	31,04	10,81	23,82	0	0	0	21,83	10	0
Rogaland	23,6	12,06	34,91	0,29	0	0,15	19,98	5,74	0,24
Hordaland	20,99	15,25	32,06	0	0	0	22,03	7,27	0,11
Sogn og Fjordane	43,02	8,48	13,36	0	0	0	26,01	6,91	0
Møre og Romsdal	29,12	11,96	19,32	0	0	0	27,22	10,78	0,2
Sør-Trøndelag	20,67	14,98	29,83	0,03	0,11	0,45	21,87	9,37	0,61
Nord-Trøndelag	18,29	9,87	37,5	0	0	0,05	24,95	7,4	0,05
Nordland	18,1	7,78	31,64	0	0,3	0,003	27,8	11,14	0,4
Troms	22,04	9,16	17,8	0	0,76	0,29	29,44	13,93	0
Finmark	19,41	5,35	13,96	0	3,63	1,34	34,51	14,25	0,1
Hele landet	23,34	14,42	26,68	0,1	0,09	0,08	23,43	8,74	0,22

VEDLEGG 3 – KRYSSSTABULERINGER

Figur: I hvilken grad vurderer du som skoleeier at det er behov for å styrke fremmedspråk-opplæringen (gjennom kompetanseheving, utvidet tilbud eller liknende)? Krysset med Antall innebyggere i kommunen

	0-4999	5000-19999	20000+	I alt
I meget høy grad	28 %	22 %	24 %	26 %
I ganske høy grad	34 %	42 %	35 %	37 %
I noe grad	37 %	33 %	41 %	36 %
Ikke behov for styrking av fremmedspråkopplæring	1 %	4 %	0 %	2 %
Vet ikke	0 %	0 %	0 %	0 %
I alt	89	55	17	161

Tabell: I hvilken grad vurderer du at det har skjedd didaktiske endringer som peker mot en praktisk tilnærming i opplæringen i fremmedspråk/ engelsk ved din skole krysset med Hvilke (t) språk underviser du i? Flere kryss mulige?

	Engelsk	Tysk	Fransk	Spansk	Italiensk	Russisk	Ikke-europeiske språk	Annet, vennligst spesifiser:	I alt
I meget høy grad	2 %	3 %	2 %	3 %	0 %	0 %	0 %	3 %	2 %
I ganske høy grad	19 %	22 %	31 %	21 %	100 %	29 %	0 %	17 %	20 %
I noe grad	59 %	64 %	50 %	54 %	0 %	57 %	50 %	55 %	59 %
Ikke i det hele tatt	11 %	4 %	8 %	7 %	0 %	14 %	0 %	10 %	9 %
Vet ikke	10 %	7 %	10 %	15 %	0 %	0 %	50 %	14 %	10 %
I alt	673	265	147	189	1	7	2	29	988

Tabell: I hvilken grad benyttes målspråket i opplæringen? krysset med Hvilke (t) språk underviser du i? Flere kryss mulig

	Engelsk	Tysk	Fransk	Spansk	Italiensk	Russisk	Ikke-europeiske språk	Annet, vennligst spesifiser:	I alt
0-20% av tiden	5 %	11 %	14 %	16 %	0 %	0 %	0 %	7 %	9 %
21-40% av tiden	16 %	34 %	31 %	34 %	0 %	14 %	50 %	17 %	25 %
41-60% av tiden	26 %	28 %	25 %	28 %	0 %	43 %	50 %	31 %	26 %
61-80% av tiden	30 %	20 %	20 %	15 %	0 %	29 %	0 %	17 %	23 %
81-100% av tiden	24 %	8 %	10 %	7 %	100 %	14 %	0 %	28 %	17 %
I alt	673	265	147	189	1	7	2	29	988

Tabell: 16. I hvilken grad benyttes målspråket i opplæringen? krysset med Hvor mange innbyggere er det i den kommunen skolen din tilhører?

	Liten kommune (0-4999)	Middels stor kommune (5000-20000)	Stor kommune (20000+)	I alt
0-20% av tiden	9 %	9 %	10 %	9 %
21-40% av tiden	18 %	28 %	24 %	24 %
41-60% av tiden	32 %	26 %	24 %	26 %
61-80% av tiden	27 %	21 %	23 %	23 %
81-100% av tiden	15 %	16 %	20 %	17 %
I alt	201	377	391	969

Tabell: Hvordan vurderer du din kompetanse på de følgende områdene: - Bruk av mapper? krysset med Hvor mange innbyggere er det i den kommunen skolen din tilhører?

	Liten kommune (0-4999)	Middels stor kommune (5000-20000)	Stor kommune (20000+)	I alt
Meget høy kompetanse	1 %	4 %	5 %	4 %
Ganske høy kompetanse	12 %	17 %	13 %	14 %
Noe kompetanse	39 %	34 %	37 %	36 %
Manglende kompetanse	41 %	38 %	36 %	38 %
Vet ikke	6 %	7 %	9 %	8 %
I alt	201	377	391	969

Tabell: Hvordan vurderer du din kompetanse på de følgende områdene: - Bruk av mapper? Krysset med Hvilke (t) språk underviser du i? Flere kryss mulig

	Engelsk	Tysk	Fransk	Spansk	Italiensk	Russisk	Ikke-europeiske språk	Annet, vennligst spesifiser:	I alt
Meget høy kompetanse	4 %	4 %	6 %	5 %	0 %	0 %	0 %	3 %	4 %
Ganske høy kompetanse	16 %	11 %	14 %	13 %	100 %	0 %	0 %	14 %	14 %
Noe kompetanse	35 %	36 %	34 %	37 %	0 %	43 %	50 %	52 %	36 %
Manglende kompetanse	37 %	42 %	38 %	36 %	0 %	57 %	50 %	28 %	38 %
Vet ikke	8 %	8 %	9 %	8 %	0 %	0 %	0 %	3 %	8 %
I alt	665	258	144	186	1	7	2	29	973

Tabell: Benytter du digitale læringsressurser (for eksempel digitale lærebøker, digitale oppslagsverk, "A Passport to English", eller lignende) i opplæringen? Flere kryss mulige krysses med Hvilke (t) språk underviser du i? Flere kryss mulige

	Engelsk	Tysk	Fransk	Spansk	Italiensk	Russisk	Ikke-europeiske språk	Annet, vennligst spesifiser:	I alt
Ja, i planleggingen	37 %	34 %	32 %	36 %	0 %	29 %	0 %	41 %	36 %
Ja, i opplæringen	72 %	68 %	73 %	80 %	100 %	29 %	0 %	66 %	71 %
Ja, i vurderingsarbeidet	13 %	9 %	10 %	18 %	0 %	29 %	0 %	7 %	13 %
Nei	24 %	26 %	22 %	16 %	0 %	57 %	100 %	21 %	24 %
I alt	670	263	146	189	1	7	2	29	985

Tabell: Benytter du digitale læringsressurser (for eksempel digitale lærebøker, digitale oppslagsverk, "A Passport to English", eller lignende) i opplæringen? Flere kryss mulige krysses med krysses med Hvor mange innbyggere bor det i den kommunen skolen din tilhører?

	Liten kommune (0-4999)	Middels stor kommune (5000-20000)	Stor kommune (20000+)	I alt
Ja, i planleggingen	36 %	34 %	38 %	36 %
Ja, i opplæringen	75 %	71 %	70 %	71 %
Ja, i vurderingsarbeidet	11 %	12 %	14 %	13 %
Nei	19 %	25 %	25 %	24 %
I alt	201	377	391	969

VEDLEGG 4 – OVERSIKT OVER TILBUD OM VIDE- REUTDANNING VED 15 UNIVERSITETER OG HØYSKOLER

INSTITUSJON	NAVN OG ANTALL STUDIEPOENG	KOMMENTAR
Høyskolen i Finn- mark	Spansk Del 2 30 studiepoeng Opprettet: 2006	Kan tas med eller uten fagdidaktikk. Et deltidsstudium som går over to semester. Studiet organiseres som samlinger med obligatorisk tilstedeværelse. Kommunikasjon mellom samlingene foregår via e-post og internett, ved bruk av programmet Class Fronter. Samlinger 3 dager i uken, 4 uker i semesteret.
	Spansk Del 1 30 studiepoeng Opprettet: 2006	Kan tas med eller uten fagdidaktikk. Et deltidsstudium som går over to semester. Studiet organiseres som samlinger med obligatorisk tilstedeværelse. Kommunikasjon mellom samlingene foregår via e-post og internett, ved bruk av programmet Class Fronter. Samlinger 3 dager i uken, 4 uker i semesteret.
	Engelsk 1, deltid Opprettet: Før 2000	Kan tas med eller uten fagdidaktikk. Et deltidsstudium som går over to semester. Studiet organiseres som samlinger med obligatorisk tilstedeværelse. Kommunikasjon mellom samlingene foregår via e-post og internett, ved bruk av programmet Class Fronter. Samlinger 3 dager i uken, 4 uker i semesteret.

	Russisk deltid 60 studiepoeng Opprettet: Før 2000	Muligheter for å ta årsstudiet på deltid.
	Russisk påbygningsstudium, 30 studiepoeng Opprettet: Før 2000	Deltidsstudium, dette blir ikke satt opp vært år.
Høyskolen i Hedemark	Påbygningsstudium i Engelsk 30 studiepoeng Opprettet: Før 2000	Undervisning blir gitt på en hel uke-dag, og en kveld i uka, og er dermed et godt tilbud til deg som er i arbeid. Dette er hva de sier, men det er tiltenkt 30 studiepoeng på et halvt år.
	2 Engelsk kurs 15 + 15 studiepoeng over to år, på engelsk. Opprettet: Rundt 2000	Videreutdanning av lærere 1-7 trinn. De får 30 studiepoeng i løpet av to år. Avgiftsbelagt.
Høyskolen i Akershus	Ingen	
Høyskolen i Oslo	Engelsk 1 30 studiepoeng Opprettet: Før 2000	Deltidsstudiet over 2 semestre. Nettbaserte pluss 1-2 samlinger à 2 dager per semester
	Engelsk 2 30 studiepoeng Opprettet: Før 2000	Deltidsstudiet over 2 semestre. Nettbaserte pluss 1-2 samlinger à 2 dager per semester
	Tysk 30 studiepoeng Opprettet: Etter 2004	Deltidsstudiet over 2 semestre.
	Fransk 30 studiepoeng Opprettet: Etter 2004	Deltidsstudiet over 2 semestre.
	Spansk 30 studiepoeng Opprettet: Etter 2004	Deltidsstudiet over 2 semestre.
	Urdisk 30 studiepoeng Opprettet: Etter 2004	Deltidsstudiet over 2 semestre.

	Tyrkisk 30 studiepoeng Opprettet: Etter 2004	Deltidsstudiet over 2 semestre.
Høyskolen i Sør Trøndelag	Engelsk 1, 2, og 3 à 30 studiepoeng Før 2000	Disse studiene er hovedsakelig for eksisterende studenter, men tilbys til etter- og videreutdanning ved ledig kapasitet. Inkludert fagdidaktikk. Deltidsstudiet som går over 2 semestre. Noe obligatorisk oppmøte. I tillegg til praksis har studiet en del obligatoriske arbeidskrav. Den nettbaserte læringsplattformen it's:learning brukes i stor utstrekning i forbindelse med undervisning, tekstskriving og administrasjon, også respons til tekstutkast studentene i mellom.
	Engelsk 1 modul 1 15 studiepoeng Opprettet: 2008	Betalingsstudie for etter- og videreutdanning. Inkludert fagdidaktikk. Deltidsstudiet som går over 2 semestre. Studiet organiseres som nettstudium med 5-6 samlinger. Utenom samlingene legges det opp til selvstudium med nettassistanse
	Engelsk 1 modul 2 15 studiepoeng Opprettet: 2008	Betalingsstudie for etter- og videreutdanning. Inkludert fagdidaktikk. Deltidsstudiet som går over 2 semestre. Studiet organiseres som nettstudium med 5-6 samlinger. Utenom samlingene legges det opp til selvstudium med nettassistanse

	Engelsk 2 modul 1 7,5 studiepoeng Opprettet: 2008	Betalingsstudie for etter- og videreutdanning. Inkludert fagdidaktikk. Deltidsstudiet som går over 1 semester. Studiet organiseres som nettstudium med 2-3 samlinger. Utenom samlingene legges det opp til selvstudium med nettassistanse
	Engelsk 2 modul 2 7,5 studiepoeng	Betalingsstudie for etter- og videreutdanning. Inkludert fagdidaktikk. Deltidsstudiet som går over 1 semester. Studiet organiseres som nettstudium med 2-3 samlinger. Utenom samlingene legges det opp til selvstudium med nettassistanse
	Engelsk 2 modul 3 7,5 studiepoeng Opprettet: 2008	Betalingsstudie for etter- og videreutdanning. Inkludert fagdidaktikk. Deltidsstudiet som går over 1 semester. Studiet organiseres som nettstudium med 2-3 samlinger. Utenom samlingene legges det opp til selvstudium med nettassistanse
	Engelsk 2 modul 4 7,5 studiepoeng Opprettet: 2008	Betalingsstudie for etter- og videreutdanning. Inkludert fagdidaktikk. Deltidsstudiet som går over 1 semester. Studiet organiseres som nettstudium med 2-3 samlinger. Utenom samlingene legges det opp til selvstudium med nettassistanse

Høyskolen i Vestfold	Engelsk 1 30 studiepoeng	Dette er et deltidsstudium over 2 semestre. Undervisning på dagtid, to økter á fire timer hver uke. Undervisningen består av forelesninger, gruppediskusjoner, skriftlige og muntlige oppgaver og individuell veiledning.
	Engelsk 2 30 studiepoeng	Dette er et deltidsstudium over 2 semestre. Undervisning på dagtid, to økter á fire timer hver uke. Undervisningen består av forelesninger, gruppediskusjoner, skriftlige og muntlige oppgaver og individuell veiledning.
	Engelsk 3 30 studiepoeng	Dette er et deltidsstudium over 2 semestre. Undervisning på dagtid, to økter á fire timer hver uke. Undervisningen består av forelesninger, gruppediskusjoner, skriftlige og muntlige oppgaver og individuell veiledning.
	Spansk 1 30 studiepoeng	Inkludert fagdidaktikk. Dette er et deltidsstudium over 2 semestre. Undervisning på dagtid. Undervisningen består av forelesninger, gruppediskusjoner, skriftlige og muntlige oppgaver og individuell veiledning.
	Språkdidaktikk for to-språklige lærere 30 studiepoeng	Studiet skal gi kompetanse for språkundervisning i en rekke ulike språk. Studiet organiseres som et deltidsstudium over 2 semestre. I studiet blir det lagt opp til varierte arbeidsformer som forelesninger, seminarer og muntlige presentasjoner. Mappevurdering er en gjennomgående arbeidsform i faget, og oppgavene i faget er derfor obligatoriske. I tillegg er praksis og enkelte samlinger obligatoriske.
Høyskolen i Østfold	Masterstudium, fremmedspråk i skolen 120 studiepoeng Opprettet: Høst 2008	Fagdidaktikk, målspåk i enten Engelsk eller Tysk. Et nettbasert studium med muligheter for deltid. I tillegg kommer 5 samlinger i løpet av studiet i Halden, Göteborg og Växjö.

	Tysk, påbyggingsstudium 30 studiepoeng Opprettet: Før 2000	Studiet kan også tas som deltids- eller fjernstudium. All undervisning foregår på tysk. Undervisningen gis i form av seminarer, med varierte arbeidsformer og studentaktiviteter.
	Årsstudium i spansk, fransk, tysk, og engelsk.	Fulltidsstudium, men muligheter for studenter å ta på deltid hvis de selv tar initiativ til dette. Ikke tilrettelagt som deltidsstudiet, men vil da ta emner spred utover flere semestre.
	Hver vår en videreutdanning, "Språk, språkundervisning og IKT". 10 studiepoeng.	
	Årsstudium i fransk/fransk i skolen - Fjernundervisning. 60 st.poeng	Tilbud om interaktiv fjernundervisning i fransk. 60 studiepoeng over 2 semestre eller 4 semestre (deltid).
Høyskolen i Bodø	Lulesamisk 1 30 studiepoeng Opprettet: Før 2000	Inkludert fagdidaktikk. Deltidsstudium over to semestre. Studiet begynner med en studiesamling over tre dager på Árran Lulesamisk senter i begynnelsen av høstsemestret. Forøvrig organiseres studiet nettbasert og fleksibelt.
	Engelsk 1 30 studiepoeng Opprettet: Før 2000	Inkludert fagdidaktikk. Deltidsstudium over 2 semestre. Samlingsbasert med 4 samlinger av tre dager per semester. To emnemoduler undervises i høstsemesteret og en i vårsemesteret

	Engelsk 2 30 studiepoeng Opprettet: Før 2000	Inkludert fagdidaktikk. Deltidsstudium over 2 semestre. Samlingsbasert med 4 samlinger av tre dager per semester. To emnemoduler undervises i vårsemesteret og en i høstsemesteret
Universitetet i Sta- vanger	Spansk – årsstudium 60 studiepoeng Opprettet: 2006	Deltidsstudium over 2 år. omfatter spansk og latinamerikansk litteratur, historie, kulturkunnskap og samfunnslære samt spansk språk.
	Fransk for nybegynnere 10 studiepoeng Opprettet: Høst 2008	Deltidsstudium, 5 studiepoeng per semester.
	Fransk grunnemne 10 studiepoeng Opprettet: Høst 2002	Deltidsstudium, 5 studiepoeng per semester, eller 10 studiepoeng på et halvår.
	Årsstudium i spansk, fransk, tysk, og engelsk.	Fulltidsstudium, men muligheter for studenter å ta på deltid hvis de selv tar initiativ til dette. Ikke tilrettelagt som deltidsstudiet, men vil da ta emner spred utover flere semestre.
	Engelsk 30 studiepoeng Opprettet: Høst 2008	3 moduler à 10 studiepoeng, på 1 og ½ år. For de som ikke har formell utdanning.
Universitetet i Ber- gen	FRAN641 Fordypning i fransk grammatikk og omsetting 15 studiepoeng	Deltidsstudium over 2 semestre. Det blir undervist i grammatikk og omsetting gjennom 12 nettseminar og 2 samlinger.
	FRAN642 Videre fordyp- ning i fransk grammatikk og omsetting 15 studiepoeng	Deltidsstudium over 2 semestre. Det blir undervist i grammatikk og omsetting gjennom 12 nettseminar og 2 samlinger.
	Italiensk – innføringskurs 15 studiepoeng (ITAL 600)	Deltidsstudium over 1 semester. 3 timer nettundervisning hver uke i 12 uker.
	ITAL 611, ITAL 612, ITAL 613 og ITAL 614 Alle fordypninger i italiensk, à 15 studiepoeng	Deltidsstudium over 1 semester. 3 timer nettundervisning hver uke i 12 uker.
	Kinesisk (mandarin) be- gynnerkurs. Innføring i kinesisk språk – KIN621 15 studiepoeng	Deltidsstudie over 2 år. Undervisningen vil bli gitt i form av forelesinger og gruppearbeid på samlinger på ettermiddagstid Det er 3 timer (à 45 min) undervisning i uka

	Kinesisk (mandarin). Kinesisk språk 2 – KIN622 15 studiepoeng	Deltidsstudie over 2 år. Undervisningen vil bli gitt i form av forelesinger og gruppearbeid på samlinger på ettermiddagstid Det er 3 timer (à 45 min) undervisning i uka
	Spansk begynnerkurs 10 studiepoeng	Deltidsstudium over 1 år. Undervisninga er nettbasert. Det er to samlinger (ikke obligatoriske) i Bergen, hver på to dager, i løpet av kurset.
	Spansk, nettspansk. SLAN 611 fordypning i spansk 15 studiepoeng	Deltidsstudium over 1 semester. Undervisningen består av en fellesforelesning (45 min) og en gruppetime med lærer (45 min) pr uke samt oppgaveveiledning Forelesninger og gruppeundervisning foregår på sen ettermiddags-/tidlig kveldstid
	Spansk, nettspansk. SLAN 612, fordypning i spansk 15 studiepoeng	Deltidsstudium over 1 semester. Det blir undervist i sentrale deler av pensum gjennom nettbaserte audio/video-forelesinger og grupper. Studentene får tilbud om oppfølging gjennom diskusjonsforum. Undervisninga er fordelt på 45 min forelesing og 45 min gruppeundervisning pr uke Tidspunkt: Sen ettermiddag/tidlig kveldstid (ikke fredager).
	Spansk, nettspansk. SLAN 613, fordypning i spansk 15 studiepoeng	Deltidsstudium over 1 semester. Undervisningen består av en fellesforelesning (45 min), en gruppetime med lærer (45 min) og to seminartimer (à 45 min) pr uke, i alt 12 fellesforelesninger, 12 gruppetimer og 10 seminartimer pr. student. Undervisningen foregår på sen ettermiddags-/tidlig kveldstid

	Spansk, nettspansk. SLAN 614, fordypning i spansk 15 studiepoeng	Deltidsstudium over 1 semester. All undervisning er nettbasert gjennom lærerstyrte grupper, kollokvier og diskusjonsforum.
	Tysk årsstudium 60 studiepoeng.	Deltidsstudium over 2 år semester. Undervisning på nett samt 3 helgesamlinger hvert semester.
	Tysk språk, fordypning. 15 studiepoeng.	Deltidsstudium over 1 semester. Undervisning på nett samt 3 helgesamlinger hvert semester.
Universitetet i Oslo	Nygresk trinn 1. 10 studiepoeng Opprettet: høst 2008	Deltidsstudium over 1 semester. 4 timer seminarundervisning i uken i 14 uker, kveldsundervisning.
	Nygresk trinn 2. 10 studiepoeng Opprettet: høst 2008	Deltidsstudium over 1 semester. 4 timer seminarundervisning i uken i 14 uker, kveldsundervisning.
	Nygresk trinn 3. 10 studiepoeng Opprettet: høst 2008	Deltidsstudium over 1 semester. 4 timer seminarundervisning i uken i 14 uker, kveldsundervisning.
	Årsstudium i spansk, fransk, tysk, og engelsk.	Fulltidsstudium, men muligheter for studenter å ta på deltid hvis de selv tar initiativ til dette. Ikke tilrettelagt som deltidsstudiet, men vil da ta emner spred utover flere semestre.
Universitetet i Tromsø	KVE-6010 Kvensk språk 1 10 studiepoeng Opprettet: Vår 2007	Deltidsstudium over 1 semester. I tillegg til nettundervisningen vil det bli to samlinger med muntlige øvelser og klasseundervisning i grammatikk i Tromsø.
	KVE-6020 Kvensk språk 2 10 studiepoeng Opprettet: Vår 2007	Deltidsstudium over 1 semester. I tillegg til nettundervisningen vil det bli to samlinger med muntlige øvelser og klasseundervisning i grammatikk i Tromsø.
	KVE-6030 Kvensk språk 3 10 studiepoeng Opprettet: Vår 2007	Deltidsstudium over 1 semester. I tillegg til nettundervisningen vil det bli to samlinger med muntlige øvelser og klasseundervisning i grammatikk i Tromsø.
	Årsstudium i engelsk 60 stp Opprettet: Høst 2008	6 moduler à 10 stp. 1 modul per halvår. Hver av de seks modulene vil gjøre seg nytte av teknologisk støtte på ulike måter.

NTNU	Spansk i Spania, etterutdanningskurs for lærere 0 studiepoeng Opprettet: Fikk ikke svar	12 dagers opphold i Spania for intensivkurs i spansk for lærere som underviser i spansk.
	Tysk i skolen – 60 studiepoeng Opprettet: 2005	Deltidsstudie over 3 år. Undervisning og prosjektarbeid er organisert som fjernundervisning og i form av seminarer.
	Fransk i skolen – 60 studiepoeng Opprettet: 2005	Deltidsstudie over 3 år. Undervisning og prosjektarbeid er organisert som fjernundervisning og i form av seminarer.
	Spansk i skolen – 60 studiepoeng Opprettet: 2005	Deltidsstudie over 3 år. Undervisning og prosjektarbeid er organisert som fjernundervisning og i form av seminarer.
	Engelsk i skolen – 60 studiepoeng Opprettet: høst 2009	Deltidsstudie over 3 år. Undervisning og prosjektarbeid er organisert som fjernundervisning og i form av seminarer.
	Tysk fagdidaktikk 7,5 studiepoeng Opprettet: Fikk ikke svar	Kurset har to samlinger a to dager, resten av arbeidet er nettbasert
	Fransk fagdidaktikk 7,5 studiepoeng Opprettet: Fikk ikke svar	Kurset har to samlinger a to dager, resten av arbeidet er nettbasert
	Engelsk fagdidaktikk 7,5 studiepoeng Opprettet: Fikk ikke svar	Kurset har to samlinger a to dager, resten av arbeidet er nettbasert
	Spansk fagdidaktikk 7,5 studiepoeng Opprettet: Fikk ikke svar	Kurset har to samlinger a to dager, resten av arbeidet er nettbasert
	Engelsk - Take Credit! Del 1 Opprettet: Før 2000	Deltidsstudie over 1 år. Fjernundervisning.

	Engelsk - Take Credit! Del 2 Opprettet: Før 2000	Deltidsstudie over 1 år. Fjernundervisning.
Universitetet i Agder	Engelsk 1 (30 studiepo- eng)	For lærere på ungdomstrinnet

VEDLEGG 5 - OVERSIKT OVER FORSKNINGSLIT- TERATUR OG RELEVANTE FOU-PROSJEKTER

Oversikten A som her presenteres er basert på litteratursøk, kvalitative intervjuer og dokumentstudier. Oversikten B er basert på studier av et utvalg på 15 universiteter og høyskoler hvor det er gjennomført telefonintervjuer og evn søkt på nettsider. Listene er ment å gi en oversikt, men er ikke komplette, fullstendige lister, selv om det gir en god oversikt over tendenser og hovedtrekk i en stor del av det FOU-arbeidet som gjøres. Når det gjelder listen over relevante FOU-prosjekt er listene i stor grad basert på intervjuer ved institusjonen og er ikke ment å representere alle FOU-prosjekter på feltet innenfor fremmedspråk. Utvalget av prosjekter som her finnes vil bare gjelde en del av det institusjonen gjør på feltet.

A. Litteraturoversikt over relevant forskning

Antonsen Vadøy, Kathrine (2008): *Tysk i verden* (spesialutgave), *Fokus på språk*

Avias, André, Engstrøm, Line og Rolf Tobiassen (2007): *Fransk i verden* (spesialutgave), *Fokus på språk*

Benson, P. (2003) 'Learner autonomy in the classroom.' In D. Nunan (ed.) *Practical English Language Teaching*. New York: McGraw Hill, pp. 289-308.

Besse, H. og Porquier, R. (1989). *Grammaire et didactique des langues*. Éditions Didier.

Bonnet, G. m. fl. (2004). *The Assessment of Pupils' Skills in English in eight European Countries 2002*. Paris European network of policy makers for the evaluation of educational systems (Rapporten finnes på <http://cisad.adc.education.fr/rev.a>.)

CiLT. The National Centre for Languages (2006). ELAN. Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Languages Skills in Enterprise. URL: http://www.cilt.org.uk/research/projects/employment/elan_finalreport.pdf.

Council of Europe (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment*. Cambridge University Press

Dam, L. (forthcoming) 'Developing learner autonomy – the teacher's responsibility.' In D. Little (ed.) *Towards Autonomy in Foreign Language Learning: teacher, learner, educational system*. Dublin: Authentik.

Drew, I. 2009. 'Using the early years literacy programme in primary EFL Norwegian classrooms.' In Nikolov, M (Ed.) *Early Learning of Modern Foreign Languages: Processes and Outcomes*, 108-120. Bristol: Multilingual Matters.

Drew, Ion (2004). "Comparing Primary English in Norway and the Netherlands", i *Språk og språkundervisning* nr. 2, 2004.

Drew, I. & Hasselgreen, A. 2008. 'Young language learner (YLL) research: An overview of some international and national approaches.' *Acta Didactica Norge*, Vol 2/1, Art.5, 1-18.

Drew, I. & Vigrestad, A. 2008. 'Choosing the path to excellence. Kunnskapsløftet i engelskfaget i Rogaland: Framgang, stagnasjon eller tilbakegang?' Endelig rapport til Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæring og Universitetet i Stavanger.

Drew, I. and Sørheim, B. 2009. *English Teaching*

Drew, I., Oostdam, R. & H. van Toorenburg. 2007. 'Teachers' experiences and perceptions of primary EFL in Norway and the Netherlands: a comparative study.' *European Journal of Teacher Education*, 30/3, 319-341.

Dypedahl, Magne (2007): *Interkulturell kompetanse og kravet til språklæreren Fokus på språk*

Edelenbos, P., Johnstone, R. og Kubanek, A. (2006). The main pedagogical principles underlying the teaching of languages to very young learners.URL:
http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/young_en.pdf.

European Commission (2004). *Promoting Language Learning and Linguistic Diversity. An Action Plan 2004-06*.

Gaarder, Godrun (2008): *Hvorfor lære tysk? (spesialutgave), Fokus på språk*

Garcia, O., Skutnabb-Kangas, T. og Torres-Guzman, M. E. (2007). Imagining Multilingual Schools. URL:
http://books.google.com/books/multilingual_matters?id=ogJks1Lmam4C&printsec=frontcover&source=gbs_summary_r&cad=0#PPA4,M1.

Gjørven, R. (1999) "Learner Autonomy in the Curriculum Guidelines, (how) will it work?" i Ribé, R. (ed.): *Developing Learner Autonomy in Foreign Language Learning*,133-145. University of Barcelona, Barcelona.

Gjørven, R. (2003). "Focus on the Use of the Discussion Forum in the Learning Management Platform LINGO", artikkel presentert på The Canarian Conference on Developing Autonomy in the FL Classroom, Universitetet La Laguna, Tenerife 25.2.-2.3.2003.

Gjørven, Rita (2008): *Fra fransklærerstudent til fransklærer. En undersøkelse av seks nyutdannede fransklæreres praksis gjennom deres tre første arbeidsår, Fokus på språk*

Gjørven, R. og Trebbi, T. (2004). "Fransk- og tyskfaget i skolen: Fra elitefag til et fag for alle", i *Examen scholae for språkstudenter*. Kompendium. Det historisk-filosofiske fakultet, høsten 2004, Universitetet i Bergen.

Gjørven, R. og Trebbi, T. (2004). "Fra stygg andunge til svane", i *Bedre skole 2*, 2004.

Gjørven, R. og Trebbi, T. (1997). "Apprendre à apprendre une langue en contexte institutionnel: deux exemples norvégiens", i H. Holec & I. Huttonen: *L'autonomie de l'apprenant en langues vivantes/Learner autonomy in modern languages*, 191-207. Série Education, Conseil de l'Europe, Strasbourg.

Gjørven, Rita og Johansen, Svein. (2007): Hovedområdet og kompetansemålet Språklæring i Læreplan i fremmedspråk LK06. Språk & Språkundervisning. 2/07.

Grønn, Atle (2007): *Russisk i verden* (spesialutgave), *Fokus på språk*

Gstöttner, A. (2008). Jeg gidder ikke å lære tysk Interessen for tysk går ned i Norge - Årsaker, konsekvenser og tiltak. URL: <http://www.hiof.no/index.php?ID=14838>.

Haataja, K. (2004). Integriert, intensiviert oder nach "altbewährten" Rezepten? URL: http://www.opeko.fi/clilig/pdf/Einleitung_Kim_Haataja_2004.pdf.

Hasselgren, Anita (2003). Bergen 'Can Do' project. European Centre for Modern Languages. Council of Europe Publishing. URL: http://www.ecml.at/documents/pub221E2003_Hasselgreen.pdf

Hauge, A.-M. (2007). Den felleskulturelle skolen.

Heimark, Gunn Elin (2008): Praktisk tilnærming i fremmedspråkundervisningen, *Fokus på språk*

Hellekjær, G. O. (2005). *The Acid Test: Does Upper Secondary EFL Instruction Effectively Prepare Students for the Reading of English Textbooks at Colleges and Universities?* Doktoravhandling, Universitetet i Oslo.

Hellekjær, G. O./Kvam, S. (2006). *Engelsk er ikke nok: En foreløpig rapport om bruken av fremmedspråk i norsk næringsliv i 2005* (http://www.fremmedspraksenteret.no/dokumenter/Forskning_utvikling/Vox250406.pdf)

Hestnes, H. (2006). "Internasjonalisering i lærerutdanningen: Hvordan opplever norske elever og lærere å ha en engelsktalende lærerstudent i klasserommet?" *Norsk Pedagogisk Tidsskrift* 218 – 3/2006.

Hellekjær, G. O. (2006). The Acid Test: Does Upper Secondary EFL Instruction Effectively Prepare Norwegian Students for the Reading of English Textbooks at Colleges and Universities? URL:

<http://www.ils.uio.no/forskning/pdhdrgrad/doktoravhandling/docs/HellekjaerAvhandling.pdf>.

Hellekjær, G. O. (2007). Reading: From a Forgotten to a Basic Skill.
[http://www.hiof.no/neted/upload/attachment/site/group55/Hellekj_r\(2007\)Reading.pdf](http://www.hiof.no/neted/upload/attachment/site/group55/Hellekj_r(2007)Reading.pdf).

Hellekjær, Glenn Ole (2007): *Fremmedspråk i norsk næringsliv – engelsk er ikke nok! Fokus på språk*.

Hoyland, K. (2006). English for Academic Purposes: An Advanced Resource Book.

Hufeisen, B. og Neuner, G. (2003). Mehrsprachigkeitskonzept - Tertiärsprachenlernen - Deutsch nach Englisch. URL:
<http://www.ecml.at/documents/pub112G2003.pdf>.

Ibsen, Elisabeth. (2004): Engelsk i Europa - 2002. Acta Didactica. 2/04. Kap 1 og 5. (ca. 18 sider)

Kristoffersen, K. E., Simonsen, H. G. og Sveen, A. (red.) (2005). Språk: en grunnbok.

Larsen, Annelise Brox. (2005): English as a Foreign Language: Content in Pupils' Narratives. I Hansson, Kjartansson, Larsen and Lassen. (red) Tales on the Screen. Narrative Competence in Teacher Education. Odense: Syddanske Universitetsforlag.

Leaver, B. L, Ehrman, B. og Skekhtman, B. (2006). Achieving Success in Second Language Acquisition. Cambridge.

Lindemann, Beate (2008): *Læring av fremmedspråk og motivasjon for språklæring etter innføringen av Kunnskapsløftet, Fokus på språk*

Lindemann, Beate. (2008): Motivasjon i språklæringen - Noen tanker omkring språkvalg og god språkundervisning sett fra elevenes og lærernes ståsted. Språk & Språkundervisning. 1/08.

Little, D., Ridley, J., & Ushioda, E., 2002. *Towards Greater Autonomy in the Foreign Language Classroom*. Dublin: Authentik.

Lund, A. (2003). The Teacher as Interface. Teachers of EFL in ICT-rich Environments: Beliefs, Practices, Appropriation. URL: <http://www.ils.uio.no/forskning/pdhdrgrad/doktoravhandling/docs/AndreasLund-avhandling.pdf>. Doktorgradsavhandling.

Løken, Kjersti. (2008): Skills in mathematics as a basic skill in English. Språk & Språkundervisning. 2/08.

Martinsen, Lis. (1999): Some fun with fairy tales. Språk & Språkundervisning. 3/99.

Pinker, S. (1994). The Language Instinct.

Rishøi Hedemann, Øyunn (2008): *Spansk i verden* (spesialutgave), *Fokus på språk*

Roche, J. (2005). Fremdsprachenerwerb - Fremdsprachendidaktik.

Rubdy, R. og Saraceni, M. (red.) (2006). English in the World.

Saville-Troike, M. (2005). Introducing Second Language Acquisition. Cambridge:
Cambridge Introductions to Language and Linguistics.

Simensen, A. M. (2007). Teaching a Foreign Language. Principles and Procedures.
Fagbokforlaget.

Simensen, Aud Marit (2008): *Engelsk i verden* (spesialutgave), *Fokus på språk*

Solfjeld, K. (2004). "Annet fremmedspråk på barnetrinnet", i *Språk og språkundervisning* nr. 4/2004.

Solfjeld, Kåre (2007): *Andre fremmedspråk på ungdomstrinnet – med praktisk tilnærming. Fokus på språk.*

Speitz, Heike. (2007): Tidlig start med flere fremmedspråk. Språk & Språkundervisning. 4/07.

Trebbi, T. (2006). "Freedom - A Prerequisite for Learner Autonomy? Classroom Innovation and Language Teacher Education", i Lamb, T. & H. Reinders (eds). *Learner and Teacher Autonomy: Concepts, Realities and Responses* (2006).

Trebbi, T. (2003). "Curriculum development and learner autonomy in the foreign language classroom: constraints and possibilities", i Little, D., J. Ridley & E. Ushioda (eds) *Learner Autonomy in the Foreign Language Classroom: Teacher, Learner, Curriculum and Assessment*. Dublin: Authentik.

Trebbi, T. (2003). "Digital based learning situations: a new potentiality for developing learner autonomy in teacher education for teachers of French?" Artikkel presentert på The Canarian Conference on Developing Autonomy in the FL Classroom, Universitetet La Laguna, Tenerife 25.2.-2.3.2003.

Trebbi, T. og Gremmo, M-J. (2003). "L'enjeu des « deuxièmes langues étrangères » : réflexions à partir du cas de la Norvège", i *Le Français dans le Monde, Recherches et Applications*. Paris.

Trudgill, P. (2000). Sociolinguistics, An introduction to language and society. URL:
http://www.amazon.com/gp/reader/0140289216/ref=sib_dp_pt#reader-link.

Utdanningsdirektoratet (2007).Kompetanse for tilpasset opplæring – artikkelsamling.
URL:
http://www.uddanningsdirektoratet.no/upload/Kompetanseutvikling/Kompetanse_for_tilpasset_opplaring.pdf

Vestli, Elin Nesje. (2007): Litteraturens plass i det nye fremmedspråksfaget: Fra sokkel til klasserom? Språk & Språkundervisning. 3/07.

Vestli, Elin Nesje (2008): *Fra sokkel til klasserom. Litteraturens plass i fremmed-språkundervisningen., Fokus på språk*

B. Relevante forsknings- og utviklingsprosjekter

Samarbeidsprosjekter v/Fremmedspråksenteret

- Bilingval undervisning (CLIL) i historie på engelsk og tysk i 6. klasse
Dette er et samarbeidsprosjekt mellom den Tyske skolen i Oslo og Fremmed-språksenteret. Gjelder tysk og engelsk. Pågående prosjekt.
- Valg av fremmedspråk i grunnskolen
Dette er et samarbeidsprosjekt mellom NAFO v/Else Ryen og Fremmedspråksenteret v/ Gerard Doetjes. Pågående prosjekt.
- Mobiltelefon og internett i tyskundervisningen
Dette er et samarbeidsprosjekt mellom ARM Lingua og Fremmedspråksenteret. Pågående prosjekt.
- EuroComGerm
Dette er et samarbeidsprosjekt mellom Technische Universität Darmstadt i Tyskland og Fremmedspråksenteret. Pågående prosjekt.

Prosjekter støttet av Fremmedspråksenteret

- Fremmedspråk i det 13-årige løp
Prosjekt i Frogn kommune og Frogn videregående skole. Alle språk. Prosjektet skal avsluttes i 2009.
- Fra tilvalgsfag til fremmedspråk/språklig fordypning erfaringer og forventninger
Prosjektet finner sted ved Hokksund ungdomsskole. Alle språk. Prosjektet skal avsluttes i 2009.
- Fra tekst til språk. Barne- og ungdomslitteratur i engelskfaget
Et prosjekt ved Marnar ungdomsskole i samarbeid med Universitetet i Agder ved Signe Mari Wiland. Engelsk. Prosjektet skal avsluttes i 2009.
- Hør hva jeg kan! Styrking av muntlige ferdigheter
Et prosjekt ved Kastellet skole. Fransk, spansk og tysk. Prosjektet skal avsluttes i 2009.
- Bruk av og behovet for fremmedspråk i offentlig sektor.

Alle språk. Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling v/ Universitetet i Oslo
v/Glenn Ole Hellekjær.

- Tverrfaglig kurs i grammatikk
Et prosjekt ved Volda vgs. Alle språk. Avsluttet 2008.
- Kunnskapsløftet i engelskfaget
Universitetet i Stavanger. Avsluttet 2008.
- Veiledet lesing som undervisningsmetode i engelsk
Avsluttet 2008.
- Russisk – læring på ungdommens frekvens
Kirkenes kompetansesenter og Manndalen skole. Avsluttet 2008.
- Grammatikken i spansk som andre framandspråk
Universitet i Bergen. Avsluttet 2008.
- Samman utgjør med en skillnad! Tysk, spansk og engelsk. Prosjekt ved Vigre-
stad storskole.
- Tysk i undervisningen. Den tyske skolen.
Avsluttet 2008.
- Engelsk er ikke nok!
Glenn Ole Hellekjær i samarbeid med Sigmund Kvam. Alle språk. Prosjektet ble
avsluttet i 2007.
- Evaluering i engelskspråklig undervisning i ikke-språkfag i høyere utdanning
Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling v/ Universitetet i Oslo v/Glenn Ole
Hellekjær. Prosjektet ble avsluttet i 2007.
- Autentisk kommunikasjon – direkte fra pulten
Engelsk. Prosjektet ble avsluttet i 2007.
- Ungdomsskolelæreres forståelse av og utfordringer i forhold til "praktisk tilnær-
ming" i 2. fremmedspråk
Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling v/ Universitetet i Oslo v/Gunn Elin
Heimark. Fransk. Prosjektet ble avsluttet i 2007.
- Utviklinga av motivasjonen hos nybegynnerelever i tysk, fransk og spansk på
ungdomsskolen
Beate Lindmann, Universitetet i Tromsø. Prosjektet ble avsluttet i 2007.
- Deutsch mal anders!
Prosjekt ved Halden videregående. Prosjektet ble avsluttet i 2007.

Universitetet i Stavanger

- Young Language Learners. Nasjonal gruppe, ledet av Ion Drew. Tidlig opplæring i engelsk. Den gruppen har møtt fire ganger. Skal møte to ganger årlig, formål er å stimulere og kartlegge hva slags forskning som pågår og som pågår i tidlig fremmedspråkopplæring.
- Ekstensive leseprogrammer på barnetrinnet. Særlig en skole i stavanger som bruker en australsk modell. Early years literacy, utgangspunktet er lesestoff fra Australia, de innfører det tidlig.
- EKSPER: Elevenes Kommunikative Språk PERformanse. EKSPER-prosjektet et resultat av et samarbeid mellom ungdomsskolelærere og lærere i videregående skole i Rogaland og Institutt for kultur og språkvitenskap ved UiS. Prosjektet startet høsten 2006. EKSPER er en konkretisering av den nye læreplanen (L06) for fremmedspråk i form av konkrete og kommunikative *performansemål*. I EKSPER har vi valgt å snakke om *performansemål* istedenfor *kompetansemål* fordi Kunnskapsløftet ved å definere språk som et praktisk fag setter hovedfokus på "Språk som handling". Skillet er inspirert av diskusjonen Chomsky introduserer mellom competence (intuitiv kunnskap og evnen til å forstå og formulere grammatisk korrekte setninger) vs. performance (bruk av språket i konkrete situasjoner). EKSPER bidrar til å gjøre det enklere for språklærere både å planlegge og å kartlegge språkperformansene hos elevene.
- Torill Hestetetræts doktorgradsprosjekt i Literacy Studies: 'Teacher cognition about the learning and teaching of English vocabulary among Norwegian 7th grade learners'
- FFAO forskergruppe i fremmedspråksdidaktikk (engelsk, tysk, fransk, spansk, og norsk som andre språk) ved UiS har gjennomført en landsommattende spørreundersøkelse om kartlegging av holdninger til Kunnskapsløftet blant språklærere. Resultatene vil bli publisert i løpet av 2009/2010. Det blir oppfølgende kvalitativ forskning i skoler.

Høyskolen i Bergen

- Forskningsnettverk "English for young learners"
- En studie av elevers fonetiske ferdigheter. Pågående.
- Prosjekt om bruk av bøker i klasse, picture books.
- I samarbeid Saint John University College i York. Utarbeidet felles materiell, og bruk av bøker. Bruk av litteratur og film i undervisning.
- Pupils writing and the CEF. This project is carried out jointly with AKSIS, UiB, and is working on a way of describing pupils' writing in English. It is investigating the extent to which this description is compatible with the level described in the Common European Framework (CEF).v/Anita Hasselgreen. Publisert: "Judgements of learners' syntax and morphology in the context of the Common Euro-

pean Framework". In Breivik, L.E., S. Halverson and K. Haugland (eds) Festschrift in honour of Bjørg Bækken. Oslo: Novus Press

- Vurdering av fjernundervisningskurs i engelsk for lærere. Beskrivelse / analyse av innhold i "klasseromsbaserte" kompetansegivende kurs i engelsk over nett satt opp mot tradisjonelle on campus kurs innenfor faget. Ved Kåre Per Nitter Rugesæter
- Engelsk for hørselshemmede - utvikling av planer og verktøy. Prosjektet går ut på utvikling av fagplaner og verktøy for engelskkurs rettet mot undervisning av hørselshemmede. Verktøyet inkludere digitale hjelpemidler på nett og medial tilrettelegging av disse for målgruppen. Ved Kåre Per Nitter Rugesæter

Høgskolen i Østfold

- Oslofjordalliansen - et utdanningssamarbeid Faggruppe fremmedspråk. Gruppen er sammensatt av Julie-Ann Svenkerud, Høgskolen i Buskerud, Ragnhild Lund, Høgskolen i Vestfold, Anne Fengsrud, Høgskolen i Vestfold, Sverre Vesterhus, Høgskolen i Østfold, Eva L. Bjørk, Høgskolen i Østfold (vara) og Kjell Esser, UMB
- Noen tanker om det "Europeisk felles rammeverk for språkundervisning" og kompetansemålet "Språklæring" i Læreplanen, Avias, André Joël

Norges Teknisk - naturvitenskaplige Universitet, Institutt for fremmedspråk

- Tverrfaglige 1700-tallsstudier
- Å oversette kulturer. Språk, kultur og oversettelsesteori og assosiering
- Språk og kognisjon: Språktilegnelse og prosessering ved språklæring og utbedring av språklæring. Prosjekt om eye tracking, om rekkefølge som læring på språk

Universitetet i Bergen

- Strategier for språkkompetanse. Dette er en forskningsgruppe med fokus på språk- og tekstkompetanse sett i et læringsperspektiv. Forskningsgruppa samler språkdidaktikere og andre vitenskaplig tilsatte ved UiB.
- Doktorgradsprosjekt som tar opp spørsmålet om hva kultur er og hvordan man underviser i det. Læreplanen K06 slår fast at det skal undervises i språk, kultur og samfunn, men "kultur" og arbeidsmåter er ikke nærmere definert. Det finnes ingen felles fagdidaktisk plattform for spansk i Norge. Spansk er nasjonalspråk i et tyvetalls land med høyst ulik kultur. Analyse av læreverkenes som er i bruk i ungdomsskolen, og foretar også gruppeintervjuer med spansklærere om hvilke ressurser de benytter i undervisningen.

- *Self-Directed Language Learning and Language Learner Autonomy revisited*. Ved Turid Trebbi i samarbeid med Henri Holec, professor emeritus, CRAPEL, Université Nancy 2, Frankrike, og Richard C. Smith, Associate Professor, University of Warwick, UK. Bokprosjekt. Start 2006.
- *Les rencontres virtuelles interculturelles: Vers l'innovation des structures éducatives*. Prosjektet omfatter studier av språkdidaktisk diskurs hos studenter og lærere i det norsk-kamerunske samarbeidet mellom UiB og Université de Yaoundé 1. Prosjektet er knyttet til fransklærerutdanningen i de to landene, herunder forskerutdanning i språkdidaktikk i samarbeid med Forskerskolen i språkvitenskap og filologi ved HF, UiB. Turid Trebbi i samarbeid med dr. Alexis Belibi og dr. Joseph Ozele Owono ved Université de Yaoundé 1, førsteamanuensis Helge Vidar Holm, IF og PhD-student Myriam Coco. Prosjektet bygger på implementering av funn fra INVITIS-prosjektet og startet i 2004 med støtte fra UiB sentralt og HF.
- *Innovasjon med IKT i språklærerutdanningen (INVITIS)*. Med støtte fra ITU (Forsknings- og kompetansenettverk for IT i utdanning, UiO) i perioden 2001-2004. Studier av IKTs rolle i utvikling av relasjonell tilnærming til læring i språkdidaktikk. Prosjektgruppe: Anne-Brit Fenner, Aud Solbjørg Skulstad, Turid Trebbi (prosjektleder), Laila Aase og PhD-student Myriam Coco, alle HF, UiB.
- *EuroPAL, 2004-2007*. Comenius-prosjekt. Produksjon av læremiddelpakke for språklærere og språklærerutdannere i Europa innenfor elevautonomi. Ved Turid Trebbi

Universitetet i Oslo

- Spring, tverrfaglig prosjekt på fremmedspråk i skolen
- Kunnskap i skolen, tverrfaglig prosjekt, samarbeid mellom ILS og språkinstituttene på UiO.
- Shifts of paradigm as reflected in syllabi, textbooks and assessment instruments. Prosjektet tar utgangspunkt i et forskningsarbeid fra 1980-tallet, nedfelt blant annet i publikasjonen *Hvor kommer ideene fra?* (1987). Prosjektet er ført fram til dagens situasjon i blant annet boka *Teaching a foreign language* (2007). Kjernen i prosjektet er i hvilken grad og på hvilken måte dominerende oppfatninger om språk og språklæring i vitenskapsfagene nedfeller seg i fremmedspråksfagene i skolen. Prosjektleder professor Aud Marit Simensen
- Student language proficiency in English Medium Instruction in higher education ved Glenn Ole Hellekjær

Universitetet i Tromsø

- PORFT, Satsning på fransk og tysk i undervisning, samarbeidsprosjekt mellom flere institusjoner

- Forskning på samisk ift til didaktikk
- Forskningsgruppe for samisk språkteknologi

Universitetet i Agder

- Doktorgradsprosjekt om hvordan undervise i dikt i klasserom, med forskjellige metoder og refleksjoner om slik undervisning
- Oppfølgingsprosjekt om involvering av minoritetsstudenter ved undervisning i dikt og litteraturstudier.
- Prosjekt om hvordan vokabular utviklet seg på barnetrinnet. Vokabular tilfang på ungdomstrinnet (10. trinn og lavere trinn). Bruk av digitale metoder for å analysere dette. Så på bruk av memo sheet (hefte) i eksamen.

Høgskolen i Finnmark

- Doktorgradsprosjekt om resepsjon av litteratur i engelsk. Slutføres i 2009.

Høgskolen i Hedmark

- Juliet Munden og Inger Haug: "Samfunnsfag på engelsk på ungdomstrinnet, en infallsport til tverrkulturell forståelse?"

Høgskolen i Oslo

- Fagdidaktikk er ett av 5 samarbeidsområder for FoU i 2008-2011. De ansatte i engelsk ved avdelingen har forsket på/forsker på følgende:
 - Utvikling av interkulturell kompetanse via diskusjoner i Fronter.
 - Ordlæring- sustainable vocabulary development.
 - Lesing.
 - Fou knyttet til videreutdanning av engelsklærere i en kommune i Kina.
 - Hvordan kombinere matematikk og engelsk
 - Læringsutbytte i nettbaserte grupper i engelsk videreutdanning.
 - Kontrastive forhold mellom norsk og engelsk
 - Vurdering – muntlige ferdigheter

Høgskolen i Sør-Trøndelag

- Bruk av autentiske tekster i skolen

Høyskolen i Vestfold

- Doktoravhandling om kulturelle aspekter av lærebøker i skolen i ungdomsskolen.

Øvrige prosjekter

- Et større forskningsprosjekt er under planlegging (søknad til NFR i juni 2007) ved Åse Johnsen, som tar opp bl.a. disse spørsmålene:
 - Hvilket forhold får lærere til et fag de studerer i voksen alder?
 - Hvordan utvikler de muntlige ferdigheter gjennom nettundervisning?
 - Hvordan påvirker nærhet til egen læringsprosess måten de selv underviser faget på?
 - Er didaktikk overførbart mellom (språk)fag?

VEDLEGG 6 – OM DEN KVANTITATIVE DATAINN- SAMLINGEN

RMC har erfart noen utfordringer i den kvantitative datainnsamlingen, som vi her vil beskrive. De første svarprosentene på begge spørreskjemaene var uvanlig lave allerede tidlig etter utsendelse. Vi undersøkte dette nærmere, og deler av forklaringen kunne tilskrives følgende:

7. Det er et stort press mot utdanningssektoren for øyeblikket. Både skoler, lærere og skoleeiere melder at de får tilsendt et høyt antall undersøkelser fra ulike hold, og at de opplever at de har liten kapasitet til å svare på alle disse. Dette gjelder særlig lærere og skoleledere.
8. Det er oppdaget at flere av kommunene og fylkeskommunene har svært høy sikkerhet på sine servere. Opp til 3-4 har trolig registrert våre undersøkelser som "masseutsendelser" til tross for at vårt surveysystem er laget for å "lure" serverne.
9. Det er ikke noe sentralt register for fremmedspråklærere. Innhenting av kontaktinformasjon til lærere gjennom muntlige samtaler med rektorer/administrativt personale kan føre til noe feilinformasjon.

For å motvirke disse utfordringene så langt det er mulig, har RMC satt inn betydelige ressurser på purring. Vi har sendt ut opp til 5 purringer elektronisk, samt brukt flere arbeidsdager på å purre per telefon. For å løse problemet under punkt 2, har vi opprettet en ny e-postadresse for å sende spørreskjemaet enkeltvis til de aktuelle respondentene, noe som har vært meget tidkrevende. Arbeidet har dog gitt resultater. Fra opprinnelige svarprosjenter på mellom 10-15 prosent, er de endelige svarprosjentene som følger:

- Spørreundersøkelse til skoleledere og lærere i fremmedspråk og engelsk: 33,2 prosent (N 1197 respondenter)
- Spørreundersøkelse til skoleeiere: 36,2 prosent (N 162 respondenter)

Det høye antallet respondenter veier i stor grad opp for middels svarprosjenter. 1000 respondenter er et tilfredsstillende utvalg avhengig av hvor stor populasjonen er. Det må tas i betraktning at hvis det er systematiske skjevheter i hvem som har svart og ikke, så kan dette påvirke svarenes reliabilitet. Vi ser imidlertid at i begge undersøkelsene er:

- det god geografisk spredning mellom fylkene
- god fordeling mellom små, middels og store kommuner
- både ungdomsskoler (64,9) og videregående skoler (35,1 %) er godt representert i spørreskjemaet til skoleledere og lærere
- skoleeiere er dog fylkeskommunene underrepresentert i spørreskjemaet til skoleeiere

Samlet vil dette innebære feilmarginer på 3 prosent for lærere og 5,2 prosent for skoleledere, som er vanlig i tilsvarende undersøkelser.

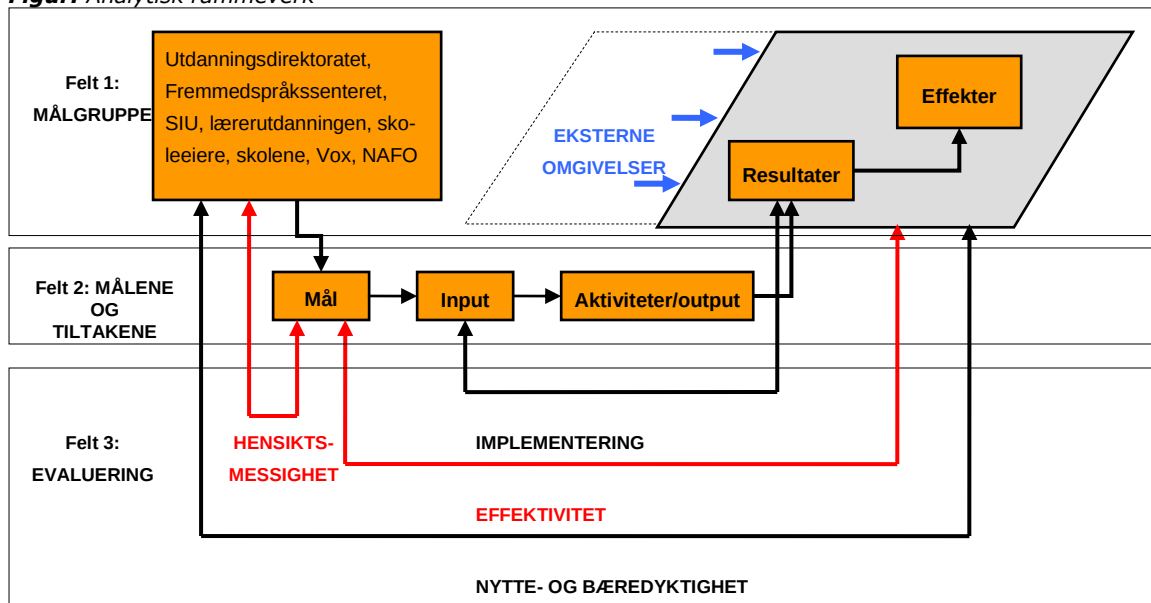
VEDLEGG 7 - ANALYSERAMME

I dette kapitlet vil vi redegjøre for den analyserammen som har ligget til grunn for kartleggingen av strategiplanen *Språk åpner dører*. Videre vil den intenderte årsakskjeden for *Språk åpner dører* presenteres.

Analyseramme

I tillegg til å be om en kartlegging av innholdet og omfanget av strategiens tiltak, etterspør konkurransegrunnlaget en *vurdering* av hvordan tiltakene i planen virker i henhold til oppsatte mål og som verktøy for å oppnå endring i praksis. Som analytisk rammeverk for å evaluere offentlige initiativer har Rambøll Management benyttet en forandringsteori, hentet fra EU-kommisjonen⁹³. Denne tar utgangspunkt i at det til grunn for enhver satsning, ligger en antakelse om en årsakskjede. Gitt at man setter inn ressurser og får gjennomført aktiviteter, forventes det at visse output, resultater og effekter vil foreligge. Denne modellen presenteres i følgende figur, og forklares nærmere i det følgende (kartleggingens fokusområder uthevet i rødt).

Figur: Analytisk rammeverk

Felt 1: Målgruppe. Utdanningsdirektoratet, nå Fremmedspråksenteret, har hovedansvaret for oppfølging av strategiplanen. Sentrale aktører for gjennomføringen av tiltakene i strategien er i henhold til strategiplanen primært Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen og Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU). Sekundært nevnes lærerutdanningsinstitusjonene, skoleeiere og skolene, Na-

⁹³ Ref. European Commission, Directorate-General Regional Policy, Thematic development, impact, evaluation and innovative actions, Evaluation and Additionality (2005): *The New Programming Period, 2007-2013: Methodological Working Papers: "Draft Working Paper on Ex-ante Evaluations"*

sjonalt senter for læring i arbeidslivet (VOX), og til sist Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO).

Årsaker til å skille mellom primære og sekundære målgrupper, er at det er den primære målgruppen som har hovedansvaret for å sette tiltakene fra strategiplanen ut i livet. Den sekundære målgruppen vil i større grad være utførende instans som omgjør tiltakene til praksis.

Konkurranses grunnlaget definerer målgruppen for selve evalueringen til å være elever, lærere, skoleledere, skoleeiere, nasjonale sentre, høyskoler og universiteter og andre relevante aktører. Med andre relevante aktører forstår Rambøll Management de samme aktørene som er nevnt som ansvarlige i strategiplanen.

Felt 2: Målene og tiltakene. Målene og tiltakene fra strategiplanen er et rammeverk for hva som skal settes i gang og hvorfor. Det har fulgt en del input med strategiplanen i form av et rammeverk og økonomisk tilskudd for å gjennomføre tiltakene. Et annet input vil være hvordan ansvarlige instanser vil organisere gjennomføringen av tiltakene de har ansvaret for.

Resultater av dette vil (etter logikken i modellen) overordnet være at elever, læringer og lærere i grunnskole og videregående opplæring har økt interesse og motivasjon for språklæring. **Effekter** vil i siste ende være at elevene, i tråd med Kunnskapsløftet, gjennom opplæringen oppnår språklig og kulturell kompetanse som gjør dem godt rustet til deltakelse i en globalisert verden med økende mobilitet og digital samhandling.

Felt 3: Evaluering. Felt tre i figuren illustrerer forholdet mellom evalueringen og intervensjonslogikken. Analyserammen legger til rette for bruk av fire evalueringskriterier:

- Hensiktsmessighet (i hvilken grad målene med intervensjonen er hensiktsmessige for å imøtekomme utfordringene i målgruppen)
- Implementering
- Effektivitet (i hvilken grad det oppnås kortsiktige og langsiktige effekter for målgruppen som et resultat av intervensjonen)
- Nytte- og bæredyktighet (i hvilken grad intervensjonen er nyttig og bæredyktig på lengre sikt)

Det fremgår av konkurranses grunnlaget at vi skal vurdere hvordan tiltakene i planen virker i henhold til oppsatte mål, og som et verktøy for å oppnå endring i praksis. Derfor vil Rambøll Management kartlegge og vurdere hensiktsmessighet og effektivitet, slik det kommer fram av forandringsteorien.

Operasjonalisering av forandringsteorien for *Språk åpner dører*

Forandringsteori er ment som et overordnet analytisk rammeverk som skal fungere som en forståelsesramme for offentlig intervensjon. Som med alle andre overordnede analytiske rammeverk er det også med forandringsteori behov for å operasjonalisere forståelsen i forhold til det konkrete tiltaket som skal analyseres. I figuren har vi gjort denne operasjonaliseringen for å vise forandringsteoriens anvendbarhet i for-

hold til *Språk åpner dører*. Merk at under *Tiltak* og *Output* har vi kun gjort et utvalg. Her vil det være flere som kommer fram i arbeidet med kartleggingen.

Operasjonalisert forandringsteori: "Språk åpner dører"

Utfordring: Nedgang i rekruttering til fremmedspråkene i grunnopplæringen, kombinert med økende behov for språkkompetanse som resultat av globaliseringsprosesser

